

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ**

SEMPOZYUM

**“ 2007 YILINA GİRERKEN TÜRKİYE: SORUNLAR VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ ”**

07.12.2006

ACILIS

Prof. Dr. M. Selçuk USLU (Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürü)
Prof. Dr. Mehmet HABERAL (Başkent Üniversitesi Rektörü)
Süleyman DEMİREL (9. Cumhurbaşkanı)

I. OTURUM

EKONOMİ

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Ercan UYGUR (A.Ü. SBF İktisat Bölüm Başkanı)

Konuşmacılar :

Prof. Dr. Esfender KORKMAZ (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi)
Faik ÖZTIRAK (Hazine Eski Müsteşarı)
Uğur CİVELEK (Araştırmacı-Yazar)

II. OTURUM

DIŞ POLİTİKA

Konuk Konuşmacı: Kamran İNAN (Devlet Eski Bakanı)

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL (Dışişleri Eski Bakanı)

Konuşmacılar :

Prof. Dr. Ali KARAOSMANOĞLU (Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı)
Prof. Dr. Cemil OKTAY (Maltepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve AB Bölüm Başkanı)
Umut ARIK (Emekli Büyükelçi)

III. OTURUM

TOPLUM VE SİYASET

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Ali ÇAĞLAR (Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölüm Başkanı)

Konuşmacılar :

Prof. Dr. Metin HEPER (Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölüm Başkanı)
Prof. Dr. Ahmet MUMCU (Başkent Üniversitesi Kamu Hukuku Bölüm Başkanı)
Tufan TÜRENÇ (Gazeteci- Yazar)

Tarih: 07 Aralık 2006 Saat:10.00–17.30

Yer: Başkent Üniversitesi Bağlıca Kampusu Prof. Dr. İhsan Doğramacı Konferans Salonu
Eskişehir yolu 20. Km. ANKARA

Tel:0(312)- 234 10 10/1201 1207 0(312) 234 14 11

Faks:0(312)-234 15 46

http://sam.baskent.edu.tr; E-posta: sam@baskent.edu.tr

SUNUCU- Sayın Önceki Cumhurbaşkanımız, Sayın Rektör, değerli katılımcılar, değerli konuklar; Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi tarafından düzenlenen “2007 Yılına Girerken Türkiye: Sorunlar ve Çözüm Önerileri” konulu sempozyuma hoş geldiniz.

Sempozyumun açış konuşmasını yapmak üzere Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürü Prof. Dr. Sayın Mehmet Selçuk Uslu’yu kürsüye davet ediyorum.

Prof. Dr. MEHMET SELÇUK USLU (Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürü)- Sayın Cumhurbaşkanım, Sayın Rektörüm, değerli bakanlar, milletvekilleri, meslektaşlarım, konuklar, sevgili öğrenciler; Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi tarafından düzenlenen sempozyuma hoş geldiniz diyorum; hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum efendim.

Bugünkü sempozyumun ana teması, 2007 yılında Türkiye nelerle karşılaşacak, ne tür sorunlar var, bunlara çözüm yolları nelerdir, bunları değerli konuşmacılar tartışacak. Bu nedenle, ülkeyi ilgilendiren üç ana temel konuyu seçtik, üç alt başlık ve oturumlarımız buna göre: Birincisi ekonomi, ikincisi dış politika, üçüncüsü de toplum ve siyaset.

Sayın konuklar; bunları seçmemizin nedeni var tabii ki, Türkiye’yi yakından ilgilendiren konular. Örneğin ekonomi: Ekonomiye baktığımız zaman, her ne kadar pembe bir tablo çizilmeye çalışılsa da, gözle görülen ve rakamların söylediği birtakım aksayan noktalar var; örneğin işsizlik, yüksel reel faiz, düşük kur, YTL’nin aşırı değerlenmesi, bunun ithalat-ihracata etkisi, Cumhuriyet tarihindeki en yüksek cari açık, bunun finansmanı, gelir dağılımındaki adaletsizlik, vergideki adaletsizlik. Rakamlara baktığımız zaman, 2005 verileriyle bugün gelir vergisi ve kurumlar vergisiyle toplanan vergi geliri ancak yüzde 25–30 civarlarında, geri kalanın hepsi dolaylı vergi. Yani gelir üzerinden değil de gider üzerinden vergi toplanıyor Türkiye’de, bu da aksayan bir nokta.

Dış politika, biliyorsunuz, her gün içinde yaşıyoruz; Ermeni meselesinden tutun AB’ye, Kıbrıs’tan tutun Güneydoğu’ya kadar ve önümüzde 2007’de önemli bir nokta daha var, ileriki dönemlere ışık tutacak: Seçimler.

Efendim, fazla lafı uzatmadan, bütün bunlara bugün cevap arayacağız. Tekrar hoş geldiniz diyorum, hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

SUNUCU-Prof. Dr. Sayın Mehmet Selçuk Uslu’ya teşekkür ediyoruz.

Sayın Önceki Cumhurbaşkanımız, değerli katılımcılar ve değerli konuklar; Başkent Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sayın Mehmet Haberal’ı konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

Prof. Dr. MEHMET HABERAL (Başkent Üniversitesi Rektörü)- Sayın Önceki Cumhurbaşkanım, çok değerli konuklar; hepinize gerçekten çok teşekkür ediyorum, haftanın ortasında, çok erken bir saat olmasına rağmen hepiniz buradasınız.

Tabii burada olmamızın birçok nedeni var. Başkent Üniversitesi olarak yapılan toplantılar, sadece ülkemizin günlük veyahut da haftalık, aylık durumu nedir, onu değerlendirmek için yapılmıyor, yapılmamalı da; çünkü üniversiteler, Sayın Önceki Cumhurbaşkanımın söylediği gibi ve benim de buradan aşağı yukarı bütün toplantılarda ifade ettiğim gibi, “üniversiteler, ülkelerin deniz feneridir” diyor Sayın Cumhurbaşkanımız. Ben de diyorum ki, evet, doğru, üniversiteler, ülkelerin deniz feneridir, ama tabii ne kadar ışık verebilirse, o kadar ülkelere katkı sağlayabilir. Benim ülkemde de böyledir. Üniversitelerimiz gerçekten ülkemiz için önemli katkılar yapmaya çalışıyorlar. Bu sadece ülkemizin Misak-ı Milli hudutları içerisindeki faaliyetleriyle ilgili değil, yani üniversitelerin görevi, sadece ülkemizi “bu hudutlar içerisinde acaba ne yapabiliriz” konularıyla değerlendirmek değildir. Dünya da yaşıyoruz. Atatürk’ün söylediği gibi, eğer gerçekten medeniyetin gereksinimlerini yerine getirmek istiyorsak, elbet ki en az diğer ülkeler kadar güçlü olmak zorundayız. Eğer onlar kadar güçlü olmazsak, maalesef özellikle son zamanlarda olduğu gibi, o ülkelerin taleplerini hep karşılamak durumunda kalabiliriz.

Tabii, zaman zaman ülkemizde bunlar maalesef yaşanıyor, ama Atatürk, “benim karakterim bağımsızlıktır” dedi. Benim ülkemizin karakteri de bağımsızlıktır. Ülkemiz ne başkalarının planlarıyla, ne de başkalarının telkinleriyle bugüne gelmedi, dolayısıyla hele bugünden sonra da hiç gelmeyecektir. Elbet ki o gelmeyeceğini sağlayacak olanlar da birinci derecede ülkeyi yönetenlerdir; bu durum onlara bağlıdır; ülkenin yönetimi ve toplumumuzun değerlendirmesine bağlıdır. Toplumumuz ne kadar ülkemize her yönüyle sahip çıkabilirse, ne kadar güçlü olabilirse, elbet ki o oranda dünyadaki yerimizi alırız.

Ben hep şunu söylüyorum, aslında 90’lı yıllardan beri söylediğimi de özellikle burada belirtmek isterim: Eğer ülkemiz, her yönüyle üretken ülke olmaz ise, üretmezsek, yani bilim de üretmez isek, ki çok şükür şunu memnuniyetle gururla belirtirim ki, bugün Türkiye üniversiteleri süratli bir şekilde gelişmeye devam ediyor ve özellikle uluslararası yayınlarda da gerçekten dünyanın neredeyse ilk 10 üniversitesi konumuna geliyor. Bu bizim ülkemiz için bir gurur vesilesidir. Bu çok doğru, ama onun yanında tabii bizim ülkemiz Osmanlı’nın İmparatorluğu’ndan beri hep bir vaha olduğu için, daima başkalarının gözdesi olmuştur. O nedenle de zaman zaman ülkemizde değişik sıkıntılar bilerek gündeme getirilmiştir. Bugün bunlar çok daha fazla gündeme getirilmekte. Bu gündeme getirilen konulara da tabii biraz önce söylediğim gibi, ülkeyi yönetmeye çalışanların aynı güçle cevap vermesi gerekmektedir.

Tabii bu sıkıntılar, bugün için bir bakıma toplumumuzun birçok kesiminde, hepimizde ciddi üzüntüler yaratmaktadır. Ama bunlar hiçbir zaman bizi ne yıldırır, ne de durdurabilir. Ben buradan

söylüyorum; diyorum ki, Türkiye Cumhuriyeti yokluklardan bugünkü noktaya geldi, odun ateşinin ışığından lazere geldi. Bundan sonra da Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişmesine bir tek Yüce Allah engel olur, onun dışında başka hiçbir güç engel olamaz. Zaten Atatürk, arkadaşları ve aziz şehitlerimizin de bizden beklentisi budur. Bugüne kadar ülkemizin bu noktaya gelişinde katkısı olan herkese ben her zaman müteşekkirim.

Ülkemizin gelişmesine eğer daha fazla katkı istiyorsak, bu uğraşları, bu mücadeleyi verenlerin gerçekten gönüllerinin rahat olması lazım. Bilmeliler ki, “evet, biz emek veriyoruz ama toplumumuz da bunu değerlendiriyor.” Onun için, bugün eğer burada elektrik varsa, Sayın Önceki Cumhurbaşkanımıza çok teşekkür ediyoruz, bugün Başkent Üniversitesi burada var ise, Sayın Doğramacı'ya ben özellikle teşekkür ediyorum, bir dönüm noktasıdır ve ülkemizin gerçekten bugünkü noktaya gelişinde katkısı olan herkese müteşekkirim. Elbette ki Türkiye Cumhuriyeti'nin dışarıda ve içeride bugün sorunları var. Onları başta Sayın Önceki Cumhurbaşkanımız olmak üzere panelistler tartışacaklar. Ancak biz de bütün bu engellemelere rağmen, bütün bu bizimle uğraşmalarına rağmen, içeride ve dışarıda problem yaratılmasına rağmen, yolumuza çok daha güçlü bir şekilde devam edeceğiz. Tabii herkes şunu bilmeli ki, değerlendirilmeyen ya da yanlış değerlendirilen olaylar, kişisel bazda bizleri, toplumsal bazda da benim ülkemi çok daha fazla güçlendirmektedir.

Hepinize çok teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

SUNUCU- Başkent Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sayın Mehmet Haberal'a da teşekkür ediyoruz.

Sayın Rektör, değerli katılımcılar ve değerli konuklar; Önceki Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'i konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

9. CUMHURBAŞKANI SÜLEYMAN DEMİREL- Değerli misafirler; hepinizi sevgiyle, saygıyla selamlıyorum.

Böyle bir toplantıyı tertiplelediği için Başkent Üniversitemizi, onun Değerli Rektörünü ve Başkent Üniversitemizin Stratejik Araştırmalar Merkezini ve değerli bilim adamlarımızı tebrik ediyorum.

Ülkenin 2007 yılına girerken sorunları ve bu sorunlar karşısında çözüm önerileri, panelin konusudur. Çok kere sorunları biliriz de, çözüme gelince, biraz yan çizeriz. Genelde sorun üretiriz, onu çözmekte de o kadar başarılı olmayız. Bu bizim genel vasfımızdır. Bunun bir sebebi vardır; sebebi de şudur; Sorunlarımızı konuşmayız, konuşamayız, sorunlarımızı konuşmakta kâfi sabrımız yoktur, başkalarının fikirlerine tahammül edemeyiz ve genellikle söylenen sözlerin içerisinden doğruyu, gerçeği aramak gibi çok fazla bir gayret içerisinde olmayız. Sorunların birikmiş olmasında bunların önemli tesiri

vardır. Sonra bir toplumun, bir devletin, bir ülkenin sorunları denildiği zaman, bunlar bir günde olan işler de değildir ve dünya ile de çok yakından ilgileri vardır, dünyada olup bitenlerle çok yakından ilgileri vardır, aynı zamanda ülkenin yakın geçmişiyle veya orta zamandaki geçmişiyle yine çok yakından ilgilidir, coğrafyasıyla yakından ilgilidir.

Velhasıl bir ülkenin sorunları denildiği zaman, bu oldukça muğlak, oldukça komplike, oldukça karmaşık bir olaydır. Bütün bunlar karşısında gayet tabii ki sorunlarının altında ezilmiş bir toplum veya sorunlarıyla başa çıkmaya çalışan bir toplum, uğraşan bir toplum, hangisiyle karşı karşıyasınız, bu çok önemlidir. Eğer bir demokratik toplum, kendi sorunlarına sahipse veya bunların içerisinden çıkmayı aklına koymuşsa ve böyle bir kararlılık ve inanç içerisindeyse, onların içerisinden çıkacaktır. Yok bir toplum bıkkın, bezgin, yılgın, yorgun, “biz bunların içinden çıkamayız, bunların altından kalkamayız” gibi bir hisse sahipse ve toplum bilhassa kendine olan güveninde ve geleceğe olan güveninde birtakım yorgunluklara kapılmışsa, gayet tabii ki sorunların çözülmesi zordur. Sorunların çözülmesini evvela toplumun arzu etmesi lazım; arzu etmek kâfi değil, sorunların çözümüne sahip çıkması lazım, istemesi lazım. Bütün bunlar konuşarak da olacak şeylerdir. Onun için bir değerli üniversitemiz Başkent Üniversitemiz, böyle bir toplantıyı tertiplemek suretiyle bence önemli hizmeti yapıyor; sadece muayyen bir konuda değil, genelde bir demokratik toplumun işleyişine yardımcı olmak bakımından çok değerli bir hizmeti yapıyor. Bunu başlangıçta belirtmek istiyorum.

Türkiye'nin sorunları vardır, her ülkenin vardır. Sorunların bir kısmını aslında biraz evvel de ifade ettim ki, dünya sorunlarıyla bunlar irtibatlıdır. Şunu da ifade edelim ki, bir milletin, bir toplumun sorunlarının tümünün çözümü de yoktur. Çözümü olmayan sorunlarla karşı karşıya kalırsınız; buradaki hadise, bunlarla beraber yaşamayı öğrenmek lazımdır, yani sorun sizi aşmamalıdır; bir karamsarlığa, bir teslimiyete sebep olmamalıdır. Çok kere sosyal meselelerde, siyasi meselelerde icabı zaman diye bir olay var: Konjonktür, yani hadisenin muayyen bir olgunluğa erişmiş olması lazımdır. Bazen sorunların çözümünü ortam kolaylaştırır, bazen olgunlaşmışsa, o daha kolay çözülür. Voltaire “*Zamanı gelmiş bir fikrin önünde durmak mümkün değildir*” diyor. Yani bazı sorunların zamanının gelmesi lazımdır. Benim söylediğim bu sözler, genel sözlerdir. Bunların hangi zamanda uygulanması mümkündür, hangi zamanda değildir; gene bunlar, hadiselere bakan kişinin idrakine, izanına veya entelektüel seviyesine geniş çapta bağlıdır.

Üç konu üzerinde konuşulacak; ekonomi, dış politika, toplum ve siyaset. Değerli panelistlerimiz, değerli bilim adamlarımız, fikir adamlarımız, çok kıymetli görüşmeciler bu hususları inceleyecekler. Ben bunların detayına inecek değilim. Zaten sayın Prof. Uslu hemen hemen bunların muhtevası, içeriği hakkında bir bilgi verdi. Yalnız, 2006 yılı sonundaki dünya, bence her zamankinden farklı bir dünyadır. Bu dünyayı iyi anlamamız lazım. Kendi sorunlarımızı iyi anlamamız için ve kendi sorunlarımızı çözebilmek için bu dünyayı iyi anlamamız lazım; çünkü kendi sorunlarımızın bir kısmı da bu dünya ile

yakından irtibatlıdır. Konjonktürü iyi anlamamız lazım, bizim sorunlarımızın altında yatan gerçekleri iyi bilmemiz lazım; iletişim devrimi, bilgi çağı ve küreselleşmeyi çok iyi bilmemiz lazım, onun getirdiği fırtınayı, rüzgarı veya iklimi çok iyi bilmemiz lazım. Şu çok önemli bir olay ki, biz ne kadar gayret sarf etsek, sınırlarımız, bu rüzgârın Türkiye içine girmesine mani değildir. Bütün dünya bir rüzgârın etkisi altındadır. Bu, bilgi çağı dediğimiz olaydır. Yalnız bilgi çağı ile bitmiyor mesele, bir enformasyon dünyasıdır, yani bir haberleşme, iletişim devrimidir ve bir küreselleşme olayıdır. Beğenin veya beğenmeyin, gerçekle yüzleşmek lazımdır.

Bugün dünyada bütün dünya toplumunun müşterek meseleleri vardır. Bu meselelerin bir kısmı her ülkede vardır, bir kısmı birisi diğerinden etkilenir. Bunlar içerisinde birinci mesele, bütün dünya toplumlarını ilgilendiren mesele, yoksulluktan kurtulmadır ve bu yoksulluktan kurtulmanın hedefi, refaha ulaşmadır; çünkü dünyada konmuş olan ölçü, barış ve refah birbirinden ayrılamaz. Yani dünyada aranan en önemli mesele barıştır, barışı arıyorsanız, mutlaka refahı beraber götüreceksiniz; fakat dünya şartları da her tarafı zengin bir dünya yaratmaya müsait değildir. İnsanlığın büyük bir kısmı büyük sıkıntılar içinde yaşamaktadır. Bugün savaşlar bitmiştir; fakat uluslararası terör, savaşın yerini almıştır. Henüz dünya, uluslararası terörle başa çıkamamıştır, nasıl başa çıkacağını da bilmemektedir.

Bulaşıcı hastalıklar, yine bugün bütün dünyada bütün insanlığı ilgilendiren meselelerdir. Daha birkaç gün evvel AIDS ile mücadele olayı konuşuldu, bütün dünyada konuşuldu ve bugün dünyada 40 milyon insan AIDS hastasıdır. AIDS'ten 2005 yılında 2,5 milyon insan ölmüştür ve ülkemizde de maalesef AIDS'le karşı karşıyayız. Müşterek mücadeleyi icap ettiren pek çok hususlar vardır.

Bugün dünyanın meşgul olduğu önemli meseleden biri göçtür. Dünya ikiye bölünmüştür; zengin dünya, fakir dünya. Zengin dünya içerisinde de fakirlik vardır; fakat fakir dünyadan zengin dünyaya göç kaçınılmazdır. Zengin dünya göçü sevmez; çünkü göç, aslında o zengin dünyanın rahatını bozar. Ama dünya fakirliği bir ölçüde çözemese, aynen suların aktığı gibi, fakirlik, fakir dünya zengin dünyaya doğru akacaktır. Mesela Birleşik Amerika Devletleri halkının yüzde 89'u Avrupa'dan gitmiş olmasına rağmen, bugün kendisi göç istememektedir. Avrupa kendisi Amerika'ya, Güney Amerika'ya gitmiş olmasına rağmen, göç istememektedir, göçten müthiş endişe etmektedirler.

Uyuşturucu denen bir afet bütün insanlığın meselesidir bugün, bizim de meselemizdir. Üzüntü ile söyleyelim ki, dün böyle meseleler yoktu bizim ülkemizde. Bugün genç çocuklarımıza okullarımızın önünde kalem satanlar, uyuşturucu satışı yapanlarla karşı karşıyayız. Uyuşturucunun bir afet olduğunu biliyoruz ve bu bizim yarattığımız bir şey değil, dünyanın yarattığı bir şeydir.

Yerkürenin kirlenmesi ise, yine dünyanın müşterek meselesidir. Biz kirlitemsek, başkaları kirlitecektir. O zaman hep beraber yerküreyi kirlitemekten kaçınmamız lazım. Bugün dünyada havaya ne kadar karbondioksit vereceksiniz, tartışılıyor; tartışılıyor değil, bir kotaya bağlanmıştır, “şundan fazla karbondioksit veremezsiniz.” Kyoto anlaşmalarından bahsediyorum, “ne karışıyorsunuz; hava bu, veririz

gider, rüzgârlar alır götürür.” Öyle değil mesele. Eğer buna dikkat etmezseniz, bir süre sonra yerküredeki ısınma ve iklim değişikliklerinin kapınızı çalacağından herkesin emin olması lazım. Yani dünyanın beraberce düşünmesi lazım gelen meseleler bunlar. İlk bakışta, “canım, şimdi bizi rahatsız etmiyor ya...”

İnsanoğlu güncel yaşar ve mümkün merteye önüne gelecek zorlukları ve sıkıntıları düşünmek istemez, “hele bugünü bir geçelim, yarın bakalım ne olur.” Ama eğer yarının sorunlarını bugünden düşünmezseniz, yarın rahatsız olursunuz. Dünya nüfusu bunlardan birisidir. Bu dünya, 6 milyar nüfusu kaldırmayacak ve bugün bizim memleketimiz de dâhil, dünya sorunlarının kökünde yatan önemli mesele nüfustur. Yani şu, size bir iki rakam vermek istiyorum: İsa’dan bin sene evvel dünyada 300 milyon insan yaşıyor ve 19. Yüzyılın başına geldiğiniz zaman, bu insan 700 milyon, yani dünya nüfusu 3 bin senede 400 milyon artmış. 19. yüzyılın -ki sanayileşme olayı ve dünyada çok değişiklikler, teknolojinin değişmesi, bilimin gelişmesi vesaire- başında 700 milyon olan dünya nüfusu, sonunda, 20. yüzyılın başında 1,5 milyar. 20. yüzyılın sonunda da 6 milyar. İşte buna yerküre dayanmaz. Zaten yerküre meselesinin gündeme gelmesinin sebebi de, insanoğlunun yerküre üzerine koyduğu baskıdır. Bunlar insanlığın müşterek meseleleridir, bunları görmezlikten gelemeyiz.

Bu problemlerin yanında, dünyanın yine bugün müştereken karşı karşıya kaldığı olaylardan birisi küresel rekabettir. Bugünkü ekonomik şartlar, sosyal şartlar sınır tanımıyor ve hiç kimse bu küresel rekabetin gerisinde kalamaz; ya uyacaksınız ya uyduracaklar. Yani uyduracaklar dediğim, burada siyasi güç söz konusu değildir; buradaki güç, daha çok ekonomik güçtür, ekonomik aktörlerdir. Yani bir Çin’in Avrupa’yı silkelemesinin arkasında yatan olay budur. Çin, Avrupa’ya o kadar ucuz mal sevk etti ki, Avrupa bugün bunun telaşı içersindedir. Bizim ülkemiz de bundan müteessir olmuştur. Çin’den ve Hindistan’dan gelen ucuz mal, bizim sanayimizi silkelemiştir. Yani şunu demek istiyorum ki, bunların dışında biz kalamayız, kimse kalamaz. Öyleyse dünyaya uymak, dünyada olup bitenlere göz kulak olmak fevkalade önemli bir hadisedir. Daha iyi yönetim, demokrasi, insan hakları, piyasa ekonomisi insanlığın gündemindedir. Bence bu dört olayı bilmeden bugün ülkeleri idare etmek mümkün değildir ve bu dört olaya uymadan, yani piyasa ekonomisine, insan haklarına, demokrasiye ve küresel rekabete uymadan bir yere varmamız da mümkün değildir. Pek çok mesele bunun içersinden çıkacaktır.

Tabii ki bölgesel işbirlikleri bugün çok rağbet buluyor; gerek Güneydoğu Asya’da, gerek Avrupa’da, gerek Güney Amerika’da bölgesel işbirliklerine büyük adım atılmıştır. Bunların içersinde çok başarılı olanlar vardır ve kimse bu bölgesel işbirliklerinden de geriye kalamaz.

Bütün bunlardan sonra, dünyada 1945’te 51 bağımsız ülke varken, bugün 192 ülke bağımsız. Yalnız, dünyanın yeni düzeni de oturmuş değil, yeni düzende çalkantılar var. Evet, ideoloji kavgası bitmiştir, ama bunun yerini yoksullukla mücadele, bunun yerini terör, bunun yerini dünya meseleleri almıştır. İnsanlar daha hür bir dünyayı istiyor, daha temiz bir dünyayı, daha güvenli bir dünyayı, daha

zengin bir dünyayı istiyor, yani bir dünya arıyorsanız, bu dört şart fevkalade önemli. Bunu hep beraber yapmak gerekecektir, her millet kendi gayreti içerisinde bunları yapacaktır.

Netice itibariyle her ülkede olduğu gibi, Türkiye’imizde de barışa, işbirliğine, dayanışmaya katkıda bulunmak, çağdaşlık, uygarlık ve kalkınma yarışında bilgi çağının ve yeni dünya düzeninin imkânlarından yararlanma yolundadır. Bu yeni bir çağdır, bunun farkındayız, yeni çağın farkındayız. Yani kendi meselelerimizin kökünde yatan önemli, az evvel çok kısa söyledim, “ne yapalım, biz bu kadar kalabalık için içinden çıkamayız” diyemeyiz.

Konya’nın Seydişehir ilçesi var. Bu Seydişehir ilçesinin bir Ortakaraören kasabası var. Ortakaraören’de hoca namazını kılmış, yemeğini yemiş, yatmış. Gecenin yarısında patırtı gürültüyle uyanmış. Dışarı bakmış, kasabalılar teneke çalıyor. “Kalk hoca.” Hoca kalkmış, uyanmış, “ne oluyor?” demiş. “Kalk, ay tutuldu, buna bir çare bul bu ay tutulmasına” demiş köylüler. Hoca düşünmüş, taşınmış; demiş ki, “Gidin yatın yerinize. Seydişehir’de büyükler var, onlar düşünsün bunu.” Bütün bu meseleler karşısında “birisini bunları düşünsün” diyemeyiz, bunlar herkesi alakadar eden meselelerdir. Eğer bir ülke, bunları ne kadar herkesi alakadar eden meseleler haline getirebilirse, o kadar bunları kolay çözmek imkânlarını bulacaktır.

Türkiye’nin güncel sorunları var; kısa vadeli sorunları var, orta vadeli sorunları var, uzun vadeli sorunları var. Güncel sorunların başında işsizlik geliyor. İşsizlik kadar adaletsizlik tasavvur edilemez. Yalnız, işsizlik deyip geçmeyelim, yani bir ülkenin nüfusu yüzde 3 artarsa, hiçbir ekonomi bu yüzde 3 artışı karşılayacak istihdam üretemez. Eğer bir ülkenin okullarında sınıflara 70-80 çocuk yığılmışsa veya hastanelerin önünde kuyruklar meydana gelmişse ve üniversite mezunu insanlar, okutuyoruz, şoförlüğe dahi razı, iş arıyorsa, burada tabii ki çok önemli bir sorunla karşı karşıyayız; yani bu ay tutulması gibi bir şey. “Hadi buna çare bulun” denildiği zaman, buna çare bulabilecek hiçbir ekonomi yoktur, hiçbir idarede yoktur. O zaman ana mesele yüzde 3 çoğalmaya gelir. Bizim ekonomimiz, yüzde 5-6 büyüyen bir ekonomi, bizim hali hususimiz ise 500 ya da 600 bin kişiye rahat iş bulabilir. Ama yüzde 3 büyüdüğünüz takdirde, bunu karşılamak mümkün değildir. Üzüntü ile söyleyelim ki, Türkiye nüfusunun yüzde 35’i hâlâ tarımdadır ve bu nüfus tarımdan kopacaktır, mecburdur; çünkü sanayi hizmetlerinde çalışan bir kişi, tarımda çalışan 7 kişi kadar para alıyor, kazancı oluyor. Ne kadar çok tarımda nüfusunuz varsa, o kadar fukarasınız, fukaralıktan ve yoksulluktan kurtulma imkânınız da o kadar az. Bugün karşınızda duran mesele büyük bir transformasyon meselesidir. Yani bir tarım ekonomisinden, bir köylü düzeninden, bir tarım düzeninden şehir düzenine geçeceksiniz; çağ bu, şehir ve şehirli düzenine geçeceksiniz. Yanlış anlamayın, köylüden falan şikâyetim yok, ben kendim köylüyüm, ama köy ve köylü şartlarından -nerede otursanız oturun, köyde oturun, kasabada oturun- şehir ve şehirli şartlarına geçeceksiniz. Şehirde medeniyetin nimetleri ne ise, kasabanızda, köyünüzde de o olacak. O zaman köyünüz şehirleşmiştir. Yalnız, bu çok büyük bir gayret isteyen bir şeydir ve aynı

zamanda yüksek gelir isteyen bir şeydir. Dün benim köyümde elektrik yoktu, köylüm elektrik parası ödemiordu ve dün yolum yoktu, şehre gitme ihtiyacı içinde değildi. Dün okulum yoktu, çocuğunu çok okutmak mecburiyetinde değildi ve dün televizyon yoktu, televizyon parası verme durumunda değildi; dün telefon yoktu, telefon parası verme durumunda değildi. Bugün bunların hepsini kullanma durumundadır ve bunun bedelini ödeyecektir.

Sanayileşme, Türkiye'nin kalkınmasının hemen hemen tek motorudur. Onun içindir ki, bizim şikâyetçi olduğumuz hususların bir kısmı nüfustan, bir kısmı da Cumhuriyetin kurulduğu zaman yüzde 87'si köylü ve tarımda çalışan bir toplumu yüzde 10'u tarımda çalışan bir toplum haline getirmek istiyoruz. Eğer nüfusumuz 30 milyonlarda kalsaydı, kalabilseydi, bunu bu zamana kadar belki bir miktar halletmiş olurduk, ama nüfusumuz 70 milyona çıktı. Yani bunlar iç içe sorunlar, onları anlatmak istiyorum. Bütün bu iç içe sorunlarda da yapamadığımız işlere haklılık verdiğimi sanmayın, yapamadığımız işleri yapmaya çalışmamız lazımdır, bunda yılgınlık istemiyorum.

Geçim sıkıntısı, büyük kitleleri ilgilendiriyor. Asayiş, daha doğrusu asayişsizlik, ülkenin önemli bir meselesi haline gelmiştir. Asayiş, şehirleşmenin kaçınılmaz bir parçasıdır. Terör, ülkemizi çok rahatsız eden bir olaydır, gelir dağılımı aynı şeydir ve kalkınmışlık farklılıkları, yani ülkenin bazı bölgeleriyle bazı bölgeleri arasında, dağ bölgeleriyle ova bölgeleri, güney bölgesiyle kuzey bölgesi ve doğu bölgesiyle batı bölgesi arasındaki kalkınmışlık farkları da yine 2007 yılına girerken ülkenin sorunları olarak devrediyor. Bunlar güncel sorunlardır. Güncel başka sorunlar da var; devletin işleyişinden şikâyetler ve gerçekten yargı dağıtımından şikâyetler, bürokrasiden şikâyetler, kırtasiyecilikten şikâyetler, rüşvetten şikâyetler. Türkiye yine bu şikâyetlerle beraber 2007 yılına giriyor, yapacak çok işimiz var. Kim yapacak bunları, bu şikâyetleri kim ortadan kaldıracak?

Burada iki unsur üzerinde durmak istiyorum: Bir ülkenin kalkınması, ilerlemesi, sorunlarından kurtulması; tabii sorunlardan kurtulursunuz, yeni sorunlarda çıkar, ama bugün sizi sıkan sorunlardan kurtulması, güncel sorunlardan kurtulması hadisesi, bu ülkenin iyi idaresine bağlıdır. Yalnız iyi idaresiyle de mesele bitmez; bu ülkede toplumun ne kadar ilerlemeye, kalkınmaya hevesli olduğuna, ne kadar kalkınmaya cesareti olduğuna da bağlıdır; toplum ne kadar geleceğe ümitle bağlıdır, ona bağlıdır. Gerek ülkenin yönetimi, gerekse toplumun hevesi, siyasi bir meseledir. Toplumun iyi idaresi, halkın iradesiyle ve halkın kendi rızasıyla ve temsil gücü olan ehil yönetimler çıkarmasına bağlıdır ve bu ehil yönetimleri çıkarmanın da tek bir yolu vardır: Seçim. "Seçim diyorsun, ama biz seçmesini bilmiyoruz" diyemeyiz. "Seçmesini bilmiyoruz" dediğiniz yerde, bir ülkenin vatandaşlarının temel insan hakkı olan kendi yönetimine katılma hakkı, kendi kendini yönetme hakkı suya düşer ve ülke insanı "canım bizi kim idare ederse etsin, nasıl idare edilirse edilelim" derse, nasıl idare edildiğinden şikâyet etmemesi lazımdır. O zaman burada seçim dediğimiz olay, halkın sorunudur; seçilenlerin sorunu değil, seçenlerin sorunudur.

Seçim bir nimettir; halkın başına birisinin gelip oturması yerine, halkın kendi hür iradesi ile ehil kadroları işin başına getirmesidir ve “bunu yapamayız” dediğiniz yerde bugünkü dünyaya uyamazsınız. Yani bunun bir zorluğu yok. Türkiye, birinci meselesini böylece saydığım bu meselede ehil iktidarlar çıkarıyorsa, bu demokrasinin işlemesine bağlıdır, daha iyi işlemesine bağlıdır, halkın ülke yönetimine sahip çıkmasına bağlıdır. Bütün hadise buradadır. “Neme lazım” dediğiniz yerde, ülkenin kötü idaresinden şikâyet hakkınız kaybolur. Anlatmak istediğim şey şudur: Bir ülkedeki iyi şartlar veya kötü şartlar, sadece ülkeyi yönetenlerin değil, yönetilenlerin sorunudur. Yani eğer bir ülkede yönetilenler, yönetme hakkına, yönetmeyi tayin etme hakkında sahip olmasalar anlarım, bu hakka sahiplerse bu hakkı iyi kullanacaklardır. Yalnız, burada çok önemli olan bir şey; halkın bu hakkını iyi kullanabilmesi, partiler sistemine geniş çapta bağlıdır. Üzüntüyle söyleyelim ki, biz Türkiye’de partiler sistemini tahrip ettik ve partiler sistemi, toplumun en önemli örgütlenme şekliydi, uygar örgütlenme şekliydi. Bunu tahrip ettiğimiz yerde, halkı başka yerlerde ümit arar duruma düşürmek gibi bir durumla karşı karşıya kaldık. İşte 2007 yılına girerken Türkiye’nin önemli sorunlarından birisi budur. İşleyen bir demokrasi, işleyen bir demokrasiyi meydana getirmek; bence her şeyin kökünde bu var. Siyasetin çok daha iyi organize olması lazımdır. Şimdi dönüp dolaşıp geliyoruz; bunları kim yapacak? Bunların sahibi bu zeminlerden çıkacak, yani konuşuldukça daha çok, daha iyi imkânları Türkiye bulup çıkaracaktır.

Yine biraz daha bu seneden gelecek seneye bakalım: İstanbul’da bir toplantı yapıldı, bu büyük bir toplantıydı. Toplantının sonunda dediler ki, “sizin ülkenizin üzerinde üç tane bulut dolaşiyor.” Bu bulutlar nedir diye sormaya gerek yok, saydılar: Dediler ki, “Türkiye 2007 yılında iki tane seçim yapacak, bir de Avrupa Birliği ile müzakereleri var, bulutlar bunlar.” Anlaşıyor ki, Türkiye’de zihinler geniş çapta Mayıs’ta yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimini ve bugünkü şartlar içerisinde Kasım’da yapılacak olan genel seçimlere takılı. Bu takılı olmanın sebebi de, yine ülkenin kendi kendini yönetmede, daha iyi yönetimi meydana çıkarabilmesi ve bu seçimler sonrasında sancı meydana gelmemesi arzularından ileri geliyor.

Ancak burada durup düşünmek lazımdır. Eğer ülke bir anayasa devletiyse, bir hukuk devletiyse, usuller, kurallar, yani bir ülkenin seçimi nasıl yapacağı ve başına getireceği, hizmetine getireceği insanları nasıl seçeceği hakkında bir belirsizlik mi var? Hayır, belirsizlik yok. O zaman niçin bulut oluyor bu, iki seçim niçin bulut oluyor? Yok, canım, merak edecek hiçbir şey yok, kuralına göre seçimler yapılır ve ülke de yoluna devam eder, keşke bunu diyebilsem. Yani istediğim budur, ama yine hepimiz biliyorsunuz ki, hepimiz aynı şeyleri düşünüyorsunuz, aynı şeyleri konuşuyorsunuz ki, seçimler yapılıp bittikten sonra... Türkiye seçim yapmakta sıkıntıya girmez. Cumhuriyetin başından beri 11’inci defa Cumhurbaşkanı, ama 60 sene içerisinde 16’ncı defa genel seçim yapacak. Türkiye hür ve adil seçim yapmayı biliyor; Türk halkı ona alışmıştır, Türk Devleti de alışmıştır. O zaman ne gam, niçin sıkıntı içersindeyiz? İşte burada şu sorunlar geliyor: Siyasetin organizasyonundaki birtakım çarpıklıklar, “acaba

kurallar da uygulansa, daha sonra birtakım sancılar olabilir mi?” gibi birtakım endişeleri halkın zihnine koyuyor.

Peki, bunun çaresi nedir? Biraz evvel söyledim; bunun çaresi, bu endişeleri taşıyan halkın sandık başında göstereceği dirayete bağlıdır. Yani hep beraber şunu ummak isteyelim, umalım. Umalım ki sağduyu ülkemizde, halkın hür iradesi sağduyu ile beraber ülkeyi sancıya götürmeyecek neticelerle bizi karşı karşıya bırakır. Sancı istemiyoruz. Türkiye'nin, önümüzdeki 10 sene sancısız bir Türkiye'ye ihtiyacı var. Burada tabii ki önümüzdeki aylar, gayet önemli aylardır, ama hep biliyoruz ki, halkın zihninde bu olay bir numaralı mesele olarak 2007'ye devroluyor. Demokratik hukuk devletinde kurallar belliyse, bu kuralların dışında, kuralların uygulanmasında herhangi bir sıkıntı söz konusu değilse, birtakım ekstra ilave kaygılar olmamalı, ama maalesef bu ilave kaygılar vardır.

Yine 2006 yılında Türkiye'de çok tartışmalar oldu, 2005'te de bir miktar oldu. Bu tartışmaların sonunda ülkeye bir karamsarlık hâkim oldu, birtakım kaygılar ve endişeler de hâkim oldu. 2007 yılına bu endişeler ve kaygıların bir kısmıyla giriyoruz. Bunların başında “acaba bölünür müyüz, geriye gider miyiz, laiklik zedelenir mi, çağdaşlık zedelenir mi, kadının toplum içindeki yeri zedelenir mi gibi kaygılar var. Ben ummak istiyorum ki, bu kaygıların hiçbirisi, gerçekten halkımızı rahatsız etmesin ve toplumumuz ve devletimiz, bu kaygıları kaygı olmaktan çıkaracak tedbirleri ve kaygı olmaktan çıkaracak çareleri bulup uygulansınlar.

Bir diğer kaygımız, gayet tabii ki çağa uyup uyamayacağımız hakkındadır. Bundan şunu kastediyorum: Türkiye, pazar ekonomisini yapabilecek mi, yapamayacak mı? Türkiye, halen pazar ekonomisinin neresindedir? Pazar ekonomisi, dünyanın kabul ettiği rekabet şartları için önemli hadisedir. Pazar ekonomisi şu: Devletin fonksiyonu değişmiştir ve devletin yeni fonksiyonunda devlet, ekonomik ve mali işlerin içinden çıkacaktır; ticari, ekonomik, mali işlerin içinden çıkacaktır. Bir ülkenin ilerleyebilmesi, kalkınabilmesi, kendi kaynaklarını çok iyi kullanabilmesine bağlı. Bu kaynaklar, maddi kaynaklardır, beşeri kaynaklardır ve moral kaynaklardır. Bugünkü dünya şuraya gelmiştir ki, ancak birey sorumluluk almışsa, bunları en iyi şekilde kullanabilirsiniz. Pazar ekonomisi dediğimiz olay budur; rekabet de buradan geliyor. Artık bundan sonraki dünyadaki yoksulluğun, dünyadaki kalkınmamışlığın çaresini her ülke, kendi insanının beyin gücünde bulacaktır, kendi insanının girişimciliğinde bulacaktır, kendi insanının yenilikçiliğinde ve yaratıcılığında bulacaktır. İşte bugünkü dünyada en önemli kaynak, her ülkenin kendi insanıdır. Türkiye acaba bunu harekete geçirebilecek mi, istenildiği kadar geçirebilecek mi; yoksa yine biz yarı devletçi, yarı piyasa ekonomisi, yarı karma ekonomi böyle mi gideceğiz? Böyle gidemeyiz. Bakın bunun bugünden neticeleri görülmeye başlamıştır.

Bir hafta önce İstanbul'da büyük enerji toplantısı yapıldı, uluslararası bir toplantıydı. Bu toplantıya Türkiye'nin bütün enerji uzmanları geldiler, ben de o toplantının kapanış konuşmasına gittim. Orada görülen manzara şuydu: Türkiye bugün 175 milyar kilovat/saat elektrik üretiyor, bu elektriğin

yüzde 80-82'sini halen devlet üretiyor. Fakat piyasa kanunları çıkarmışız, elektrik kanunları çıkarmışız; bu kanunlara göre devlet artık elektrik santrali kurmayacak, bu kanunlara göre devlet dağıtım şebekelerini şahıslara verecek, bu kanunlara göre devlet elektriği meta haline, mal haline getirecek. İsteyen gidip elektrik santrali kuracak ve elektrik çıkaracak, yani tuğla, kiremit çıkarır gibi, çimento çıkarır gibi satacak. Böyle bir rekabet düzeni meydana gelecek, çağ buraya gelmiş. Bunu yaparsanız, elektrik fiyatlarında yüzde 30 civarında başka ülkelerde ucuzlama olmuş, aranan bu. Ama benim burada söylemek istediğim şey; Türkiye bu kanunları çıkarmış, 5 sene olmuş ve üretimi henüz şahıslara devretmemiş, dağıtım şebekelerini devretmemiş, kendisi de elektrik santrali yapmamış. Karanlığa gidiyorsunuz, geçiş döneminde sahipsizliktir bunun adı. Eğer bu sahipsizlikten ülkeyi kurtaramazsanız, yalnız bu alanda değil, pek çok alanda aynı şeylerle de karşı karşıya kalacaksınız.

İki gün evvel Antalya'daydım. Antalya'da Ticaret Odası'nın, Sanayi Odası'nın büyük bir toplantısına katıldım. Antalya, Kaş'tan Gazipaşa'ya kadar olan 640 km sahilde 15 milyar dolar turizme yatırım yapmış. Bunu yapan bizim ülkemiz. Bir taraftan altyapı noksan, bir taraftan kirlenme olaylarıyla karşı karşıyasınız, bir taraftan yeni ulaşım ihtiyaçlarıyla karşı karşıyasınız, bir taraftan yeni sağlık ihtiyaçlarıyla, yeni eğitim ihtiyaçlarıyla karşı karşıyasınız. Bunun sahibi kim? Bu geçiş döneminde sahipsizlik meselesinin üzerine dikkat çekmek istiyorum. 2007 yılına girerken Türkiye'nin sorunlarını evet, devlet sahiplenmesin, ama birileri sahiplensin bunları, birtakım kurumlar, birtakım teşkilatlar bunları sahiplensin. Eğer bunları zamanında meydana getiremezsek o zaman birkaç sene sonra da bugünkünden çok sızlanmalar içerisinde oluruz.

İstikrar içinde kalkınma yürütebilmemiz lazım, yani en az yüzde 5 kalkınma hızını tek haneli enflasyonla götürebilmemiz lazım. Şunu size söyleyeyim: Türkiye Cumhuriyeti, geçen 83 yıllık ömründe kalkınmada çok büyük bir başarıyı sağlamıştır. Bu benim söylediğim şeyi tartışacak olanlar vardır, tartışılmasını da gayet doğal bulurum. Yalnız bulunduğu coğrafya, bu coğrafyanın kendisine yüklediği çeşitli masraflar ve kaynaklarını kullanmada, birinci önceliği bu coğrafyada barınmaya vermek ve başlangıç şartları, yüzde 90'ı okuma yazma bilmeyen bir halk ve bir yerden bir yere gitmeye imkânı olmayan bir Türkiye, karanlıkta bir Türkiye, iğneden ipliğe her şeyi satın alan bir Türkiye'den bugünkü Türkiye'ye gelmişsiniz. Bunların bir kısmı rakama falan sığmaz ama rakama sığanları ben size söyleyeyim: Türkiye, tarımda reel olarak 10 defa, hizmetlerde 56 defa ve sanayide 170 defa büyümüştür.

Dünyada yüzde 4.5 kalkınma hızını sağlayan 4 ülkeden biriyiz. Bütün bu şartlara rağmen, inişlere çıkışlara, tek partiden çok partiye geçişte çok partinin arızalarına, dünya şartlarına, bulunduğumuz coğrafyada soğuk savaşa, sıcak savaşa, etrafımızdaki yangınlara rağmen bunu sağlamıştır. Bunu hiç kimse küçümsemesin. Ama burada duramayız, Türkiye 6 bin dolar gelir seviyesiyle bu coğrafyada barınamaz, çok daha ileri gitmeye mecbursunuz. İleri gitmeye mecbursanız, gelin bütün kaynaklarınızı, evvela insan kaynaklarınızı en iyi şekilde kullanın. Kaldırın Türk

müteşebbisinin, Türk girişimcisinin önündeki engellerin tümünü, Türk vatandaşının önündeki engelleri kaldırım ve Türk vatandaşını daha çok bu ülkenin sahibi yapın, güven verin, mülkiyet rejimi hakkında kesin güven verin ve teşvik edin bu ülkenin insanını. Para vererek değil, söz söyleyerek teşvik edin ve Türkiye'yi yukarıya o kaldıracaktır. Bakın, bugün Türkiye 134 ülkeye mal satabiliyor ve 134 ülkeye mal satabilmek bu rekabet gücünü muhafazaya bağlı. Bunlar çok güzel, 80 milyar dolar ihracata gelmişsiniz, bu çok güzel, 84 milyar; yalnız bu, madalyonun bir yüzü, bir de öbür yüzü var, öbür yüzünü görmezlikten gelmeyin. Türk siyasetçisi, Türk yöneticisi, Türkiye'de bilim adamı, halka meselelerin tümünü göstereyin, her iki yüzünü de göstereyin. 84 milyar dolar ihracat yapmışsınız ama 130 milyar da ithalat yapmışsınız.

“Acaba Türkiye istikrar içinde kalkınmaya devam eder mi, etmez mi, şüpheli mi var?” diye bana sorarsanız, hayır, benim şüphem yok, ben bazı ikazlar yapmak istiyorum, bu toplantının gayesi de o zaten. Ben şüphe içerisinde olmayacağım gibi, olmamak istiyorum, yani kendimden emin olmak istiyorum, ülkemden emin olmak istiyorum. 52 milyar dolar ticaret açığı, 32 milyar dolar cari ödemeler açığıyla Türkiye bir yere varmaz, dünyanın bin hali var. Biz bir imparatorluğu Dünyaya Umumiye ile dağıttık. Dünya öyle bir hale gelir ki, birisinin ayağına basarsınız, her zaman mümkündür. Dünyaya çok bağlı hale geldik. Birisinin ayağına basarsınız, bütün dengeler altüst olur. Bunları da gördük, yaşadık kendi dönemimiz içerisinde, bizden evvelki dönemlerde de yaşandı. Bana göre Türkiye'nin ödemeler dengesi meselesi bağımsızlığı kadar önemlidir. Onun içindir ki herkesi ikaz ediyorum; Türkiye'yi yönetenleri de ikaz ediyorum, vatandaşımı da ikaz ediyorum; ödemeler dengesini bu kadar açık götürmeyin, götüremezsiniz.

27 tane “emergent market” var, “yükselen pazarlar”. Bu yükselen pazarlar içerisinde ödemeler dengesi en açık, cari hesabı en açık Türkiye ve enflasyonda da üçüncü büyük enflasyon, yüzde 10. Yüzde 10 enflasyon, yine Türkiye'nin çektiğini düşünürseniz, daha da aşağı düşmesi lazım, ama yine de bir başarıdır. Yani birçok şeyleri başarmışsınız, ama bir de başardığımız şeylerin dibine bir bakalım. 84 milyar dolar ihracat, çok güzel bir rakam bu, yani iç haline dön, 1 dolarlık ihracat yapmak için 70 sentlik ithalat yapmamız lazım. Bu, ülkeyi zenginleştirmiyor, yani bugün makro ekonomide gördüğünüz bu düzgün rakamlar, mikro ekonomide yok. Halka intikal etmiyor. Niye intikal etmiyor; çünkü istihdam yaratmıyor. İstihdam yaratmadığı gibi, katma değer yaratmıyor. Niye? Siz 40 sentlik bir üretimi başka ülkelerin insanına yaptırıyorsunuz. Yani dün 1 dolar ihraç etmek için 30 sent ithalat yaparken, bugün 1 dolar ihraç etmek için 70 sent ithalat yapmanız lazım geliyor. Yani dün Türkiye'de yaptığın birtakım şeyleri yapmaz hale geldin. Neredeyse montaj sanayine gidiyoruz. Onun için söylüyorum, bunu devam ettirebilmemiz lazım diye.

İstikrar içinde kalkınmayı sürdürebilmemiz lazım, özetle onu söylemek istiyorum. Küresel topluma uymamız lazım, yani yaptığımız şeyin rekabet gücü olmalı. Türkiye daha 20 sene dışarıdan

patent almak suretiyle, dışarıdan bilgi almak suretiyle gidemez. Türkiye kendi araştırmasını, kendi geliştirmesini, kendi teknolojisini kendisi üretmek mecburiyetindedir. 10 sene müddet var önümüzde, dünyaya uymaya mecburuz. Araştırma-geliştirme dediğimiz olayın Türkiye'nin en önemli olaylarından biri olduğunu ifade etmek istiyorum.

Ve 2007 senesine girerken Türkiye, Avrupalı olmaktan veya dünyalı olmaktan vaz mı geçiyor, vaz mı geçiyoruz? "Nereden çıkardın bunu?" demeyin. Türkiye, yerini, yönünü, yöntemini ve hedefini tayin etme durumunda mı bugün? Neyi tartışıyoruz? Evet, Türkiye, aşağı yukarı 43 senedir Avrupa Birliği'ne üye olmaya çalışıyor. Avrupa Birliği, Avrupa Ortak Pazarı diye başlamıştır, daha sonra Avrupa toplumu haline gelmiştir, daha sonra da Avrupa Birliği olmuştur. Bu arada da bu 43 sene içerisinde Sovyet İmparatorluğu göçmüş, yeni siyasi coğrafya meydana gelmiş; gerek Avrupa'da, gerekse Asya'da yeni bağımsız ülkeler meydana gelmiş, yeni ekonomik ve siyasi şartlar meydana gelmiştir. Ayrıca geçen altı sene zarfında da dünyadaki ekonomik aktörler, yeni aktörler meydana çıkmıştır; Çin gibi, Hindistan gibi, Brezilya gibi, hatta Rusya gibi yeni aktörler meydana çıkmıştır ve dünya nüfusunun 2.5 milyarı, dünya ekonomisine, küresel ekonomiye bağılıken, bugün 5.5 milyar insan küresel ekonomiye bağılıdır. Pazarlar büyümüştür, pazarlar değişmiştir, bütün şartlar değişmiştir. Burada biz dünyadan kopabilir miyiz? Kopamayız; 134 ülkeye mal satmaya mecburuz, oradan da almaya mecburuz. Kopmamız için gerek de yok. Zaten Birleşmiş Milletlerin üyesi ve dünyadaki bütün teşkilatların üyesi olarak bugün artık dünyada tek başına bağımsız devlet yoktur, herkes birbirine bağılı, dayanışma içerisindedir. Yalnız, bu dayanışmayı bağımsızlığı tehlikeye girmiş gibi göstermek yanlıştır. Kim bağımsızlığını tehlikeye atar; bu dayanışmayı tabi olma noktasına götürmüş olan ülkeler atar. Dayanışma ayrı ıştır, bağımlı hale gelme ayrı ıştır. Bağımlı hale gelmeyin, ama dayanışmanın içerisinde olacaksınız, dayanışmayı inkâr etmek mümkün değil.

Peki, dünya ile halimiz bu, dünyalı olmaktan vazgeçemeyiz. Avrupalı olmaya gelince; Avrupa Birliği meselesi aslında şöyle: Halkımızın bu Avrupa Birliği'ne, daha doğrusu önce Avrupa Ortak Pazarı'na, daha sonra Avrupa Komünitesine, daha sonra Avrupa Birliği'ne heves ettiğimizden bu yana, yapılan anketlere göre Avrupa Birliği fikrine ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasına halkın yüzde 70'i destek vermiştir. Yalnız, 2006 yılının sonunda bu destek yüzde 30'a inmiş görünüyor. Yani Avrupalı bizi istiyor-istemiyor, Avrupa ile münasebetlerimizde sıkıntılar var falan, onlar yine ayrı meseleler. Acaba bizim halkımız neden şikâyetçi; Avrupa fikrinden, Avrupa düşüncesinden, Avrupa değerlerinden ve bu fikir, bu düşünce, bu değerlere bizim de sahip çıkmamızdan mı şikâyetçi; yoksa Avrupa Birliği denen bugün 28 ülkenin içinde bulunduğu ve gerçekten altın devri yaşayan, adam başına 26.500 dolar gelir seviyesine gelmiş bir Avrupa Birliği'nden mi şikâyetçi; yoksa Avrupa masasına oturmak için müzakere yapan Avrupa masasına oturmuş, Avrupa içine girmek için müzakere yapan, bu

müzakereler yapılırken gördüğü muamelelerden mi şikâyetçi? Hangisinden şikâyetçi? Bu üçünü birbirine karıştırmayalım.

Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa projesi üzerine kurulmuştur; çünkü Avrupa'yı kıta olarak almayız, coğrafya olarak almayız. Avrupa'yı biz Almanlar olarak da almayız, Fransızlar olarak da almayız, biz Avrupa'yı değerler olarak alırız. O değerler hürriyettir, demokrasidir, insan haklarıdır, adalettir, kalkınmadır, zenginleşmedir, çağdaşlaşmadır. Benim halkım bunlara karşı mı, yani desteğini yüzde 70'den yüzde 30'a indirirken bunlara karşı mı? Hayır. Ama burada çok önemli bir hadise bu, yani bizim bunlardan vazgeçmemiz söz konusu olamaz, biz yine bu fikirlerin içindeyiz. Bizim devletimiz bu fikirler üzerine kurulu; 80 senelik Cumhuriyetin geldiği yer de bu fikirlere tamamen sahip çıkma olayıdır. Demokrasi bu, insan hakları bu, her şey bu. Öyleyse bu müzakere dediğimiz olaya geliyoruz. Kırk üç sene sonra gelmişiz müzakereye; 3 Ekim 2005'te müzakereye oturmuşuz. Oturduğumuz zaman şunu demişiz: Dün Avrupa'nın hasta adam saydığı Türkiye, Osmanlı Devleti bu, bugün Avrupa masasına oturacak gelişmeyi sağlamıştır. Hiç kimse kara gözünüz için sizi oraya oturtmuyor. Ama bu müzakereler esnasında birtakım zorluklar çıkmış. Bu zorlukları Avrupa çıkarıyorsa, bu zorlukları çıkaranlar gayet tabii ki çıkarana karşı halkımızın bir infial içerisinde olması, halkımızın bir öfke içerisinde olması, halkımızın bir kırgınlık içerisinde olması gayet doğaldır. Yalnız, bu kırgınlığı Avrupa kırgınlığı haline getirmememiz lazım. O zaman kendi, yani bir Avrupa projesi olan kendi kendimize olan kırgınlık haline getiririz ve Türkiye'nin alternatif falan aramasına gerek yoktur, Türkiye'nin alternatifi kendisidir. Biz Avrupa Birliği'ne kaydolmuşuz veya kaydolmamışız, o değil mesele. Bizim için mühim olan mesele, Avrupa standartlarına, Avrupa çitasına, Avrupa seviyesine yetişebilmektir. Bundan vazgeçebilir miyiz; vazgeçemeyiz. Biz yine Avrupa ile müzakerelerimize devam ederiz.

Avrupa Birliği'ne üye olmak, Türkiye'nin 43 sene takip ettiği bir olay ve 28 ülke Avrupa Birliği'ne üye olmuş. Bunların içinde ne bölünen var ne yoksullaşan var. Herkes buraya koşmuş, komünist memleketlerden sonra buraya koşmuşlar. Herkesin buraya koştuğu yerde, biz kendiliğimizden biz bu Avrupa'dan kopalım desek, koparız, hiçbir sorun değil, yani koparız, ama bunu nasıl izah edeceğiz? Yarın bu ülkenin insanları bize demeyecekler mi, hatta bugün bu ülkenin insanları bize "Esas hedef neydi? Esas hedef Avrupa'ya varmaktı, Avrupa Birliği'ne üye olmaktı, esas hedef buydu. Şimdi ne oldu bu hedef, neresindeyiz bu hedefin, hedefin neresindeyiz?" demezler mi? Olmuyor, yapamıyoruz. Müzakere yapıyorsunuz, müzakere bu. İngiliz Başvekili, Fransızlar kendilerini iki defa, İngiltere'nin Avrupa Birliği'ne alınmasını iki defa veto ettikleri zaman şöyle söyledi: "Hayır, bizim aradığımız cevap değildir, 'hayır'ı biz kabul edemeyiz." Bu müzakere dediğiniz olay, o kadar kolay değil. Evet, bize yapılan haksızlık karşısında, biz dünya kamuoyu önüne çıkalım ve müzakere edelim, beğenmediğimiz şeyleri, yanlışları söyleyelim. Hiç kimse bize bizim beğenmediğimiz şeyleri empoze edemez. Meseleyi başarıya götürelim.

Adam trene binmiş. Genellikle Temel'dir bu hikâyelerin kahramanı, biliyorsunuz. Temel trene binmiş, Ankara'dan İzmir'e gidecek. Kalkmış tren, gidiyor, yolda kondüktör gelmiş, bilet kontrolü yapıyor. Bakmış, Temel'in bileti İzmir. Tren Kars'a gidiyormuş. Demiş ki, "sen yanlış trene bindin, bu İzmir bileti, ama Kars'a gidiyor bu." "Hayır, ben doğru trene bindim, tren yanlış gidiyordur" demiş. Acaba biz yanlış trene mi bindik, yoksa tren mi yanlış gidiyor? Yani aslında öfke halka yakışır; çünkü o öfkedir ki, yönetimleri iter. Yalnız, o öfkeye kapıldığımız takdirde, öfke sizi yanlış yere götürebilir, her zaman doğruya götürmez; bazen doğruya da götürür, ama her zaman götürmez. Devlet adamlarına düşen görev soğukkanlılıktır ve öfke devlete yakışmaz. Onun içindir ki, Avrupa Birliği, daha bu işin çok başlangıcındayız. Avrupa Birliği'yle bu müzakerelerde zorlukla mı karşılaştık, haksızlıkla mı karşılaştık? Avrupa Birliği'nin yaptığı en büyük yanlış, -hududu olmayan, toprağı olmayan devlet olur mu?- hududu olmayan, toprağı olmayan Kıbrıs'ı içine aldı. Çok büyük yanlış, onlar da bugün söylüyorlar. Bu yanlışın bedelini bize ödetmeyin, ödemeyiz. Türk halkının, Türk milletinin menfaatine olmayan hiçbir şeye, Türkiye'de kimse "evet" diyemez, hükümetler de diyemez. Benim aradığım o değil; benim aradığım, milli menfaatleri hesaplarken soğukkanlı ve aldığımız kararların mutlaka öfkeye değil, akla dayanması lazım geldiğidir. Meselemiz vardır; Avrupa'dan da kopamayız, Avrupalı olmaktan da kopamayız, dünyalı olmaktan da kopamayız. 2007 yılına girerken bunlar ben şahsi kanaatim, mesajım olarak veriyorum. Ben biliyorum, bunları konuşmak o kadar sempatik şeyler değil. Ben bunun aksini de konuşurum, aksini konuşsam bu salonu ayağa kaldırıırım, şu çatıyı uçururum buradan. Ama o bizim işimize yaramaz; çünkü bir defa daha çatı yapmak mecburiyetinde kalırız.

Tabii önümüzdeki zaman içerisinde etrafımızdaki meseleler bizi ne kadar etkileyecek, bunu göreceğiz. Irak bizi ne kadar etkileyecek; işte esas mesele o dur. Beyler, bizim dünya ile işimiz var ve biz tek başımıza değiliz. Tek başımıza olsak, Kıbrıs'ı şimdiye kadar yüz defa hallederdik. "Biz buraya oturduk, çıkmıyoruz, kimse gelmesin üstümüze" derdik. Yapabildik mi? Olmuyor. Irak uluslararası arenaya intikal etmiştir. Irak'ın parçalanmasından doğabilecek birtakım sıkıntılar Türkiye'yi mutlaka rahatsız edecektir. Keza İsrail'de, Lübnan'da meydana gelen hadiseler. Keza İran'da meydana gelebilecek hadiseler bizi ilgilendirir. Umalım ki ülkemiz 2007 yılında bunlardan dolayı sıkıntılara girmesin.

Tabii uluslararası zeminde birtakım meseleler tartışılıyor. Avrupa'da ve Amerika'da bir Ermeni meselesi, bütün dünyada Ermeni meselesi tartışılıyor ve bazı ülkelerin parlamentoları jenosit, yani "Türkler soykırım yapmıştır" diye kararlar aldılar. Türkiye bunlarla uğraşmaya devam edecek. Türkiye'nin geçmişinden intikal eden hususlardır bunlar. Biz geçmişimize de sahibiz, bugünümüze de sahibiz, geleceğimize de sahibiz. Haklılığımızı her ortamda herkese anlatacak kadar gücümüz, kudretimiz var.

Evet, 2007'ye bu çeşit sorunlarla giriyoruz. Daha birçok sorun var, bunları sayacak değilim. Bunların bir kısmını ifade ettiğim gibi, çözümüne hep beraber uğraşmamız lazım, ama genel olarak söyleyeceğim şey şu: Devlet ve millet olarak hevesle büyük Atatürk'ün gösterdiği çağdaş, uygar ve mutlaka zengin, birlik, beraberlik içinde yaşayan Türkiye yapabilmemiz lazım. En önemli meselemizin de birlik ve beraberliğimiz olduğunu ifade edeyim. "Bölünür müyüz?" kaygıları içerisinde olanlar için söylüyorum. Evet, bu ülkede bu Cumhuriyeti kuranlar ve 82 yıldır bu Cumhuriyetin sadık vatandaşları olan benim vatandaşlarım, eşit haklara, eşit fırsatlara, eşit imkânlarla sahiptir. Etnik meseleler ve din inanç bu devletin temelinde yoktur. Bu devlet, bir çağdaş devlettir, onların üzerine çıkmıştır. Bu devlet doğulusu, batılısı, güneylisi, kuzeylisi bütün vatandaşlarını kucaklayan devlettir. Halk da o dur, birbirinden şikâyeti olan da halk değildir. Bu halkın içerisine birtakım huzursuzlukları, hoşnutsuzlukları sokmamak lazım.

Türkiye bölünme tehlikesi ile mi karşı karşıya yahut tehditle mi karşı karşıya; bu ülkenin doğulusu-batılısı, kendisini Türk sayan, kendisini Kürt sayan, kendisini şu sayan bu sayan, herkes hep beraber bunun karşısına çıkacağız. Eğer bu tehditler karşısında biz kendi halkımızı bölersek, o zaman hiç kusuru olmayan insanlar birbirinin karşısında kalır. 2007 yılında en çok dikkat edeceğimiz hususlardan birisi, milli birliğimizi muhafazada mutlaka kutuplaşmadan kaçmamız lazım, kutuplaşmadan korkmamız lazım, kutuplaşmaya hep beraber karşı çıkmamız lazım. Yani bu ülkenin insanları "bir kısmı Türk'tü, bir kısmı Kürt'tü, bir kısmı şuydu, bir kısmı buydu" diye veya bir kısım insanlar "laikti-anti laikti" diye bu kutuplaşmalardan korkmamız lazım. "Dindardı-yobazdı" yahut "çağdaştı" diye bu kutuplaşmalardan korkmamız lazım.

Efendim, neye karşı çıkalım; kanunların suç saydığı şeylere karşı çıkalım, hep beraber karşı çıkalım. Niye karşı çıkalım; ülkemize yönelmiş tehditlere karşı çıkalım, hep beraber karşı çıkalım. Yani ülkemizin içinde yeni düşmanlıklar icat edilmesine karşı çıkalım, yeni düşmanlıklara meydan vermeyelim. Ben 50 sene bu ülkenin hizmetinde bulunmuş bir insan olarak, en çok bize lazım olan şeyin birlik ve beraberlik olduğu, kardeşlik olduğu kanaatindeyim. Bu ülkenin insanların doğulusu, batılısı, güneylisi, kuzeylisi, birbiri ile sorunu yoktur. Birbiri ile bir sorun icat etmeyelim, buna müsaade etmeyelim. Devlete de, millete de çok büyük iş düşüyor. Dışarıdan bizi kimse bölemez; biz zaaf göstermediğimiz sürece, bizim bileğimizi kimse bükemez.

Hepinizi sevgiyle saygıyla selamlıyorum.

SUNUCU-Değerli konuklar 15 dakikalık bir aranın ardından Birinci Oturum'la sempozyum başlayacak.

BİRİNCİ OTURUM

“EKONOMİ”

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ercan UYGUR

SUNUCU-Değerli konuklar, değerli katılımcılar, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi tarafından düzenlenen “2007 Yılına Girerken Türkiye: Sorunlar ve Çözümler” konulu sempozyum üç başlıktan oluşacak: Ekonomi, Dış Politika, Toplum ve Siyaset.

Öncelikle “Ekonomi” başlıklı ilk oturumun Başkanlığını yürütecek olan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü Başkanı Prof. Dr. Sayın Ercan Uygur’u yerlerine davet ediyorum.

Konuşmalarını yapmak üzeri panelistleri yerlerine davet ediyorum: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sayın Esfender Korkmaz, Hazine eski Müsteşarı Sayın Faik Öztırak ve Araştırmacı Yazar Sayın Uğur Civelek.

Profesör Doktor Sayın Ercan Uygur ekonomi başlıklı ilk oturumu başlatmak üzere sözü size bırakıyorum.

OTURUM BAŞKANI (Prof. Dr. Ercan Uygur)-Teşekkür ederim.

Değerli konuklar; bir kere de ben hoş geldiniz diyorum. Bu toplantıyı, özellikle ekonomi ile ilgili önemli bir başlık etrafında düzenleyen Başkent Üniversitesi’ne ve Üniversite’nin Stratejik Araştırmalar Merkezi’ne ben de teşekkür ederim.

Kısa bir giriş yapmak istiyorum. Sonra sayın konuşmacılarımız yaklaşık 20’şer dakikalık sürelerle konuşacaklar ve daha sonra da 10-15 dakika arası bir soru-cevap bölümümüz olacak.

İktisat, ileriye bakan bir bilim dalıdır. Elbette ileriye bakarken geçmişi temel alırız, ama kararlar verirken, değerlendirmeler yaparken ileriye bakarız. Bu nedenle, örneğin biraz önce konuşan Sayın Cumhurbaşkanı’nın da belirttiği gibi, geçmiş birkaç yılda önemli oranlarda büyümüş olmak biz iktisatçıları tatmin etmez; “acaba bu büyüme istikrarlı mıdır?” sorusunu sorarız. Yani “gelecekte de devam edecek mi, yoksa tersine bir dönüş mü olacak?” sorusu hep aklımızda vardır. Bu nedenle de sorunlarla karşılaşmadan potansiyel sorunları düşünerek iktisat politikalarının uygulanmasını, önlemlerin alınmasını bekleriz. Örneğin “şu anda finanse edildiğine göre cari açık sorun değildir” türü değerlendirmeler iktisatta genellikle kabul görmez. İktisatta diyorum, iktisat dışında kabul görebilir, ama iktisatta genellikle kabul görmez. İktisat ileriye bakar ve daha sonrasında ne olacağını düşünerek önlemler önerir. Bu oturumun başlığı bu bakımdan da takdire değer.

İktisatta bir başka özellik şudur: İktisatta mikroları, yani küçükleri toplayarak makroya ulaşmazsınız. Örneğin kişiler düzeyinde, firmalar düzeyinde yurt dışından borçlanmak uygun ve iyi görünebilir, ama hepsini bir araya getirdiğinizde ülkenin bütünü için dış borçları arttırıyorsanız, bu üzerinde düşünülmesi gereken bir sorundur. Demek ki, firmalar borçlanıyor, borçlanabiliyor, sürdürsünler yahut iyidir demek, en azından bazı iktisatçılar için uygun değildir.

Bir de son olarak şunu söyleyeyim: İktisatta kısa dönemlerin toplamı uzun dönemi vermez. Yani bugünün birkaç ayını düşünerek gidişatın iyi olduğunu değerlendirmek uygun olmayabilir. İktisatta mutlaka uzun döneme de bakmamız gerekir. Bu bakış iktisatta mutlaka farklıdır; farklı sonuçlar da verebilir. Zaten genellikle farklı sonuç verir. Bu nedenle iktisatçıların bir bölümü kısa döneme bakarken, bir bölümü mutlaka uzun döneme bakar ve biz Türkiye'deki iktisatçıların en azından bir bölümünün üzerinde bu sorumluluk vardır. Yani iktisatçılar mutlaka uzun döneme bakacaklardır, mutlaka ekonominin geneline bireyler, mikrolar düzeyinden makroya bakacaklardır, bakmalıdırlar, mutlaka ileriye bakmalıdırlar. Bu bakımdan da bu oturumun başlığı önemli görünüyor.

Kendilerine teşekkür ederiz.

Şöyle bir yöntem izleyeceğiz: Dediğim gibi, değerli konuşmacılar, önce Sayın Profesör Doktor Esfender Korkmaz'dan başlamak üzere 20'şer dakika sunuş yapacaklar. Daha sonra da soru-cevap şeklinde devam edeceğiz.

Sayın hocam, Esfender Korkmaz buyurunuz.

Prof. Dr. ESFENDER KORKMAZ- Değerli Rektör, değerli katılımcılar; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Hoş geldiniz, şeref verdiniz.

Efendim, ekonomik sorunlar içerisinde ben en fazla tartışılan ve üzerinde bir mutabakat sağlanamayan cari açık konusunu değerlendireceğim. Konuşmamda yalnızca cari açık sorununu tartışmaya çalışacağım. Bunun için de 2007'ye girerken cari açık ve çözüm yöntemleri üzerinde duracağım.

Cari açık, hepinizin bildiği gibi, hem üzerinde çok tartışılıyor, hem de çok hızlı bir artış gösteriyor. Cari açık 2002'de 1.5 milyar dolarken, 2006'da gerçekleşen 9 aylık cari açık ve Ekim dahil gerçekleşen 10 aylık Dış ticaret sonuçlarına göre hesaplırsak, 2006 yılında cari işlemler açığı yaklaşık 34 milyar dolar olacaktır (Tablo-1). Bu değere göre cari açığın Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH)'ya oranı (34 milyar dolar olan cari işlemler açığını, 2007 bütçe gerekçesindeki 388.2 milyar dolar olarak gösterilen GSYİH'ya oranı) yüzde 8.8'e yükselmektedir. Yani cari açık oranı aslında çok yüksektir.

TABLO: 1 CARİ İŞLEMLER AÇIĞI (MİLYAR DOLAR)

YILLAR	CARİ AÇIK (Milyar Dolar)
2002	-1,5
2003	-8,0
2004	-15,6
2005	-23,2
2006 (Tahmin)	-34,0

Bir ülke neden cari açık verir? Temel olarak üç neden var: Birisi büyüme, birisi iç tasarruf açığı, birisi de milli paranın aşırı değer kazanması. Şimdi bu üç nedene daha yakından bakalım.

Arkadaşlar; önce büyümeye bakalım, gerçekten büyümeyle cari açık artışı arasında doğrusal bir ilişki var mı? Buradan gayet net görünüyor, böyle bir ilişki yok; çünkü 2002 yılında, 2003 yılında daha yüksek büyüme vardı, ama bugün büyüme oranı yüzde 6 dersek, geçen yıllara göre daha düşük, önümüzdeki sene de hedefin düşeceği tahmin ediliyor. Ama elbette ki büyüme de cari açığı artırıyor, gayri safi milli hâsıladaki büyüme de cari açığı artırıyor. Ancak burada dikkatimizi çeken husus şu: Kurların düşmesiyle, milli paranın değerlenmesiyle ara malı hammadde ithalatı arttı, ithalat ihracattan daha hızlı arttı ve dolayısıyla bu önemli ölçüde büyümeyi sağladı. Demek ki, aslında büyüme de tabii bir faktör, ama esas itibariyle 2003-2004 yılındaki kurlardaki düşme önemli ölçüde büyümeyi sağladı. Zaten ithalata dayalı bir büyüme dememizin nedeni de o ve neticede cari açık arttı. Yani büyüme bir faktör, ama önemli bir faktör değil.

İkincisi iç tasarruf. Ne oldu da 2006 yılında birden bire iç tasarruf oranı düştü yahut ta 2005 yılına kadar düşmedi de 2006 yılında düştü? Elbette ki bir ülke iç tasarruf eksikliğini dış borçla yahut dış kaynakla kapatır. Ama iç tasarruf açığının artmasının da bir nedeni, tüketimin artmasıdır. Peki, tüketim neden arttı? Düşük kur nedeniyle ithal edilen malların fiyatlarının düşmesi, daha doğrusu ucuzlaması dolayısıyla önemli ölçüde ara malı, hammadde ve tüketim malı ithalatı artmıştır. Tüketim malı ithalatının artması neticesinde de tüketim artmıştır. Tabii bankaların tüketici kredilerini falan veri kabul edersek; demek ki burada da esas olarak kur, bir faktör olmuştur, yani düşük kur, iç tasarruf noksanında esas olarak bir faktör olmuştur.

Tabii asıl mesele, Türk Lirasının aşırı değer kazanması ve bunun neticesinde iç tasarruf açığının ortaya çıkmasıdır. Türk Lirasının aşırı değer kazandığını bugün reel kur endekslerinden çıkarabiliyoruz.

Aslında kur endeksine gerek yok; ortalama dolar kuru 2002’de 1.6 idi, bugün 1.4’tür. Dolayısıyla kurlardaki düşme, yalnızca reel anlamda yani gerçek anlam değil, nominal anlamda da kurlarda bir düşme var. Tabii doların dış değer kaybını da hesaplarsak, neticede reel kur endeksinin bugün 2002’ye göre yüzde 25-30 arasında arttığını, YTL’nin yüzde 25-30 arasında değer kazandığını söyleyebiliriz. Zaman zaman bunu söyleyeceğim, ama esas itibariyle bana göre cari açığın temel nedeni, uygulanmakta olan kur politikasıdır. Bu kur politikası sonucunda ortaya çıkan YTL’nin aşırı değer kazanması ve kurun düşük seyretmesi, cari açığın temel nedeni olmuştur. Cari açığın artmasında dış ticaret açığının önemli bir payı vardır. Dış Ticaret açığı, 2006 Ekim ayında (Ekimden ekime son bir yıllık dönemde) 52,7 Milyar dolar oldu. 2006 yılı sonunda bir yıllık dış ticaret açığının 53.5 milyar dolara çıkması muhtemeldir.

Bu cari açık, tabii ki burada da kalmayacak; yani cari açığın giderek artacağı da ortada. Bunu nasıl görüyoruz, buna nasıl bakıyoruz? Bir defa ihracatın ithalatı karşılama oranı çok hızlı düşüyor. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2002 yılında yüzde 70.4 iken 2006 yılında yüzde 60.6’ya inmiş (Tablo-2). Demek ki, ihracatın ithalatı karşılama oranı çok hızlı düşüyor.

TABLO :2 İHRACATI İTHALATI KARŞILAMA ORANI

Yıllar	Karşılama Oranı
2002	70.4
2003	68.1
2004	64.8
2005	63.4
2006	60.6

Kaynak : TÜİK

Değerlendirdiğimiz veriler yanında ülkemizde *Dış Ticaret hadleri de aleyhte* gelişmiştir. Dış ticaret endekslerine göre 2003- Eylül 2006 döneminde endeks değeri 100’den 147’ye yükselmiştir. Yani 2003 yılında 100 olan endeksler 2006 Eylül ayında 147 olmuştur. Tablo-3’te verilen dış ticaret endekslerine bakarsak, ihracat miktar endeksi ile ithalat miktar endeksi hemen hemen eşit bir değerde (146.9 ve 146.6) görülmektedir. Ama fiyat endekslerine baktığımız zaman bu eşitlik görülmemektedir. Nitekim ihracat fiyat endeksi 126.5, ithalat fiyat endeksi 137.3 olmuştur. Demek ki fiyat endeksleri, ihracat mallarının aleyhine gelişmiştir. Buna göre aynı değeri elde edebilmek için daha çok mal ve hizmet ihraç etmek zorunda kalacağız.

TABLO: 3 2003 = 100'E GÖRE 2006 EYLÜL DIŞ TİCARET ENDEKSLERİ

İhracat Miktar endeksi : 146.9

İthalat miktar endeksi : 146.6

İhracat Fiyat Endeksi : 126.5

İthalat fiyat endeksi : 137.3

Benzer olumsuzluk dış ticaret hadlerinde de görülmektedir. Dış ticaret hadleri, 2003-Eylül 2006 döneminde 100'den 92'ye inmiştir (Tablo-4). İhracat fiyatları ile ithalat fiyatları arasındaki oranı ifade eden dış ticaret hadleri, ihraç ettiğimiz malların fiyatlarının, ithal ettiğimiz mal fiyatlarının altında seyrettiğini açıklıyor. Dış ticaret haddinin düşmesi ihracatın, ithalat karşısındaki alım gücünün gerilediğini göstermektedir. Dolayısıyla burada da aleyhte bir gelişme var.

TABLO: 4 DIŞ TİCARET HADLERİ (2003=100)

Yıllar	HAD
2004	101.0
2005	99.7
2006(Eylül)	92.1

KAYNAK : Dış ticaret Müsteşarlığı endekslerinden hesaplandı.

Turizm gelirlerine bakalım; yani dış ticaret açığının önemli bir kısmını kapatarak cari açığın daha düşük kalmasına neden olan dış ticaret hizmet gelirlerini inceleyelim. Burada hizmet gelirleri içinde turizm gelirlerine bakalım. Turizm gelirlerinde 2006 yılında bir düşme vardır. TÜİK verilerine göre Turizm geliri, 2006 yılının üçüncü çeyreğinde yüzde 8.9 oranında azaldı. Buna karşılık Turizm gideri de aynı çeyrekte % 7.4 oranında arttı. Buna göre net turizm gelirinde azalma oldu. Bu azalışa gerekçe olarak Avrupa'da oynan Dünya Kupası maçları gösterilmektedir. Ama esas itibariyle bir de turistlerin profilinde bir değişim vardır. Yani birincisi, turizm gelirinde düşme var. İkincisi, turistlerin profilinde bir değişim var. Turistlerin profilinde şöyle bir değişim var: Avrupa Birliği'nden gelen turist sayısı yüzde 20 azalırken, Rusya'dan ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen turist sayısı yüzde 15-20 oranında arttı. Bu

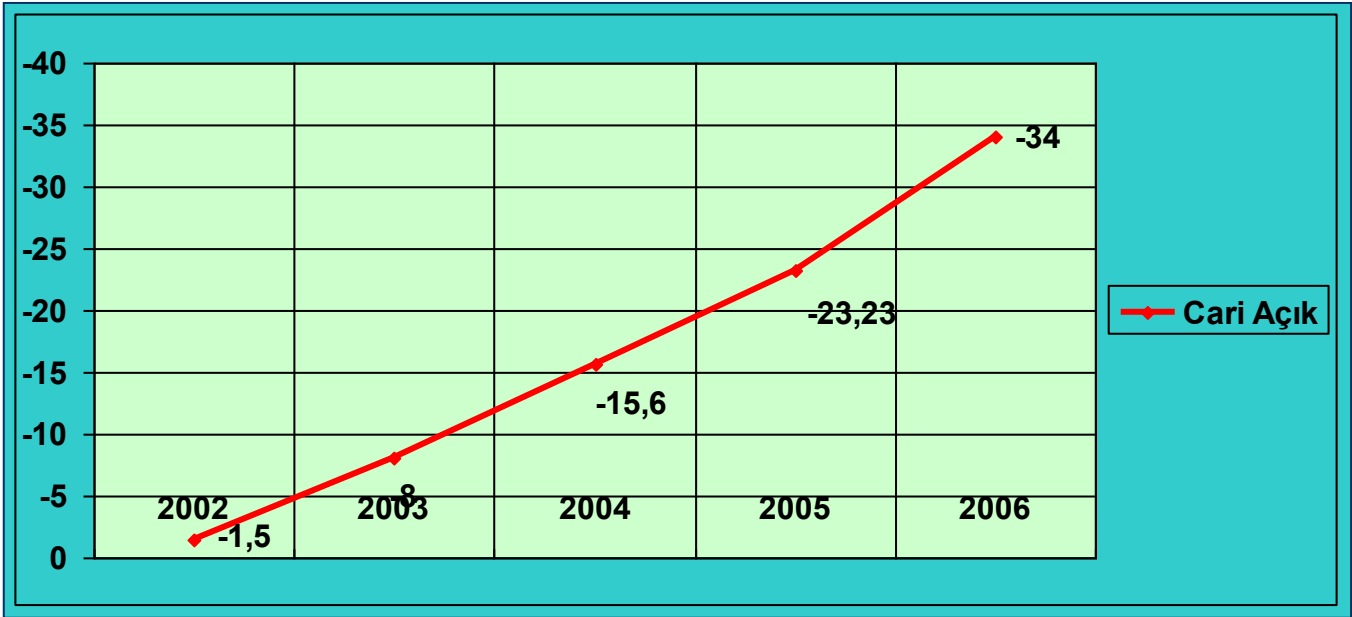
gelişmeler sonucunda Turist başına düşen harcama da azaldı ve geçen sene 759 YTL iken bu sene 652 YTL'ye düştü. Demek ki, turizm gelirinde de bir gerileme var

Bu şartlar altında demek ki, Türkiye'ye zengin turist yerine, daha düşük gelir gruplarına mensup turistler gelmeye başladı..

Diğer taraftan, yurtdışında çalışan işçilerin gönderdikleri dövizde de önceki yıllara göre bir azalma var.

Netice olarak, 2002-2006 döneminde cari işlemler açığının çok hızlı arttığını görüyoruz (Grafik-1). Cari açığın hızlı artışı, cari açık oranını da yükseltmiştir. Cari açık Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın yüzde 8.8'ine ulaştı.¹ Bu gelişmeler kur artışı olmazsa, 2007 yılında da cari açığın artmaya devam edeceğini gösteriyor. 2007 ortalama dolar kuru hedefi 1.470 YTL olarak seçildiğine göre, Merkez Bankası ve ekonomi yönetimi kur artışını engelleyecektir.

GRAFİK- 1 CARİ İŞLEMLER AÇIĞI

Cari işlemler açığı, bir ülkenin kazandığı dövizler (döviz geliriyle) ile harcadığı dövizler (döviz gideri) arasındaki aleyhte farktır. Başka bir ifade ile bir ülkenin dış ekonomik ilişkilerden dolayı zararlı çıkmasıdır. Demek ki cari işlemler açığı bir ülkenin dış ekonomik ilişkilerden dolayı kaybettiği dövizdir. Bu anlamda cari açık, bir ülkeden kaynak çıkışına yol açar. Bu ise Potansiyel kaynak kaybı demektir.

¹2006 Yılında Cari açık oranı:

34 milyar dolar cari açık / 388,2 Milyar Dolar 2006 yılı GSYİH (2007 Bütçe Gereçesi s:19) = % 8,8 olacaktır.

Türkiye'nin döviz gelirleriyle döviz giderleri arasındaki fark, 2002'den bugüne kadar, bu seneyi 34 milyar dolar alırsak, 82.33 milyar dolar olmuştur. Bizde şimdi kısa vadeli sermaye, dış borç, banka ve şirket satışları ile finanse edilen bu açık, orta ve uzun dönemde kaynak kaybına neden olacaktır. Kısa vadeli sermaye çıkışı da ya rezervlerle veya dış borçla karşılanacaktır. Cari açığı kapamak için alınan dış borçlar vadesi geldiğinde, borç stoku aynı kalsa bile faiz maliyeti nedeniyle, kaynak çıkışı olacaktır. Bunun yanında özelleştirme yoluyla satışlar yoluyla, özel sektör şirket ve banka satışları yoluyla) giren döviz, bugün için cari açığın finansmanına yardımcı oluyor. Ancak bunlar kâr transfer etmeye başlayınca, bu defa döviz çıkışı olacak ve cari açık artacaktır.

Ödemeler dengesi verilerine göre Ocak- Eylül 2006 arasında ülkeye giren 12.4 milyar dolarlık yatırımın çok az kısmı doğrudan yabancı yatırım sermayesidir. Tamamına yakını söz konusu satışlardan dolaydır.

Gayrimenkul satışlarında, gelen döviz turizm gelirin alternatif oluşturuyor. Üstelik yabancılar, kendileri dışında satın aldıkları evleri başka turistlere de kiraya veriyorlar.

Eğer yabancı yatırım sermayesi, yeni yatırım yapmak için gelseydi, yatırım hacminin artmasına, üretim hacminin artmasına ve istihdam artışına imkân verecekti. Cari açığın finansmanında ilave bir maliyet unsuru olmayacaktı. Ancak cari açık oranı yüzde 8.8'e ulaştığı için ülke riski artıyor. Kastettiğimiz anlamda doğrudan yabancı yatırım sermayesi gelmiyor.

Arkadaşlar; 82.3 milyar dolar aslında bilanço olduğu için, tabii geliri-giderine eşit. 82.3 milyar dolar, bugün veya yarın veya gelecek dönemde Türkiye'nin kaynak kaybıdır. Bugün bunu siz finanse ediyorsunuz, dış borçla finanse ediyorsunuz, sıcak para ile finanse ediyorsunuz, ama yarın dış borcu ödeyeceksiniz, yani bir yerde kaynak çıkışı olacak. Dış borç stoku aynı kalsa bile, faiz ödüyorsunuz. Buradaki sorun şu: Eğer siz cari işlemler açığını doğrudan doğruya yabancı yatırım sermayesiyle finanse etmiş olsanız, cari işlemler açığının çok fazla bir sıkıntısı olmayabilir, bir kaynak kaybına neden olmayabilir. Neden? Çünkü yabancı yatırım sermayesi gelir, burada sıfırdan yatırım yapar, üretim yapar, istihdam yaratır, verimlilik artar ve siz de onun geliri ile o dış borcunuzu ödersiniz. Ama şimdi öyle değil ki, siz açığı kapatmak için dış kaynak kullanıyorsunuz ve yatırım malının ithalat içindeki payı sadece yüzde 15-16'dır. Tabii daha çok ara malı, tüketim malı ve hammadde için ithalat yapıyorsunuz. Dolayısıyla bir de üstelik şimdi düşünün, Türkiye pamuk ithal ediyor, deri ithal ediyor. Bunlar kendi ürünlerimiz, kendi üretimimiz. Neden? Çünkü kur düşük, içeride üretmek yerine ithal etmek daha ucuz, dolayısıyla herkes ithalat yoluna gidiyor. Bu şartlar arasında tabii iç üretimde de bir daralma var, yani

büyüme farklı tabii. Dolayısıyla Türkiye bu cari açığı yatırım yapmak için vermiyor, tüketim için veriyor, ara malı için veriyor. Gerçi ara malı da kısmen yatırıma gidiyor, ama esas itibariyle bu cari açık Türkiye'nin kaynak kaybı demektir.

Küreselleşme sürecinde Türkiye hem geri kalmaz, hem de küreselleşme sürecinin dışında kalmaz. O zaman yapılacak nedir? Yapılacak, ulusalcı politikalar uygulamak. Yani biraz önce, bir önceki Cumhurbaşkanımız söyledi, Antalya bölgesine 15 milyar dolar yatırım yapılmış; GAP'a da 17 milyar dolar yatırım yapıldı. Peki, düşünün, Türkiye 80 milyar dolar da cari açık verdi. Yani bir yerde üç dört tane GAP'ı kaybettik. Eğer yatırım malı ithal etmemişsek, yabancı sermaye gelip yatırım yapmamışsa ki yapmamış; çünkü gelen yabancı sermaye, hazır bankaları, işletmeleri satın alıyor yahut da gayrimenkul satın alıyor. Yani sıfırdan yatırım yapan yabancı sermaye var mı? Zaten olmaz, zaten sıcak para bir ülkede eğer 60 milyar doları geçmişse, o zaman gelip de adam burada 30 senelik yatırım yapmaz yahut ta elini taşın altına sokmaz. Onun için de Türkiye'de cari açık, tam anlamıyla bir kaynak kaybıdır.

Tabii bunun finansmanı da sorundur dedik. Sıcak para önemli bir sorundur. Çünkü sıcak para stoku risk yaratacak büyüklüğe ulaştı. 2003 yılında 25.2 milyar dolar olan yabancı kaynaklı sıcak para bu sene, Ekim 2006 itibarıyla, 60.7 milyar dolara yükseldi (Tablo-5). Ayrıca bu sıcak para stoku yanında, Eylül 2006 itibarıyla, bankaların kısa vadeli dış borçları (11.9 milyar dolar) ve diğer sektörlerin kısa vadeli dış borçları (1.6 milyar dolar) aynı etkiye sahiptir. Çünkü onlar da kısa vadelidir. Onun için onlar da bir yerde sıcak para sayılır;

TABLO :5 YABANCI KAYNAKLI SICAK PARA STOKU

	EKİM 2006 (Milyar Dolar)
Hisse senetleri	34.5
DİBS (YTL)	19.5
DİBS VE EUROBOND(Döviz)	2.9
DÖVİZ MEVDUATI	2.9
YTL MEVDUATI	0.9
TOPLAM	60.7

Kaynak: Anka Ajansı

Sıcak para YTL'nin aşırı değer kazanmasına neden olmaktadır. Sıcak para girişi, döviz arzını artırdı; döviz kurlarını baskıladı. Bu nedenle dalgalı kur sistemi çalışmadı. Dalgalı kur sisteminde, milli para değerlenirse cari açık artar. Cari açık nedeniyle döviz ihtiyacı olur. Döviz talebi artar; bu da döviz fiyatlarını artırır. Kurlar artınca İhracat artar ve Cari açık azalır. Veya tersi olur. Ancak Türkiye'de yüksek reel faiz ve sıcak para girişi nedeniyle sistem çalışmadı. Merkez Bankası uzun süre reel faizleri yüksek tuttu; döviz ihalelerini kaldırdı.

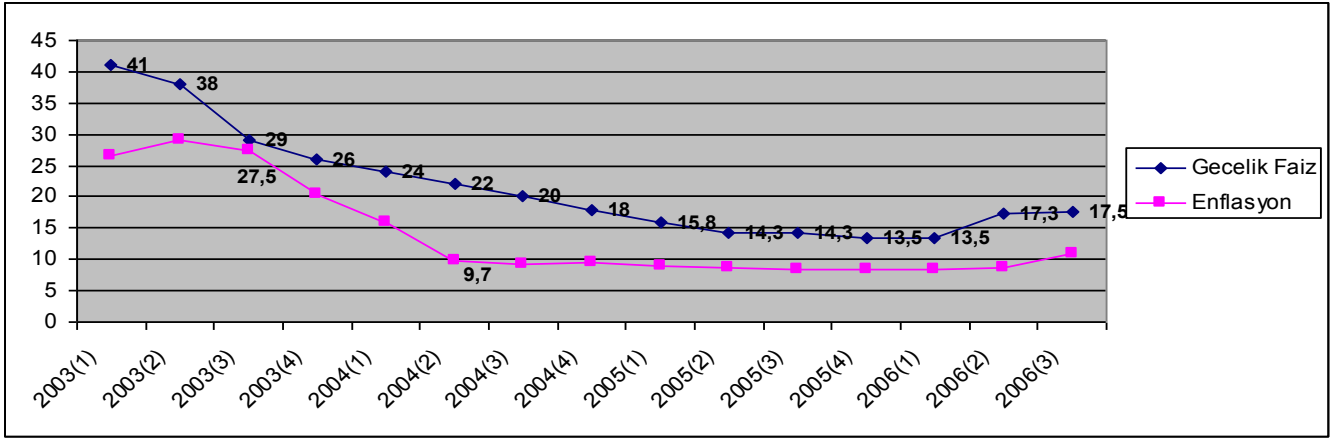
OTTURUM BAŞKANI- Süreniz doluyor hocam.

ESFENDER KORKMAZ- Arkadaşlar; tabii oturum başkanlığını biz de yapıyoruz, budur. Ben, bunu bizim bir fıkramıza benzetiyorum: Bizim Kars'ta Azeriler var, bir de Karapapaklar var, Terekeme, ben de Karapapak'ım. Azeriler çok uyanık, çok kurnaz, bizim Terekemeler de biraz tevekkeli adamlar. Azeri, Terekeme'yi yemeğe davet ediyor. Hengel yapıyor, biz mantıya hangel deriz. Hengel'i büyük bir tepsinin içine -sini deriz- koyuyorlar.. Biri bir taraftan, biri bir taraftan yemeğe başlıyorlar. Azeri diyor ki, "efendim ne yapayım ki, bu hangelin çoğunu ben yiyeyim, Terekeme'ye yedirmeyeyim." Terekeme de heyecanlı, milli duyguları olan birisi. Azeri diyor ki, "senin baban harpte ölmüştü, nasıl öldü, bir anlatsana" Adamın bamteline basıyor, başlıyor anlatmaya, bir yarım saat anlatıyor, "böyle harp etti, şöyle savaştı." Terekeme bir bakıyor ki, hangel bitmek üzere, adam habire yiyor. Diyor ki, "ben de buna söyleyeyim bari, o da anlatsın, ben de öbür tarafını, kalan tarafını yiyeyim." Azeri'ye "senin deden nasıl ölmüştü?" diyor. "Vallahi benim dedem gık dedi, canı çıktı" diyor Azeri. Ercan (Başkan) kusura bakma, "gık dedi, canı çıktı" diyecek halimiz yok.

Arkadaşlar; bankaların kısa vadeli borçları da, diğer sektör kısa vadeli borçları da sıcak para etkisi yapar. Tabii sıcak para, bir ülkede kırılma eğilimi artırıyor. Ayrıca bir ülkede tabii sıcak para girişi döviz arzını artırdığı için, kurlar üzerinde baskı oluşuyor ve dolayısıyla döviz kurları da Türkiye'de görüldüğü gibi düşük kalıyor. Ayrıca sıcak para risktir; hem sıcak paranın olduğu ülkeye doğrudan doğruya yatırım sermayesi gelmiyor, hem de faizler yüksek seyrediyor. Mamafih Mayıs-Haziran aylarında sıcak para çıkmasını diye Merkez Bankası faizleri artırdı. Dolayısıyla bu riskleri var.

Şimdi Grafik-2'ye bakalım. Bakın, Merkez Bankası özellikle reel faizlerin yüksek seyretmesini, sıcak para girmesini ve dolayısıyla bu kurların üzerinde baskı oluşturmasını planladı, yaptı. Çünkü enflasyonu düşürmek için, yalnızca kuru çıpa olarak kullanmayı hedefledi. Grafikte görüldüğü gibi 2003'ün üçüncü ayından enflasyon yüzde 27.5'ten 2004'de yüzde 9.7'ye düşmüş., ama buna rağmen Merkez Bankası, gecelik faizleri aynı oranda düşürmemiş, arada reel faizler artmış. Reel faiz artınca, sıcak para girişi oldu; sıcak para girince de kurlar düşük kaldı, döviz arzı arttı.

GRAFİK-2 MERKEZ BANKASI GECELİK FAİZ ORANI – ENFLASYON İLİŞKİSİ (ÇEYREK DÖNEMLER)

Sonucu grafikteki veriler ortaya koyuyor: 2003 III'ncü dönemle 2004 II'nci dönem arasında enflasyonun hızla düşmesine rağmen, gecelik faizler daha yavaş düşmüş ve o dönemde reel faizler artmıştır. Yüksek reel faiz, çok hızlı sıcak para girişine neden olmuştur. Merkez Bankası ayrıca piyasadan döviz almadığı için, döviz arzı artmış ve kurlar düşmüştür.

Merkez Bankası düşük kuru, enflasyon için nominal çıpa olarak kullanmıştır. Yapısal sorunlar devam ettiği için, düşük kuru nominal çıpa olarak kullanmanın maliyeti, bu sene 34 milyar dolara yükselen cari açıktır.

Sıcak para, kırılganlığı ve reel faizleri artırmaktadır. Bu sene dünyada Mayıs ve Haziran aylarında yaşanan piyasalardaki dalgalanma, bizde birkaç kat daha şiddetli oldu. Sıcak para çıkışını önlemek ve yeni sıcak para çekebilmek için Merkez Bankası faiz oranlarını artırdı. Sıcak para, tabiatı gereği ve diğer ülkelerde daha önce yapmış olduğu tahribat nedeniyle devamlılık konusunda tereddütler ve psikolojik olarak güvensizlik yaratıyor, ülke riskini artırıyor.

Yüksek reel faiz, özel sektörün dışarıdan borçlanarak kur riski almasına neden oluyor. Ayrıca yüksek faiz, yatırım oranının düşmesine de neden oluyor.

Türkiye'nin dış borç stokunda da olumsuz bir gelişme vardır. Cari açığın bir kısmı dış borçla finanse edildi veya cari açık dolayısıyla yüksek seyreden YTL faizleri nedeniyle, özel sektör dışarıdan borçlanmaya başladı. Böylece Türkiye'nin dış borçları arttı. Dış borçlarda, özel ve kamu ayırımı yapılması yanlıştır. Her ikisi de aynı ekonomik etkiye sahiptir. İster kamu olsun, ister özel sektör olsun, dış borç alındığında ülkeye kaynak girişi olur ve GSMH'yı doğrudan etkiler. Ödendiğinde de ülkeden kaynak çıkışı olur.

Kim alırsa alsın, eğer yatırım için alınmışsa, ekonomide verimlilik artışı, üretim artışı ve istihdam artışı yaratarak, maliyeti düşer. Bazen yararlı da olabilir. Ancak yine kim alırsa alsın, cari işlemler için ve işletme sermayesi için kullanılmışsa, maliyeti daha yüksek olur. Dış borç ödemede, kamu veya özel sektör olsun, dövize ihtiyaç vardır.

Ekonomik etkileri itibariyle önemli olan “Toplam Dış Borç Stoku”dur. Türkiye’nin Toplam Dış Borç Stoku, Tablo-6’da görüldüğü gibi bu yılın ikinci çeyreğinde, 193.6 milyar dolar olmuştur.

TABLO: 6 KAMU BORÇ STOKU

(Milyon YTL)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 Ç1	2006 Ç2
Toplam Kamu Net Borç Stoku (I - II - III - IV)	71.683	159.528	215.631	250.815	271.839	269.148	263.772	261.774
I. Toplam Kamu Borç Stoku (Brüt)	85.514	189.322	256.768	296.866	331.721	348.439	350.326	367.212
A. İç Borç	54.152	125.458	154.798	201.319	233.864	257.535	258.233	260.480
Merkezi Yönetim	51.536	122.157	149.870	194.387	224.483	244.782	246.360	249.085
Diğer Kamu	2.616	3.300	4.928	6.932	9.381	12.753	11.873	11.396
B. Dış Borç	31.362	63.864	101.970	95.547	97.857	90.905	92.093	106.732
Merkezi Yönetim	27.217	55.754	92.795	88.420	92.046	86.738	88.095	102.872
Diğer Kamu	4.145	8.111	9.175	7.126	5.812	4.167	3.999	3.860
II. Merkez Bankası Net Varlıkları	11.004	22.854	25.375	24.733	27.891	30.793	32.211	44.948
Net Dış Varlıklar	7.598	-2.324	13.660	17.262	23.048	49.480	60.351	69.481
Diğer Varlık ve Yükümlülükler (Net)	3.406	25.178	11.715	7.471	4.843	-18.687	-28.140	-24.534
III. Kamu Mevduatı	2.465	4.757	10.808	12.388	18.674	30.470	35.045	39.689
Merkezi Yönetim	858	955	4.975	4.800	7.918	18.701	23.379	27.457
Diğer Kamu	1.607	3.802	5.833	7.588	10.756	11.769	11.666	12.232
IV. İşsizlik Sigortası Fonu Net Varlıkları	362	2.182	4.954	8.929	13.317	18.029	19.299	20.802

Öte yandan Tablo-7’de görüldüğü gibi, özel sektörün dış borcu da çok hızlı arttı, Ekim 2006 itibariyle 200 milyarı geçti. Özel sektörün 2002 yılında 44,5 milyar dolar olan dış borcu 2006’da, 110,9 milyar dolara yükseldi.

TABLO - 7 ÖZEL SEKTÖRÜN DIŞ BORCU

Yıllar	Bankaların Dış Borcu	Reel Sektör Dış Borcu	Toplam Özel Borç
2002	10,9	33,5	44,5
2003	14,6	36,4	51,1
2004	22,7	44,1	67,0
2005	32,8	54,1	80,9
2006 (6 ay)	40,9	70,0	110,9

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Özel sektörün dış borcunun artmasının ekonomik etkileri şöyledir:

- **Kur artışı Özel sektörün uzun vadeli dış borçlarında sorun yaratmayabilir. Çünkü özel sektör uzun dönemde fiyat ve maliyetlerini ayarlayabilir. Kurdan dolayı ortaya çıkan maliyet artışları talebin elverdiği ölçüde fiyatlara yedirebilirler. Ancak kısa dönemde kur artışı olursa o zaman döviz pozisyon açığı olanlar zora girecektir.**
- **Kısa vadeli dış borçları artınca, Bankalar ve özel sektörde, kur lobisi oluşturuyor. Merkez Bankası'nı ve hükümeti baskı altında tutuyor. Türkiye'nin dış borçlarının artması, kredilerin daha pahalı olmasına, yani faiz oranlarının artmasına yol açıyor.**

Görüleceği gibi özel sektörün dış borç stokundaki artışın da çok önemli riskleri var. Bir defa uzun vadeli değildir. Kısa vadeli borçlar önemli ölçüde risk yaratıyor. Belirtildiği gibi bir kur lobisi oluşuyor, yani eğer özel sektör çok borçlanırsa, resmen kur lobisi oluşturuyor ve dolayısıyla kurların artmaması için baskı yapıyor, politikalar da ona göre belirleniyor. Dış borç faizi artıyor tabii; özel sektörün borcu artınca, dış borç faizi artıyor. Tabii söylediğim gibi, bu etkilerin dışında, cari açığın hem kendisi, hem de demek ki finansman şekli bir risktir.

Cari açık ve dış borç için çözüm nedir? Uygulanmakta olan IMF kaynaklı politikalar, yüksek faiz düşük kur ve bunun sonucu oluşan cari işlemler açığı, çıkmaza girmiştir. Bu nedenle kısa sürede ve palyatif önlemlerle çözülmesi mümkün değildir. Çözüm için aşağıdaki önlemlerin alınması gerekir:

1.Yapısal Dönüşüm Planı

Önce ekonomide 15 yıllık perspektifi kapsayacak bir ‘**yapısal dönüşüm planı** ‘ yapmak gerekir. Bu plan kapsamında;

- Piyasadaki oligopol yapının kırılması, piyasanın şeffaf olması, rekabet şartlarının iyileştirilmesi hedef alınmalıdır.
- Reel sektör ve finans sektörü arasında denge kurulmalıdır. Bankaların yabancı sermayeye satışına sınır getirmek gerekir.
- Devletin ekonomideki yerini de yeniden belirlemek zorundayız.. Dış fayda sağlayan ve fakat özel sektör tarafından üretilen, bu nedenle ekonomide kaynak kaybına yol açan mal ve hizmet üretimini devletin yapması sağlanmalıdır (örnek eğitim ve sağlık).
- Piyasa ve toplum için fiyat açısından, toplumsal maliyet açısından stratejik nitelikteki mal ve hizmetleri de devlet üretmelidir (örnek demir-çelik ve haberleşme). Bu anlamda Ziraat Bankası ve Halk Bankası devlette kalmalıdır.
- Devlette yeniden yapılanmaya gidilmelidir. Merkezi devlet ve mahalli idareler arasında yetki ve sorumluluğun tarifi yapılmalı, belediyeler yalnızca mahalli hizmetler yapmalıdır. Belediye işletmeleri kaldırılmalıdır (KİPTAŞ örneği).
- Bütçede faiz dışı fazla uygulaması kaldırılıp, yerine enaz açık sistemini getirmek gerekir (merkezi devlet hizmetleri belediyelere veya bağlı kuruluşlara yaptırıp, bütçe açıklarını gizleyebiliyor). Bütçede altyapı yatırımlarına öncelik verilmelidir.
- Selektif nitelikte olmak üzere, yatırım teşvikleri, bölgesel kalkınma projeleri oluşturmak gerekir. Tarım sektöründe verimliliği artıracak, ürün kalitesini artıracak destekler sağlamak gerekir.

Bu plan çerçevesinde, kur sistemini değiştirmek gerekir.

2. Kur sistemini değiştirmek gerekir

Kur sistemini değiştirmek yerine, cari açığı azaltmak için önerilen yanlılardan birisi, kısa vadeli sermaye girişlerinden vergi alınmasıdır (Tobin vergisi). Bu vergi zaten yüksek olan reel faizleri artırır.

Devletin borçlanma ihtiyacı yüksek olduğu için, ekonomide risk yüksek olduğu için ve özellikle cari açık sorunu olduğundan, alınacak vergi nominal faizlere yansır. Kadı ki, uluslararası anlaşmalar ve AB mevzuatı kısa vadeli sermaye girişi üstüne vergi koymayı engeller.

Makro politikalar yoluyla toplam talebin kısılarak, ithalatın kısılması önerisi ise, gerçek durumu yansıtmaktan uzaktır.

Aslında, işsizliğin tırmandığı, reel gelirlerin gerilediği ve reel faizlerin yüksek olması gibi daraltıcı politikaların uygulandığı bir konjontürde, toplam talebin daha çok kısılması mümkün değildir.

Türkiyede serbest kur uygulamasına piyasa alt yapısının uygun olmadığı bir konjontürde geçildi:

- Faizler yüksekti.
- Vadeli döviz işlemleri yoktu.
- Dolarizasyon vardı.

Aslında AB'ye giren yeni ülkelerde, yalnızca Polonya'da serbest kur sistemi var. Diğerlerinde, bazılarında yönetimli dalgalanma, bazılarında sınırlı dalgalanma ve bazılarında para kurulu var.

AB'YE YENİ GİREN ÜYELERDE DÖVİZ KURU UYGULAMASI:

Güney Kıbrıs	%15 Bant içinde Euro'ya bağlı Dalgalanma
Çek Cumhuriyeti	Yönetimli Dalgalanma
Estonya	Para kurulu(Euro'ya bağlı)
Macaristan	%15 Bant içinde Euro'ya bağlı Dalgalanma
Letonya	% 1 Bant içinde SDR'ye bağlı Dalgalanma
Litvanya	% 0 Dalgalanma ile Euro'ya bağlı Para Kurulu Hairlığı
Malta	Döviz kuru sepetine bağlı (EUR % 70, GBP % 20, USD % 10)
Polonya	Serbest dalgalı
Slovakya	Yönetimli Dalgalanma

Türkiye için optimal kur rejimi, ekonomik konjonktürü, mevcut riskleri, piyasa şartlarını dikkate alan ve kur'dan dolayı ortaya çıkabilen sosyal maliyetleri minimize eden bir rejimdir. Bu rejim **“yönetimli dalgalanma rejimi”** olabilir. Yönetimli dalgalanma Türkiye için daha gerçekçi bir uygulama olacaktır.

Kur sisteminin yerleşmesi için, altı aylık bir geçiş süresi olmalıdır; altı ay gerekir. Bu süre, döviz arz ve talebini olumsuz etkilemekte olan uygulamaları ortadan kaldırmak için yeterlidir.

Bu bağlamda:

- **Hazinenin yurt içinde döviz cinsinden kağıtları ödenirken, döviz yerine Türk lirası ile ödenmelidir.**
- **Merkez Bankası “Kredi Mektuplu Döviz tevdiat hesaplarının ve Süper döviz hesaplarına verdiği faizi, yabancıların risk primi olarak kabul ettikleri faiz düzeyinde olmalıdır.**
- **Döviz tevdiat hesaplarına verilen faizler artırılmalıdır.**
- **Devlet yeni bir borç idaresi kurarak, faizleri zorlayan, devletin borçlanma ihtiyacını ve borç yönetimini bu kuruma devretmelidir.**
- **IMF ile ilişkiyi kesmeliyiz. Zira dünyada ve özellikle doğrudan yatırım yapmak isteyen sermaye nezdinde “istikrar sorunu olmayan ülkede IMF’de olmaz” imajı var.**
- **Döviz cinsinden hazine kağıtlarının, döviz pozisyon açıkları yerine konulması önlenmelidir. Bu şekildeki uygulama ile bankaların gizli pozisyon açıkları oluşuyor. Ayrıca kendileri için risk oluşturuyor.**

Ne yapmamız lazım sorunun özetle cevabı, bana göre bir yapısal dönüşüm planı yapmak lazımdır. Bu yapısal dönüşüm planı şimdiye kadar hiç yapılmadı. 2001’de yapılan, yapısal dönüşüm planı değildi. Yapısal dönüşüm planı, sektörel dengeyi, tarım sektörünün yerine sanayi sektörünün önüne kaynakların kaymasını, tarım sektöründe verimliliğin artmasını, yani yapısal sorunlar derken bunlar anlaşılıyor. Devletle özel sektörün arasındaki ilişkiler, devlet hangi düzeye kadar piyasaya müdahale edecek, hangi düzeye kadar piyasadan uzak kalacak? Piyasadaki oligopol yapıların kırılması, yani bizim yapısal sorunlar dediğimiz budur, bunlar hiçbir şekilde gündeme gelmedi.

Reel sektör ile mali sektör arasında denge bozuldu. Reel sektör ile mali sektör arasında yeniden bir denge kurmak lazım. Bugün yapılan yabancılara bankaların satılmasını önlemek lazım. Bunu ben çok sık yazarım, çok önemli sakıncaları var, bağımsızlık dâhil. Yani bir ülkenin dış ve iç bağımsızlığı

dâhil, önemli sakıncaları var. Bu devlette yeniden yapılanmaya gitmek lazım, mahalli idareler ile merkezi devlet arasındaki dengeyi yeniden kurmak lazım ve nihayet döviz konusunda da bugünkü uygulamalardan farklı uygulamaya gitmek lazım ve IMF ile Türkiye'nin ilişkisinin kesilmesi lazım.

Benim önerdiğim çözümleri isteyen arkadaş olursa, bizim burada fakülteden arkadaşımız var, ondan benim tebliğlerimi alabilir.

Sabrınıza teşekkür ediyorum. Saygılar sunuyorum.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim. Hocaya aslında bir kart daha göstermek üzereydim, hiçbir şey yazmıyordu üzerinde.

İkinci konuşmacımız Faik Öztırak. Buyurun Sayın Öztırak, mikrofon sizin.

FAİK ÖZTIRAK- Ben de sözlerime izninizle Sayın Rektörün şahsında Başkent Üniversitesi'ne ve Stratejik Araştırmalar Merkezi'ne bana burada bulunan bu seçkin topluluğa hitap etme imkânı verdikleri için teşekkür ederek başlamak istiyorum.

İzninizle Türk ekonomisi ile ilgili kısaca başlangıçta bazı tespitler yapmaya çalışacağım. Gerçekten baktığımız zaman, son 3-4 yılda değişik olan ne diye göstermek bakımından biraz uzun dönemi aldım. Türk ekonomisindeki değişiklikleri grafikleri kullanarak değerlendireceğim.

Büyüme ve enflasyondaki değişim, 1987–2007 dönemi itibarıyla grafik-1'de gösterilmiştir. Makro ekonomik istikrar dediğimiz zaman, dört tane göstergeye bakmamız lazım: Makul bir hızda büyüyor musunuz? Enflasyonunuz düşük mü? Dış denge yerinde mi? İstihdam yaratıyor musunuz? Bunun altında para politikası göstergeleri, maliye politikası göstergeleri, sonuçta bunların hepsi bu dört göstergesi etkiler.

Grafik-1'e baktığımız zaman, uzun dönemde ilk defa Türkiye'nin birkaç yıl üst üste yüzde 5'in üstünde, son dönemde hızla büyüdüğünü, enflasyonun da tek haneli rakamlara indiğini görüyoruz. İşte bugünlerde sık sık duyduğumuz "makro ekonomik istikrar sağlandı, sıra mikro reformlarda" diye bir söylem var. Bir kere böyle bir sıra yoktur, yani makro istikrar, mikro reformlar, bunlar iç içe gitmek durumundadır; biri diğerinden önce veya sonra gelmez. Ama şu iki gösterge, yani enflasyonun tek haneye inmesi, Türkiye'nin uzun zamandır gerçekleştiremediği şekilde yüksek büyüme hızlarını yaşaması, makro istikrar sağlandı söylemine yol açıyor. Acaba öyle mi?

Bu iki gösterge olumlu seyrederken, bakılacak bir diğer gösterge, dış açıktır. Türkiye'nin cari açığı, bu milli muhasebe tanımı içinde dış açığın yurtiçi gayri safi milli hâsılaya oranı son dört yıl rekor düzeye çıkmış (Grafik-2). Bu bir. İkincisi, eskiden biz cari açığı, kamu tasarruf-yatırım açığı nedeniyle verirken, artık kamu tasarruf-yatırım açığı kapanmış, buna karşılık özel sektörün tasarruf-yatırım açığı ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle 2006'da. Şimdi bazıları diyorlar ki, "*canım özel sektör eğer*

tasarruf-yatırım açığı veriyorsa, tasarruflarını azaltıyorsa, borçlanıyorsa, bu sorun değildir; bu problem değildir. Çünkü özel sektör ne yaptığını bilir.” Aslında bilmez; Asya krizine dönüp baktığımız zaman, Asya krizinden önce de olay, özel kesimin tasarruf yatırım açığından ya da özel kesimin aşırı borçlanmasından kaynaklanmıştır.

Büyüme ile dış açık ilişkisi grafik 3’te gösterildiği gibi, ters yönlü bir ilişki varmış gibi görünmektedir. Yani büyüme yükseldikçe dış açık artıyor ya da dış açık azaldıkça büyüme düşüyor ya da büyüme düştükçe dış açık düşüyor. Ben bu görüşe çok fazla katılmamakla birlikte, son dönemde yine büyümenin yüksek seyrederken, dış açığın büyük bir hızla arttığını görüyoruz.

Grafik 3’e baktığında insanlar diyorlar ki, *“bu kadar büyük dış açığın arkasında büyüme vardır.”* Bunu değerlendirebilmek için Grafik-4’e bakalım. Bu grafikte, imalat sanayi ihracat ve ithalatının imalat sanayii arzına oranları ve reel kur (ortadaki kırmızı çizgi) gösterilmektedir. Grafik-4’de de görüldüğü gibi, reel kur arttıkça, imalat sanayi ihracatının toplam arz oranı sabit kalıyor, buna karşılık imalat sanayii ithalatının toplam arz oranı artıyor. Yani Türk Lirası aşırı bir hızla değerlendiği zaman, yarışmacı ortamı tahrip ediyorsunuz, dışarıdakileri daha iyi yarışır hale getiriyorsunuz ve bu suretle de sizin üretim yapınız içinde ithalatın payı artıyor. Bazılarına göre “İhracat artıyormuş, bu rekabet gücünü gösterirmiş.” Hayır. İhracat hangi ürünlerde artıyor; ona bir bakarsak, şunu göreceğiz: Genellikle biz, ithal girdi oranı yüksek olan sektörlerde ihracatı artırmaya ve üretimi artırmaya başladık. Bu da daha az katma değer, yani üretim-katma değer ilişkisinin düştüğünü gösteriyor.

Son gösterge işsizlik oranı. Grafik-5 tabii oldukça ilginç bir grafik. Grafikte kırmızı çizgi işsizlik oranını gösteriyor. Bu bizim bildiğimiz standart işsizlik oranıdır. Yani hükümetin de sürekli kullandığı, “% 9.3’tü, % 9.1’e düştü” dediği işsizlik oranı. Grafik-5’e baktığımız zaman, büyüme son dönemde çok hızlı bir şekilde yüzde 5’in üzerinde gidiyor, işsizlik oranı da yükselmiş. Yani Türkiye, bu son 4-5 yıllık dönemde istihdam yaratmayan bir büyüme süreciyle, işsizliği artıran bir büyüme süreciyle karşı karşıya. Bu ülkenin genç nüfusu var. Bu ülkenin çalışabilir nüfusunun toplam nüfusa oranı sürekli artıyor. Bu ülkenin en önemli serveti bu iş gücü; ancak biz bunu kullanmıyoruz; büyüyoruz, bunu kullanmadan büyüyoruz. Ne ile büyüyoruz, birazdan göreceğiz.

Genel tespitle ilgili olarak son bir grafik daha kullanmak istiyorum: “Yükselen Piyasalar” a giden özel kesim fonları (Grafik-6). Burada bir şeye dikkat çekmek istiyorum: Mavi çizgiler, dünyada yükselen piyasaların tümüne giden özel kesim fonlarını göstermektedir. Özellikle 2003 yılından itibaren gelişmeye baktığımızda hızlı bir gelişme görülmektedir. Oysa Asya krizini takip eden yıllarda küresel likidite aşağıya doğru gitmiş ve yükselen piyasalara fon gitmemiştir. Ancak Ondan sonra, 2001 yılından sonra başlayan dönemde, 2002 yılından başlamak üzere, müthiş bir patlama olmuştur. Sürekli söylenen bir şey var: Bu hükümet 2000 programını aldı, aynen uyguladı. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar 2001 programının yanlışlarından kaynaklanmaktadır. 2001 programı yapılırken ve uygulanmasına

başlanırken, olmayan çok önemli bir şey, bu hükümet iktidara geldikten sonra olmuştur ve onunla ilgili olarak da hükümet herhangi bir tedbir almamayı tercih etmiştir. Bu da küresel sermaye piyasalarındaki şişmedir, likidite fazlasıdır. Dolayısıyla dışarıdan kredi bulmak kolaylaştı, içeride insanların yabancı para ile borçlanması kolaylaştı, ama buna herhangi bir tedbir alınmamıştır. Alınmalı mıydı? Bana göre alınmalıydı.

Nitekim biraz önce cari açıktan bahsettik. Cari açığı bir yana bırakalım; bu dönemde ülkeye giren özel kesim fonlarına bakalım: Ülkeye giren net özel kesim fonlarını 2003–2006 döneminde yıllar itibarıyla değerlendirdiğimizde, cari açığın iki katı kadar bu ülkeye dışarıdan para girdiğini görmekteyiz (Grafik-7). Son dönemde, Grafik-7’den de görüldüğü gibi, bir miktar doğrudan yabancı sermaye yatırımları artmıştır; ama bunun hala önemli bir kısmı borçlanma şeklinde veyahut da sermaye piyasalarına kısa vadeli yatırım şeklinde spekülatif niteliği yüksek olan kaynaklardan oluşmaktadır. Peki, bu borcu kim kullanmış diye baktığımız zaman, bu borcu özel sektörün kullandığı görülmektedir. Bu gerçek Toplam Kamu Net Stoku ve Kompozisyonu’nun gösterildiği Grafik -8’de görülmektedir. Grafik’te üsteki çizgi toplam kamunun net borç stokunun gayri safi milli hâsılaya oranını, mavi çubuklar net iç borç stoklarının gayri safi milli hâsılaya oranını, kırmızılar da kamunun kullandığı net dış borç stokunu gösteriyor. Toplam kamu net borç stokunun GSMH’ya oranı 2003-Haziran 2006 döneminde düşmüştür. Burada çok ciddi bir aşağıya doğru gidiş vardır. Yani demek ki dışarıdan gelen bu parayı devlet kullanmamıştır.

Özel kesimin dış kredi kullanımı ve tasarruf oranını Grafik-9’da verilmiştir. Özel kesimin dış kredi kullanımı 2002 yılında 100 iken, 2006 yılına gelindiğinde, rakam 240 olmuştur.. Yani dört sene içinde özel kesimin kullandığı dış kredi iki katından da fazla artmıştır. Buna karşılık, Grafik-9’da özel kesimin tasarruf oranı sarı çizgiyle gösterilmiştir. Türkiye gibi bir ülkede özel kesimin tasarruf oranı, yüzde 27’lerden yüzde 13’lere gerilemiştir. Yani özel kesim büyük bir hızla borçlanmış, tasarruf oranı da buna paralel olarak düşmüştür. Yani ne yapmışız, talebi nasıl yaratmışız; dışarıdan para girmiş, insanları borçlandırmışız, tükettirmişiz.

Sunulan grafikler Merkez Bankası’nın son yayınladığı “Finansal İstikrar Raporu”ndan aldık. Bu grafikler aslında bir takım şeyleri gayet güzel gösteriyor. Hane halkı finansal varlıklarının ve yükümlülüklerinin gelişimi grafik-10’da gösterilmiştir. Yükümlülük dediğimiz, hane halkının borçları, varlık dediğimiz de hane halkının servetidir. Hane halkı yükümlülüklerinin varlıklarına oranı 2003 yılında yüzde 8.5 iken, 2004 yılında yüzde 14.8’e çıkmış, 2005 yılında yüzde 22 olmuş, 2006 yılında krize rağmen artmaya devam etmiş, şu anda Eylül ayı itibarıyla baktığımızda yüzde 26.5’e yükselmiştir. Hemen bunun arkasından bir gerekçe konmuş tabii; diyorlar ki, “Avrupa’daki yükselen piyasa ekonomilerine bakarsanız, orada bu oran çok daha yüksektir, bizdeki oran düşük.” Oran düşük de artışı çok hızlı. Ben BDDK’da Başkan Yardımcılığı yaparken öğrendiğim bir şey var: Bu mali sistemde

herhangi bir şey çok hızlı artıyorsa, muhakkak arkasında bir kırılma yaratıyordur, bir sıkıntı yaratıyordur.

Dış borçlarla ilgili bir diğer değerlendirmeyi (analizi) banka dışı kesimin döviz varlık ve yükümlülüklerine ilişkin verilerle yapabiliriz. Diyorlar ki, “devletin açık pozisyonu yok, bankalar iyi düzenleniyor, yönetiliyor, onların da açık pozisyonu yok.” Açık pozisyon nerede diye baktığımız zaman, bunu banka dışı kesimin, döviz cinsinden açık pozisyonu olarak görmekteyiz (Grafik-11). Grafikteki verilere göre banka dışı kesimin açık pozisyonu bir yılda önemli bir artış göstermiş ve Aralık 2005 tarihinde 28.8 milyar dolardan Eylül 2006 tarihinde 43.4 milyar dolara yükselmiştir. Özel kesimin açık pozisyonundaki bu yüksek artışa rağmen “bu sorun yaratmaz; çünkü özel kesim işini bilir” denmektedir. Ancak durum öyle değil. Çünkü herhangi bir kurla ilgili sıkıntı yaşanması halinde, özel kesim bu borcunu ödeyemez. Özel kesim borcunu ödeyemezse, bankalar da dönüp mevduatı bize ödeyemez ya da yurt dışına krediyi ödeyemez. Ortalıkta bir sistemik kriz çıkar. Sonunda bu sistemik kriz olunca kaçınılmaz bir biçimde de bu borcu devlete yıkarlar. Geçmişte de böyle oldu, şimdi de böyle olmuştur. Asya’da da böyle olmuştur; Asya’da da devletin borcu çok düşüktü, ama bankacılık sistemi çökünce, bu borcun tamamı devletin üstüne yıkıldı.

Özel kesim bu kadar borçlanmış, içeriye para girmiş, peki para otoritesi ne yapmış? Bununla ilgili değerlendirmeyi kısa vadeli dış borçlar ve uluslar arası rezervlerin gösterildiği Grafik-12’deki verilerdeki gelişmelerden yapabiliriz. Grafikte yukarıdaki (üstteki) çizgi, kısa vadeli dış borçların rezervlere oranını göstermektedir. Kısa vadeli dış borçların rezervlere oranı, 2002 yılının son çeyreğinden itibaren sürekli yükselmiştir ki bu bir bozulmayı göstermektedir. Biz rezerv oranını ne zaman kontrol altına almışız? Kontrol altına aldığımız tarih 2005’in başındır. Zaten o döneme baktığımızda Merkez Bankası, Uluslararası Para Fonu’na verilen niyet mektubunda belirtildiği gibi, “ekonomiye güveni daha da artırmak için rezerv oranları artırılacak” demektedir. İşte orada biraz kontrol altına almışız. Ancak 2005 yılının sonundan itibaren, üçüncü çeyreğinden itibaren, kontrol biraz azalmaya başlamış, fakat son zamanda yeniden yukarı çıkmaya başlamıştır. Yani Merkez Bankası da rezervleri almamış. Sonuç, tabii ortada; bu kadar bol döviz olunca, yani talep eden olmuyor, döviz arzı yani kur yüksek, Türk Lirası değer kazanmış. “Kazansın, ne **problem** var?” diyebilirsiniz. Problemi Grafik-13’teki verilerden görmekteyiz.

Grafikte mavi renkte gösterilmiş olan alt çizgi, Türkiye’deki birim ücretin Türk Lirası cinsinden gelişimini endeks olarak gösteriyor. Birim ücret dediğimiz zaman, 1 birim üretmek için ne kadar ücret harcaması yapacağız? Yani bunun içinde verimlilikte var, teknolojik gelişme de var, her şey var, reel ücret de var. Bu 2002’nin sonundan beri aşağıda doğru düşüyor. Yani ciddi bir çaba Türk Lirası cinsinden gösterilmiş. İmalat sanayii yarışmacı olmaya çalışmış, ama buna karşılık kur, bu yarışmacı ortamı tamamen bizim yerli üretimin lehine bozmuş. Sadece tek değişiklik var, dolarla hesapladığımız

zaman ortaya çıkıyor. Bu tabii, bana göre Türkiye'nin izlemesi gereken büyüme stratejisinden önemli ölçüde sapmasına neden olmuş.

Büyümeyle basit bir denklemle yazarsak: $Y/N=(Y/L)*(L/+15)*(+15/N)$ şeklinde gösterebiliriz. Denklemde eşitliğin sağında kalan en son iki parantez $(L/+15)*(+15/N)$ işgücü kullanımını gösteriyor. En sağdaki parantez $(+15/N)$ 15 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusa oranını ifade etmektedir. İkinci parantez $(L/+15)$, çalışanların 15 yaş üstü çalışabilir nüfusa oranını göstermektedir. Üçüncü parantez (Y/L) ise, işgücü başına yaratılan katma değer, yani verimlilik artışını gösteriyor, o da eşittir fert başına gelir (Y/N) şeklinde yazılabilir.

Normalde Türkiye gibi bir ülkenin işgücü kullanımını artırmak, ona daha fazla ağırlık vermek suretiyle büyümesi lazım. Onun için de yapısal işsizlik oranı dediğimiz işgücü piyasası ile ilgili bir takım reformları yapmamız lazım; ayrıca işgücüne katılma oranını yüksek tutması lazım. İkinci husus, işgücü verimliliğini artırması lazımdır. İşgücü verimliliği için de, yine Türkiye'nin yapması gereken toplam faktör verimliliğini artırması lazım. Bunun için de işgücünün eğitim ve yeteneğini yükseltmesi, sermaye kalitesini artırması, teknolojik gelişmeyi sağlaması gerekir. Kısacası toplam faktör verimliliğine bunların hepsi giriyor. İşgücü verimliliği için bir de sermaye yoğunluğu gereği vardır. Ancak Türkiye'nin bunu mümkün olduğu kadar daha az artırarak büyüme sürecini sürdürmesi gerekir. Hâlbuki biz, döviz kurunun Türkiye'deki işgücünü pahalılaştırması nedeniyle yabancı işgücü kullanmak durumunda kaldık. Ne yaptık; ya ara mallarını daha fazla ithal etmeye başladık ya da yabancı işçilerin ürettiği yatırım mallarını kendi işgücümüz yerine kullanmaya başladık. Bunun sonucunda, son dört yılda ne olduğunu Grafik-14'te izliyoruz.

Grafik-14'teki verilere göre 2002 yılının IV. Dönemi ile 2005 yılının IV. Dönemini arasında Türkiye'nin 15 yaş üzeri nüfusunun toplam nüfusa oranı artmıştır. Buna aslında yabancılar demografik fırsat penceresi diyorlar. İrlanda böyle bir pencereyi yakaladığında, Avrupa Birliği'ne müthiş bir hızla yanaşabildi. Yeter ki bunları çalıştırabilin, istihdam edin. Peki, bu artan 15 yaş üzeri nüfusun ne kadarına iş vermişiz, yani iş verdiğimiz oranı ne olmuştur? Çalışan nüfusun çalışabilir nüfusa oranı, bu dönemde aksine sürekli gerilemiştir.

Bakıyorsunuz, Türkiye'de söz konusu dört yılda biz 400 küsur bin kişiye istihdam yaratmışız. Buna karşılık 15 yaş üzeri nüfus 3 milyona yakın kişi artmıştır. Bu 3 milyona yakın kişi artışının içinde yaklaşık 1.5 milyonu *“iş verirsiniz ben çalışırım, ama iş aramıyorum”* demiş. Artan 600 bin kişi de *“iş bulma umudum yok, onun için iş aramıyorum”* demiş. Biraz önce burada konuşan Sayın Cumhurbaşkanımız, bence çok önemli bir şeyin altını çizdi: Eğer bir ülke insanları, daha iyi bir hayat standardına ulaşmak umudunu yitirmişse, o ülkede çok ciddi sorun vardır. Siz bu umutsuz insanları artırmak suretiyle ülkenin aslında potansiyel büyümesini düşürüyorsunuz. Umut, ülkenin potansiyel büyümesini artıran bir şeydir.

Bu noktada Türkiye'nin büyüme sürecine için Grafik-15'e baktığımız zaman, Türkiye'nin, işgücü verimini artırarak büyüdüğünü, işgücü kullanımını ise artıramadığını, aksine düşürdüğünü görmekteyiz. Bunun nedeni, işgücü pahalı hale geldiği için reel sektör makine kullandı dedik. Buna rağmen reel sektörün kârlılık oranlarını nasıl bir değişme gösterdiğini Grafik-16'da görüyorsunuz. Yani net kârın öz kaynaklara oranı, net kârın toplam aktiflere oranı ve net kâr marjı (net kâr veya zararın net satışlara oranı) müthiş bir hızla düşüyor. Bu, Türkiye'de Türk Lirası'nın değer kazanmasına imkân veren makro ekonomik ortamın bizim üreticilerimiz için ne kadar haksız bir rekabet ortamı yarattığını açıkça ortaya koyuyor.

Ben biraz daha yakına gelmek istiyorum. Son bir yılda baktığımız zaman, yine tabii dışarıdan gelen sermaye yüksek, ama Mayıs-Haziran-Temmuz aylarında dışarıdan gelen yabancı sermaye girişinde bir düşme oluyor (Grafik-17). Bununla birlikte ne oluyor diye baktığımız zaman, nominal kur, (1 dolar, 1.5 Euro'dan oluşan sepet), birden bire sığıyor. O sığırdığı zaman bir bakıyoruz, Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) de aynı zamanda sığıyor (Grafik-18). Demek ki biz, enflasyonu hallettik dediğimiz, büyük ölçüde kuru kullanarak halletmişiz. Hâlbuki enflasyon hedeflemesi rejimindeyiz. Enflasyon hedeflemesi rejiminin en güçlü yanlarından biri, kurla fiyat artışı arasındaki ilişkiyi koparmaktır, bunu yapamamışız. Aksine biz, enflasyon hedeflemesi yapıyor derken, biraz böyle kura aşırı yaslanarak fiyatları indirmişiz.

Bizde fiyatlar yükseldiği zaman ne oluyor? Bunu Merkez Bankası'nın grafiğinde görürüz (Grafik-19). Grafikte verilen faizlere bakın; yani Mayıs-Haziran ayında o düştü falan dediğimiz faizler 2004 seviyesine geri dönmüş. Bu da ne kadar kırılgan bir yapıda olduğumuzu açıkça ortaya koyuyor.

Tarım dışı sektördeki istihdamın değişimi Grafik-20'de gösterilmiştir. Grafikten de görüleceği gibi buraya kadar açıkladığımız olan bitenden sonra 2006 yılının üçüncü çeyreğinde tarım dışı sektördeki istihdam artışı da gerçekten geçen senenin yarısına düşmüş vaziyettedir.

Bu kadar faiz arttı, bu kadar şeyi kıstık, büyüme de herhangi bir yavaşlama çok fazla gözüküyor, özellikle imalat sanayii üretim rakamlarına baktığımız zaman, katma değerini daha görmedik, cari açığa da baktığımız zaman, cari açığa bir düşme falan da yok, geçen senenin üstüne çıkmaya devam ediyor (Grafik-21), cari açığı kontrol da edemiyorsunuz. Tabii bütün bunlar, dışarıdaki insanların bu ülkeye bakış açısını değiştiriyor.

Grafik-22'de seçilmiş gelişmekte olan ülkelerde ülke risk primlerinin gelişimi gösteriliyor. Yani bizim dışarıdan borçlanma faizimizle bu gelişmiş ülkelerin borçlanma faizleri arasındaki farkı gösteriyor. Ocak ayına kadar, Mayıs-Haziran ayında bütün dünyada bir sıçrama olmuş; Ocak ayından sonra da bütün dünyada azalarak gelmiş. Ondan sonra da bu farklar geri gelmiş. Grafikte kırmızı ile gösterilen çizgi Türkiye'nin. Görüldüğü gibi Aralık seviyesine dönmeyen, onun üzerinde kalan, yüksek kalan faiz sadece bizimki; birincisi bu.

İkincisi de Grafik-23'te gösterilmiştir. Bu grafikte, Türkiye'nin kredilerinin batma olasılığına karşılık Türkiye'ye kredi verenlerin ödemek durumunda kaldıkları sigorta primleri gösterilmiştir. Bu primlerin de ciddi şekilde Haziran ayında yukarıya sıçradığını, daha sonra da düştüğünü görüyoruz. Ama Türkiye açısından baktığımız zaman, yine Türkiye'nin bu CDSE dediğimiz kredi iflas takası farkları, en az iyileşen ülke, Güney Afrika ile birlikte. Dolayısıyla bir kere dışarısının da bizi o kadar iyi görmediğini bu grafiklerden anlamak mümkün.

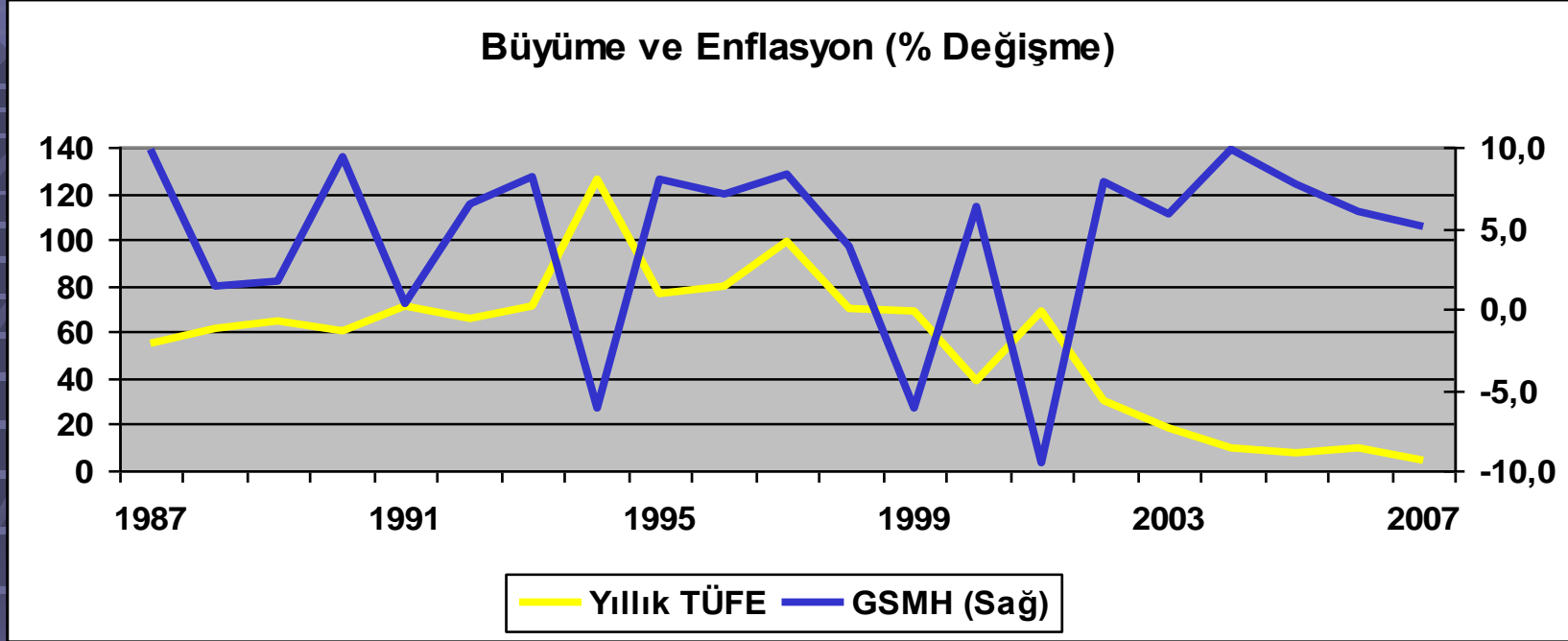
Türkiye, sorunlarını çözebilmek için her yıl en az yüzde 7 büyümek ve yılda en az 750 bin kişiye istihdam yaratmak zorundadır. Ancak bu suretle 2015 yılında AB-15'deki kişi başına gelirin yüzde 40'ını aşarız ve işsizliği de yüzde 6'lara düşürebiliriz. Ama biz, son dört yılda ortalama yüzde 7 civarında büyüdükten sonra hızlı büyümenin sorunlarını tartışmaya başladık. Şimdi de diyoruz ki, büyüme nedeniyle cari açığımız büyüdü. Bence sorun hızlı büyüme değil, sorun yanlış politikalardan kaynaklanıyor veya elindekini uygulamak, yeni gelen dalgaya karşı bir şey uygulamamaktan kaynaklanıyor. Reformların yavaşladığını biliyoruz, ama en önemli problem, kırılma önleyecek bir makro finansal yönetim çerçevesinin olmaması ve sermaye hareketlerini yönetemememizden kaynaklanıyor. Biz dışarıdan gelen sermaye hareketlerini yönetemedik. Neydi yönetmek için yapmamız gereken şey? Bankacılık kesimindeki risk rasyolarını, artan makro ekonomik riskler karşısında buna uyum sağlayacak biçimde ayarlamamız gerekir. Sorun şu: Bu tür ortamlarda, yani dünyada likidite bolluğu olduğu zaman, Türk Lirası ile borçlanmak, dış para ile borçlanmaktan daha pahalı. İkisini eşit maliyete getirecek bir takım tedbirler alacaksınız. Birincisi, bu makro ekonomik risklerle ilgili tedbir almak. İkincisi, Merkez Bankası'nın bir miktar sterilizasyon yapması, yani gelen fazla rezervi alması. Üçüncüsü, Hazine'nin borç kalitesini iyileştirmeye ağırlık vermesi, ilave dış para ile borçlanmaması.

Ancak bunları yapmamız halinde, Türkiye'nin istihdamı teşvik eden bir duruma gelir; yani bunun arkasında da biraz şu yatıyor: Biz seviyoruz, kısa vadede insanımız borçlansın, tüketsin, bir canlanma olsun, özellikle siyasetçiler de buna -tabii siyasetçilerin çok olduğu bir ortamda konuşuyorum- bayılıyorlar, ama sonunda iş sıkıntıya gidiyor. Türkiye, artık yavaş yavaş bu küreselliği, biraz önce konuşan Sayın Cumhurbaşkanımızın da söylediği gibi, küreselleşmeyi bir olgu olarak kabul etmesi lazım ve bunu yönetmeyi öğrenmesi lazım.

Teşekkür ediyorum.

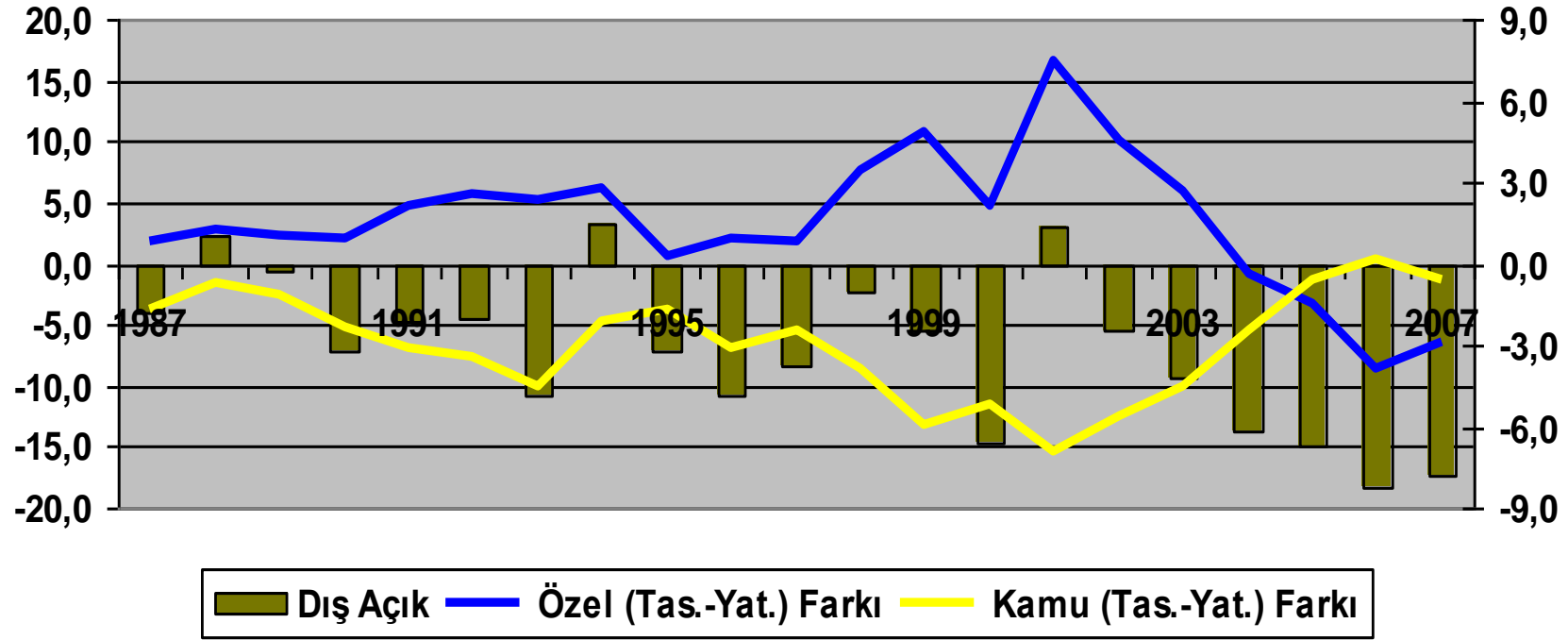

Grafik 1

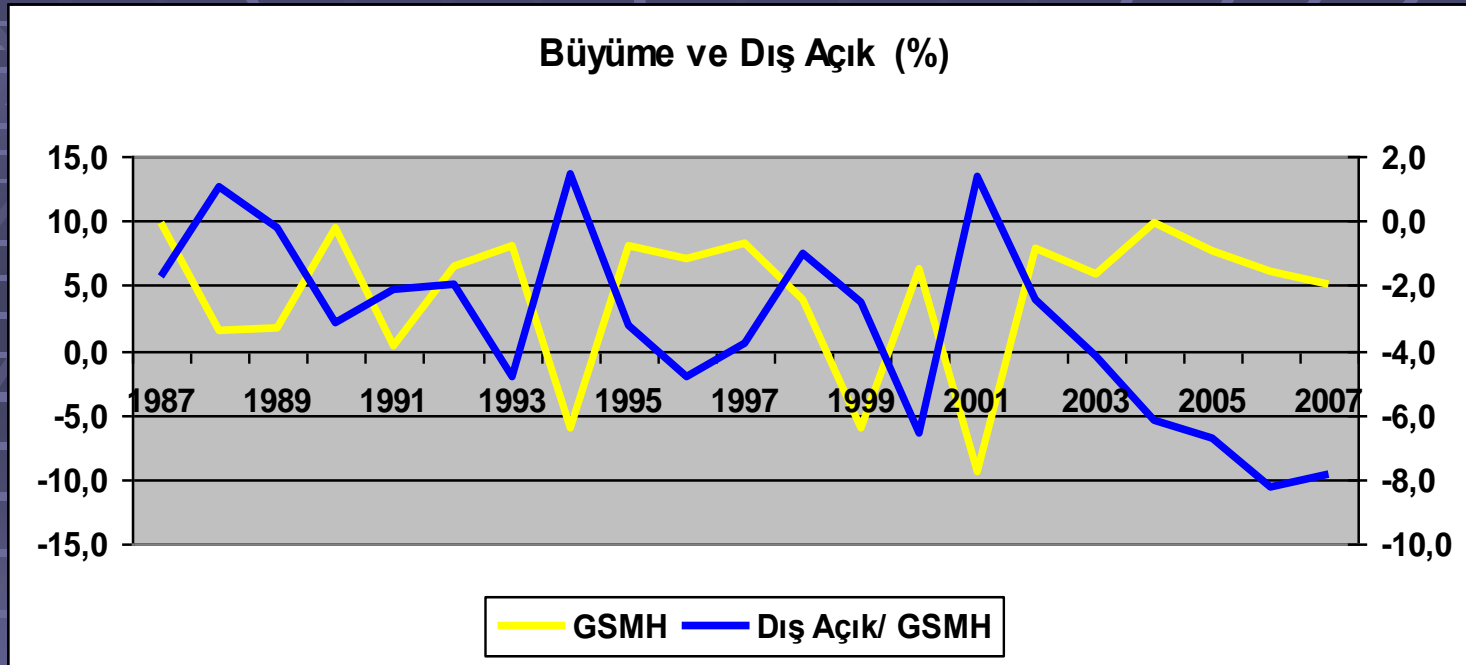

Grafik 2

DIŞ AÇIK VE TASARRUF YATIRIM FARKININ GSMH'YA ORANI (%)

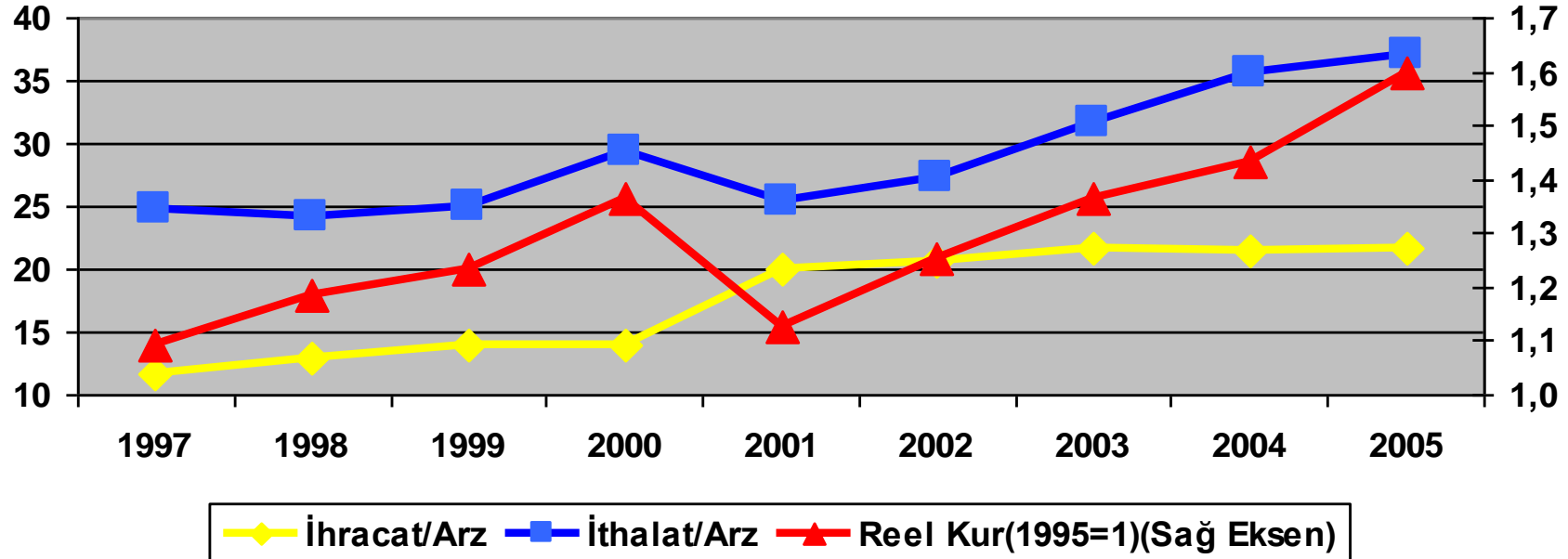

Grafik 3

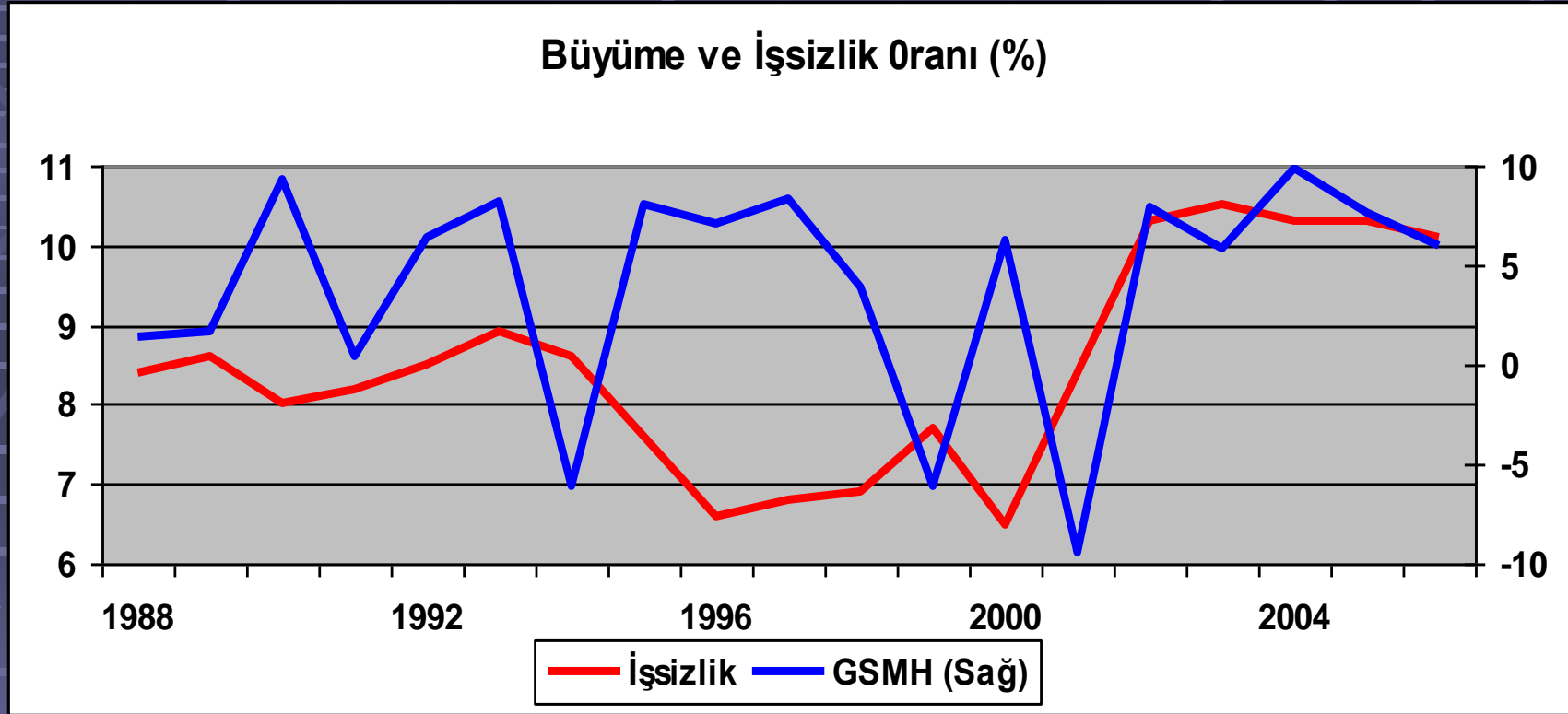

Grafik 4

İmalat Sanayii İhracat ve İthalatının Arza Oranı ve Reel Kur

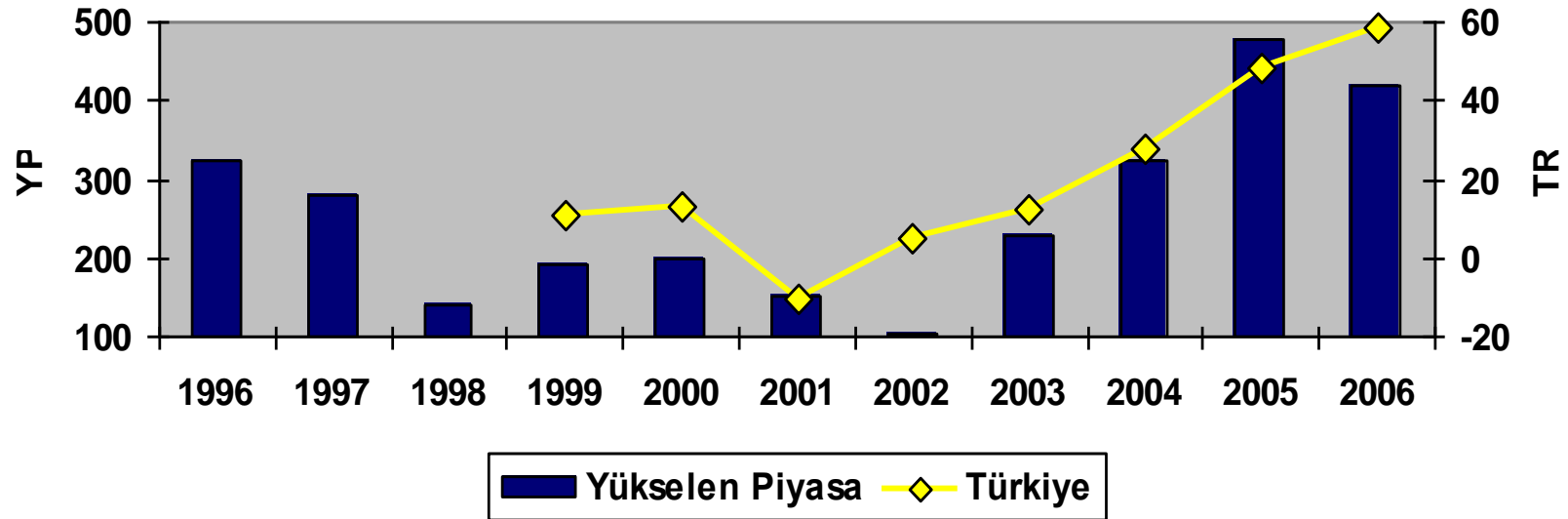

Grafik 5

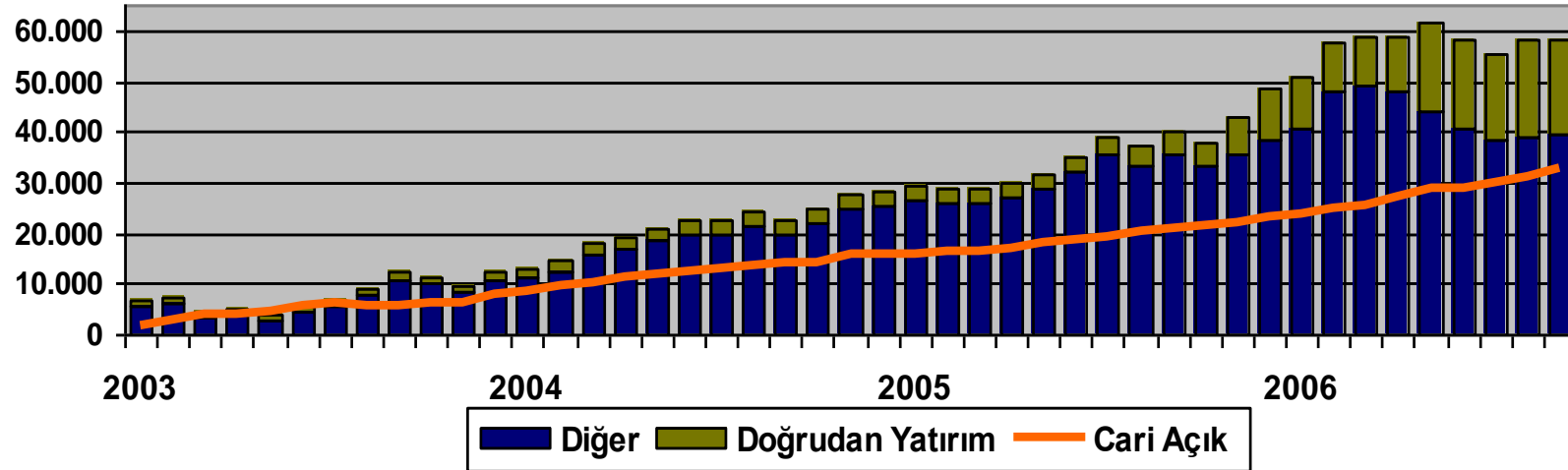
Grafik 6

YÜKSELEN PİYASALARA GİDEN ÖZEL KESİM FONLARI (Milyar \$)

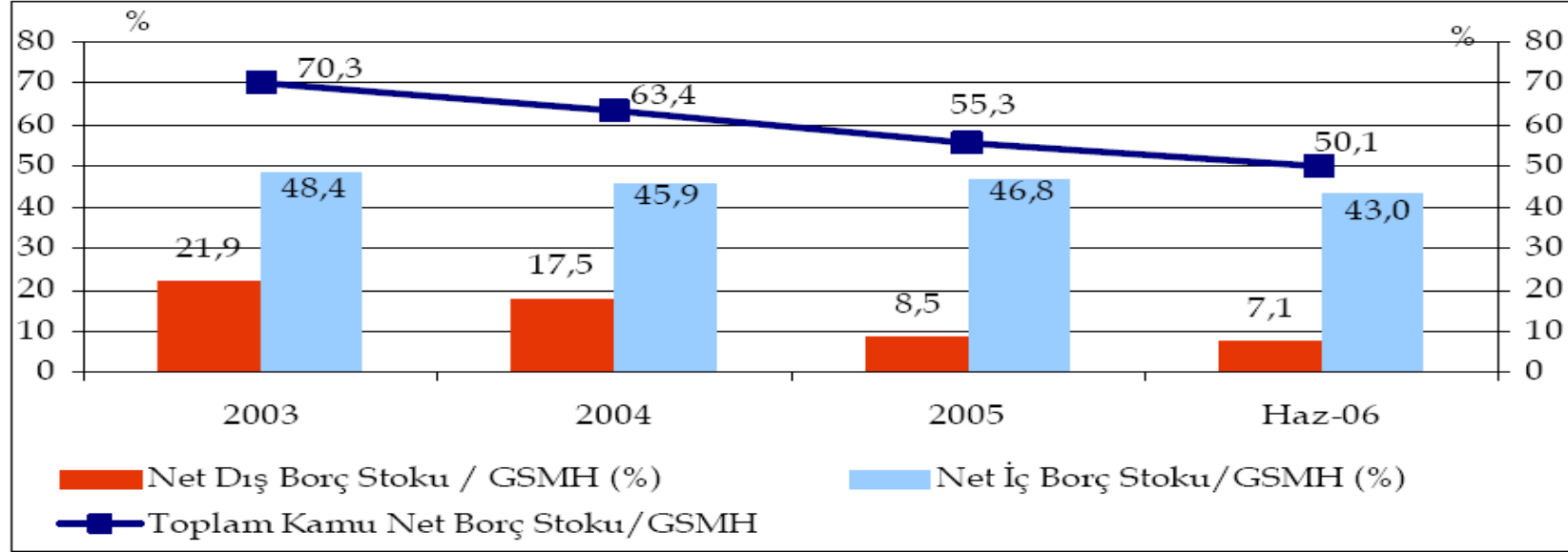
Grafik 7

**CARİ AÇIK VE ÜLKEYE GİREN NET ÖZEL KESİM FONLARI
(Milyon \$)**

Grafik 8

Toplam Kamu Net Borç Stoku ve Kompozisyonu¹

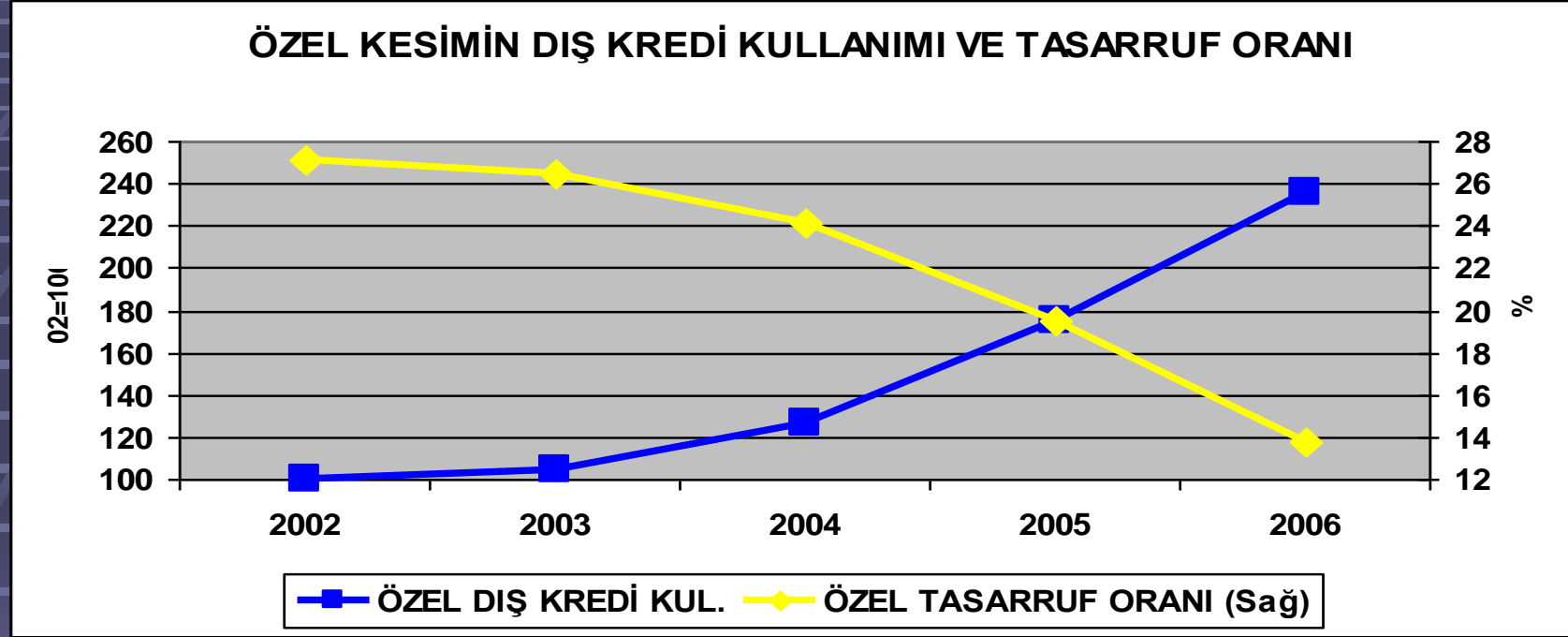

Kaynak: HM

¹ Kamu net borç stoku, kamu brüt borç stokundan Merkez Bankası net varlıkları, kamu mevduatı ve işsizlik sigortası fonu net varlıkları düşülerek hesaplanmaktadır.

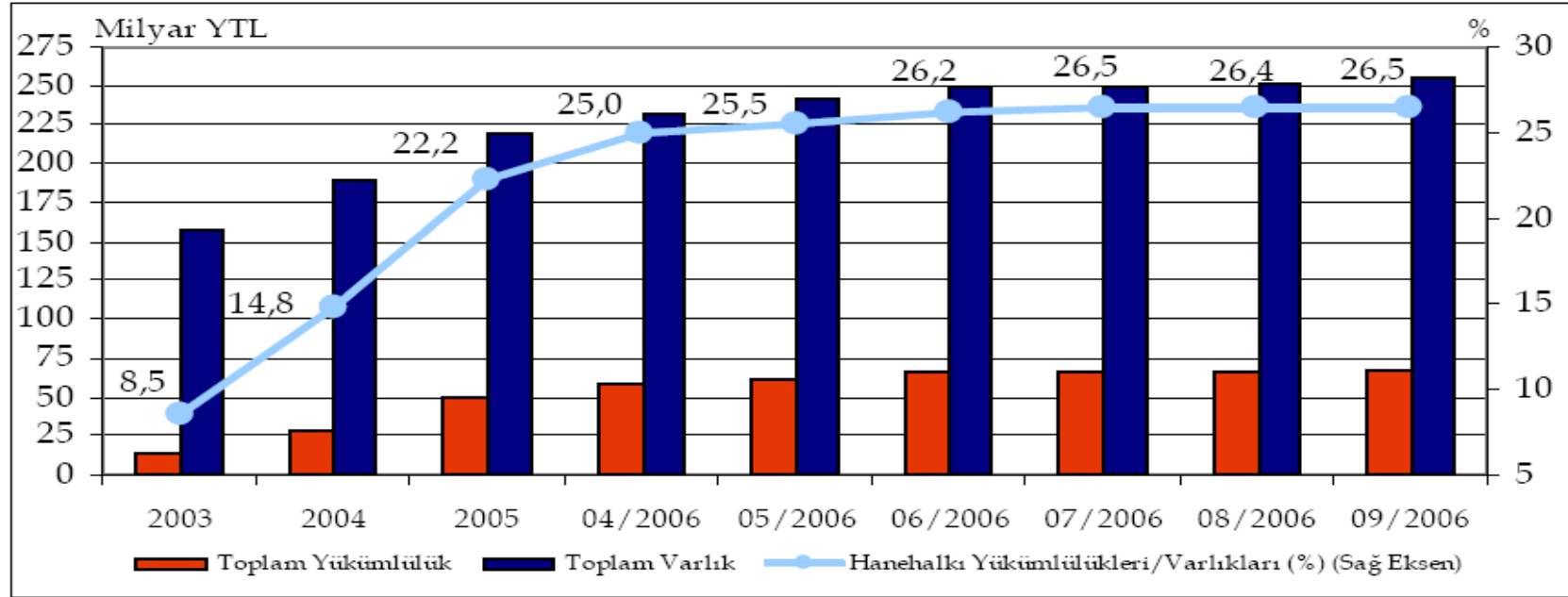

Grafik 9

Grafik 10

Hanehalkı Finansal Varlıklarının ve Yükümlülüklerinin Gelişimi¹

Kaynak: TCMB, SPK

¹ Hanehalkı Varlıkları = Tasarruf Mevduatı+Döviz Tevdiat Hesabı +Dolaşımdaki Para+DİBS+ Eurobond+Hisse Senetleri+Repo +Emeklilik Yatırım Fonları

Hanehalkı Yükümlülüğü, bankalar ve tüketici finansman şirketlerince kullanılan tüketici kredileri (TGA dahil) ile kredi kartı (TGA dahil) bakiyelerinden oluşmaktadır.

Grafik 11

Banka Dışı Kesimin Döviz Varlık ve Yükümlülükleri

(Milyon ABD Doları)	Ara.05	Mar.06	Haz.06	Eyl.06	Değişim Haz.06- 2005 (%)	Değişim Eyl. 06- Haz.06 (%)
VARLIKLAR	49.633	52.960	53.744	55.011	8,3	2,4
A. Mevduat	34.170	37.115	37.446	38.616	9,6	3,1
- Yurt İçi ⁽¹⁾	15.916	17.929	17.486	18.656	9,9	6,7
- Yurt Dışı	18.254	19.186	19.960	19.960	9,3	0,0
B. Menkul Kıymetler	1.686	1.661	1.533	1.597	-9,1	4,2
- Yurt İçi	261	268	168	207	-35,6	23,2
- Yurt Dışı	1.425	1.393	1.365	1.390	-4,2	1,8
C. İhracat Alacakları	6.721	7.075	7.641	7.320	13,7	-4,2
D. Y. Dışına Doğr. Serm. Yatırımları	7.056	7.109	7.124	7.478	1,0	5,0
YÜKÜMLÜLÜKLER	78.475	88.309	96.659	98.433	23,2	1,8
A. Nakdi Krediler	62.168	72.774	79.161	81.464	27,3	2,9
- Yurt İçi ^(1,2)	21.680	22.843	25.066	24.893	15,6	-0,7
- Yurt Dışı	40.488	49.931	54.095	56.571	33,6	4,6
Orta ve Uzun Vadeli ⁽³⁾	39.300	48.691	52.814	55.146	34,4	4,4
B. İthalat Borçları	10.674	10.946	12.783	12.634	19,8	-1,2
C. TMSF'ce Protokole Bağl. Alacaklar	5.633	4.589	4.715	4.335	-16,3	-8,1
NET POZİSYON	-28.842	-35.349	-42.915	-43.422	48,8	1,2

Kaynak: BDDK-TCMB, TÜİK, HM, TMSF, BIS

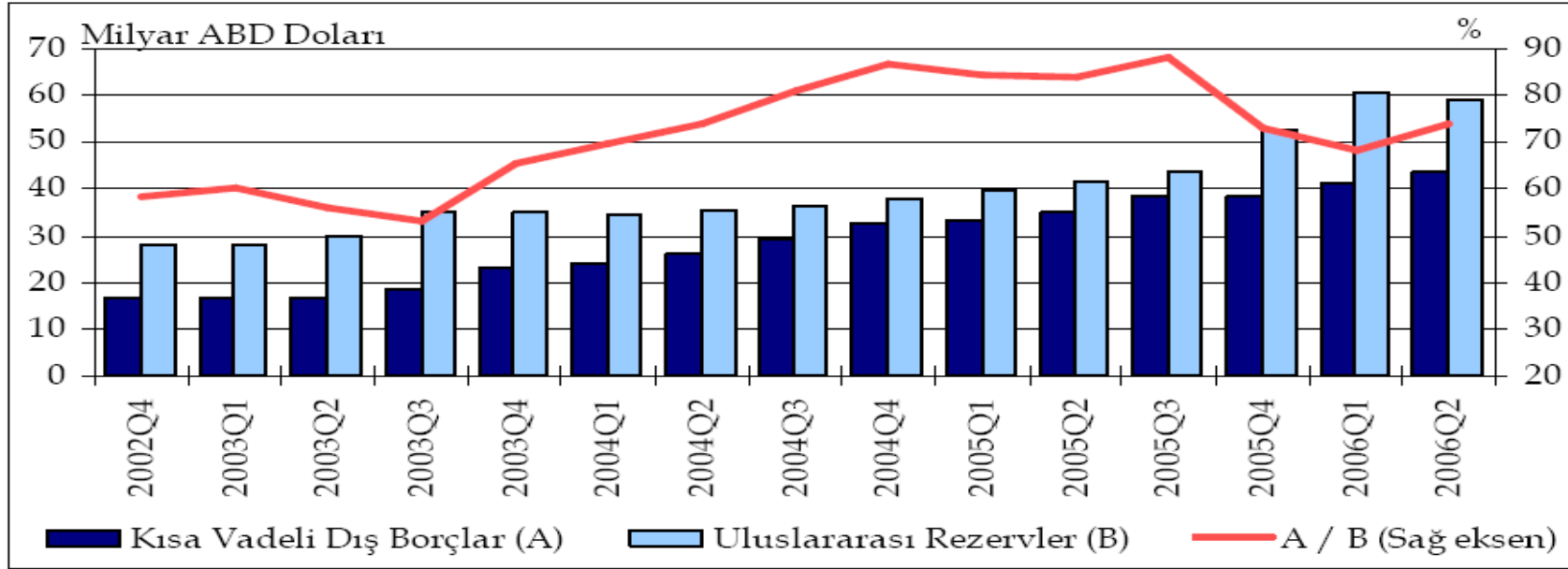
¹ Katılım bankalarının katılım fonları ve kullandırılan fonları dahildir.

² Döviz Endeksli Krediler dahildir.

³ Eylül 2006 verisi için, Haziran 2006 stok değerine Temmuz, Ağustos ve Eylül 2006 net akım değerleri eklenmiştir. Kur farkları dikkate alınmamıştır.

Grafik 12

Kısa Vadeli Dış Borçlar¹ ve Uluslararası Rezervler²

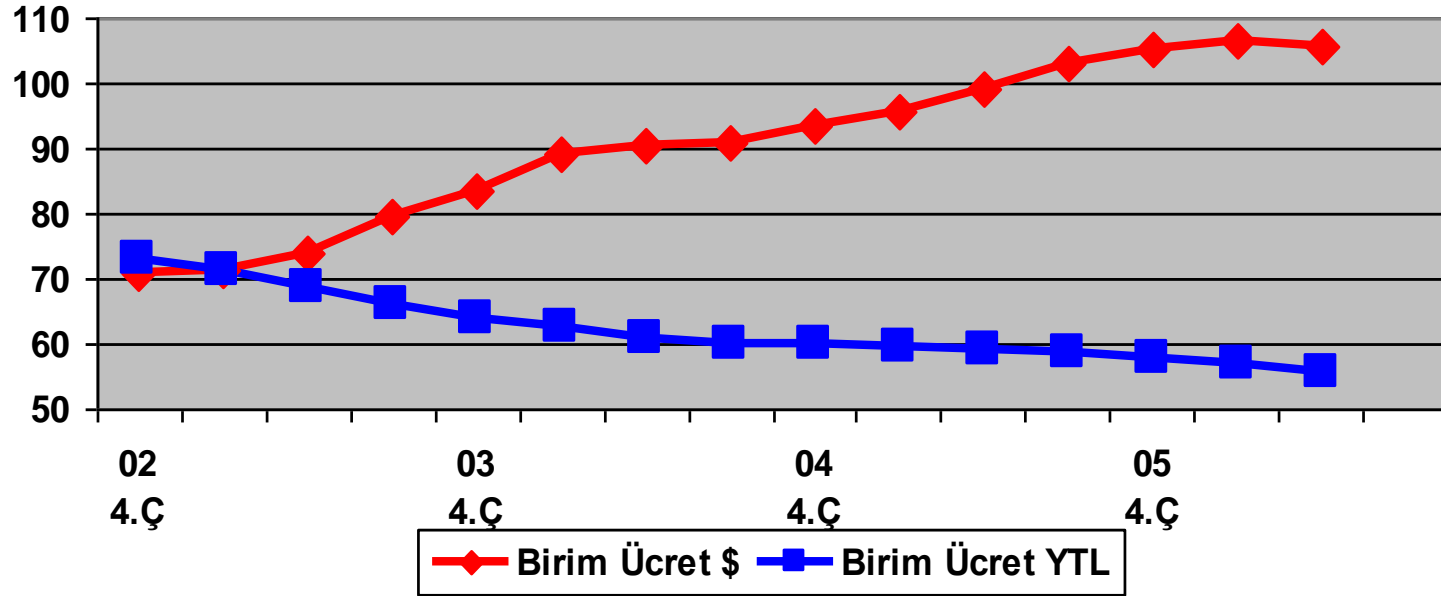
Kaynak: HM, TCMB

¹ Kısa vadeli dış borçlar = Genel Yönetim + TCMB + ticari bankalar + diğer sektörler.

² Uluslararası rezervler = TCMB brüt döviz rezervleri (altın dahil)

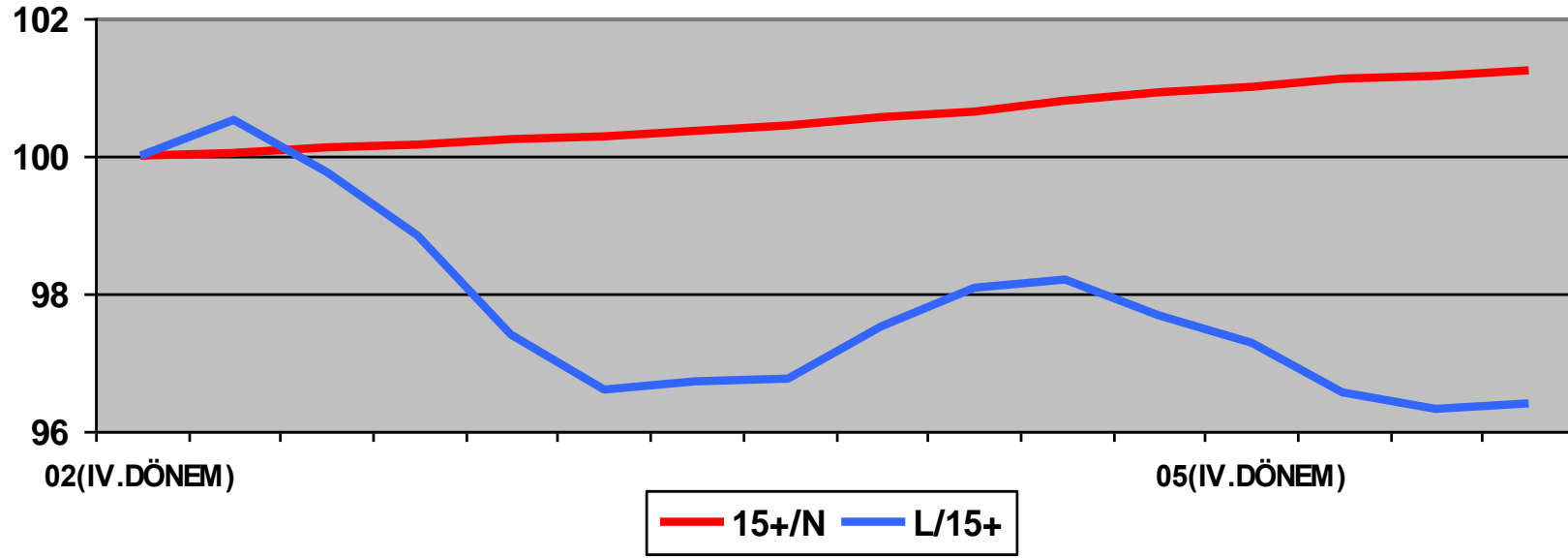
Grafik 13

İmalat Sanayiinde Birim Ücret (00 4.Ç=100)

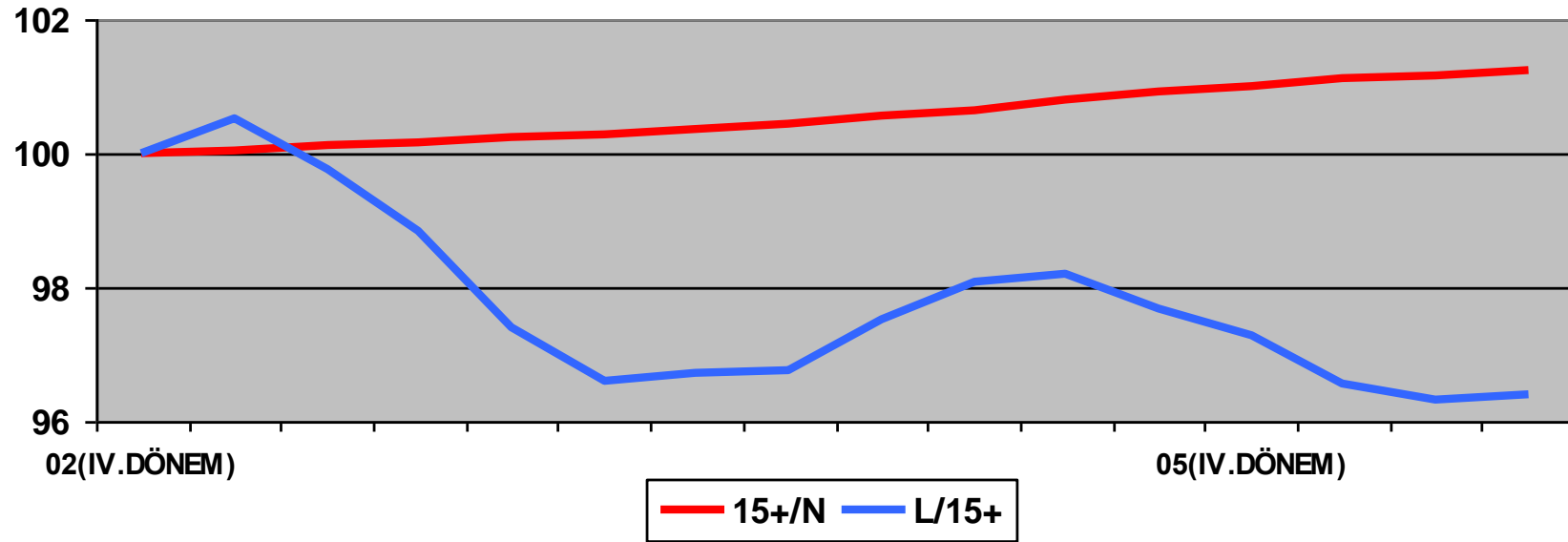
Grafik 14

İŞGÜCÜ KULLANIMI GÖSTERGELERİ (02 IV. Dön.=100)

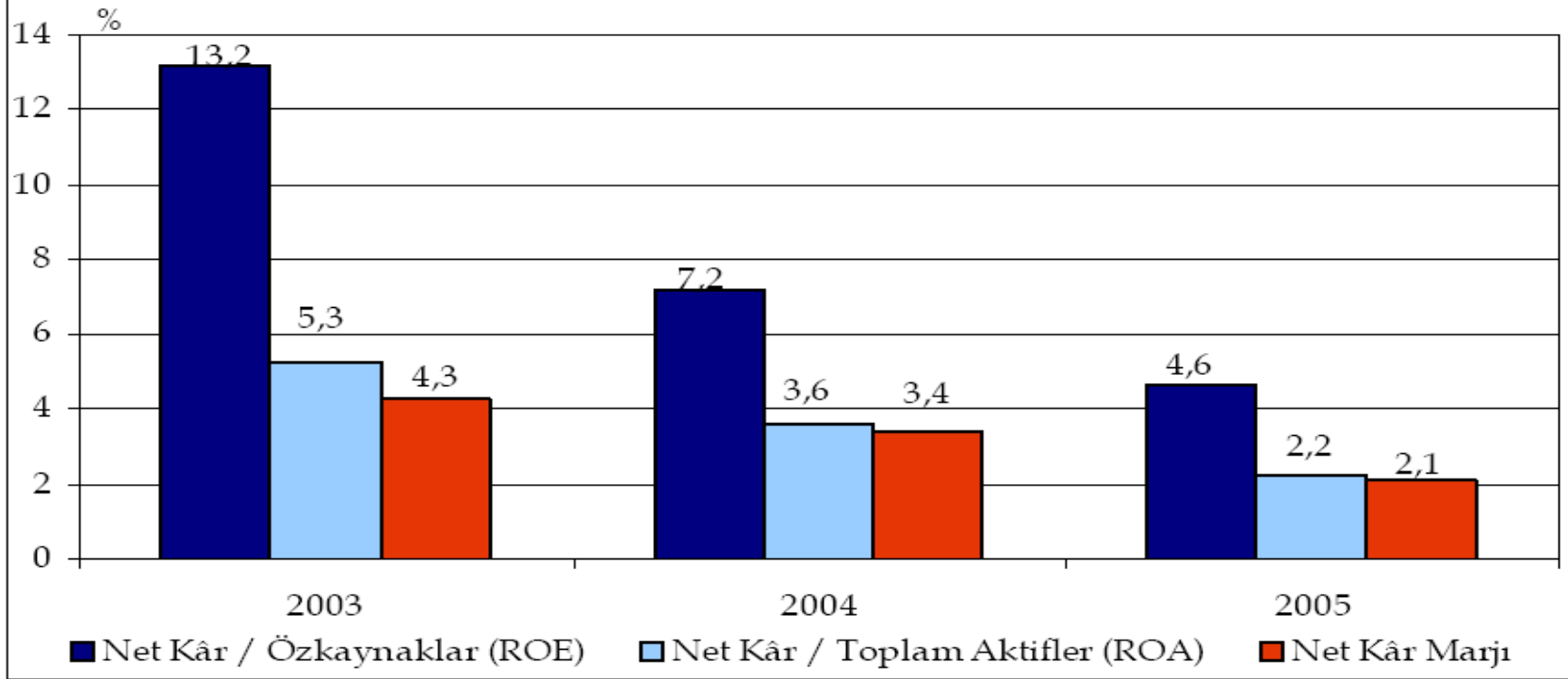
Grafik 15

İŞGÜCÜ KULLANIMI GÖSTERGELERİ (02 IV. Dön.=100)

Grafik 16

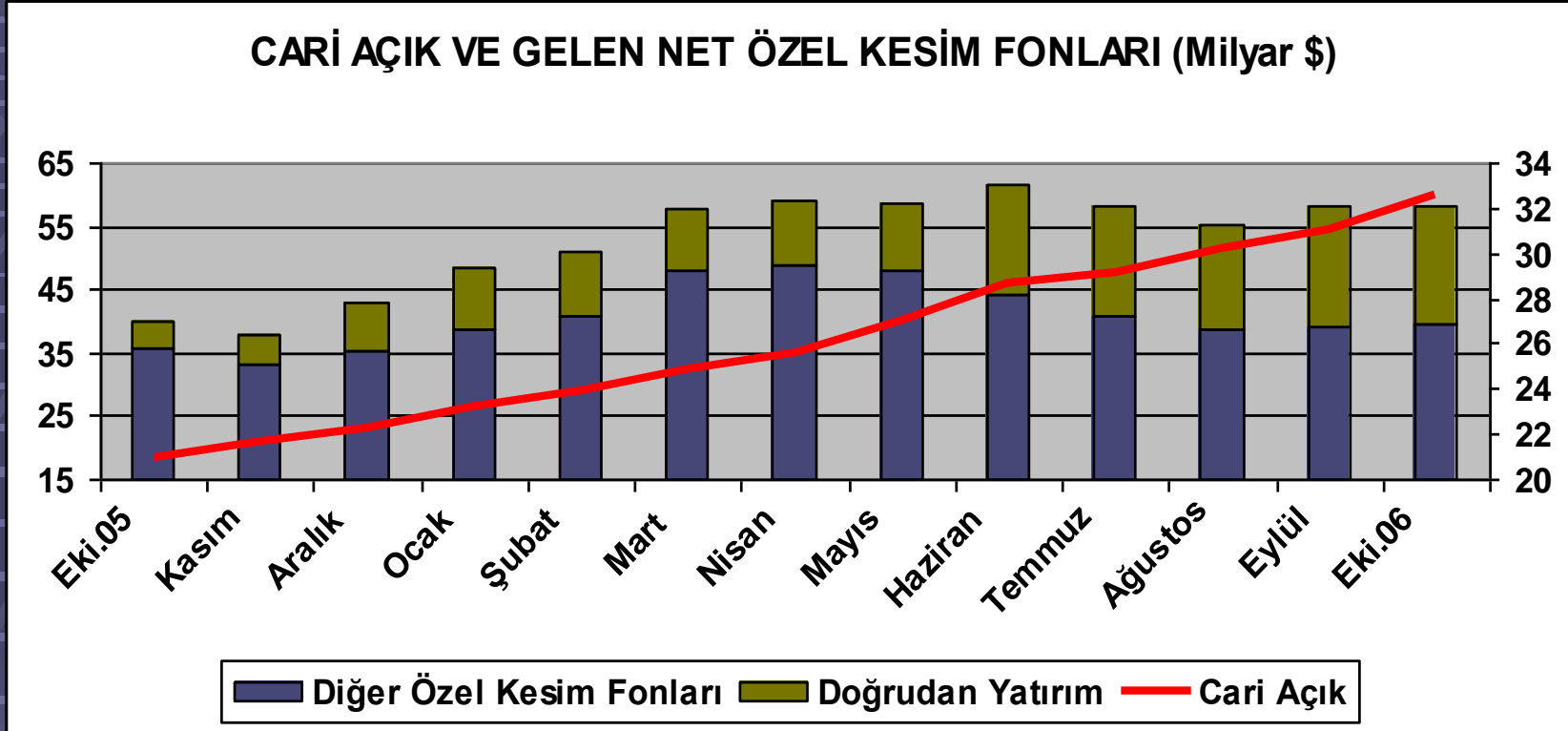
Kârlılık Oranları¹

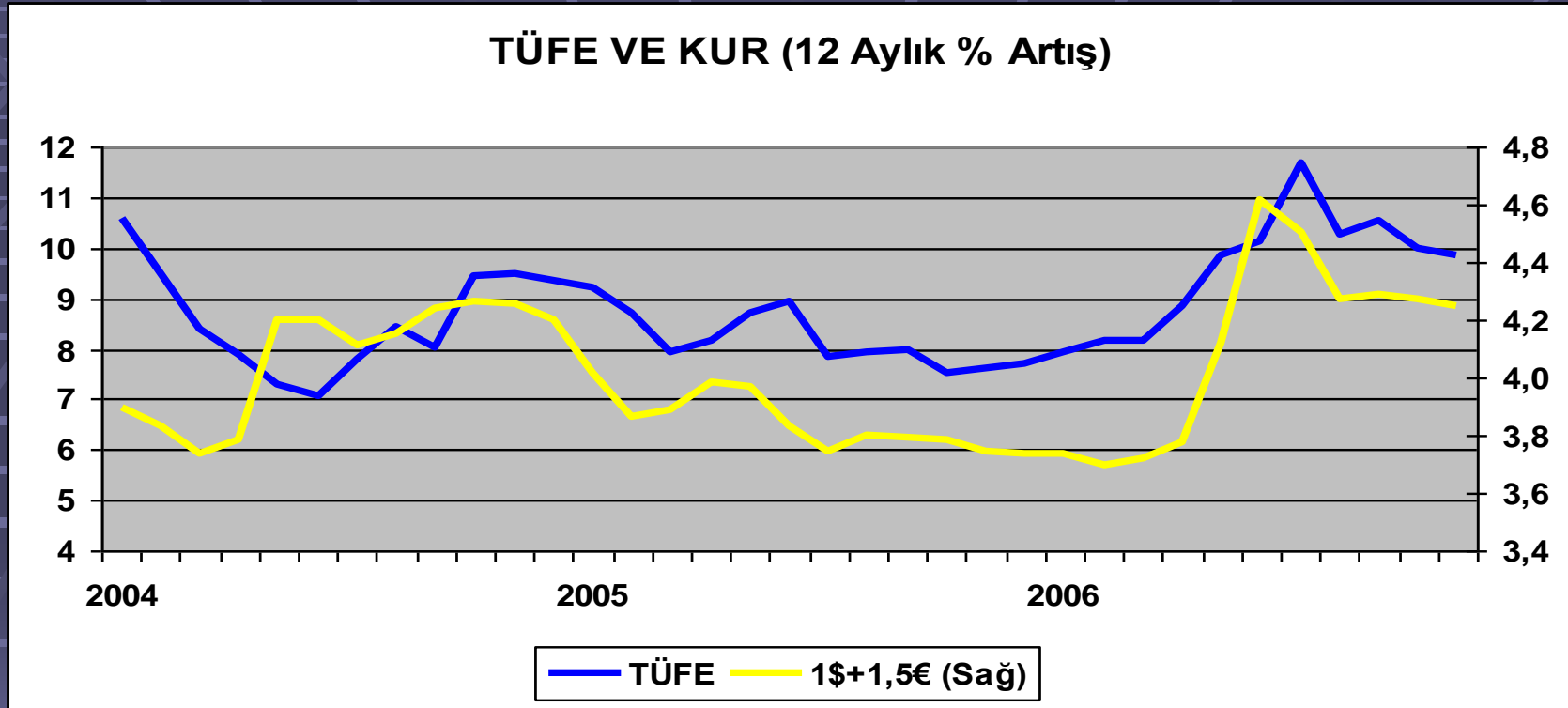
¹ Net Kâr Marjı = Net Kar (Zarar) / Net Satışlar

Grafik 17

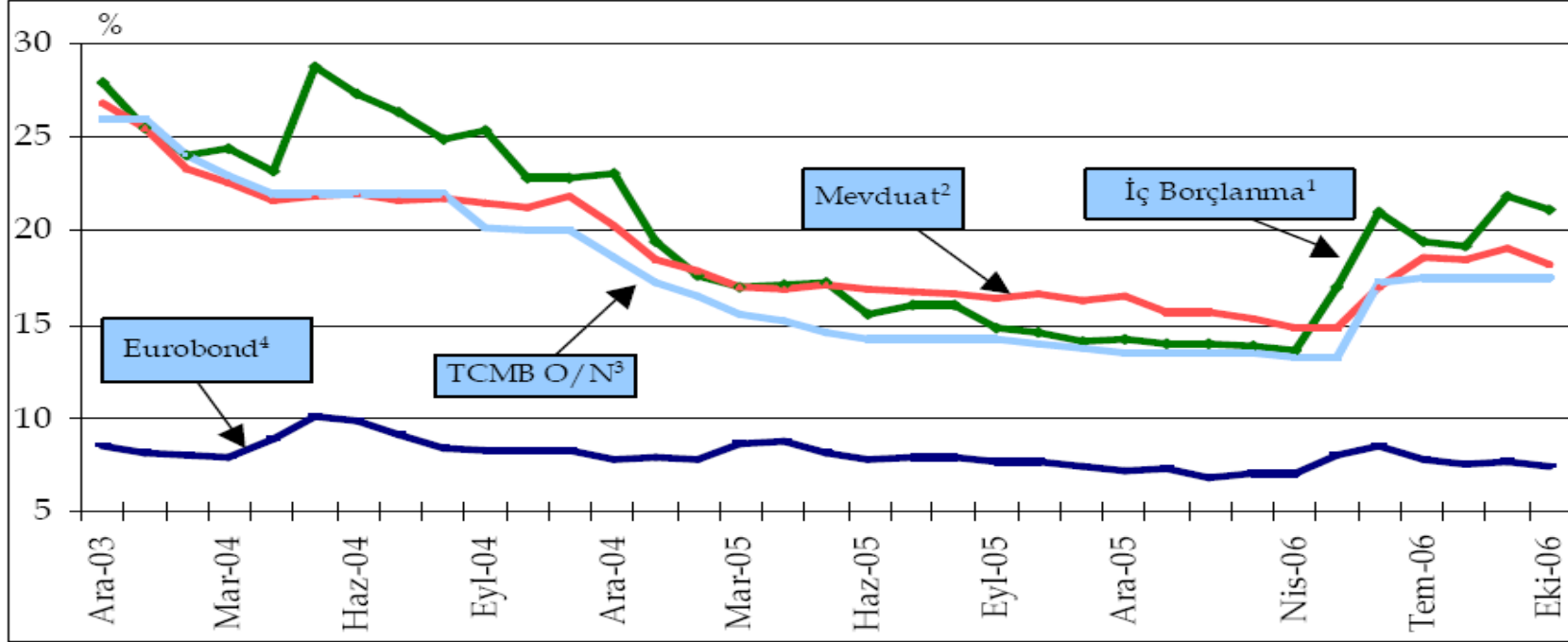

Grafik 18

Grafik 19

Faiz Oranları

Kaynak: İMKB, TCMB, Bloomberg

¹ İkincil piyasada en çok işlem hacmine sahip DİBS bileşik faiz oranı.

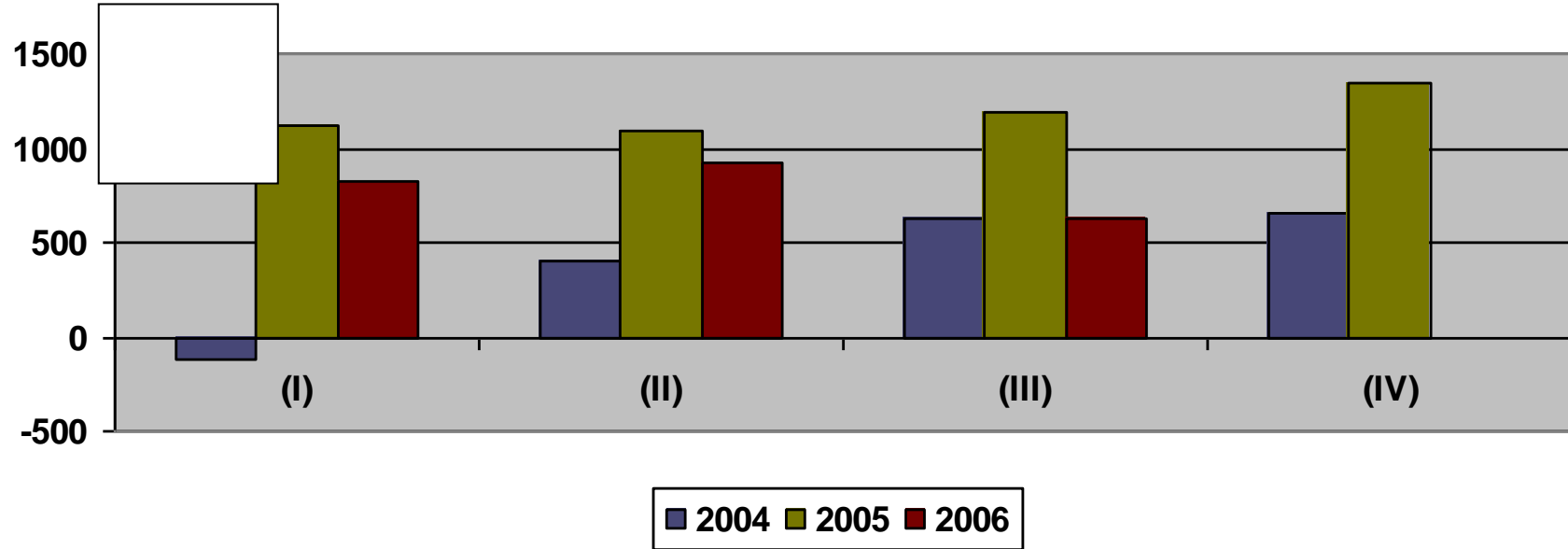
² Bankacılık sektörü ağırlıklandırılmış 3 ay vadeli “yeni açılan YTL mevduat” faiz oranı.

³ TCMB gecelik (O/N) borç alma faiz oranı.

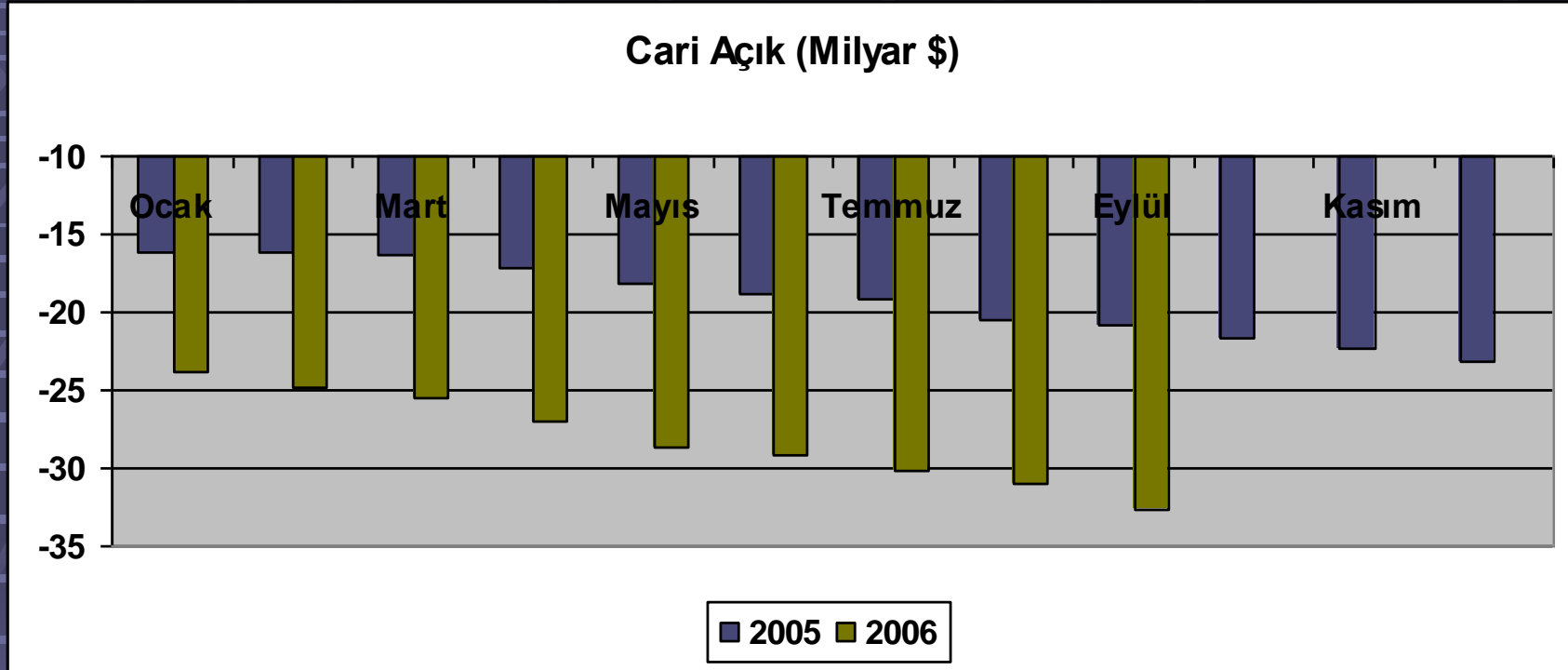
⁴ 2030 vadeli ABD doları cinsinden Eurobond faiz oranı.

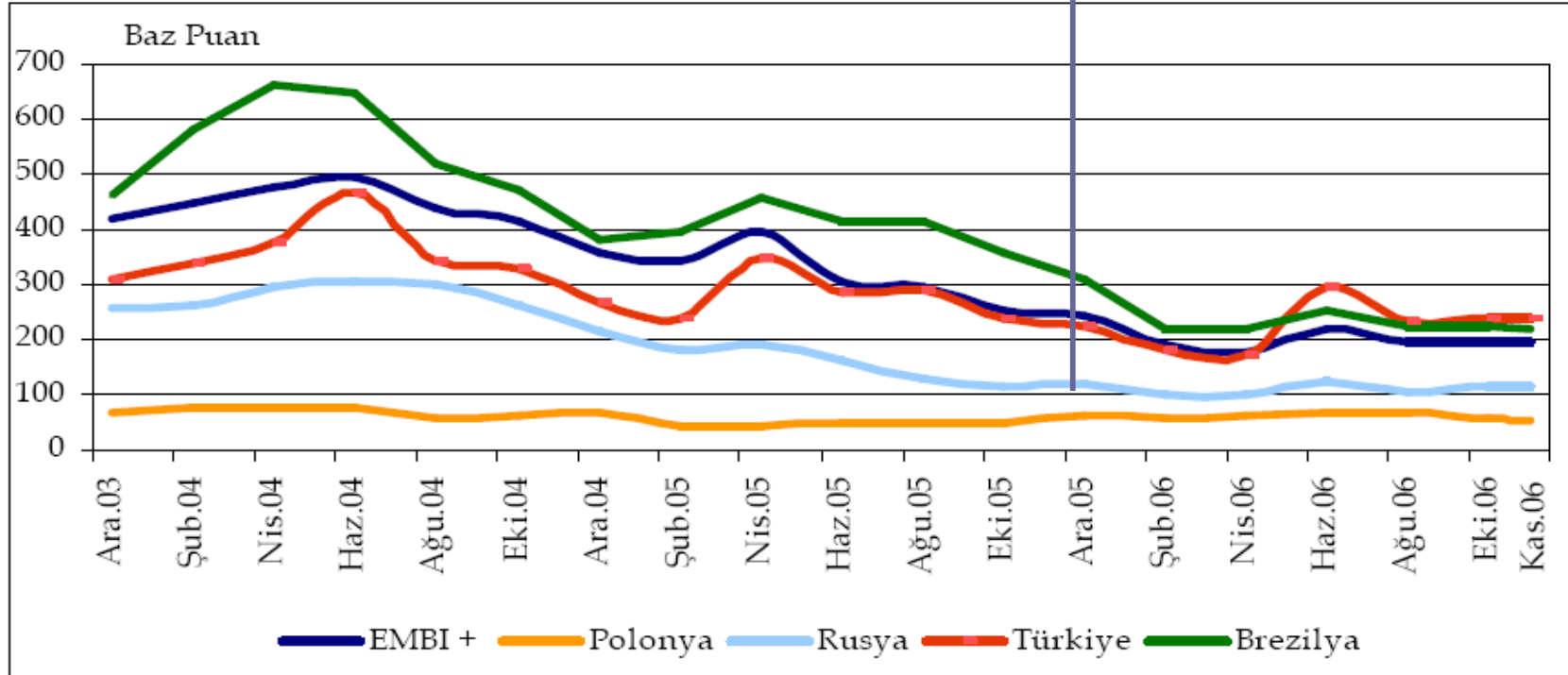
Grafik 20

Tarım Dışı İstihdam Artışı (Yıllık, 000 Kişi)

Grafik 21

Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkelerde Ülke Risk Primlerinin Gelişimi^{1,2}

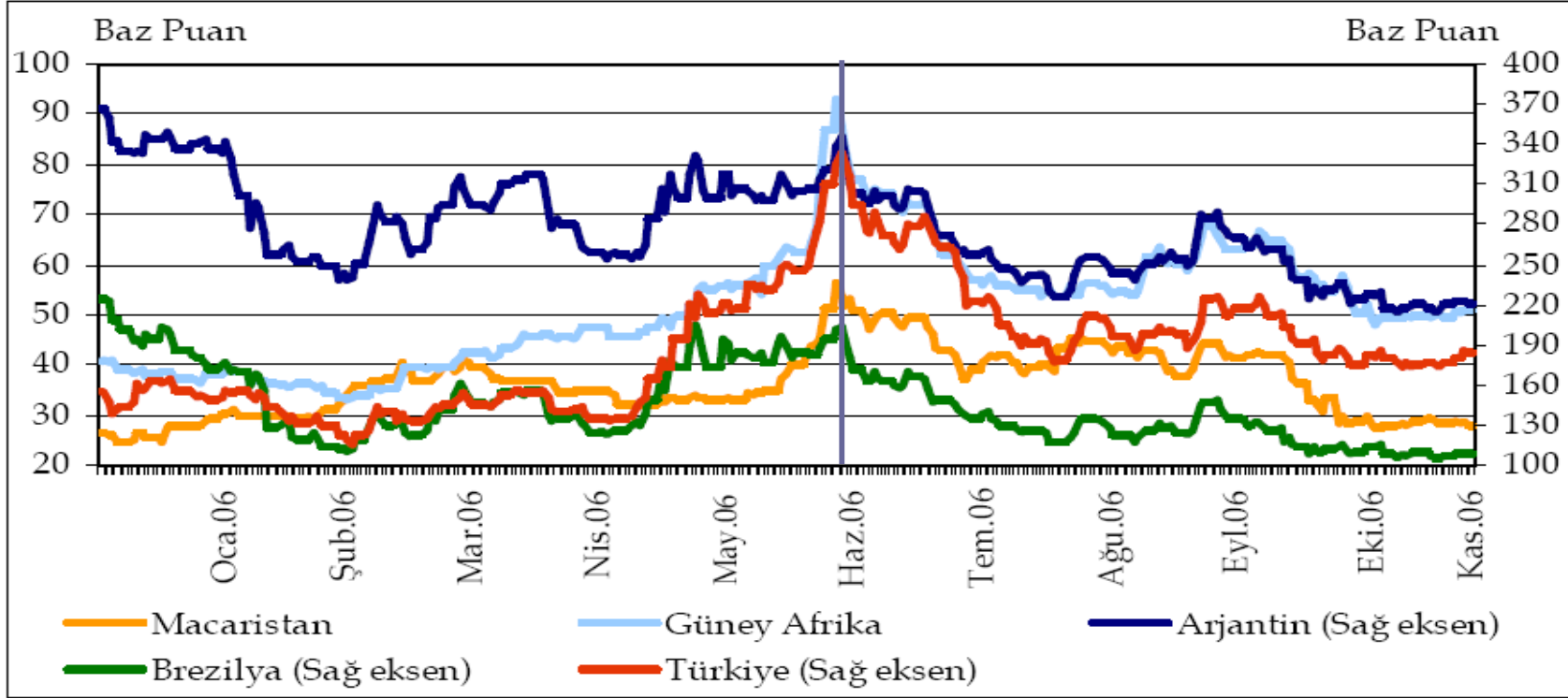
Kaynak: Bloomberg

¹ Ülke risk primi, ilgili ülkenin EMBI+ endeksi ile ABD Hazine kağıtlarının getirileri arasındaki farktır.

² EMBI+ endeksi, gelişmekte olan 18 ülkenin Eurobond'larını, Brady tipi tahvillerini (Brady bonds) ve ikincil piyasası olan kredilerini (traded loans) içermektedir. Her ülkenin endeks içindeki ağırlığı farklıdır. Örneğin, EMBI+ endeksinde Brezilya'nın ağırlığı yüzde 23,2; Meksika'nın yüzde 18,8; Rusya'nın yüzde 17,3 ve Türkiye'nin yüzde 9,4'tür. Ayrıca, her ülke için ayrı ayrı EMBI+ endeksi hesaplanmaktadır.

Grafik 23

Yükselen Piyasalar ve Türkiye Kredi İflas Takası (CDS) Spreadleri¹ Gelişimi

Kaynak: Bloomberg

¹ 5 yıllık ABD doları cinsinden CDS sözleşmeleri referans alınmıştır.

OTURUM BAŞKANI-Üçüncü konuşmacımız Sayın Uğur Civelek'e geçiyoruz.
Buyurun Sayın Civelek.

UĞUR CİVELEK-Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bu toplantıyı düzenledikleri için Başkent Üniversitesi ve Stratejik Araştırmalar Merkezi'ne teşekkürler. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Ben biraz farklı bir taraftan konuya bakmaya çalışacağım, bakmadığımız iki taraftan. Birincisi, sokaktaki vatandaşın yanına gidelim, onların durumu nedir? Bir de dünyayı dolaşalım, küresel dengelerde ne gibi sorunlar var; orada işler iyi de bir tek sorun Türkiye'de mi var? Oradaki sorunlar varsa eğer, onlar çözülmeden Türkiye'deki sorunlar dışa açık bir piyasa modeli ile çözülebilir mi?

Benim kanaatim şu: Dünya çok sorunlu ve mevcut program uygulamasıyla Türkiye'nin sorunlarını çözmesi mümkün değil, tam tersine, ağırlaşmasını dahi önleyemez. Bir süre uyuşturucu ile ağrılarımızı dindirebiliriz, hepsi o kadar, ama riskler birikir. O enerji biriktiğinde, bir gün Marmara depremi gibi karşımıza çıkabilir.

Küresel sorun deyince nereden bakalım? Küresel düzeyde benim gördüğüm en temel sorun, talep daralması, daha doğrusu daralması korkusu. Bilinçaltına o kadar işlemiş ki, bu daralmanın diye kısa vadede günü kurtarmak üzere büyük yanlışlar yapılıyor. Bu yanlışlar, bir yandan küresel düzeyde gelir dağılımını bozuyor, diğer yandan rekabet koşullarını perişan ediyor. Güçlüler, bağımlılığı az olanlar kendi ekonomilerini koruyor. Bugün, örneğin Çin'in parası düşük değerli, üç yıldır baskılara rağmen direniyor ve kendi üreticisinin rekabet gücünü koruyor, kendi üreticisini koruyor. Biz bunu yapamıyoruz, gelişmiş Batı da yapamıyor. Bu küresel düzeyde rekabet koşullarını mahvediyor.

Küresel düzeye baktığımız zaman şunu görüyoruz: Dünyada sınaî ürün arzında ciddi bir artış var. Sınaî ürün fiyatları da aşağıya gidiyor. Bir otomobil örneğini verirsek; üretim kapasitesi 66 milyon yıllık, talep 56-57 milyon yıllık. Bu fiyatları aşağıya doğru çekiyor. Üreten çok, ama pazar küçük, durum dengesiz. Başlanıyor fiyat kırmaya, fiyatlar kırıldıkça gelir pastası küçülüyor. Gelir pastasını küçülten bir başka unsur daha var: Dünyada hammadde fiyatları yükseliyor, yükseldikçe maliyetler artıyor, ama bunu fiyatlara yansıtmak imkânsız, gelir pastası biraz daha küçülüyor.

Gelirler, evet dünya genelinde azalıyor ve bu gelir azalması, talep daralmasına yol açacak, uluslararası ticaret hacmini daraltacak ve finans sistemini perişan edecek. Finans sisteminin günü kurtarabilmesi için, çökmemesi için, yapay da olsa talep daralmasının önlenmesi lazım, ama nasıl? Gelirler azalırken talebin daralması nasıl önlenecek? Bulunan formül basit: Balonlar şişirilecek, illüzyonlar yaratılacak, beklentiler yönlendirilecek, insanlar oyalandırılacak, gelirleri azalsa bile varlık fiyatları yükseltilecek. Tarih, gelirler azalırken varlık fiyatlarının yukarı gittiği bir dönemi kaydetmemiş;

burada ciddi bir manipölasyon var. İnsanlara kredi veriyorsunuz. Varlıkların değeri 200 bin dolarsa ve kredi limite dayanmışsa, varlığın değerini 400 bin dolara çıkarıyorsunuz, biraz daha kredi veriyorsunuz, biraz daha yükseltip biraz daha kredi veriyorsunuz. Gelirlerle ödenebilir borçlar değil bunlar; Amerika'da da böyle, Türkiye'de de böyle. Türkiye'de bakıyorsunuz, gayrimenkul fiyatları yükseliyor. Peki, gelirler ne tarafa gidiyor; aşağıya gidiyor, yaratılan pasta küçülüyor, bu sürdürülebilir bir durum değil. Bu çelişkiye bakarak büyüme ile kimse kendini oyalamasın, kimse kimseyi aldatmasın.

Küresel düzeyde gelir dağılımı çok bozuk, bu da talebi daraltacak bir unsur. Korkular olumsuzlukları besliyor, sürdürülebilirliği engelliyor. Eğer durum böyle olmasaydı, Amerika niye yeni bir dünya düzeni arasın? Yeni bir dünya düzeni arıyor; çünkü mevcut sorunlar, piyasa koşulları altında çözülebilir olmaktan çıkmış, korku ile yaşanıyor. Her bir finans sisteminin temellerine dinamit yerleştiriliyor, korkuları bastırabilmek için, dengesizlikler giderek büyüyor. Bu koşullarda Türkiye'nin dışa açık bir piyasa modeli ile sorunlarını çözmesi imkânsız, bunu tespit edelim. İkincisi, karnını doyuramayan insan sayısını artırdıkça, terörle istediğiniz kadar mücadele edin, sorunu çözemersiniz. Bu dengesizlikler olduğu sürece, istediğiniz kadar ideallerden bahsedin, demokrasi deyin, insan hakları deyin, piyasa mekanizması deyin, bunlardan uzaklaşsınız, hem de koşar adım. Bu saydığım üç olumsuzluk, talep daralması korkusunu bir kenara atıp daralmayı önlemeye çalışmak lazım. Piyasa bunu çözemiyor, yapay yöntemlerle gelir dağılımını bozuyor, rekabet koşullarını perişan ediyor. Dünyayı cehenneme çeviriyoruz.

Gelelim sokaktaki vatandaşın durumuna: Bakıyoruz, son 6 yılda Türkiye'de reel ücretler yarı yarıya azalmış, ama zorunlu ihtiyaç maddelerinin fiyatı azalmamış. Bütçeler çok ciddi açıklar veriyor. Yine son dört yıla bakıyoruz, dört yıl önce her 100 kişiden 4.3'ü borçluymuş Türkiye'de, bugün borçlu oranı 5 katını aşmış, her 100 kişiden 26.1'i borçlu artık. Peki, bu borçları azalan gelirle ödeyebilecekler mi? Hayır, ödeyemezler. Peki, çoğunun varlığı var mı? Yok. En önemlisi, varlık fiyatlarının yükselişi bir gün geri dönerse ne yaparız? Perişan ederiz, oyun biter. İşte bu varlık fiyatlarının gerilememesi için ne yapmak lazım; bol miktarda sermaye gelmesi lazım. Bu nasıl olacak? Dünyadaki koşullara bel bağlayacağız. Dünyada para politikaları gevşek, gevşek olmaya devam edecek, kimsenin sıkılaştırma lüksü yok; çünkü herkes aynı korkuyla yaşıyor. Ama Türkiye'nin durumu; Türkiye para politikasını kendisi belirlemiyor. Bizim Merkez Bankamız, para kurulu gibi çalışıyor; dışarıdan sermaye gelirse, kuru yükseltmeden döviz alabilirse para politikası gevşiyor. O zaman da gaza geliyoruz, aşırıya kaçıyoruz, gelecekte azalacağını bildiğimiz gelirleri bugünden tüketmekte beyiz görmüyoruz. Kendi insanımızı aldatıyoruz, tehlikelerden onlara hiç bahsetmiyoruz. Tabii ki bir gün gerçekler açığa çıkacak. İnsanlar borçlarının arttığını gördükçe, gelirleri azaldıkça özgüvenlerini kaybedecekler, komşusuna dahi güvenemeyecek, kendisini yönetenlere hiç güvenemeyecek, gerçekleri kendilerinden saklayanlara karşı da çok ciddi tepkiler sergileyecek. Biz bugün bunların temellerini atıyoruz.

Evet, sorunlarımız çok ciddi. Konuşulmayan çok şey var, konuşulanlar ya eksik ya yanlış ve seçim yılına girdik. Şu anda Türkiye'de finans sistemindeki en büyük korku şu: Dünyada bir şeyler değişmeye başladı. Mayıs-Haziran aylarındaki dalgalanmanın öncesinde dünyada iki eğilim vardı: Dünyada dolar tempolu değer kaybetmeye başlamıştı, dengesizliklerin doğal bir sonucuydu, arzı artan şeyin değer kaybetmesi çok normaldir. İkincisi dolar bazında emtia fiyatları yükseliyordu. Tabii ki ikisi birlikte Amerikan ekonomisi için maliye kökenli bir enflasyon yaratıyordu, Federal Reserve “faiz artışı devam edecek” beklentisi de ön plana çıkıyordu. Tabii ki bizim gibi ülkelere sermayenin eskisi gibi gelmeyeceği beklentisi güçlenince, biz de o Mayıs-Haziran aylarındaki dalgalanmayı yaşadık. Birileri taşıdığı riskleri azaltmaya çalıştı. Biz o gelen sermayeye o kadar bağımlıyız ki, o ihtiyacımızı karşılamak için her şeyi satabilecek duruma geldik. Kendi özümüzü unuttuk, üretenleri perişan ettik, onların haline bakmıyoruz, nasıl bu işin içinden çıkacaklarını düşünmüyoruz, baştan savıyoruz. KOBİ'lere marka yaratın diyoruz, verimliliği artırın diyoruz; köylülere, üreten çiftçilere başka şeyler söylüyoruz, ama onları düşünecek durumda değiliz. Mantık da şu: Bir kaza geçirdiyse, birkaç kemiğiniz kırılmış olabilir, kafatasınızda çatlak olabilir, ama gelen ambulans önce kan dolaşım sisteminizi düzene sokmaya çalışır. Çünkü en hayati organ kalptir. Biz de uzun yıllardır ekonominin kaybı konusundaki mali sektörü düzeltmeye çalışıyoruz, hâlâ tam düzeltilmedi, diğerlerindeki sorunun kangren olmasını önleyemedik. Dünya da çok sorunlu, günü kurtararak gidiyoruz. Ercan Hocamın söylediği gibi, olmayacağını bile bile kısa vade ile uç uca ekleyerek orta vadeyi kurtaracağımıza sanki inanmak istiyoruz.

Peki 2007'de bizleri neler bekliyor? Son birkaç haftada dünyada yine dolar tempolu değer kaybetti, emtia fiyatları dolar bazında yükseldi. Bu Federal Reserve'in ara verdiği faizlere yeniden yükseliş yönünde başlaması anlamına gelir, ama piyasalar korkusunu yatıştırmak için 10 yıllık Amerikan faizini aşağı itti, “merak etmeyin, bu sefer farklı” gibisinden. Ama tabii elindeki kâğıdı satmak istiyor, bu yalanla ilanihaye kimseyi idare edemez. Pandora'nın kutusu açılır, bir gün birileri “kral çıplak” deyiverir, her şey açığa çıkar.

2007 riskli bir yıl, Türkiye'ye yeterli ve gerekli düzeyde yabancı sermaye gelmeyebilir. Döviz kuru mevcut seviyelerde kalsın isteniyor. Merkez Bankası fazla döviz alamayabilir, rezerv takviyesi düşündüğü noktalara ulaşmayabilir ve para politikası sıkı kalabilir. Neden? 2007 yılında enflasyon hedefimiz yüzde 4, piyasa beklentisi yüzde 5.5 -7 arasında değişiyor. Enflasyon hedeflemesine geçtiysek eğer, beklentiler hedefin üzerinde kaldığı sürece Merkez Bankası faiz düşüremez. Düşebilmesi için, Türkiye'ye yoğun sermaye gelmesi, Türk Lirası'nın yeniden değerlendirilme sürecine girmesi, enflasyonla ilgili beklentilerin değişmesi lazım, bu da seçim yılında çok zor görünüyor. Bankaların kredi genişlemesi duracak, inşaat sektörü geçmiş yıllardaki canlılığını yitirecek, ekonomi daralacak, işsizlik seçim yılında muhtemelen artıyor olacak. Oy kaybetme korkusu ile siyasi irade de ciddi hatalar

yapabilir. AB-IMF çıpalarıyla hep sermaye girişini sağladık, bağımlı olduğumuz sermayeyi çektik, ama sorunları çözmedik, sorunlarla birlikte yaşadık. Bugün durum ortadadır.

Siyası irade, Türkiye’de uzun yıllardır iki denge arasında kalıyor; borç verenlerle oy verenler arasında sıkışıyor. Bu seçim yılında bu sıkışma daha kesin olacak. Seçim olmasa borç verenlerin dediğini yapmaya çalışırdık, ama artık dış koşullar da değişiyor, yapsak bile ihtiyacımız kadar sermaye gelmeyebilir ve seçim yılındayız, artık söz milletin. Ben önümü göremiyorum; çünkü dış piyasa ve iç piyasadaki veriler, hep kısa vadede günü kurtararak ilerliyor ve piyasa mekanizması ne içerde, ne dışarıda mevcut sorunları çözemiyor. Ben insanların ideallerinden uzaklaştığını düşünüyorum. Türkiye’de insanlara AB konusunda, hep o idealleri göstererek yanlış yönlendirdiğimizi, sorunları büyötmeye bu sayede devam ettiğimizi ve çözüm maliyetini de giderek ağırlaştırdığımızı düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz Sayın Uğur Civelek’e.

Sorular, özellikle sorular, eklemelerden çok sorular rica ediyoruz. Soru sahibinin kendisini tanıtmmasını da rica ediyoruz.

Buyurun.

SELAHATTİN BABÜROĞLU- Sayın panelistler; şu anda benim üzerimde iki cihaz var: Patlatıcı. Bunlar ekonomi ve modeli patlatan cihazlar. Sol kulağımdaki işitme cihazı, 3.5 milyar, iki gündür ikisini karşılaştırıyorum; sağ kulağımdaki de 300 milyon. Sol kulağımdaki daha çok modellerini kopya ettiğimiz Batı ülkelerinin üretimi. Sağ kulağımdaki de Çin’in üretimi. Şimdi ben kendimi bildiğim günden itibaren Türkiye bir arayış içerisinde, model arayışı içerisinde, ama hala bir noktaya gelmedik. Ata çağı döneminde hem yöntem, hem model bakımından biraz umutluyduk, bu umutlar da gitti. Sade vatandaş bunları benden sorarsa, yeni bir şey söyleyebilir misiniz, bunun bir çaresi var mı?

Kusura bakmayın, ben ekonomist değilim, ama kafama takılan kulaklarımdaki bu iki cihaz.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Sayın Selahattin Babüroğlu’na teşekkürler.

Cevap vermek isteyen var mı? Yoksa birkaç soru alalım, biriktirelim, öyle yapalım.

Buyurun.

ALİ PARIL SÜMER (Emekli Bürokrat)- Benim bu panelde üzerinde durulmayan, fakat önem addettiğim bir konu var, o da bütçe dengesi. Yani bu hiç problem değil mi, sayın konuşmacılarımız bunu hiç sorun olarak görmediler mi? Çünkü bütçe açıkları da cari açıklar gibi önemli bir sorundur ve şunu söylemek istiyorum: Bunun iki yanı var: Bir, iki şekilde dengeye getirebilirsiniz; tabii kabaca söylüyorum, genel anlamda. Birincisi, geliri artırırınız, devletin gelirlerini artırırınız, bunun da

kaynakları bellidir. İkincisi, devlette israfı önlersiniz. Bugün ne akademisyenlerin, ne de tabiatıyla politikacıların üzerinde durmadığı budur. Devlet, yani bu kadar büyük ve hantal bir devlet, iş üretmeyen, kaynak tüketen bir devlet ve büyük israf olduğu da herkes tarafından bilinmektedir.

Ben şu kadarını söylemek istiyorum: Böyle bir sosyal güvenlik sistemini dünyanın en zengin hazineleri finanse edemez, çok büyük bir kara deliktir. Büyük ve hantal devlet, zaten belirttim. Dolayısıyla bütçe açıklarını kapatmak için devlet, devamlı olarak halkın sırtına vergi yüklemektedir. Benim bildiğim kadarıyla Türkiye, vergi yükünün en yüksek olduğu ülkelerden birisidir. Bunun üzerinde önemle durmak lazım. Bu konuda sayın konuşmacıların görüşünü almak isterim. Bu konu diğerleri kadar önemli, bence cari açık kadar da önemli, belki ondan da fazla, neden bunun üzerinde durulmadı ve fikirleri nelerdir?

İkincisi de Sayın Öztırak'a bir sorum var; Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Başkan Yardımcılığı da yaptı Sayın Öztırak, onun için bu soruyu tevcih etmek istiyorum. Benim kanaatim odur ki, bizdeki bankacılık sistemi henüz tefecilik anlayışından kurtulabilmiş değil ve neden bunun üzerinde durulmaz? Bakınız, böyle bir aylık faiz uygulaması dünyanın neresinde var, bir tek misali var mı? Ama yıllardır psikolojik olarak enflasyon oranlarının yüzde 60-70'leri bulunduğu, hatta zaman zaman yüzde 100'ü geçtiği dönemlerde aylık faiz uygulaması psikolojik bir faktör olarak bankacılık sistemine ithal edilmiştir ve "enflasyonu tek rakamlı ölçülere, büyüklüklere çekeceğiz" diyen iktidarlar döneminde hâlâ aylık uygulama ile banka tüketicisi diyelim, yani banka kredisi kullananlar ve mevduat sahipleri, bankacılık sistemi tarafından bir tür psikolojik olarak aldatılmaktadır ve buna devam edilmektedir.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz.

Efendim Sayın Rektörün uyarısı var, saat tam 13.00'te bitirmek zorundayız.

Buyurun.

GÜLTEKİN SÖYLEMEZOĞLU- Emekli devlet memuruyum.

"Dünyanın en zengin 225 kişinin varlığının sadece yüzde 4'ü, insanlığı açlık ve sefaletten kurtarmaya yetiyor." Sami Selçuk'tan. Ülkemizin İstanbul şehrinde yaşayan 12 bin zengin ailesinin varlığı, Ankara ve İzmir'de yaşayan nüfusumuzun varlığından fazla. TOBB'un 4-5 yıl kadar önce yaptırdığı, Forum Ekonomi Dergisi'nde yayınladığı değerlendirme. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bir kurtuluş savaşını takiben kuruldu. 23 Nisan 1920-14 Mayıs 1950, 30 yıllık bir dönemde borçsuz bir ülkedik. O günle bugünü değerlendirelim.

Bir diğer husus, küreselleşme diyoruz, piyasa ekonomisi, "devlet işin içinden çekilsin" gibi tanımlama ve önerilerimiz var. Peki, emperyalizmin yapısal kuralları içerisinde bu mümkün mü? Mustafa Kemal Atatürk'ün "*Medeni Bilgiler*" yapıtının "*yurttaşlar için devletin görevleri*" bölümünde devleti tanımlarken şu açıklamaları da var: "*Vatandaşları piyasa ekonomisinin acımasızlığına terk*

edemezsiniz; Bir ulusun güvenliğini, bireylere ve özel-tüzel kişilere bırakamazsınız” gibi tanımlamaları var. Meselelere bu açıdan bakmak suretiyle ekonomi, uzun vadeli irdelemeler, inceleme, değerlendirme ve kestirimleri yapmak dalında bilim dalı olduğuna göre, bu açıdan da baksak nasıl olur?

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim.

Buyurun.

GÜRAY KÜÇÜKKOCAOĞLU (Başkent Üniversitesi)- Benim sorum şu: Özel kesim, özellikle 1990’lı yıllarda, yani 2000’e kadar yatırım yerine tasarrufa yöneldi ve tasarrufla da götürdü parasını devlete yatırdı ve devletten de büyük oranlarda para kazandı. Bu parayı ise 2000’li yıllara kadar biriktirdi. 2000’de bir kriz yaşadı, biriktirdiği tasarruf dolar bazında yarı yarıya düştü. Ardından ise 2001 bittikten sonra, 2002’de ise tekrar yatırıma yönelmek istedi; çünkü ülke artık büyüme temposuna girmişti. 2002 yılında yatırıma yönelen bu para, dolar bazında düşmüştü. Çin faktörü vardı, Çin faktörünün yanında, kâr marjları azalmıştı ve bu yatırım için krizde azalan parasını, Çin faktörü ile kâr marjında azalan parasını yatırımları daha da artırabilmek için özellikle yurtdışından borçlanarak gidermek istedi. Yani yatırıma yönelen paraların büyük bir kısmını borçlanarak yönlendirmek veya borçlanarak sağlamak istedi. Bu amaçla da biraz önce Esfender Hocam da söyledi, Faik Bey de söyledi, ne oldu; özel sektörün borçlanması anormal bir şekilde arttı ve özel sektörün de bir borç batağına girdiğini söylüyoruz. Çin faktöründe kâr marjı bayağı azaldı dedik, krizden sonra on yıl boyunca biriktirdiği para bir anda dolar bazında yarı yarıya düştü dedik. Bunları kapatabilmek için yurtdışından borçlandı, yurt dışından borçlandığı bu parayla özellikle dolar bazında yüzde 20 civarında bir maliyete girdi dedik. Bu maliyet veya bu borç batağından Türkiye’deki özel sektörün kurtulabilmesi için ne gibi önlemler lazım?

OTURUM BAŞKANI- Peki teşekkür ederim.

Buyurun.

HASAN ALBAYRAK (Milli Eğitim Bakanlığı)- Efendim, teşekkür ederim.

Çok kısa iki sorum olacak. Bunlardan bir tanesi, Türkiye’nin mali disiplin açısından IMF politikalarından kurtulma şansı var mıdır? İkinci olarak da 2007 yılında kriz beklentisi var mı size göre?

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Çok tehlikeli bir soru sordunuz.

Şimdi yine aynı sırayla sorulara cevap veriyoruz. Önce Sayın Esfender Korkmaz.

Buyurun.

Prof. Dr. ESFENDER KORKMAZ- Efendim müsaade ederseniz, sorulardan birisine cevap vereyim; çünkü hepsine cevap verirsek zamanınızı almış oluruz. Bütçe ile ilgili cevap vereyim, hazır Gültekin Özdemir de burada iken, Bütçe Plan Komisyonu Başkanı idi.

Efendim bütçe dengesi Türkiye’de önemli bir sorun. Şimdi bütçe dengesinde bir iyileşme var, yani bütçe açıklarında bir azalma var. Bunun nedeni, faiz dışı bütçe fazlasının tutturulması. Yalnız bu, madalyonun bir tarafı. Öbür tarafına bakalım. Faiz dışı bütçe fazlasını tutturmak için devlet artık altyapı yapmıyor. Devlet altyapı yapmayınca, özel sektör de üstüne fabrika kurmuyor. Dolayısıyla o nedenledir ki yatırımlarda bir düşme var. Yani bir maliyeti, yatırımlardaki düşme. Ben faiz dışı bütçe fazlası yerine her zaman bütçe açığının minimize edilmesi, en küçüğe indirgenmesi diye bir yaklaşım savunuyorum; çünkü faiz dışı bütçe fazlasını tutturmak için eldeki en kolay araç yatırımların durdurulması, o açıdan yanlış.

İkincisi, faiz dışı bütçe fazlası neden verilir; iç borç stokunun azalması. Ama iç borç stokuna bakıyoruz, 2002’ye bugün iç borç stoku nominal olarak yüzde 93 artmış. Yani demek ki faiz dışı bütçe fazlası veriyoruz, altyapı yatırımlarını yapmıyoruz, ama iç borç stoku da artıyor. O zaman faiz dışı fazla vermenin bir gerekçesi kalmıyor. Efendim, tabii enflasyonla ilişkisi farklı. Öte yandan, burada bir manipülasyon yapılıyor. Geçenlerde örneğini gördük; faiz dışı bütçe fazlası verdirmek için merkezi devlet, bazı harcamaları belediyelere yaptırıyor. Şimdi düşünün bütçe açığına, sizin geçenlerde Ankara Belediyesi’nin BOTAŞ’a olan 1 milyar YTL borcunu eklemek lazım. Çünkü merkezi devlet, Ankara Belediyesi’ne “hizmet yap” diyor; Ankara Belediyesi BOTAŞ’a olan borcunu ödemiyor, ama bütçe açığı küçük çıkıyor, değil mi? Demek ki burada da, faiz dışı fazlada da bir manipülasyon yapılıyor.

Nihayet Ali Beyin sorusunun son bölümü, Türkiye’de faiz dışı fazla vermek yerine, siz bütçe açığını en aza indirmenin yolunu arıyorsanız, onun yolu devlette şeffaflıktır. Bakın, AB ilerleme raporunda da devlette şeffaflık olmadığını, efendim ihale yasasının dokuz defa değiştiğini ve dolayısıyla belediyelerin bu konuda, belediyeler açısından sıkıntı olduğunu, AB 2006 İlerleme Raporu’nda yazdı. Yani devlette tasarruf edecek bir şey yok ki, zaten memurun aldığı belli, personel giderleri belli. Cari harcamalarının yüzde 80’nini mecburen asker kullanıyor, milli savunma, orada da bir şey yapamazsınız, yatırımları azaltmak zaten çözüm değil. Çözüm, devlette şeffaflığı getirmek, vurgunu önlemek, o kadar basit.

Saygılar sunuyorum efendim.

OTURUM BAŞKANI-Teşekkürler.

Sayın Faik Öztırak buyurun.

FAİK ÖZTIRAK- Ben de kısaca cevap vermeye çalışayım.

Önce şu soruldu: “Türkiye’nin sorunları ne, model arayışları ne, bunlara cevap verecek bir şey var mı, somut bir şey söylenebilir mi?” diye. Bir kere şunu görmek lazım: Artık bugün dünyada “ben piyasa ekonomisinden vazgeçiyorum” demeniz mümkün değil; çünkü bugün kaynakları dağıtmadaki, iyi

olmasa, mükemmel olmasa bile, elinizdeki en etkili araç bu. Ama bir şeyi daha görmemiz lazım: Piyasalar hata yapar. Dolayısıyla bu piyasaların hatalarını düzeltecek akılcı müdahalelerin devlet tarafından da yapılabilmesi lazım. Yapılması gereken şeylerden bir tanesi bu.

Bence son yaşadığımız olay çerçevesinde de bu dışarıdan gelen dalgayı görmememiz ya da görmek istemememiz, buna karşı tedbir almamamız, en önemli sorunlardan biri oldu.

Bir şey daha söyleyeyim: Bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu durum, Türkiye'ye özgü bir durumdur. Yani 27 tane yükselen piyasa ekonomisine baktığımız zaman, hepsine aynı elbise giydirilmemiştir. Maddi objektif koşulları Türkiye ile aynı olup da farklı politikaları izleyen ülkeler de vardır. Demek ki şu anda yaşadığımız olay kendi tercihimizdir, siyasi iradenin kendi tercihidir.

Son olarak bir şey söyleyeyim; son zamanlarda iktisat devresinde giderek değişen bir akım, Türkiye'nin halletmesi gereken bir mesele: Türkiye'de bugün siyasette maalesef gücün tekelleşmesine yol açan bir yapı vardır. Siyasette gücün tekelleşmesine yol açan, biraz önce Sayın Cumhurbaşkanının da altını çizdiği, Siyasi Partiler Kanunu ile ilgili sorununuz vardır, şeyle ilgili sorununuz vardır. Mesele şu: "Vatandaş en iyisini seçer." Vatandaş en iyisini seçemiyor ki, vatandaş seçmiyor zaten. Yani sistemde bakın, olay şudur: Bugün siyasi partinin başındaki güçle siyasi partinin üyesi arasında sahip olduğu haklar bakımından çok büyük fark var. Seçmen bile bugün siyasi parti üyesinden daha fazla hakka sahip. Siyasi parti üyesi hakkında işlemi yaparsınız, normal, gider mahkemeye senelerce sürünür; seçmenle ilgili hatalı bir şey olduğu zaman, hemen Yüksek Seçim Kurulu haline gelir, toplanır, bir haftada karar verir. Öbüründe adamın zaten üyeliğini halletmiş olursunuz, ondan sonra kim öle, kim kala. Yani denetlenmeyen bir siyaset sistemi var. Denetlenmeyen bir sistem, tekelleşen güç, öbür tarafta ekonomide de tekelleşen yapı ile işbirliğine giriyor, yenilenmeyi sağlamıyor, yenileşmeyi sağlamıyor, açılmayı sağlamıyor, gelişme olmuyor.

Dolayısıyla bugün Türkiye'nin çözmesi gereken meselelerden bir tanesi, tabii ekonomide bir sürü reform yapması gerekiyor, hâlâ işgücü piyasasını esnetmesi gerekiyor, başka şeyleri de yapması gerekiyor, ama siyaseti artık daha denetime açık, yani vatandaşın denetimine açık hale de getirmesi gerekiyor.

Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI-Sayın Uğur Civelek; buyurun.

UĞUR CİVELEK- Çin konusuna değineceğim, ama önce bir tanım yapayım; tabii ki algılama farklarımız olabilir. Ben küreselleşmeyi biraz farklı yorumluyorum. Bu küreselleşme oyununda, tam tersi bir açıdan Çin'in güzel oynadığını düşünüyorum. Bana göre küreselleşme, ki pek çok ülke buna zorlandı, deregülasyon denildi, kurallar kaldırıldı. Bu kaldırılan kurallar, genelde güçsüzleri koruyan kurallardı. Sorunlar ondan sonra başladı; gelir dağılımı bozuldu, rekabet koşulları değişti. Çin, bu sürece uymadı, denetleyebileceği hiçbir değişime izin vermedi, planlı olarak büyümeye devam etti, ama bilgiyi

çok etkin kullandı. Çin bugün Batı'yı taklit ediyor. Siz kulaklıklardan bahsettiniz. Bir tanesi 3.5 milyar, bir tanesi 300 milyon. Fiyatı daha da kırabilirler; çünkü araştırma-geliştirmeye harcadıkları para sınırlı, artı maliyetten saymıyorlar, kalıbı maliyetten saymıyorlar. Sanki bir sanayi imparatorluğuna dönme niyetleri var. Tahminler şu: Emek yoğun üretiminin yüzde 80'ini önümüzdeki 10 yılda üretimin içine kaydırması olacak. Çin âdeta dünyaya mesaj veriyor, tüm sanayicilere: "Üretiminizi Çin'e kaydırmasanız, başınıza geleceklere biliyorsunuz, değil mi?" diye uyarıyor. Kapatacaklar. En büyük tehdit, Avrupa'da maliyeti yükseklerde. Bu Avrupa'da da iç sıkıntıları artırıyor. Toplum sosyal devletten vazgeçmiyor, yönetim maliyetleri esnekleştiremiyor, kısa devre yapıyor, çatlayacaklar daha, iyi günlerini yaşıyorlar. Amerika için sorun, bakın 8 yıllık değişim. 1997 Asya krizi yaşandığında Çin'in ABD'ye karşı ticaret fazlası 1.1 milyar dolardı, bugün aylık 23 milyar dolar. O dönemde Çin rezervleri 142 milyar dolardı, bugün trilyon doları geçti. Çin, Batı'nın oyununu, o oyunu oynayarak bozuyor. Çin, bugün Batı'nın itip kakabileceği bir ülke değil; hiçbir konuda dışa bağımlı değil, verdiği sözleri tutabiliyor, teknolojisi var. Ucuz mal diye de geçip gidemezsiniz; Batı'nın ürettiği malı aynı kalitede 1/10 fiyatına veriyor, kazanarak veriyor. Bu Batı'nın canına okuyor. Fikri mülkiyet haklarına da hiç saygısı yok; Batı'nın sistemini altüst ediyor. Aslında bunu bir cevap olarak görebilirsiniz. Amerika'nın Büyük Ortadoğu da yerleşme niyetinin hedefi, yeni düzenin kuralını koyabilmektir, esas sıkıntı Çin'dir. Çin de onun başarılı olmasını engellemek için kullandığı yöntem ekonomi. Bence çok iyi oynuyorlar. İnsanların geliri azaldıkça, azalan geliri ile tüketimini daha az kılmak için Çin mallarına yönelim arttıkça, Batı kaybediyor.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI-Teşekkür ederim Sayın Uğur Civelek.

Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin sayın yöneticilerinin bir ricası, benim konuşmaları ve soruları toparlayıcı bir değerlendirme yapmam idi, ama ona vakit kalmadı. Fakat şunu söylemiş oluyorum: Yakın geçmişte geleceğe çok dikkatli bakmadık, ama bundan sonra daha dikkatli bakmamız gerektiği ortaya çıkıyor.

Katılımınız ve ilginiz için çok teşekkür ederim.

İKİNCİ OTURUM

“DİŞ POLİTİKA”

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL

-----&-----

Prof. Dr. SELÇUK USLU- Sayın Rektörüm, sayın konuklar; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Sempozyumumuzun İkinci Oturumuna hoş geldiniz. Bu oturumun ana teması dış politika.

İzninizle konuk konuşmacı olarak Sayın Kamran İnan'ı buraya davet ediyorum, eski Devlet Bakanımız; buyurun efendim.

KAMRAN İNAN- Sayın Rektörüm, değerli dinleyiciler, misafirler; konumuz “2007 Yılı Türkiye: Problemleri ve Çözüm Şekilleri.” Bunun herhalde bize düşen kısmı dünya ve dış politika yönü olacak.

9 Kasım 1989 Berlin duvarının çökmesiyle beraber 74 yıl Sovyetler Birliği ve dünyanın büyük kısmında, hatta bir ara, nüfusun yüzde 40'ına hâkim olan komünizmin bir sistem olarak çökmesi, soğuk savaşın son bulması; 8 Şubat 1945'te Yalta'da üç galip liderin, Churchill, Roosevelt ve Stalin'in bir kâğıt üzerinde kurdukları dünya düzeninin 45 yıllık hâkimiyetinden sonra sona ermesi ve dolayısıyla yeni bir dünyanın ortaya çıkması ve yeni bir şekillenme. Bu yenilikte en büyük özellik, Amerika Birleşik Devletleri'nin tek başına bir güç olması, binaenaleyh tek kutba inmesi. Daha önce iki kutup, bir de üçüncü dünyacılar vardı. Doğu, Batı ve Nehru, Tito ve Nasır'ın kurdukları Bağlantısızlar. Bunların hepsi son buldu, ama lügati, edebiyatı halen devam ediyor; “doğu, batı, alternatif ne olacak?” gibi o dönemden kalma edebiyat da devam ediyor.

Yeni dünya düzenini kurmak meselesinde Amerika Birleşik Devletleri tek dünya gücü kaldığından, kendi milli menfaatlerine en uygun bir dünya düzeninin tek başına mimarı olmak istedi. Aslında büyük Ortadoğu, Irak savaşı, Afganistan'daki gelişmeler, hepsi bunun bir ifadesidir. Yalnız kolay olmuyor; çünkü yalnız bu bölgedeki veya ötesindeki memleketler değil, NATO müttefiki memleketler, Avrupa'nın büyük güçlerinin bazıları, Amerika Birleşik Devletleri'nin tek güç olarak dünyayı şekillendirmesine karşı çıktılar. Biliyorsunuz 1991'de, yeni dünya düzeni ifadesini de kullanan da, şimdiki Başkan Bush'un babası. O gün bugün henüz bir düzen ortaya çıkmış değil, aksine düzensizlik hâkim olmaya başladı. O derece ki, Brzezinski, “dünya kontrolden âdeta çıkıyor” gibi bir ifade kullandı, hatta bana göre neredeyse yörüngesini zorlar bir hale geldi.

Bu arada, tabii Amerika Birleşik Devletleri tek başına liderliği sürdürürken, yeni güç odakları, dengeleri doğmaya başladı, yeni kutuplar hafifçe baş göstermek yoluna girdi ve bu Asya Pasifik'te oldu. Çin, bugün ekonomik bakımdan ikinci sırayı almak üzere, dış ticarete ikinci sırayı aldı. Son 10 senede

yüzde 9 ile 12 arasında bir kalkınma sürati var, 760 milyon çalışanı var. Amerika Birleşik Devletleri ile dış ticaretinde 200 milyar dolar fazlalık verdi ve 750 milyar dolarlık da Amerikan Hazine Bonosu'nu elinde tutan, dünyada günde tüketilen 84 milyon varil enerjinin yüzde 8'ini yutan (Amerika yüzde 25'ini yutuyor) bir memleket. Arkasından bir başka iddialı güç meydana çıkmakta, teknolojiye büyük bir yükselişe doğru gidiyor; o da Hindistan. Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra 3 trilyon dolarlık milli geliri ile Japonya esasen dünyanın ikinci ekonomik gücü durumunda idi. Binaenaleyh dengeler bu sefer Asya Pasifik'e kaydı ve Avrupa, ki 19. Yüzyılda en hâkim olan, hatta 1945'e kadar dünyanın yüzde 50'sini koloni olarak elinde bulunduran Avrupa, dünyadaki önemini, yerini ve etkinliğini kaybetmeye başladı. Bana sorarsanız, Avrupa'nın bugünkü hırçınlığının da kaynağı bu; gündem dışında kalmak.

Bir Alman General var, Neuman, Genelkurmay Başkanlığı yaptı ve NATO Askeri Komitesi Başkanlığı da yaptı, biraz da Türkçe konuşur. Onun Herald Tribune'de bir beyanı var: "Amerikasız Avrupa bir hiçtir." Biraz abartılı gelebilir, ama içinde büyük gerçek var. Amerika Birleşik Devletleri tek başına 450 milyar dolar savunmaya ayırırken, bugün Avrupa Birliği'nin toplamı, hepsi beraber 150 milyar dolar ancak savunma harcaması yapıyor. 25 Avrupa Birliği memleketinin milli geliri toplamı 9-10 trilyon dolar arasında iken, Amerika Birleşik Devletleri 10.5-11 trilyon dolar arasında. Binaenaleyh hepsini bir araya getirseniz ki nüfusu 485 milyondur, yılbaşındaki iki ilave ile beraber 4 milyon 320 bin kilometrekare sahaya sahiptir. Buna karşılık Amerika Birleşik Devletleri 300 milyon nüfusludur. İşin enteresan tarafı ABD'nin, bu Avrupalı güçlerin kolonisi olmaktan doğmuş bir memleket olarak bu seviyeye gelmesi Avrupalıları büsbütün rahatsız etmekte. Bu rahatsızlık, Irak Savaşı dolayısıyla başta Fransa ve onun arkasına takılan Almanya'nın tutum alması, tavır alması, dolayısıyla Avrupa Birliği'nin Amerika'ya karşı veya Irak politikasının ikiye bölünme hadisesi ve onun kavgalarının da halen devam etmesi ve bana göre Avrupa Birliği'nin bize karşı son zamanlardaki hırçınlığının bir kaynağı da budur. Önemini dünyada kaybetmiş olmaktan kaynaklanan bir varlık gösterecek, nerede? Türkiye zaten gözü kapalı atış yapsanız, hedefdir. Binaenaleyh bize yönelmiş devamlı olarak baskı ve bizimle oynamayı bir nevi diplomatik veya güç gösterisinin ifadesi olarak telakki ediyor ki, bu biraz gülünç olmaya başladı, bunu da açıklıkla ifade edeyim.

Türkiye'ye geldiğiniz zaman, Napolyon'un bir ifadesi var; "coğrafya milletlerin kaderini tayin eder" diyor, doğrudur. Bizim coğrafyamız zordur, avantajları çoktur, ama problemleri de beraberinde taşır ve üstelik bizim coğrafyamız, dünyanın en problemlili üç bölgesinin tam ortasındadır: Doğumuzda Kafkaslar, büyük bir istikrarsızlık kaynağı. Gürcistan'ın iç problemleri, Rusya Federasyonu ile olan sıkıntıları, Rusya'nın askerlerini çekmesi anlaşmasına rağmen tutmaya devam etmesi hadisesi. Azerbaycan-Ermenistan ihtilafı, topraklarının yüzde 20'sinin işgal edilmesi, 1 milyondan fazla insanın göçe sevk edilmesi ki, son Sayın Aliyev'in Minsk'ten dönüşünde bir beyanı var, "Yukarı Karabağ konusunda Erivan'la anlaşmaya varmak üzereyiz" şeklinde, ama ona da pek ihtimal vermiyorum.

Çeçenistan'daki olaylar, gelişmeler ve bunun Rusya politikası bakımından bize yansımaları, bizden destek gördüğü şeklinde. Çeçen orijinli çok büyük sayıda vatandaşımızın da bulunmasını bahane ederek ve Kafkasların tabii bir başka önemli yeri, enerji kaynağı meselesi. Hazar Denizi'nde 200 milyar varil petrol rezervi bulunduğu iddia ediliyor. Ancak sahil memleketleri arasında bunun bölüşümü de henüz yapılabilmiş değil, ihtilafli bir şekilde ve enerji bugün dünyanın bir numaralı stratejik maddesi olması itibariyle de bu bölgeye büyük güçlerin ilgisi giderek artıyor. Dolayısıyla doğumuzdaki bu istikrarsızlık, duracağına daha da artacaktır ve bize de yansımaları olacaktır.

Batımıza gittiğiniz zaman, Balkanlar; eski Yugoslavya'nın çökmesi, Bosna-Hersek savaşı (1992-1995), 260 bin Boşnak'ın dinlerinden dolayı öldürülmeleri, 1995 de Dayton Anlaşması, ama hepsi hala belirsiz bir şekilde. Kosova'nın geleceği ne olacak, Montenegro'nun geleceği ne olacak, Yunanistan'la gerginlik dolayısıyla Makedonya'nın durumu ne olacak? Son Riga'daki NATO Zirvesi'nde, bu bölgedeki üç memlekete 2008 yılında NATO'ya katılma şeklinde bir teklif götürülüyor. Belki bu bir istikrar unsuru olabilir, ama Balkanlar bizim en hassas bir tarafımızdır, bunu unutmamak lazım ve komşumuz Bulgaristan, 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren ayrıca Avrupa Birliği üyesi durumuna da gelmiş olacaktır. Daha önce NATO üyeliğini de kazanmıştı.

Ama en önemlisi, Doğu ve Güneydoğumuzdaki meseleler. Irak'ın tablosu malum. İran, gelecek yılda gündemin ön sırasında yer alacaktır; nükleer güç olma yolundaki ısrarlı iddiası ve asıl hedefinin nükleer güç olarak Ortadoğu'da diğer memleketlere göre askeri bakımdan asimetrik bir üstünlük kazanması ve dikte etmesi. Yalnız, burada şunu belirtmek lazım: Fevkalade başarılı bir diplomasi var ve her adımı da gayet ölçülü, tedbirlerini alarak. Amerika Birleşik Devletleri ve onunla beraber hareket eden bazı memleketleri frenlemek için Çin'in petrole olan susamışlığını karşılayabileceği yolunda bir pay planı anlaşması yaptılar. Ayrıca İran'dan Çin'e, Hindistan'a Pakistan üzerinden ulaşılarak doğal gaz iletmek ve büyük ekonomik ilişkiler bakımından, ayrıca nükleer teknoloji bakımından Rusya ile olan karşılıklı alışverişleri ve büyük menfaat bağlantıları, her iki memleketi, Çin ve Rusya'yı, Güvenlik Konseyi'nde İran'a karşı tedbirleri hafifletme yolunda bir araç olarak kullanıyor ve daha ileriye gidilemiyor. Altı memleketli bir komite var, biliyorsunuz: Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesi, artı Almanya olmak üzere İran'la görüşmeleri yürüten, ama İran hem müzakere yapıyor, hem de bildiğini okuyarak yolunda devam ediyor. Binaenaleyh bu gidişle İran, önümüzde yılda dünyanın bir numaralı yerini alacaktır. Kore, esasen bir nevi oldubittiye getirmek iddiasında "nükleer başlığımız, bombamız var" iddiasında, İran aynı şekilde. Tabii burada en çok gocunan memleket İsrail'dir. İsrail tek başına değil, Amerika Birleşik Devletleri de dikkate almak gerek. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri şimdiden ilan ve beyan etmiştir ki, İsrail'e yapılacak bir saldırı veya İsrail ile olacak bir savaş halinde Amerika savaşa girer ve İsrail'in yanında yer alır.

Tabii Irak'ta ki gelişmeler ve Lübnan'da geçici olarak 15 bin kişiden oluşan Birleşmiş Milletler gücü -ki bizimkiler dahil olmak üzere- mevcudiyetine rağmen, bu işin kolay kolay söneceğini sanmamak lazım, patlamaya muhayyel bir şekilde gösteriler devam ediyor biliyorsunuz: 100 bin kişilik, Suriye taraftarı olanlarla karşı olanlar ve bugünkü hükümeti düşürmek isteyenler. Afganistan için, bir ara “Taliban bitti, istikrar sağlandı, seçimler yapıldı” dendi derken, şimdi yeniden Taliban'ın bir yükselişe geçmesi ve NATO birliklerinin orada sıkıntıya düşmesi ve takviye kuvvet taleplerinin de NATO memleketlerince pek sıcak karşılanmaması, hatta oradaki birliklerin kullanma yerleri konusunda da üye memleketlerin sınırlı hareket ettiği ve komutanlığı tam serbest bırakmadığı hadisesi, binaenaleyh o da devam ediyor.

Irak meselesinin bizi doğrudan doğruya ilgilendiren çok önemli bir yönü var. 2007 yılında Kerkük referandumu yapılacaktır. Kürtler bunun alt yapısını hazırladılar. Bu şimdiden kaybedilmiş bir referandumdur. Referandumdan sonra Kuzey Irak bağımsızlığını ilan edecektir, bunun bütün altyapısı hazır ve Amerika Birleşik Devletleri de buna “evet” diyecektir. İlan ettikten sonra orada bırakmayacaktır. Amerika Birleşik Devletleri'nin himayesini talep edecektir, karşılıklı işbirliği anlaşmasına gidecektir ve Amerika Birleşik Devletleri ile bağımsızlığı dolayısıyla askeri mevcudiyetini talep edecektir. Amerika Birleşik Devletleri'nin bugün hala Avrupa'da 112 bin askeri var. Kuzey Irak'taki oluşumlar aslında bize yönelik bir hadisedir, ama o bölgeyi bu hale getiren de biziz. Yani bir gümüş tepsi üzerinde bunlara olan bütün imkânları 1 Mart 2003'teki malum olaylar, ondan öncekiler, bunlar çok konuşuldu ve bugün Talabani eğer Irak Devlet Başkanı ise aslında bunu Ankara'ya borçludur. The Independet gazetesinin harika bir cümlesi var: Diyor ki; “Ankara'nın beceriksizliği sayesinde Kuzey Irak'taki iki aşiret, bir gecede Amerika Birleşik Devletleri'nin en güvenilir müttefiki ve koalisyon ortağı haline geldi.” Bu çok şeyi ifade eder ve bu ifade yalnız burada kalmayacak, devam edecek.

Takip etmişsinizdir, iki Amerikan albayının çıkışı oldu. Birisi Pentagon yayın organı olan bir dergide albaylardan birinin makalesi ve bir harita yayınlandı, Bu makalede Ortadoğu'da sınırların yeniden çizilmesi işleniyor ve yayınlanan haritada çizilen yeni sınırlar ile beraber en çok çizgi çekilen memleket de biziz; çünkü o haritada asıl gösterilen, büyük Kürdistan'ın kurulması hadisesidir.. Ondan bir ay sonra da bu sefer yakınımda Roma'da NATO Savunma Koleji'nde bir başka albay aynı dili, aynı ifadeyi ve aynı haritayı kullandı. Görülüyor ki bu iş oraya doğru götürülüyor. Bu, Türkiye'yi arzu etmediği kararlar almak noktasına getirebilir. Ayrıca Kuzey Irak'ta yuvalanan terör odaklarına bakarsanız, Türkiye aslında bu konuda eğer bir adım atacaksa, bunu Kerkük referandumundan önce atması lazımdır. Ondan sonra Kuzeyin bağımsızlığını ilan etmesi ve Amerika Birleşik Devletleri'nin himayesine girmesinden sonra, ki bu konuda Holbrook'un da bir ifadesinde var, “Amerikan birlikleri veya NATO birlikleri Kuzey Irak'a yerleştirilmelidir” gibi bir ifade.

Bunlar hepsi, Ankara'nın ya duyup da duymazlıktan geldiği veya anlamadığı mesajlardır. Ama bunlar çok tehlikeli ve tehdit edici mesajlardır.

Önümüzdeki yılda ve yıllarda Türkiye bakımından diğer çok ciddi bir tehlike kaynağı, Ermeni meselesi ve iddiaları olacaktır. Dünyanın her tarafına bunu yaydılar. Fransa'da 18 Ocak 2001'de kanun çıkması; 8 Mart 2001 tarihinde Versay Anlaşması'nın 10 Ağustos 1920'de imzalandığı binanın önünde Ermeni abidesi dikilmesi hadisesinden sonra, bu sene 12 Ekim'de Fransız Meclisi'nin aldığı haince karar ve kanun karşısında Türkiye'nin bunu cevapsız bırakması, sayın hükümetten ses çıkmaması; bir tek Silahlı Kuvvetler tavrı sergilemesi dışında hükümetin bir kararı olmadı. Üç sayın milletvekilinin bu konuda Meclise verdiği kanun teklifleri de, Komisyon'a, Altkomisyon'a havale edilmesi ve orada da boğuldu gitmesi, meselenin tamamıyla unutulması; bu dayacağı yemekle kaldık. Daha önce 2001'de de öyle oldu.

Bu arada başka acı bir hadise oldu: Fransız Devlet Başkanı Erivan'ı ziyaret etti ve orada çok düşmanca beyanlar ve davranışları oldu. Ağrı Dağı'nı Ermenistan toprağı olarak gösterdi. Böyle bir beyanda bulundu; hem de beraberinde Aznavur'la birlikte Patrik Deviciyan'ı da götürmüştü, Deniyor ki "Türkiye, Ermeni soykırımını kabul etmediği sürece Avrupa Birliği'ne girmesi bahis konusu değildir" ve Deviciyan diyor ki, "bu bir dönüm noktasıdır." Bir de Fransız Başkanı onların sözde soykırım abidesini ziyaret edip çiçek bıraktıktan sonra deftere "unutmayın" diyor. Bu "unutmayın" güzel de, onlar unutmasın, dünya sizin yaptıklarınızı unutsun mu? En sonuncusu neydi; Balkanlar'da 260 bin Müslüman'ın öldürülmesi, savaş sırasında kendi vatandaşı 170 bin Yahudi'yi trenlere koyup Alman kamplarına gönderen Fransa'dır. Cezayir'deki 1-1.5 milyon insanı da saymıyorum, ama kalkıp bana "bunu unutmayın" gibi laflar etmesinler.

Bunun bir başka uzantısı, Amerika Birleşik Devletleri'nde 7 Kasım 2006 tarihinde yapılan seçimlerde Demokratların her iki tarafta, Senato da ve Temsilciler Meclisinde, sayı itibariyle üstünlüğü kazanmaları. 4 Ocakta çalışmaya başlayacak olan yeni Amerikan Kongresinde Temsilciler Meclisi Başkanlığına getirilecek Bayan Pelosi Ermeni lobisine en yakın insandır. Biliyorsunuz, zaten Amerika'nın 50 eyaletinden 25'inde bu kabul edilmiştir. 1999 da Kongre'ye bir teklif sunuldu. Bunun önlenmesinde birinci planda Yahudi lobisi bize yardımcı oldu, bir de Başkan Clinton. Bu defa yeniden gelecek, bu gayet sarıh. Burada bize hiç kimse yardımcı olmayacaktır. Yahudi lobisinden aynı desteği görmeyi beklememek lazım. Bütün yapılanlar ve söylenenlerden sonra onlar tavır değiştirdi ve bana göre, Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu stratejisinde eskiden İsrail artı Türkiye vardı. Bugün İsrail artı Kürdistan var ve İsrail'in de Ortadoğu'da müttefik stratejisinde bugün Kürdistan var. Hatta İsrail Ordusunda general durumunda olan o kökenli insanlar bulunduğu dahi bir İngiliz raporunda ifade **???*??** ediliyor ... geçen seneki son sayısında bu ifadeyi bulduk.

Binaenaleyh Amerikan Kongresinde böyle bir kararın çıkması, ondan sonraki adım Birleşmiş Milletlere götürmek, toprak talebi ve tazminat talebi dolayısıyla Türkiye'yi masaya oturtmak gündeme gelecektir. Buna karşı sadece sayın hükümetin değil, icranın değil, bütün kesimlerin çok geniş bir programla lobi çalışmaları ve faaliyetlerine başlaması lazımdır. Ermenistan komşumuz, bize karşı dışarıdaki diasporasını bu şekilde kullanmaya devam edemez ve edemeyeceğini kendilerine çok net bir şekilde anlatmak lazım, ama bunu kim anlatacak? diye bana sorarsanız, cevabını size bırakacağım, ben vermem. Binaenaleyh bu hadise çok mühimdir.

Başka bir gelişme önümüzde bekliyor: Önümüzdeki Mayıs ayında Fransa'da hem Cumhurbaşkanlığı, hem de ondan sonra milletvekilliği seçimleri yapılacaktır. Solun adayı Bayan Royal, 1994'te gelip Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 24 saat Türkiye'ye karşı protesto gösterisinde bulunan bir şahıstır ve Türkiye'ye karşı olmakla şöhret yapmış, tanınmış bir kimsedir. Sağın adayı Nikolas Sarkozy, annesi Yunan vatandaşıdır, babası Macar'dır ve Sarkozy her sabah oturup kalktığında bize verip veriştirir. Bir numaralı danışmanı ise Deveciyan'dır. Sarkozy'nin Cumhurbaşkanı seçilmesi halinde, Deveciyan'ın Başbakan olma ihtimali çok yüksek görünüyor. Binaenaleyh Fransa'nın Mayıs ayından sonra Türkiye'ye yönelik davranışları ki, şimdiye kadar çok büyük ihanet gösterdiler, bundan çok daha ileri derecede ihanet noktalarına varacaktır.

Bizim bir ölçüde hakkımızı vermeye çalışan veya öyle gözükmekte başarılı olan, İngiltere Sayın Başbakanı Blair, Mayıs ayından önce istifa edeceğini beyan etmiştir. Binaenaleyh onun yerine kim gelecek ve Türkiye'ye yönelik onun politikası ne olacaktır? Elli yıldır, aslında 31 Temmuz 1959'da ortaklık talebi, daha sonra 12 Eylül 1963 Ankara Antlaşması, daha sonra 1970 de Katma Protokol, daha sonra 14 Nisan 1984'te tam üyelik müracaatı, daha sonra 16-17 Aralık 2004'te Brüksel'de "Ek Protokol" karşılığı gün almak ve 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerin başlaması ve bu sene 12 Haziran'dan bu yana sıfır noktada kalmamız ve son olarak Komisyon'un tavsiyesi: Sekiz maddenin (faslın), görüşme başlıklarının askıya alınması, açılacak fasılların kapatılmaması, ona ilaveten Bayan Merkel ile Başkan Chirac'ın ortaklaşa davranışları, yani 1,5-2 yıl tümüyle dondurulması, ondan sonra Türkiye'nin ilerlemesinin incelenmesi. Nedir bütün bunlar? Avrupa Birliği, bize gayet açık mesajlar veriyor: Birinci mesaj diyor ki, "şu Kıbrıs'ı mutlaka elinizden alacağız; bunun yolu yok; size rağmen, milletlerarası antlaşmalara rağmen 1 Mayıs 2004'te tam üye yaptık." Binaenaleyh gizli Enosis Avrupa Birliği çerçevesinde gerçekleştirilecektir.

Aslında Kıbrıs meselesi 20 Temmuz 1974'te halledilmişti, ama bu halden rahatsız olan Türkler çıktı. Bir sloganla ortaya çıkıldı; "çözumsuzlük çözüm değildir." Onun manası ne? "Bütün sorumluluk bizimdir, biz çözüm istiyoruz, ödün vereceğiz." O tarihe kadar neydi? İki tarafın müzakereci ve aktörleri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi idi. Türkiye ve Yunanistan yardımcı olarak müzakereleri takip ederlerdi ki, Sayın ^Mümtaz Hocamız burada, bütün yönleriyle meselelere

hâkim ve Sayın Denктаş ile senelerce beraber çalıştılar. Şimdi ne yaptı hükümet? Evvela Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin siyaseten yapısını değiştirdi. Bütün ömrünü Türklüğe ve bunun kavgasına vermiş Sayın Denктаş ve ekibi, son olarak bir başka sivil darbe ile oğlu da devre dışı bırakılmak suretiyle verkurtulcu bir ekip, binaenaleyh Avrupa Birliği'ne bunu, Kıbrıs konusu bağladı. Aslında Annan Planı ki, yazan da eski bir İngiliz büyükelçisi David Hanney'dir; New York'ta daimi delege iken tanıdım, Hanney'in bir özelliği var: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin eski Başkanları'ndan ve büyük işadamı, fabrikaları olan zatın şirketlerinde önemli miktarda hisse senetlerine sahip olan bir kimsedir. Annan'ın bir numaralı politik işler yardımcısı da eski Ankara Büyükelçisi olan zattır. Binaenaleyh tertip nasıl oldu? Ankara'nın baskısı ve Avrupa Birliği'nin itirafı var, Kuzey Kıbrıs'taki sivil örgütleri tatmin etmek, ikna etmek için "1.5 milyon Euro harcadık" diyor. Böyle yüzde 65 "evet" denildi. Yine neye borçluyuz? Rumların iştahlarının bitmezliğine borçluyuz, "nasılsa teslim alacağım, niye böyle bir formül kabul edeyim" diyerek Annan Planı'nı reddettiler. Yoksa eğer Annan Planı'nı onlar da kabul etseydi, bu iş zaten bitmişti.

Avrupa Birliği bununla yetinmiyor; "Yunanistan'ın Ege'deki bütün iddialarını kabul edeceksiniz beyler" diyor. Onunla da kalmıyor; ilk defa Avrupa Parlamentosu, Yunanlıların her sene gününü kutladıkları Pontus meselesini nihayet ifade etti, onu da gündeme getirecek. Avrupa Birliği'nin Ermeni kararları ve koşulları var ve Ermenilerin büyük destekçisi. Zaten bütün Avrupa Birliği memleketlerinin, bir ikisi hariç, hepsinin parlamentolarından ermeni iddialarına ilişkin kararlar çıktı, onu da gündemde tutuyor ve birçok Avrupa Birliği memleketi, esasen Ermeni iddialarını kabul etmediği müddetçe Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi mümkün değil diyorlar. Çok gariptir, bunların içerisinde en demokratik geçinen, demokratik olduğunu iddia eden bir Hollanda'yı alın. Son seçimlerde, erken seçimlerde dört Türk milletvekili adayını, soykırımını kabul etmedikleri için adaylıklarından çıkardılar. Sonra herhalde kendileri mecbur oldular, teslim oldular. Aynı Hollanda, 1995'te Srebrenica'da 8 binden fazla insanın katliamından sorumlu olandır. Çünkü Hollanda'nın oradaki Birleşmiş Milletler Birlikleri'nin himayesine verilmiş, emin, güvenilir bölge olarak ilan edildiği için oraya binlerce insan yerleştirildi ve Miloseviç'e teslim edilerek bütün erkekler ve erkek çocuklar bunların gözleri önünde katledildi, Aynı Hollanda, bu askerlere ve onun başındakilere şeref madalyası verdi ve aynı Hollanda, Avrupa Birliği üyesi olarak bana gelip Ermeni soykırımını iddiası veya insan hakları suali soruyor. Bu dehşet verici bir hadisedir. Binaenaleyh ortadaki bu gerçekleri görmek lazımdır.

Biz bunun altından kalkamaz mıyız? Kalkarız. Eğer bu Merkel-Chirac çıkışından önce hatta Komisyon'un kararından önce hareket edilmesi gerekirdi. Bunu nihayet diploması takip ediyor; önce Türkiye kendi inisiyatifiyle 1997'de Lüksemburg zirvesinde aday gösterilmediği zaman nasıl siyasi ilişkileri askıya aldıysak, kendi teşebbüsü ile bunu alsaydı, ki beş dışişleri eski sayın bakanının bir televizyon programında mutabık kaldıkları nokta, inisiyatif bende kalırdı, onlar düşünsünler bunu. Fakat

bugünkü göstermelikten başka, şimdi son beyanlar, “efendim, biz duygusal davranmayız, yine yola devam ederiz.” Yol yok efendim. Bir de tabii çok insanı rahatsız eden şu: “Vay tren kazası, tren hızlı...” Daha tren hareket etmedi efendi, garda duruyor, aslında siz hayali olarak treni puf puf dinliyorsunuz; ben böyle bir şey görmedim. Tabii hiçbir yönüyle bu işin ciddiyeti kalmadı.

2007 yılı yalnız Türkiye bakımından değil, dünya bakımından da çok zor bir yıl olacaktır. Bunun altından kalkabilmenin tek yolu da milletçe el ele vermemiz, siyasi güçlerin bir dayanışma içinde olması ve hatta bana sorarsanız, bu önemli gelişme ve olaylar karşısında mini bir referandum ifade etmesi itibariyle bir erken seçime gitmek suretiyle milletin tepkilerini almak. 2002 seçim yılında Avrupa Birliği’ne yüzde 70 destek vardı, şimdi yüzde 36’ya düştü. Kıbrıs milli meselesinin o günkü haline bakın, bugünkü haline bakın. Bu konularda eğer demokrasiyi işleteceksek, millete gidip sormamız; eğer seçip yapmayacaksak bu konularda referanduma gitmemiz lazım. Millettin desteği, beraberliği ve gücü sahneye girmez, icranın arkasında olmazsa devamlı olarak gerilemeye gideriz ve devamlı olarak taviz vermenin yolunda yürürüz; taviz vermenin de sonu yoktur. Avrupa, hırçınlığı ile beraber bir bakıma da benden tarihi intikam almaya devam etmektedir. Avrupa aslında bütünüyle bugün Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarının arkasında yer alarak bana bir bakıma dikte etmekte, meydan okumakta ve ilerleme raporları ismi altında devletin hükümranlılığını, bağımsızlığını hatta onurunu zedeleyici iddialar ve ifadeler ortaya konmaktadır. 19. Yüzyıldakinden çok daha ağır şartlarla karşı karşıya bulunmamıza rağmen hiç kimseden çit yok; hatta bazı basın çevrelerine bakarsanız, “ne olmuş efendim; yola devam” diyor. Yani Türkiye’de hâkim düşünce şu: “Dayak yiyoruz, ama şeref duymak lazım” diyor; “dayağı Avrupa’dan yiyoruz” diyor. Böyle giderse dayak yemeye çok devam ederiz.

Saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. M.SELÇUK USLU- Efendim, Sayın Kamran İnan’a Başkent Üniversitesi ve Stratejik Araştırmalar Merkezi adına çok teşekkür ediyorum.

Şimdi oturumumuza geçiyoruz. Oturum Başkanımız eski dışişleri bakanlarımızdan Sayın Prof. Dr. Mümtaz Soysal. Panelistlerimiz, Prof. Dr. Ali Karaosmanoğlu, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı; Prof. Dr. Cemil Oktay, Maltepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve AB Bölüm Başkanı; Sayın Umut Arık, Emekli Büyükelçi.

Sayın Başkan söz sizin efendim.

OTURUM BAŞKANI (Prof. Dr. Mümtaz Soysal)- Evet, ömrümün en zor başkanlıklarından birini yapmak üzere karşınızdayım; çünkü bir saat içinde, bize verilen süre o, 1 saat 15 dakika, program bizden önce sarkmış. Ben önce onun müzakeresini kendi başıma yapıp 10 dakikasını yine alacağım. Artık bundan sonra gelecek olan, bunun çaresine baksın. Yani 15.35’te değil, hazır Başkan olmuşken

onu kullanayım diyorum, 15.45'te bitireceğiz. Böyle iken bile çok zor bir konu, bugünkü Türkiye'nin bugünkü dış politika konusu. Sayın Kamran İnan'ın son derece gerçekçi ve büyük bir belagatle ifade ettiği gibi, belki de dünyanın en zor dış politika problemleri ile karşılaşan, en zor coğrafyasında oturan bir devletin karşısındaki bütün bu sorunları, benim konuşmam da dahil, ben mümkün olduğu kadar az konuşacağım, zaten az konuşmam için herhalde Başkan yapıldık, ama onlar zannediyorum çok farklı şeyler söylemeyeceklerdir; çok karanlık bir tablo var, bunun altından nasıl kalkacağız? Aynı zamanda kendileri için kötü bir haber vereyim: Böylesine zor bir konuyu konuşma süreleri 15'er dakika olacak. Onun için ben daha fazla konuşmadan kendilerine söz vereceğim.

Yalnız, bir şey anlatmadan da geçemeyeceğim: Danimarka'daydım, onların dış politikasından falan söz edildi, tabii bizimkinden de söz edildi. Ben Sayın İnan'ın belirttiği gibi, bütün güçlüklerimizi söyledim falan, "siz ne kadar şanslısınız; Danimarka'yı idare etmek, hem içini, hem dışını," sizin de beraber olduğunuz bir toplantıdaydı. Biraz büyük bir hata yaptım tabii, aslında bir dilin tabirlerini başka bir dile çevirmek kadar kötü bir şey yoktur. Ama bizde bazı tabirler vardır, çok iyi ifade eder. Dedim ki, "Danimarka'yı babam da idare eder", İngilizce söyledim. Bunlar, "babanız ne iş yapıyor?" dediler. Onun için bunu hep hatırlıyorum da... Babalarımızdan, dedelerimizden miras kalmış öbür problemler de bunlara ekleniyor. Onun için ben fazla uzatmadan sırayla Sayın Karaosmanoğlu'na önce söz vereceğim, arkasından Profesör Oktay konuşacak ve Sayın Emekli Büyükelçi Umut Arık konuşacak. Ondan sonra da ne kadar zaman kalırsa, belki bir iki soru alabilirim, onlar da belki bana konuşma fırsatı verirler.

Söz Sayın Karaosmanoğlu'nda; buyurun.

Prof. Dr. ALİ KARAOSMANOĞLU (Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkanı)- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bugün sizin de belirttiğiniz gibi, Türkiye çok önemli, çok büyük dış politika sorunları ve güvenlik politikası sorunlarıyla karşı karşıya ve bunları çözmeye çalışıyor ve bugünkü durumumuz, soğuk savaş yıllarındaki durumumuzdan çok daha girift ve çözümü çok daha zor problemlerle doludur. Ben durumu özetlemek için, değerlendirmeme göre Türkiye'nin üç temel politika ve güvenlik politikası ile karşı karşıya olduğunu söyleyeceğim ve çok kısa olarak hatta başlıklar şeklinde bunların ne olduğunu anlatmaya çalışacağım.

Bu sorunlardan bir tanesi Sayın İnan'ın da üzerinde durduğu ve ayrıntılarını da verdiği Avrupa Birliği ile ilişkilerdir. Bu sorun pek çok sorunla bağlantılıdır. Kıbrıs meselesi, Türk-Yunan ilişkileri genel olarak ve Türkiye'nin etnik sorunları doğrudan doğruya bu mesele ile ilgilidir.

İkinci önemli temel diyebileceğim mesele, Ortadoğu sorunlarıdır ve bunların Türkiye'ye etkileridir. Bu sorunları daha ziyade Türkiye'yi en çok ilgilendiren alt sorunlar olarak Irak'ı, Kürt meselesini ve İran'ı belirtebiliriz. Ancak kısa kesmek için Ortadoğu sorunları üzerinde durmak

istemiyorum. Soru-cevap kısmında, eğer zamanımız olursa, biraz onların da üzerinde dururum. Daha ziyade Avrupa Birliği ile ilgili bazı meseleler, Sayın İnan'ın belirtmediği bazı meseleler, üzerinde duracağım ve bir de bu iki sorun kadar önemli olan Amerika Birleşik Devletleri ile olan stratejik ilişkilerimizdir.

Bu sorunlar, daha önce de belirttiğim gibi, birbiriyle bağlantılı. Yani Amerika ile ilişkilerimiz, Avrupa Birliği ile Ortadoğu ile bağlantılı ve Ortadoğu da Avrupa Birliği ve Amerika ile doğrudan doğruya bağlantılı ve bu bağlantılar çok girift bir şekilde tezahür ediyor.

Türkiye-AB ilişkisi, sadece tarafları, yani Türkiye ile Avrupa Birliği'ni ilgilendiren bir sorun olmaktan artık çıktı. Artık tüm dünya politikasını ve Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri ilişkilerini, yani Transatlantik ilişkilerini de yakından ilgilendiren bir sorun haline gelmiştir bugün. Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkileri dünya politikasını ilgilendiren ilk mesele ki, bu medyaya çok sık yansıyan bir meseledir. Medeniyetler çatışmasını bu ilişkinin nasıl etkileyeceği meselesi; medeniyetler çatışmasını bu ilişkiler ya büyük ölçüde yumuşatacak ve belki de üstesinden gelecek ya da daha sertleştirecektir. Bu konudaki tartışmalar medyayı çok yakından ilgilendiren meselelerdir. Avrupa Birliği dünya politikasına olumlu bir katkı yapmış olursa, dünya politikasındaki etkisini artıracaktır ve cazibesini, yani “yumuşak güç” dediğimiz gücünü artıracaktır ve bu husus tabii transatlantik ilişkilerini de doğrudan doğruya etkileyecektir. Transatlantik ilişkilerini ilgilendiren kısım, bundan daha çok boyutlu bir kısım.

Buradaki medeniyetler çatışmasına yapılan katkı tabiatıyla Amerika Birleşik Devletleri'ni çok yakından ilgilendiren bir husus ve onun için Türkiye'yi Avrupa Birliği sürecinde Amerika Birleşik Devletleri destekliyor. Fakat sadece bu mesele değil, daha başka bir mesele de var: Artık Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği içinde Türkiye'yi bir Truva atı olarak görmüyor, bundan vazgeçti. Çünkü Türkiye'nin özellikle Irak savaşı dolayısıyla Truva atı olmayacağı belli oldu. Ayrıca artık bu yeni üyelerin de katılması ile Avrupa'nın içinde pek çok Truva atı var, yani Türkiye'ye bu bakımdan ihtiyaç duymuyor. Fakat bu, Amerika için yine de önemli bir mesele. Çünkü Türkiye'nin Batı Bloğu içinde kalmasını güvence altına almış olacak, Türkiye Avrupa Birliği'ne katılırsa, artık Amerika Birleşik Devletleri için Türkiye'nin politikaları önceden sezilebilir, önceden görülebilir politikalar haline gelecek. Ayrıca yine çok önemli bir nokta Avrupa'nın imkân ve kabiliyetlerinin artması, Amerika'yı memnun edecek. Çünkü Amerika biliyor ki; hiçbir zaman çok uzak bir gelecekte dahi Avrupa, aynı düzeyde imkân ve kabiliyetler bakımından Amerika'nın seviyesine gelmeyecektir. Fakat yaklaşması Amerika'nın lehine olacaktır. Neden lehine olacaktır? Çünkü Türkiye'nin AB'ye katılımı, Avrupa'ya muazzam bir askeri ve stratejik katkı sağlayacaktır, Avrupa'nın etkisini dünya politikasında artıracaktır, Amerika Birleşik Devletleri karşısında Avrupa Birliği'ni ve genel olarak Avrupa'yı aşağılık kompleksinden kurtaracaktır, Sayın Kamran İnan buna değindi, ki bu, bugün Avrupa'nın en önemli

meselesidir, psikolojik meseledir ve bu bir komplekstir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri ilişkileri bakımından bu kompleks daima ortaya çıkıyor ve Çin'in, Hindistan'ın yükselmesi ile de çok açık bir şekilde ortaya çıkıyor. Türkiye, bu aşağılık kompleksinden Amerika ile ilişkilerde Avrupa'yı kurtaracaktır. Kurtarırsa bu Amerika'nın işine nasıl yarayacaktır? Amerika'nın işine şu şekilde yaracaktır: Artık Amerika ile ilişkilerde ve Amerika ile işbirliğinde, ki Amerika buna çok önem veriyor, Avrupa Amerika ile işbirliğinde sorun çıkarmaktan vazgeçecektir, ya da daha az sorun çıkaracaktır ve bu da transatlantik ilişkileri bakımından çok önemli bir katkı teşkil edecektir.

Pek tabii Amerika bir de şunu görüyor: Bu kompleksler, göstergelere baktığımız zaman, ileride daha da büyüebilir. Avrupa'da daha da Amerika için ve Batı dünyası için bir sorun haline gelebilir; çünkü demografik mesele var hepimizin bildiği, Avrupa'nın bu meselesi gittikçe büyüyecek ve bir de ekonomik mesele var. Ekonomik bakımdan da Avrupa, Sayın İnan'ında belirttiği nedenlerden dolayı, gittikçe gerileme eğilimi göstermektedir. Onun için Türkiye pazarına ve Türkiye'nin genç işgücüne ve iyi yetişmiş işgücüne hem askeri bakımdan ihtiyacı vardır hem de ekonomik bakımdan ihtiyacı vardır. Askeri bakımdan ihtiyacı biraz açmamda belki yarar var. Gerçi askeri teknoloji çok çok ilerledi, insan gücünün önemi kalmadı diyorlar ama bugünkü dünyamızdaki çatışmalara bakarsanız iyi yetişmiş insan gücünün çok büyük önemi var. Yani bu Irak'ta da ortaya çıkıyor, Afganistan'da ortaya çıkıyor ve barış operasyonlarında bariz bir şekilde ortaya çıkıyor ve Türkiye'nin barış operasyonlarına katkısı ve bu operasyonlardaki başarısı çok önemli, bilhassa Amerika bunu gayet açıklıkla görüyor. Fakat Avrupa'nın yine tabii bir kesiminin bunu görmekte zorlukları olduğunu müşahede ediyoruz.

Avrupa evet, Türkiye'nin genel olarak stratejik önemini burada hiç göremiyor diyenlerle pek aynı görüşte değilim, yarı yarıya görebiliyor, yarı yarıya göremiyor diyebiliriz. Çünkü aşağı yukarı Avrupa'da Türkiye'nin stratejik önemini gören çok önemli bir elit var ve bunlar Fransa'nın tutumuna, Almanya'nın ve diğer bazı üyelerin tutumuna karşı çıkıyorlar, makaleler yayınlıyorlar. Bu karşı çıkanların arasında da Avrupa Birliği'nin bir takım organlarını da sayabiliriz. Yani görüyoruz ki Komisyon, Fransa ve Avusturya ile tam aynı fikirde değil. Ayrıca Avrupa Birliği'nin Paris'te, stratejik etütler, güvenlik etütleri yapan bir organı var. Avrupa Birliği Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü, buradaki yayınlara baktığımız zaman tamamen dünyayı başka türlü görüyorlar, yani Fransa'dan, Almanya'dan ve bir takım başka ülkelerden yansıyan gibi değil. Bizim gazetelerden okuduğumuz gibi değil, çok değişik şekilde ve Amerika'nın çizgisine yakın bir şekilde, Türkiye'nin çizgisine çok yakın bir şekilde dünyaya bakıyorlar. Onun için tam olarak Avrupa Birliği Türkiye'yi istemiyor demek, bilhassa uzun vadede bana çok zor geliyor, yani bunu söyleyemiyorum. Fakat şunu söyleyebiliyorum, böyle yüzde elli, yüzde elli bir durum olduğu için, Avrupa'da uzun süreden beri bu durumun devam ettiğini de göz önünde tutacak olursak, Avrupa Türkiye'yi eşikte tutma politikasından vazgeçmedi. Ne Türkiye'yi tamamen dışlayabiliyor ne de tam olarak içeri alabiliyor ve zannediyorum uzun süre de bu böyle devam edecek.

Bu, devam ettiği için de Avrupa ile ilişkilerimizdeki yol çok zor, inişli, çıkışlı bir yol olmaya devam edecek.

İlişkiler askıya alınırsa burada Türkiye ne yapabilir? Zannediyorum yapacağımız şey reform ve demokratikleşme sürecine devam etmek. Bu reform ve demokratikleşme sürecini, Avrupa Birliği'nden bizim ayırmamız lazım. Yani bunları Avrupa Birliği istiyoruz diye değil, bunlar Türk halkı için önemli şeyler ve Türkiye'nin bugün bölgede ve dünyadaki öneminin devamlılığı için önemli. Çünkü artık bu gün stratejik önem sadece coğrafi konumla, askeri güçle ilgili değil, bu boyutlar son derece önemli, fakat bu boyutların dışında bir de demokrasi boyutu var. Artık bir ülke demokratik rejimle idare edilmiyorsa, onun stratejik önemi çok sınırlı kalıyor ve bunu biz bir süreden beri müşahade ediyoruz. Demokratikleştikçe, reformları yaptıkça bölgede ve dünyada önemimiz nasıl artıyor, bunu görüyoruz.

Sayın Başkan müsaade ederse, Amerika Birleşik Devletleri konusunda da bir iki dakikalık bir değerlendirme yapmak istiyorum.

Amerika'da bundan bir iki hafta önce bir önemli proje, proje raporu yayınlandı. Bu Princeton Projesidir. Bunu dikkatle okuduğumuz zaman, Amerika'nın önümüzdeki yıllarda nasıl bir politika izleyeceğini gayet yakından görüyoruz. Bu Raporun önemi, her iki partinin, Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti temsilcilerinin bu projenin içinde olması ve 150'ye yakın politikacı, akademisyen ve araştırma kuruluşu temsilcilerinin bulunması. Burada Amerika ile ilgili olarak şu çıkıyor: "Önümüzdeki yıllarda nasıl bir Amerika göreceğiz?" Bir kere Amerika Birleşik Devletleri, her iki parti de mutabıktır diyebiliriz, dünya siyaseti liderliğinden çekilmek istemiyor, bu liderlik devam edecek gibi görünüyor. Fakat çok taraflı, müttefiklerle ve dost ülkelerle birlikte hareket etmeye öncelik verecek. Bu yeni muhafazakârlardan bir fark olarak ortaya çıkıyor. Askeri güçle cezp etme gücü, yani yumuşak güce önem veriyor ve zorlamayı tam manasıyla kenara itmiyor, zorlama vasıtalarına önem veriliyor; fakat bunun yanında cezp etme gücüne de önem veriliyor ve uluslararası örgütlere, uluslararası örgütlerin reforme edilmesine önem veriliyor. Bundan önceki politikadan epeyce değişik, fakat liderlik ve zorlama yine bu politikanın içinde var.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim Sayın Karaosmanoğlu.

Ben bundan sonraki konuşmacılara yardımcı olur ve bir önceki konuşmacının vakti olmadığı için herhalde geniş şekilde dokunamadığı Avrupa ve Kıbrıs ilişkileri var, o konunun tartışılmasında yardımcı olur diye bir sıcak haberi masaya getireyim: Bu sabah Brüksel'de Türkiye, Avrupa Birliği üyelerinin Brüksel'de bulunan daimi misyon şeflerinin toplantısına bir öneriyle geldi. Öneriyi çok kısaca özetleyeyim: Türkiye, Rum bandıralı gemilere ve Rum uçaklarına, bir yıl süre ile bir deniz limanını ve bir hava limanını, hava sahası değil hava limanını, açacak. Buna karşılık onlar da Kuzey Kıbrıs'ta bir

limanın ve hava limanının uluslararası trafiğe yine bir yıl süre ile açılmasına müsaade edecekler. Aynı zamanda 2007 yılının Aralık ayı sonuna kadar Birleşmiş Milletlerdeki Kıbrıs görüşmeleri sonuçlanacak ve Avrupa Birliği de bugünkü, yani bundan önce kararlaştırılmış olan tutumundan da vazgeçecek, yani 8 başlığın kapanması daha doğrusu gündemden çıkarılması, öbürlerinin de kapatılmasının sonraya bırakılması gibi tutumlardan vazgeçecek.

Bunun anlamı nedir? Onu herhalde konuşmacılar inceleyeceklerdir. Ben doğrusu tam tersine bir şey bekliyordum; çünkü şimdiye kadarki iktidar hep bir adım ileride olmak pahasına Türkiye'yi böyle bir köşeye kadar getirdi. Artık bundan sonraki ileri adım ne olabilir diye ben kafamda “ancak masadan kalkmak olabilir” diye düşünüyordum. Şimdi masada daha da oturmak için böyle bir öneri ile gelindi. Onu da tartışmalara ışık tutar diye haber vermiş olayım.

Buyurun Sayın Oktay.

Prof. Dr. CEMİL OKTAY (Maltepe üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve AB Bölüm Başkanı)-Efendim evvela Başkent Üniversitesi Yönetimi'ne, bana sizlerle tanışma fırsatı verdiği için teşekkür ederek sözlerime başlamak istiyorum.

İzninizle biraz önce aklıma geldi, dolayısıyla onu da sizlerle paylaşmak gibi bir niyetim var. Sümbülzade Vehbi'nin halk edebiyatını eleştirmek anlamında güzel bir dizesi var, mealen tekrar edeceğim: “*Söz sanatında yükseklerde uçmak için biraz Farisi, biraz Arabi gerekir*” diyordu. Günümüzde söz sanatının yükseklerinde uçmak için kanatlarınızdan birisinin Farisi ve Arabi olması gerekmiyor, Sümbülzade zamanının çamlarından bardak yapıp ihracatta bulunuyorlar artık. Dolayısıyla kanatlardan bir tanesi, şu küreselleşme dedikleri şey, kanatların diğeri de, ikincisi de, daha çok stratejik düşünme.

Benim kuşağımın gençliği, daha çok kanatlarından bir tanesi ile refah devleti, diğeriyle de diyalektik düşünürdü. Bugün dünden daha iyi miydi, daha mı kötüydü, ona katılmıyorum, ama bu işi biz soğuk bir atmosferde yaptık. Onun için kanatlarımız döndü, iki defa yere çakıldık ya da birileri, yerden gökyüzüne atılan füzelerden birini bize isabet ettirdiler. Neyse, bugün artık ya küresel ya stratejik düşünüyoruz. Bana çok sıkıcı geliyor. Ben ne stratejik ne küresel düşünmek istiyorum. İnsan düzeyinde sorunları çözemiyor iseniz, o sorunlar sonuç itibariyle bölgelerin, devletlerin, devlet gruplarının sorunları haline geliyor. Dolayısıyla önce insanın sorununa bakmak, o sorunu çözmek ya da en azından o insanlar sorunlarının nasıl çözüleceğini düşünüyorlarsa, bunları ifade imkânlarına sahip olmalılar.

Şimdi biz siyasetten çok şey bekleniyor; bu oldum olası böyle, dünya tarihinde de böyle. Siyasetle toplumun birçok sorununun çözülebileceği sanılıyor. Oysa yakın zamana baktığımız zaman bile, siyaset çok iddialı olduğu zaman, hele iddiasını tarihsel bir perspektifte dile getirdiği zaman hep başarısız olmuştur. Sovyetler örneği ortadadır. Nazi örneği ortadadır. Daha başka örnekler de verilebilir, ama bu iki tanesi yeter. Siyasetin ikinci bir temel özelliği, yani her zaman ve zeminde karşımıza çıkan

özelliği, bundan bin yıl öncede siyasetin böyle bir özelliği vardı. Bugün de var. Siyaset kırılğan bir alandır. Siyasette yarını bugünden pek de kolay öngöremezsiniz. Neden? Çünkü siyaset birçok eylemin bir arada cereyan ettiği bir alandır ve eylemin şöyle bir özelliği vardır: Her eylem belli bir hedefe doğru yola çıkar, çoğu zaman hedefine varır, hedefine varırken yanında hiç tahmin etmediği başka sonuçlar doğurur. Birinin eylemi domino etkisi ile başkalarının eylemlerini şu veya bu şekilde şekillendirir. Tüm bunlar siyaseti kırılğan kılar. Kırılğan siyasetin içinde kendinize kârlı demiyorum, en az zarar verecek ya da kâr edecekseniz azami derecede kâr edecek bir siyaseti ancak ihtiyatla, ihtiyat ölçüsünü devamlı muhafaza etmek suretiyle korumanız mümkündür.

Bunun dışında bir de alanı tanımak gerekir. Umarım yanılmıyorumdur. Türkiye bu kırılğan siyasetin içinde başını suyun üzerinde tutmak istiyorsa en azından içinde bulunduğu bölgeyi daha iyi tanımak için üniversitelerin araştırmalarına derinlik kazandırmak, hacim kazandırmak zorundadır. Bizim Slav etütleri merkezlerimiz yok, Arap etütleri merkezlerimiz yok, Yunan, Ermeni, Azeri, Gürcü etüt merkezlerimiz yok. Bir üniversite çatısı altında konuştuğum için bu ihtiyacı özellikle böyle bir mekânda dile getirme gereğini duyduğum için söylüyorum.

Bunun dışında Türk dış politikasının mutlaka devamlı göz önünde bulundurduğunu düşündüğüm fakat zaman, zaman unuttuğumuz bir başka vakası söz konusu, o da bizim evvela ulusal ülkülerimiz. Madem siyaset kırılğan, mutlaka benim bir kutup yıldızım olmalı ki, yönümü o kırılğan ortamın içinde bulabileyim. Benim ulusal ülküm nedir? Ulus olarak paylaştığım ülküm nedir? Katılır mısınız bilmiyorum, ama bunu şu şekilde ifade etmek istiyorum: Ben 80-100 yıllık yakın tarihimize baktığım zaman, bu toplumun ülküsünün iki şeyde özetlendiğini düşünüyorum: Müreffeh bir toplum, özgür bir toplum olmak istiyor. Eğer gerçekten bu iki eksen üzerinde Türkiye kendisine bir kutup yıldızı belirlediyse, bu kutup yıldızına Türkiye'nin tek başına ulaşması mümkün değildir. Yani Türkiye refahını batıdaki hudutlarından başlatıp, doğudaki hudutlarında bitiren bir refah alanı, ya da bir özgürlük alanı olarak yaratamaz.

Türkiye dolayısıyla kendi çevresinde bir refah, bir demokrasi halkasını düşünmek, böyle büyülü bir halkanın gelişmesi için, böyle bir halkanın geliştirilmesi için o istikamette de dış politika yürütmek zorundadır diye düşünüyorum. Türkler kendileri refaha doğru giderken, demokraside daha da derinleşirken, bu konuda Gürcüler, Ermeniler, Azeriler, Iraklılar, İranlılar, Suriyeliler, nihayet etrafındaki yakın halkanın da bu istikamette gelişmesi için, yerine göre yardımcı olmak, yerine göre birlikte çalışmak anlamında bir politikaya yönelmesi gerekir diye düşünüyorum. Çünkü Türkiye genellikle bu zamana kadar Ağrı dağına sırtını döndü, hep batıya baktı. Tamam, bunu yapabilirsiniz, bir takım uygarlık projeleriniz vardır. Ama biraz önce söylediğimin, öngördüğünüz uygarlık projenizi sakatlayacak, onu frenleyecek bir siyaset olduğunu da söylemek mümkün değildir.

Yine önümüzdeki yıllarda Türk siyasetini, değil topyekûn dünyada, değişik bölgelerin siyasetlerini etkileyeceğini düşündüğüm birkaç tespiti dile getirmek istiyorum. Şimdi küreselleşme diye adlandırılıyor, ama bana sorarsanız o modernitenin, modern yaşamın, siyasi, ekonomik, ticari, kültürel hangi yönden alırsanız alınız Batı Avrupa ve Kuzey Amerika coğrafyalarından yerkürenin diğer coğrafyalarına taşması hadisesidir. Dolayısıyla bu yeni coğrafyalar, kabul etsinler, etmesinler modernitenin ilkokulunun derslerine bakarak problemlerini çözmek zorundadır. Pelopones savaşları sırasında Perikles'in çok ünlü bir sözü var. Atina için der ki, "biz Helen dünyasının okuluyuz." Aynı şey Batı Avrupa için geçerlidir. Modernitenin okulu Batı Avrupa'dır. Bunu Türk entelijansiyası özellikle Abdülhamit döneminde yetişen entelijansiya, yani Jöntürk entelijansiyası, bunu içine sindirdi. İçine sindirdiği için bu kuşak Türkiye'yi belirli noktalara getirdi. Ama son 10 -20 yıldır bakıyorum, Türk entelijansiyasında ciddi çatlak sesler duyuyorum. Bunun da bir travma sonucu olduğunu düşünüyorum. Kaldı ki; bu travma sadece Türkiye'de değil, modernitenin yayılmakta olduğu tüm coğrafyalarda söz konusu. Afrika'da, Orta Doğuda, Uzakdoğu'da bir yaygın yoksunluk duygusu, elitinde de var, orta sınıfında da var, alt sınıflarda da var. Bu göreceli olarak Türkiye'de de söz konusu.

Son 80 yıllık Cumhuriyet tarihimize baktığımız zaman, sabahki oturumda Sayın Cumhurbaşkanı Sayın Demirel çok güzel açıkladı, Cumhuriyet aslında son derece başarılı oldu. Bana sorarsanız iki yerde başarısız oldu: Kent kurmakta, kent geliştirmekte ve kadın eğitiminde yeteri kadar başarılı olamadı. Ama bunun dışında Cumhuriyet oldukça önemli başarılar elde etmiştir. Son yıllara baktığımız zaman müthiş bir karamsarlık, tüm dünya bir araya gelmiş Türkiye'nin kötülüğünü arıyor, Türkiye'ye komplo kuruyor. Evvela dış politika sorunlarını düşünürken ilk yapmamız şey şu komplo sözcüğünü çöpe atmaktır. Çünkü komplo teorisinden söz etmek demek uluslararası meseleleri laik düşünmemek demektir. Komplo dünün şeytanının yerine gelmiş bir sözcüktür. Yani sizin iradeniz yok, toplumun kendi dinamikleri yok, birileri bir yerlerde sizin için senaryo yazmışlar, siz de o senaryoya katlanan pasif bir varlıksınız, böyle bir hayat yok. Böyle bir hayat dünyanın hiçbir döneminde olmadı.

İlgilenirsiniz diye söylüyorum; 19. Yüzyılda Kuzey İtalya'da, Fransa'da, hatta İngiltere'de, Almanya'da, bütün Avrupa'nın tamamında bir sürü komplo teorisi üretiliyordu ve ne hikmetse bu bir sürü komplo teorilerinin dönüp dolaşıp odaklandığı yer de Antisemitizmdi. Neden? Çünkü o toplumlar o dönemde çok derin travma geçirmekteydiler, kırsallıktan kentselliğe göçmek; beş bin yıllık uygarlığı bırakıyorsunuz, yepyeni bir uygarlığa dönüşüyorsunuz. Onun getirdiği travmanın günah keçileri olacak, şeytanı olacak, yani insanlar bir şekilde başlarına gelen "bu beladan" şu veya bu şekilde hafifleyecekler. Bu travmaları şimdi bizler de yaşıyoruz; ama en azından Türkiye seçkinler düzeyinde, en azından karar vericiler düzeyinde son derece uyanık olmak zorundadır. Bir taraftan sabahtan akşama kadar laiklik söylemi atacaksınız, sonra akşam televizyona çıkıp Türkiye'nin dış politikasını komplo ile açıklayacaksınız. Bu mümkün değildir, bu çok ciddi bir paradokstur. Bugünkü Türk entelijansiyası,

Abdülhamit döneminde yetişen entelijansiyaya oranla çok daha yürekten Batıcı ve uygarlıkçı olmak zorundadır. Bu konuda geriye atılacak her adım Türkiye'nin başına ciddi sorunlar getirir.

Sözlerimi Montesquieu'nun bir ifadesi ile noktalamak istiyorum Sayın Başkanım.

Montesquieu diyor ki, *“Tasadüflerin başımıza sardığı belalardan şu veya bu şekilde kurtuluruz ya da tasadüflerin önünüze getirdiği avantajlar, sizi aman aman abad etmez, ama eşyanın tabiatından kaynaklanan, dolayısıyla kalıcı olan hadiselerin başımıza saracağı belalar ciddi belalardır ya da eşyanın tabiatından kaynaklanan avantajların size getireceği kazançlar ciddi kazançlardır.”* Dolayısıyla eşyanın tabiatına bakmadan, etrafımızı, kendimizi iyi araştırıp etüt etmeden ciddi konularda gayri ciddi söylemler üretmekten çekinmemiz gerekir diye düşünüyorum.

Beni ilgiyle dinlediğiniz için ve Başkanıma birkaç saniye fazla konuşmama müsaade etmesi dolayısıyla teşekkür ediyorum efendim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim. Buyurun.

UMUT ARIK (Emekli Büyükelçi)- Çok teşekkür ediyorum efendim.

Bugün benim karşı karşıya bulunduğum makûs tesadüf, önce Sayın Bakanım İnan tarafından majistral bir uluslararası ilişkiler değerlendirmesi, arkasından çok bilge bir stratejik değerlendirme Sayın Karaosmanoğlu tarafından ve nihayet dış politikanın, uluslararası ilişkinin felsefesinin Sayın Oktay tarafından anlatılması. Bu durumda ben fakir bir teknisyen olarak izninizle bana verilen sunuş süresi içinde dış politikadaki bazı ani sorunları, teknik planda kişisel, olası bazı çözüm önerilerimle size sunmak istiyorum.

Önce şunu söylemek istiyorum. Dış ortam, iç ortamdandır ayrılamaz. Hele Türkiye gibi büyük stratejik önemi haiz bir ülkenin iç ortamının, onun dış ortamda karşı karşıya kaldığı koşullardan farklı değerlendirilmesi söz konusu değildir. Bu beni, bugün bu konuda en temel soruna getiriyor. O da yönetimimizin, şu anda ülkemizin yönetilme durumunda olup oy verebilecek kişilerinin ancak dörtte birinin oyuyla seçilmiş olmasından doğan özgüvensizliği ve bu özgüvensizliğin dış politikada yarattığı harabat, zaman, zaman heveskârlık, zaman, zaman lüzumsuz atılğanlıklar ve zaman, zaman talepkârlık, zaman, zaman ise sonsuz bir teslimiyetçilik. Bu olayların sadece dış ortam bakımından olduğunu söylemekte zordur. İç ortama baktığımızda da çok önemli konularla karşı karşıyayız. Türkiye gibi büyük stratejik konumu olan bir ülkede ilk olması gereken şey bu stratejik ağırlığı sağlayan güvenlik güçlerinin kendine çok güvenli ve kendi görevlerini yapabilecek koşullarda bulunması lazımdır. Bunun birinci çözüm önerisi olarak ortaya atılması gerektiği kanaatindeyim. Aynı şekilde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin uluslararası krizlerde artık giderek artan Birleşmiş Milletler çerçevesinde olsun, yenilenen NATO bağlamında olsun, Güneydoğu Avrupa İşbirliği bağlamında olsun ve hatta ileride, yakın bir gelecekte

AB bağlamında olsun, ortaya çıkan universal, global görev yapma imkânlarına sahip olacak bir biçimde bir ilke kararı ile şimdiden teçhiz edilmesi gerekir ki, bundan evvelki dört yıl içinde özellikle Ortadoğu bağlamında ortaya çıkmış olan cinsten sürprizlerle bir daha karşılaşılmaması; akşamdan sabaha dünyada önemli yerlere sahipken, birdenbire en garip noktalara düşmeyelim.

Yine dış politika açısından çok önemli bir mesele, ekonomik kırılganlıklarımız ve dış bağımlılık. Evet, bugünün dünyasında “interdependance” dediğimiz karşılıklı bağımlılık söz konusu, ama bunu tek taraflı dışa bağımlılık haline düşüren ekonomik şartlarla, eğer siz dünya sahnesine çıkıyorsanız ve bu kırılganlıkları sabahki oturumda anlatılan cinsten yüksek faizler, düşük döviz değerleri, ucuz ithalat bağımlılığı, artan cari açık, ihracatın ithalata çok bağlı olması, büyük işsizlik, sıcak para, hızlı çıkışlar, enerji bağımlılığı vesaire gibi konularla bir arada götürüyorsanız o zaman sizin dış ilişkilerdeki gücünüz zayıf olacaktır. Hatta bazen hiç olmayabilecektir; hatta bazen ihtiyaçlarınız dolayısıyla ulusal çıkarlarınızı vermek ve onlardan feragat etmek zorunda kalacaksınız. Bu itibarla, ikinci öneri bu konuda Türkiye'nin ayaklarını yere basabilmesi ve gerek IMF, gerek Dünya Bankası, gerek AB ile müzakerelerde, bu gibi konularda çok ilkeli ve çok mücadeleci davranması gerek. Aynı şekilde Amerika Birleşik Devletleri, Karadeniz Bölgesi ülkeleri, Kafkasya ve Avrasya ülkeleri, Rusya, bunların dışındaki komşularımız, İslam ülkeleri, Japonya, Çin ve Hindistan ile de ekonomik ilişkilerimizi düzenli bağlantı sistemleri içersine oturtmamız şarttır zannediyorum.

Nihayet uluslararası ilişkilerde belki de en büyük gücümüz, gerçek demokratik kurumsallaşma ve toplumun haklar ve özgürlükler, demokratik mevcudiyet bakımından doyumu, siyasal partilerimizin ve seçimlerle ilgili süreçlerin yeterince demokratik olması. Bu şekilde iktidarlar ortaya çıkar ise, bu iktidarlar dış etkiler karşısında güçlü ve dayanıklı olacaklardır. Siyasal sürece güven azalır ise, bunlar toplum içinde kamplaşmalar, ayırimcılık, toplumun ahengini bozan, hatta zaman, zaman husumet derecesine varan bölünmelere yol açmaktadır. Dış olaylarda da bu bölünmeler nedeniyle ulusal çıkarın nerede olduğu hususunda toplumun çeşitli kesimleri arasında büyük görüş ayrılıkları ortaya çıkmakta, hatta bu ayrılıklar ulusal bütünlüğe dahi zarar verebilecek düzeylere yükselmektedir.

Şimdi doğrudan doğruya dış ilişkilerimize gelirsek; herhalde Türkiye'nin en önemli dış ilişkileri ani etkisi olacağı cihetle yakın komşuları ile olan dış ilişkileridir. Bu sorunların Türkiye ile ilgili bölgeden gelişi ve küresel boyuttaki ağırlığı ile de çok yakın ilgisi vardır. Türkiye Lozan Antlaşması ile eskinin sorumluluklarının gereğini yüklenmiş. Yeni düzende Misak-ı Milli dışında bir talepte bulunmayarak bölgesinde barış ve istikrarın korunmasına çaba göstermiştir. Ne yazık ki son dönemlerde iç koşullarda değindiğimiz bozulmalara neden olan politikalar, dış koşullarda da yüzeysel ve kısa görüşlü yaklaşımlarla birleşmiştir.

Şimdi, nokta, nokta temel sorunlu dış konularımıza gelelim. Kıbrıs ve Avrupa Birliği'ne bakalım. Sırf AB ile müzakerelere başlandı densin diye Kıbrıs'ın tümüyle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

tarafından temsil edildiğinin tanınması anlamına gelecek şekilde gümrük birliğinin tüm AB üyelerine uygulanacağı ek bir protokolle yönetimimiz tarafından kabul edilmiştir. Bundan sonra 45 dakika içinde yabancı dilde okunup anlaşılan bu metin ani kabul edildikten sonra ortaya çıkan bazı itirazlar nazari itibara alınsın diye birden bire efendim biz böyle söyledik, ama bu Kıbrıs Rumlarının tanınması anlamına gelmez diye bir açıklama yapılmıştır. Hemen arkasından AB hem de nasıl gelir tanıyacaksınız diye bir karşı açıklama yaparak, Türkiye'nin önünü bu konuda tamamen kapatmıştır. Bugün Türk liman ve havaalanlarının açılması bu nedenle Türkiye'den istenmektedir ve Türkiye bu sorumluluğu yüklenmiştir.

Bugün biraz evvel Sayın Bakanım ve Sayın hocamın anlattığı bir hava limanı ve bir deniz limanının karşılıklı açılması ile ilgili öneri de yönetimin bu hukuki sorumluluğunu anlamasından doğan yeni bir açılıştır. Halbûki bu sırada bizim karşımızda duran şey nedir? Alman ve Fransız'ların, Polonyalıları da yanlarına katarak önerdikleri sekiz bahiste, doğru olursa 14'e kadar varacak bahiste müzakere yapılmaması, diğer bahislerde müzakere yapılsa dahi, müzakerelerin sonuçlarının kapatılmayacak biçimde ele alınması. Yani diğer bir deyimle kumda müzakere oyunu oynanması durumu. Buna karşılık yapılması icap eden şey aslında KKTC'ne karşı izolasyonlar kalkarsa, biz limanlarımızı açarız, siz bir liman açın biz bir liman açalım şeklinde bir tutum mu olmalıdır? Buna karşı yapılması icap eden şey şu dur; Gerek 17 Aralık 2004 tarihli kararda, gerek 3 Ekim 2005 Müzakere Çerçeve Belgesi'nde, müzakerelerin durdurulmasının, askıya alınmasının koşulları tanımlanmıştır. Bugün böyle bir koşul ortada yoktur. Komisyonun önerisi hukuksuz bir öneridir. Alman ve Fransız önerileri ise hukuksuzluğun şahikasına çıkmıştır. Bizim bugün yapmamız gereken şey, bu müzakereleri durdurma koşulları, yani Türkiye'nin demokrasiden uzaklaşması vs. gibi, ortaya çıkmadığı için bize bu şekilde müzakere bahislerinde kesinti yapma hakkının Avrupa Birliği'nde bulunmadığını dünya kamuoyuna açıklamaktır. Burada yapılması gereken liman alışverişi değildir. Burada hakkın müdafaası gerekir ve gerek Komisyon'a gerek Avrupa Birliği üyesi ülkelere bu anlatıldığı taktirde çok daha başka sonuçlara varılabilir.

Bunun yanında olumlu şeyler de şu anda önerilebilir. Örneğin, konfederasyon tezine yatkın bir biçimde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) ve KKTC'nin bir arada ikili tanınması ve eğer limanlar, havaalanları açılacak ise, bunların açılmasında 1960 Antlaşmalarının verdiği garanti sisteminden istifade ederek ikisi hala Avrupa Birliği üyesi olan biri de bizim gibi aday olduğu kanaatinde bulunan üç garantör ülkenin birlikte idareleriyle limanları açması. Bu gayet kolaylıkla ortaya atılabilecek bir meseledir. Üçüncüsü Avrupa Birliği ile müzakere süreci Kıbrıs konusunun sultasıdır, ama Avrupa Birliği ile müzakere sürecinde müzakere çerçeve belgesinde 17 Aralık 2004'de alınan Konsey kararında ortaya çıkmış bazı sıkıntılar vardır. Bunlardan bir tanesi şudur; Tarım politikalarının Türkiye'ye uygulanmayacağı, serbest dolaşımın belki hiçbir zaman gerçekleşmeyeceği, sektörel

desteklerin hiçbir zaman olmayacağı, bu konularda müzakereleri ayrı bir ortamda yapmak kolaylıkla mümkün olur.

Şimdi Sayın Başkanım bana iki dakika verirse bundan sonra çok süratle Yunanistan ve Ege'de hiçbir gelişme olmadığını söyleyeyim. O itibarla, Yunanistan'la ortada görüldüğü izlenimi verilmek istenen yumuşamanın sadece doğru olmayan pembe bir tablo olduğunu söyleyeyim. Ermenistan açısından garip bir şeyler ortaya atılmakta. Sanki bir suç varmış, bir olay varmış gibi hadi gelin birlikte tahkime gidelim gibi şeyler ortaya atılıyor. Bunlardan vazgeçmek lazımdır. Zavallı 2.5 milyondan başlamış, 1.5 milyona düşmüş bir fakir komşu olan Ermenistan'la bizim aramızdaki münasebette böyle olmadık hadiselerde tahkim falan söz konusu olamaz. Biz Ermenistan'la olan ilişkilerimizi bu diaspora baskısından dışarıya çıkarabilir ve örneğin Kafkasya içinde daha önce ortaya atılmış olan ticari, ekonomik, teknik, kültürel işbirliği platformları gibi platformlar önererek bu gibi konulardan kurtulabiliriz. Irak'a gelince, Irak'ta işte o meşhur tezkere meselesi ile denklemin dışına düştük. Onun üstüne biraz daha kötüsü oldu. Önce dediler ki, hududa NATO askeri getirelim. Bilahare de dediler ki; ben iç terör meselemi, Kandil Dağı'nda Amerika ve oradaki yönetim bana yardım edip de oradaki PKK güçlerini sindirmediği takdirde çözemiyorum. Sen kendi iç terör meseleni çözemezsen sana Orta Doğu'nun yeniden şekillenmesinde, Irak'ın geleceğinde bir yer verilir mi? Buna çare nedir? Buna çare, şu anda Amerika'nın Irak'ta bulunduğu zor ortamda Irak'ın ekonomik şekillenmesine büyük bir heyecan ve hırsla girmek, sınır aşan sular dâhil birçok teknik ve iktisadi projeyi şu anda Irak hükümetine önermek ve bu projelerin gerçekleştirilmesi için şimdiden çalışmaya başlamak. Bununla ilişkili olarak da terör konusunda ezber bozan bir takım şeyler ortaya koymak lazımdır. Yani diğer deyimle teröre gidecek insanın, teröre gitmesini engellemek. Bu olduğu takdirde de Türkiye'ye dış politikada büyük imkânlar sağlayan bir iç huzur ve ahenk ortamı ortaya çıkar. Tabii İran, Suriye, Şii cephesi bunun hakkında da bir cümle söylemeliyiz. Amerika'nın Irak harekâtının yegane müstefidi eski tabiriyle, bugün esasen Ortadoğu'daki Şii mevcudiyeti dolayısıyla büyük güce sahip bulunmuş olan gücünü şimdi çok daha fazla artırmış olan İran'dır. Nükleer programıyla da bu gücü, üstüne üstlük çoğaltmakta, Suriye bağlantısı ile bunu artırmakta, Hizbullah'ı geliştirerek ve İsrail karşısında oldukça başarılı kılarak bu gücü adeta Amerika'yı dengeler hale getirmiş olmakta ve Hamas'la da çok yakından ilgilenmektedir. Bu ülkeyi çevrelemek için Türkiye'nin alması gereken tedbir dostuz, kardeşiz, Kasr-ı Şirin'den beri sınırlarımız bozulmadı demek değil; gayet ciddi bir şekilde o ülkeyi kontrol edebilecek bazı projelere gitmektir.

Son olarak söylemek istediğim şey Türkiye'nin 21. Yüzyıla girerken önüne çıkmış çok büyük imkânı olan Avrasya coğrafyası ve yeni Rusya. Bu ikili bir bıçaktır. Yeni Rusya bugün meşhur Litfinenko hadisesinden de görüldüğü gibi bir yerlere gidebilir, ama Türkiye Avrasya'yı ilk andaki hevesi ile tuttuğu gibi bugün de tutabilirse, ki bu maalesef bugünkü yönetim tarafından kesinlikle oy

kaygısı dışında yapılmış olan son Türk zirvesi dışarıda bırakılırsa kaale alınmamakta, kulak ardı edilmektedir, Türkiye Avrasya'da çok önemli bir yer kazanır.

Şimdi son söz olarak şunu söylüyorum. Komşuları ile ilişkilerini dostane, ticari, iktisadi bağlantılar, stratejik ağırlığının verdiği nüfus ile birleştiren bir Türkiye; Avrasya ile yakın bağlarını tarihi kültürel bağlarını güçlendiren bir Türkiye, AB karşısında dişe diş, göze göz müzakere eden bir Türkiye; Irak'taki değişikliklerde Amerika'nın içine girdiği güçlüklerde ters düşmek yerine benzer noktalarda birleşiklikler kuran bir Türkiye, 2007 yılında, seçim yılı olmasına rağmen çifte seçim yılı olmasına rağmen, dünyada kendine daha düzenli bir yer temin eder. Umalım ki böyle olsun.

Özür dilerim, iki dakikayı aştığım için Sayın hocam.

OTURUM BAŞKANI- Ben de konuşmacılardan özür dileyeyim, kendilerini böyle sıkboğaz ettiğim için ve düşüncelerini tam olarak anlatma fırsatını tam olarak vermediğim için. Ben dikkatle dinledim. Sizler de herhalde soru soracaksınız, önümüzde aşağı, yukarı 17 dakika var. Fakat benim zihnime takılan bir iki noktayı belirterek sorular kısmına geçmek istiyorum ve belki de başkanlık görevimi bir bakıma kötüye kullanmak biçiminde de olsa kendi görüşlerimi açıklamak babında. Birincisi, belki sonuncu konuşmacı onu biraz daha vurguladı, ama Kıbrıs sorunu bütün bu dünya politikaları içinde bizim açımızdan böyle kaybolup gitmemesi gereken bir sorun. Çünkü simgesel sembolik bir ağırlığı var, önemi var. Eğer bir Kıbrıs sorunu gibi hukuken böylesine haklı, askeri bakımdan da böylesine güçlü olduğumuz bir sorunu kaybedersek; şöyle veya böyle kaybetmiş görünürsek, yalnız dünyadaki saygınlığımız ve öbür politikalar, yani şimdi sözü edilen politikalar açısından, onları gerçekleştirme açısından dünyadaki ağırlığımız kaybolacağı gibi, en önemli nokta şu ki; kendimize olan saygımız ve iç güvenimiz de sarsılacaktır.

Bunun iç politika bakımından anlamını zannediyorum bazı iktidarlar henüz sezebilmiş değiller. Belki sonuçları seçimlerde görecektir, ama halkımızda bu duygu çok yaygın. Dolaştığım zaman görüyorum ki bir çeşit turnusol kağıdı gibi görünüyor bu. Yani biz bu konuda da eğer başaramıyorsak başka hiçbir şey başaramayız düşüncesi yaygınlaşabilir ve hiç de yanlış değil. O bakımdan belki bölge merkezli politika diye bir kavram var ya, en azından bu bölgede bizim çok iyi çözebilmemiz gereken ve kendi çıkarlarımıza en uygun çözmemiz gereken konu olarak onu görmemiz ve Avrupa Birliği ile ilişkiler vs. bakımından öne çıkarmamız ve bunun biraz daha vurgulanması gerekirdi.

Tabii Sayın Oktay'ın felsefi görüşlerine katılmamak mümkün değil. Eşyanın tabiatından doğan şeyler o Montesquieu'nun yasalara verdiği bir tanımdır, aynı zamanda zorunlu ilişkiler oluşturur ve onlara karşı da gelmez. Çünkü onlar eşyanın tabiatından doğan zorunlu ilişkilerdir. Şimdi bu eşyanın tabiatına baktığımız zaman, eşyada bugün şöyle bir şey var: Komplo teorisine geliyorum. Komplo teorileri tabii ki yanlıştır. Tabii ki zorlamadır, ama şu da bir gerçek, sanki komplo teorisi

doğruymuşçasına, sanki bir orkestra varmış gibi bize karşı herkesten aşağı yukarı, üç aşağı beş yukarı aynı sesler geliyor. Ya da o sesler ortaya çıktığı zaman sanki bir orkestra bir yerden idare ediliyor da böyle uyumlu, ana teması da Türkleri batırmak, Türkleri kovmak, kakalamak, itmekmiş gibi bir ses geliyor kulağımıza.

Bir orkestra dinler gibiyiz, ama değil. Ben ona katılıyorum, yani bir merkezden falan idare edilmiyor. Ama şu var: Belki bir klasik müzik orkestrası değil, ama bir caz grubunu örnek olarak anlatayım. Şef falan yok, bir yerde birisi pıt pıt pıt bir şeyler çalar falan, sonra doğaçlama dedikleri bir şey oluyor. Hep birden o ritmi alıyorlar falan filan, bayağı iyi bir şey çıkıyor. Orkestra yok, nota da yok, ama bu doğaçlama ile yani dünyada böyle bir doğaçlama var. Onun için tarihi iyi bilmek, yalnız bugünkü dünyayı bilimsel olarak anlamak falan değil. Böyle bir derinlerden gelen, böyle bir şey var ki, onu özetlemek gerekirse, bize bu ülkeyi, bu coğrafyayı layık görmüyorlar. Kötü kullanıyoruz falan, dıştan da görünüyor, kendimiz de görüyoruz. Belki böyle bir duygudan kaynaklanıyor, belki hınçlardan kaynaklanıyor. Bulgaristan, Romanya falan da Avrupa'nın içine girecek, Osmanlı'dan birikmiş ne varsa hepsi kusulacak. Neyse bunu da belirtmek gerekiyor ki, bu var, komplo değil, ama böyle bir şey var. Buna göre bir dış politika ayarlamak gerekiyor.

Bir de siz ona bir ölçüde dokundunuz. Beni en çok endişelendiren konulardan biri, iç ve dış politika bağlantısı. Yani Osmanlı tarihinde de çok olmuş olan bir şey, şimdi de oluyor. İçteki bazı sorunlarımızı çözmek isterken hem halk olarak Avrupa bizi sıkıştırın da reformlar yapılınsın diyoruz, hem de iktidarlar olarak, özellikle bu iktidar bakımından içeride kendi hoşlarına gitmeyen ya da bazı şeyleri yapmaktan onları alıkoyan bir şeyler varsa onu dışarıdan, dışarının baskısı ile sivil-asker ilişkileri, tabii başka konular da var, onu oraya çözdürmek ya da bunu doğuya doğru dönerek başka bakımdan içeride din vs. konusunda bir takım özelemler varsa onları da oradan biraz ekonomik baskı biçiminde, ya da ekonomik yardım biçiminde bir şeye dönüştürerek içeriği değiştirmeye çalışmak. Bu da zaten özgüveni sarsan bir şey. Biz Mustafa Kemal'den öyle duymadık. Hayır, her ne olursa olsun kendiniz karar vereceksiniz, kendi aklınızı kullanacaksınız, mümkün olduğu kadar artırıp kendi gücünüzü, son nefesinize kadar o gücü kullanarak sorunları çözmeye çalışacaksınız. Belki çıkılabilecek olan kapı bu, ama hepsine katılıyorum. Bütün bunları da bilerek bakmak gerekiyor. Daha fazla uzatmayayım. 16 dakikalık soru- cevap bölümümüz var.

Evet, soru sormak isteyenler, kendilerini belirtirler ve tanıtırlarsa, soruyu da kime sormak istiyorlarsa onu vurgulayarak sorabilirler.

Buyurun.

SALONDAN- Efendim hepinize iyi akşamlar diliyorum.

Değerli konuşmacılar hakikaten çok güzel konulara değindiler. Sabahki gibi, bana öyle gibi geldi bilmiyorum, sorunlar daha çok tartışıldı. Aslında çözüm için ben çok merak ediyordum, çözümler daha

az oldu. Keşke çözüm yolları daha çok olsaydı. Ancak bir tek kısa bir sorum var. Özellikle Kamran İnan Beyin sabah konuşmasında değindiği, İran dış politikada neden bizden daha iyi durumda, dünyada çok iyi bir şekilde durabiliyorlar; bizim daha iyi diplomatlarımız, teknisyenlerimiz, politikacılarımız, düşünürlerimiz var ve daha demokratik ülke olmamıza rağmen neden İran kadar olmadık? Buna cevap veren Sayın konuşmacı olursa teşekkür ederim.

Sağ olun.

OTURUM BAŞKANI- Sayın İnan, siz görüşmek, konuşmak ister miydiniz?

KAMRAN İNAN- Teşekkürler. Çok teşekkürler Sayın Başkanım. Tabii daha iyi olmasının temel prensibi cesur davranmasıdır. Dış politikada devletlerarası ilişkilerde kararlılık ve cesaret gerekir. 1930'ları alın, Türkiye'nin ekonomik ve askeri durumu, imkânları, kaynakları, ama orada kararlı büyük devlet adamlığı çapıyla Montrö halledilmiştir. Bu diplomasinin, Cumhuriyet tarihinin en büyük başarısıdır. 1938'de Hatay meselesi halledilmiştir. İtalyan'ların Antalya bölgesi üzerindeki iştahları karşısında Atatürk, Cumhurbaşkanı olduktan sonra ilk defa üniformasını giyerek İtalyan büyükelçisine buyurun bekliyoruz demekle halletmiştir. Problem budur. İran'ın tabii elinde bu cesaretli hareket etmesinin kozları da var; büyük bir enerji kaynağının bulunması, petrole sahip olması hadisesi. Bir de bizim gibi Avrupa'ya karşı derin bir kompleksi yoktur. Avrupa'nın bize karşı en büyük başarısı, bizim Cumhuriyet neslinin tümüne bir kompleks aşılması hadisesidir. Yani, Avrupalı ne derse tamam. Hakikat o, ben içlerinde çalıştım. Ben de o eğitimle gittiğim için, eyvah dedim. NATO'da şimdi biz aslanlar ormanında ne yapacağız. Yok, öyle pek aslan yok. Çakal, kedi çok, hepsinden var ve dikkat edin dış dünyadaki üniversitelerdeki Türk öğrencilerin hepsi en önde gelen malzeme, çok iyi efendim, ama bunu değerlendireceksiniz ve İranlı cesaretli, ama siz teslimiyet politikasındaki Türkiye bunu yalnız bugün yapmıyor; Türkiye uzun senelerden beri Amerika'nın kendisi için düşünmesini beklemiştir. Her işi ona havale etmiştir. O defteri kapattık. Şimdi her şeyimizi Avrupa Birliği'ne havale ettik. Siz bizim için düşünün ve siz bizim için işlerimizi yapın. Bugün verdiğimiz mesaj şu, çok da onur kırıcı bir mesaj: Ben kendimi idare edemiyorum. Gel beni içine al idare et. İnsanıma istihdam bulamıyorum, gel istihdam yarat. Kaynaklarımı işletemiyorum, gel sen bul ve işlet. Şimdi sayın hocama bir noktada katılamıyorum. Japonya öyle mi yaptı. 260 bin kilometrekarelik bir toprağı var, benimkinin yarısı. Japonya'nın hiçbir yeraltı–yer üstü kaynağı yok; torağının ancak yüzde 16'sı işletilebilir, enerji bakımından yüzde 95 dışarıya bağımlı, Hiroşima ve Nagazaki'ye 06-08 Ağustos 1945'te iki tane atom bombası yemiş, bugün dünyanın ikinci büyük ekonomik gücü olmasının izahı ne? Çalışması. Onuruyla Amerika'ya yenilmiş bir Japonya, ekonomik bakımdan Amerika'ya galip geldi. Amerika'dan 2 trilyon dolar alacaklı. 700 milyar dolar yatırım, 1 trilyon 300 milyar hazine bonusu.

Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkürler.

Buyurun.

Prof. Dr. CEMİL OKTAY- Genellikle bu Japonya'ya Abdülhamit döneminden beri hayranızdır. Yalnız bir şeyi unuturuz: Japonların ilk defile yapması 1902'dir. Japonların Immanuel Kant'ı, Hegel'i külliyat halinde Japonca'ya kazandırmaları yine o yıllara rastlar. Dahasını söyleyeyim: Japonların 18. Yüzyıldaki botanik ansiklopedileri birer botanik harikasıdır. İkincisi, Japonya o sözün üzerine geldi gündeme, ben Japonya'dan falan söz etmem. Japonya bir defa ada devletidir. Türkiye bir ada devleti değil. Türkiye bir yarımada ve üstelik, deyimi pek sevmesem de, kıtalararası bir köprü diyorlar. Pek haksız da değil, coğrafi manada öyle.

Ben şunu söylemeye çalıştım: Türkiye'nin refahının ve demokrasisinin, çevresinde bir refah ve demokrasi halkasıyla tahkim edilmesinin Türkiye'nin güvenliğine katkı sağlayacak bir unsur olarak gördüm. Dolayısıyla dünyanın diğer coğrafyalarına ilgi gösterirken, en azından yakın komşularımızın da bu manada ilgili gösterilmesi gerektiğini anlatmak istedim. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. ALİ KARAOSMANOĞLU- İran neden başarılı oldu, Türkiye neden bu kadar başarılı olamıyor? Sorunuz ana hatlarıyla buydu, değil mi? İran'ın bence başarılı olmasının sebebi, Ortadoğu'daki koşulları kullanmasıdır. Şiilik unsurunu kullandı, yani laik değil, âdeta teokratik bir devlet olduğu için Şiilik unsurunu çok iyi kullandı. Türkiye bunu yapabilir miydi? Buna benzer bir şey; yapamazdı. Ortadoğu'da terör örgütleri var, İran terör örgütlerini destekledi; hem de her vasıtayla destekledi. Türkiye bunu yapabilir miydi? Yapamazdı. Sayın Bakan 1930 Türkiye'siyle karşılaştırmak ise, bence çok yanlış. 1930'lardaki Türkiye'nin dış politikasını ele alacak olursak, tamamen medeni bir devlet politikasıdır, Avrupai bir devlet politikasıdır. Montrö nasıl değişti, hepimiz biliyoruz. Montrö, şartların değişmesi ileri sürülerek taraf devletler, uluslararası konferansa davet edildi. Şimdiki İran'a bakacak olursak, ne yapıyor İran? Birtakım değişiklikler istiyorsa eğer, talep ediyorsa, onu bunu tehdit ediyor. Yani arada o kadar muazzam bir fark var ki mukayese dahi kabul etmez.

Prof. Dr. CEMİL OKTAY- Bir kelime söyleyebilir miyim İran konusunda? Ben İran'ı öyle çok başarılı olduğuna da inanmıyorum. Neresi başarılı? Evvela Sayın Karaosmanoğlu'nun söylediği gibi, son derece çağın dışında yöntemleri kullanarak yaptığınız bir diplomasinin neresi başarılıdır? Sonra İran'ı hangi dönem içinde düşünüyoruz da neye göre başarılı diyoruz? İran problemi bitmemiştir, İran'ın üzerinde dönen bulutların haddi hesabı yoktur. Onun için biraz bekleyip görelim.

UMUT ARIK- Efendim, şu anda ben bu toplantıdaki iki konuya biraz değinmek istiyorum. Bir tanesi Japonya; ben orada uzun seneler bulunduğum için birkaç söz söylemek istiyorum. Orada bir

benzetme yapmak mümkün ve Türkiye ile Japonya'yı bir benzetme içinde düşünmek mümkün. Bu da tamamen İran'dan ayrı bir şartlar sistemi. Türkiye olsun, Japonya olsun, 1930'lar Türkiye'sinin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma yaklaşımı içindedirler ve orta uzun vade de İran'la kıyas kabul etmeyecek biçimde Türkiye'nin önü çok daha açıktır. Bunu bu vesile ile söylemek isterim. Belki Japonya'ya şu anda ne zaman ulaşacaktır diye düşünürsek, 2050'leri falan öngörmek mümkün, ama Türkiye'nin gittiği yol Japonya yöneliştir. İran'ın gittiği yol ise radyoaktif devletlerdir; ben İran gibi devletlere radyoaktif devletler diyorum. Daha henüz dengelerini kurmamış bir devlettir. Tuhafır şu andaki petrol fiyatlarından dolayı çok üstün, çok da zenginleşmeye yönelmiş. Rusya da böyle radyoaktif devletlerdendir. Hocama katılıyorum. 2050'li yıllara kadar biraz daha bekleyelim, bu radyoaktif devletlerde nelerin olabileceğini belki başka harita ortamlarında görebileceğiz zannediyorum.

Teşekkür ederim.

ESAT KIRATLIOĞLU- Sayın Başkanım; sene 1869, Japonya'da ve o dönemki Osmanlı İmparatorluğu'nda okuma-yazma nispeti eksi yüzde 95. Komodor Levi isimli Amerikalı bir amiral geliyor ve Japon imparatorunu ikna ediyor, okuma yazma seferberliğine sevk ediyor. 1925 yılına gelindiği zaman Japonya'da sanat enstitüleri âdeta mecburi tedrisat haline getiriliyor. Yani bugün Japonya'yı Japonya yapan ve bizi de bu seviye de bırakan hadise eğitimidir ve okuma yazma seferberliğidir ve araştırmadır. Bunun neticesinde 1960 yılında Japonya'nın araştırmaya verdiği para kendi bütçesinin âdeta yüzde 20'sidir. Dolayısıyla kısaca Japonya mucizesi okuma-yazmaya, tedrisata ve araştırmaya verilen ehemmiyettir.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- İsterseniz bu Japonya ve İran faslını kapatalım. Bana sorarsanız bunların ikisi de kendileri olmaktan memnun olanlar. Biz de kendimiz olmaktan pek o kadar memnun değiliz. Aramızdaki üç devlete şöyle bir bakarsanız, Japonlarla, İranlılar ne iseler o olmaktan memnunlar, biz başka bir şey olma telaşı içindeyiz, o zamanda kendimizi unutuyoruz galiba. Evet, ben de kapattım. Başka.

Peki buyurun.

MEHMET ÇALIŞIR (Emekli Mühendis)- Sayın Hocam, iki hususta bilgi edinmek istiyoruz. Birisi bu Ek Protokol nedir? Yani biz buna nasıl ulaşırız, bilgi sahibi oluruz, ikincisi de Annan Planı'nı Rumlar da kabul etmiş olsaydı bugün Türkiye ve Kıbrıs hangi şartlarda olurdu?

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI-Bana mı soruyorsunuz?

MEHMET ÇALIŞIR-Evet hocam, konuyu en iyi siz bildiğiniz için...

OTURUM BAŞKANI- Annan Planı'nı onlar kabul etseydi, biz reddedecektik.

MEHMET ÇALIŞIR- Ama biz kabul etmek için şartlandırıldık önceden.

OTURUM BAŞKANI-Onların kabul ediş tarzı, bizim kabul edebileceğimiz tarz olmayacaktı. Eğer konuya doğru dürüst bakmak gerekiyor idiyse, ama bu iktidar o niyette olmadığı için yani ben reddetmemiz gerekirdi diyorum. Sonuçta Kıbrıs aşağı, yukarı demek ki 3-4 yılın sonunda elimizden çıkmaya başlamış olacaktı. Çünkü daha ilk günden itibaren onların kabul etme şartlarından biri, yani onlara verilecek olan topraklar terk edilirken, bizimkiler göçmen olurken, oraya Birleşmiş Milletler askeri girmiş olacaktı. Oysa bizim Annan Planı da onu söylüyordu. Bizim asker o göç tamamlanincaya kadar kalacak idi. Ama Rumlar bunu (Türk askerlerinin gitmesini), evet demek için ilk şart olarak koydular. Güvenlik Konseyi de neredeyse evet diyordu, bereket Ruslar veto etti, kurtulduk. Birinci koşulları askerin gitmesidir, hâlâ da ısrar ettikleri nokta odur. Asker gittikten sonra, şöyle veya böyle onu halledecekler. Onun için Annan Planı onun, Kıbrıs'ın, ceste ceste (azar azar) bizim elimizden çıkarılma planıdır, Avrupa'nın desteğiyle vesaire, ayrıntılarına girmeyelim.

Türkiye'nin gümrük birliğine ilişkin olarak iki protokolü oldu. Gümrük birliğine ilişkin olarak protokoller, genellikle bütün üyeler arasında serbest ticaretin gerçekleşmesini emreder ve bunun o protokolün uygulanmasının doğal sonuçlarından biri de dolaşım serbestliğinin yanında malların serbest dolaşımı, onun için de gidip-gelmelerin serbestleşmesidir. Onun gereği de bu limanların ve hava sahasının açılmasıdır. Onu yükümlülük olarak sayıyorlar, ama biz Kıbrıs devletini tanımadığımız için aslında gümrük birliğine girerken son sıraya koymuştuk, başka devletlerle de bir takım başka anlaşmalar yapılacaktı, alfabe sırasını falan bozup Kıbrıs diye en son sıraya koymuştuk, umuyorduk ki o süreç içinde öbür devletlerle de bu iş tamamlanincaya kadar Kıbrıs sorunu da çözülür. Kıbrıs sorunu çözülmeden böyle kaldı. Onun için bizim ek protokol temelinde değil de daha öncesinde yani Avrupa'nın kendi kuralları çerçevesinde bu devletin bu haliyle üye olmasına itiraz etmemiz gerekirdi ve bunu üye yapıyorsanız biz bu işte yokuz diyebilmemiz gerekirdi. Avrupa konusunun ve Kıbrıs'la ilişkisi bakımından özetle, en büyük hatamız hep geri çekiliyor olmamız. Hayır, böyle olmaz, kesinlikle böyle olacaksa biz yokuz diyememiş olmamızdır. Hep böyle geriye, geriye bu köşeye sıkıştık. Odur, yani biraz kabahatin bir kısmı onlardaysa büyükçe kısmı bizdedir. Pozisyonlarımızda sağlam duramamış olmamızdadır. Yani şeklen haklıdır; ama haksız oldukları nokta, bir kere orada olmamaları yani Avrupa Birliği'ne üye olmamaları gerekiyordu. Avrupa'nın haksız olduğu, onları almamaları gerekiyordu. Bizim haksız olduğumuz nokta da madem öyleydi niye bunları hep kabul ettik. Herkes haksız.

Sayın Tuncer buyurun.

TUNCER KILIÇ- Efendim, ben Sayın Arık'ın Türk Silahlı Kuvvetleri'nin uluslararası alanda meydana gelebilecek bazı konularda kullanılması hususundaki fikrini birazcık anlayamadım. Onu biraz açarlarsa memnun olacağım. Teşekkür ederim.

UMUT ARIK- Çok teşekkür ederim, bu soru için. Sayın Paşam, eğer izin verirseniz, Kıbrıs konusunda bir küçük şey söyledikten sonra emir buyurduğunuz hususta arzı malumat etmeye çalışayım.

Efendim, bu gümrük birliği ile ilgili olay, esas itibariyle ne zaman ortaya çıkmıştır, ona bakmak lazım. Türkiye, bildiğiniz gibi, 1995 tarihinde gümrük birliğinin imzalanması sonucu o anda üye olan ve o anda imtiyazlı anlaşma ile Avrupa Birliği'ne bitişmiş olan bölgeler ve ülkelerle gümrük birliğine girmiştir. Bu bölge ve ülkeler arasında da Kıbrıs adı altında Malta ile beraber bugünkü Kıbrıs'ın durduğu açıktır. Yalnız o zaman söylenmiş olan şey şudur: Bizim burada Kıbrıs'tan anladığımız, üzerinde çözüm olmuş, her iki tarafın anlaşığı bir Kıbrıs olacaktır bu Kıbrıs ve her iki tarafıyla da Kıbrıs'ın, kuzeyiyle de, güneyiyle de gümrük birliği çerçevesinde Türkiye münasebatını devam ettirmiştir.

1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı tanınırken hatırlayacağınız, o zaman yine Finlandiya Dönem Başkanıydı. O zamanki Finlandiya Başbakanı Liponen, apaçık bir mektup yazmıştır, "Türkiye'nin adaylık sürecine ve müzakere sürecine Kıbrıs konusu etki yapmayacaktır" diye, bu açıkça elimizdedir. Ne zaman ki 17 Aralık 2004 Brüksel Zirve kararı ve arkasından 3 Ekim 2005 Müzakere Çerçeve Belgesi imzalanmıştır, o zaman, yani diğer bir deyişle bugünkü yönetim zamanında Kıbrıs, esas itibariyle karşımızda hukuken bir Avrupa Birliği üyesi olarak gümrük birliğinin uygulanması gereken uluslararası bir mevcudiyet haline gelmiştir ki, bu da zımni tanımadır ve esas itibariyle o anlaşma imzalandığı zaman Kıbrıs tanınmış olmuştur. Ek Protokolün önemi budur efendim.

Sayın Paşamın emirlerine cevap vermek gerekirse, benim söylemek istediğim şey şudur efendim: Türk Silahlı Kuvvetleri, esas itibariyle gerek Türkiye'nin iç dengeleri, gerek uluslararası dengeleri bakımından son derece önemli, hayati bir yere sahiptir. Bu hayati yerin şu veya bu uluslararası olay çerçevesinde akşamdan sabaha ortaya çıkan koşullar, birtakım böyle iki bakanın gidip "10 milyar verirseniz şöyle olur, 15 milyar verirseniz böyle olur" falan tarzında müzakere yapmalarına tabii kılınmamalıdır. Bunların koşulları Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından son derece açık bir şekilde hazırlanmalı ve Türk Silahlı Kuvvetleri, nasıl söyleyeyim, mümkün değildir, ama aşağılanma durumuna gelecek koşullara sürüklenmemelidir. Bunu arz etmek istemiştin Sayın Paşam.

Teşekkür ederim efendim.

HAYRETTİN UZUN- Sayın Başkan benim kanaatime göre 2007'ye ve bu on yıla baktığımızda Türkiye'nin dış politikasının reel politika olması gerekir. Zannediyorum Türkiye dış politikada hissi

davranıyor. Bilmiyorum panelistlerimiz buna katılıyorlar mı? Biz reel politika yapıyorsak eğer reel politikada gücümüzü hedefimize götürmek için politikamızı saptamamız lazım ve gücü hedefe götürürken de kimler bizimle beraber olacak, kimler bizimle olmayacak kararını vermemiz lazım. Şimdi kanımca biz son dönemlerde ülkelere karşı da hissi davranıyoruz. Örneğin az önce İran konusunu gördüğümüzde, sanki İran'a sempati duyan bir Türkiye görüyorum. Halbûki Türkiye milli hedefini doğru saptamışsa, gücünü biliyorsa buna göre kendisine kimler ortaklık edecek bunları saptamalıdır. Bu konularda panelistlerimiz dahil burada oturan herkesin konsensüs olması lazım. Zannediyorum hissi davranıyoruz.

Son Irak krizinde hissi davranmamızın bize yüklediği bedelleri hep beraber gördü. O halde dış politikada hissiyat yok efendim. Benim kanaatim 2010'a bakan bir Türkiye ortaklarını doğru seçmeli. Şimdi AB ile problemimiz var. Değerli konuklar, görüyoruz AB bizi her alanda sıkıştırıyor. Peki, kaldıracımız kim. Biz kaldıracımızı niye bir kenara ittik. Biz kaldıracımızı doğru seçersek, AB'ye karşı kaldıracımızı kullanma şansını bulabiliriz. Şimdi bizim kaldıracımız kim. Kaldıracımız kaldı mı?

Benim son olarak söyleyeceğim ulusal gücümüzü doğru tanırsak ki bunda coğrafyamız bize imkân vermektedir. Şu anda çok önemli enerji koridoru olan bir Türkiye var. Türkiye coğrafyası ile vazgeçilmez bir konumda. Bu coğrafya ile birlikte komşularımızın potansiyeli ortada, komşularımız problem içindeler. Hiç birisi demokratik değil, hepsi birbiriyle kavgalı. Biz bu kavganın içinde mi yer alacağız? Yoksa bizim ulusal politika olarak yerimiz belli mi? Bize çizilen yerde, büyük Atatürk'ün çizdiği yerde durursak biz o takdirde zannedersen biz Büyük Ortadoğu Projesi'ne de taraf olmazdık. Biz zaten Büyük Ortadoğu Projesi'nin tarafı değiliz efendim. Çünkü büyük Ortadoğu antidemokratik ülkelerin değişimini öngörüyor. Büyük Ortadoğu enerji kaynaklarına sahip olan ülkelerin kontrolünü öngörüyor. Biz Ortadoğu coğrafyasında bulunuyorduk, aksine büyük Ortadoğu projesine hiç de taraf değildik.

Sonuç olarak Türkiye'nin dış politikasında, reel politika uygulamasından yanayım. Reel politikayı hepimiz biliyoruz. Bunun için de hissi davranmamamız gerekir. Saygılar sunarım.

OTURUM BAŞKANI- Ben reel gücümü kullanarak oturumu kapatıyorum.

ÜÇÜNCÜ OTURUM
“TOPLUM VE SİYASET”

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ali ÇAĞLAR (Hacettepe Üniversitesi Siyaset ve Kamu Yönetimi
Bölümü Başkanı)

Prof. Dr. M.SELÇUK USLU- Sayın konuklar; günün üçüncü ve son oturumunu izninizle açıyorum. Oturum Başkanı Sayın Prof. Dr. Ali Çağlar, Hacettepe Üniversitesi Siyaset ve Kamu Yönetimi Bölüm Başkanı. Buyurun efendim. Panelistlerimiz, Prof. Dr. Metin Heper, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü Başkanı; Prof. Dr. Ahmet Mumcu, Başkent Üniversitesi Kamu Hukuku Bölüm Başkanı ve Sayın Tufan Türeñç.

Sayın Çağlar, söz sizin.

OTURUM BAŞKANI (Prof. Dr. Ali Çağlar)- Saygıdeğer konuklar, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin düzenlemiş olduğu “2007 Yılına Girerken Türkiye; Sorunlar ve Çözüm Önerileri” adlı sempozyumun “Toplum ve Siyaset” başlıklı Üçüncü Oturumunu açıyorum.

Aslında bu oturumu yönetmek bana teklif edilirken konuşmacılardan sonra, bütün konuşmaları bir arada değerlendiren, analiz eden bir yorum yapmam istenmişti. Ancak sayın yöneticilerin burayı saat 17.30'da terk etmemiz gerektiği konusundaki görüşleri doğrultusunda ister istemez peşinen sayın konuşmacılardan da uzun olan konuşma sürelerinin 15 dakikaya indirme zorunluluğundan dolayı özür dileyerek oturumumuzu açıyorum. Bu nedenle hepinizden de ayrıca özür diliyorum. Çünkü son oturum olmanın bütün dezavantajlarına sahibiz. Bunları tekrar dile getirmeme gerek yok, eminim benimle hemfikirsinizdir. Bana iletilen program çerçevesinde oturumu idare etmeyi düşünüyorum ve buradan hareketle ilk sözü Bilkent Üniversitesi Siyaset bilimi bölüm başkanı Sayın Prof. Dr. Metin Heper'e veriyorum. Sayın hocam süreniz 15 dakika.

Buyurunuz efendim.

Prof. Dr. METİN HEPER (Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü Başkanı)- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ben de bu önemli toplantıya beni davet ettikleri için Başkent Üniversitesi ilgililerine teşekkür ediyorum.

Bu panelin konusu, “Siyaset ve Toplum.” Ben aslında böyle büyük bir konu içinde çok spesifik bir konu üzerinde durmak istiyorum. Şimdi 2006 yılına baktığımız zaman özellikle benim de ilgilendiğim konuları dikkate alarak hangi konular 2006 yılında gündemimizi işgal etti? Bu konulardan hangileri önemli ve hangileri Türkiye’de büyük tartışmalara yol açtı? Bu soruyu sorduğum zaman aslında cevap hep dinle ilgili konular oldu. Bunlardan bir tanesi “din, devlet ilişkilerine bakışı konusunda Başbakan Recep Tayip Erdoğan değişti mi?” sorusu. Yine bununla ilintili laiklik ne anlama geliyor, bunu tartıştık. Türkiye’de irtica giderek daha tehlikeli bir hale mi geliyor; bu yine ilintili üçüncü bir konuydu. “Eşi türbanlı bir kişi cumhurbaşkanı olabilir mi?” meselesini ele aldık. Bu arada bu konu ile çok yakından ilgisi olmasa bile bir ölçüde ilgili, fakat bütün bu konuların bizi getirdiği bölünme içinde yine bölündüğümüz başka bir konu vardı. Bu da “Türkiye’deki vatandaşların birincil kimliği ne olmalı?” sorusuydu. Biraz önce söylediğim gibi, tüm bu konularda bölündük. Hemen, hemen aynı kişiler aynı safta yer aldılar denebilir.

Durumu daha da kritik kılan bu bölünmeye devletin en üst kademelerinde de rastlandı. Bir noktada Başbakan ve Yargıtay Başkanı bir görüşü savunurken, Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi Başkanı ayrı bir çizgide görüşler ileri sürdüler ve bu tür bölünmelere yol açan araştırmalar gündemimizi belirledi. Bunun sonucu olarak başka bir takım önemli konulara yeteri kadar eğilmedik. Gerekli başka konularda konsensüsün (uzlaşmanın) ortaya çıkması çok zorlaştı. Çünkü yine ikiye bölünmüştük ve neredeyse bu durum siyasal rejimimizi bir meşruiyet krizi ile karşı karşıya getirdi. Bunlar çok önemli konular, ama bir şaka da yapmama izin verin. Bu durum özel hayatımızı dahi çok olumsuz etkiledi. Bazılarımız eşleri ile ayrılma noktasına geldi.

Bu gelişmelere yol açan konular, özellikle ilk dört konu birbirleriyle yakından ilintili. Ben ilk konu üzerinde durmak istiyorum: Din, devlet ilişkilerine bakışı konusunda Başbakan Recep Tayip Erdoğan değişti mi? Bunun nedeni sadece zamanın kısıtlı olması değil. Diğer konulara giremeyeceğim. Bunun nedeni aslında benim burada yapmak istediğim, ben bu konuyu tartışırken kimlerin haklı, kimlerin haksız olduğu konusu üzerinde durmayacağım. Tabii o konuda bir vatandaş olarak görüşüm var. Ama benim esas yapmak istediğim bu tartışmaları nasıl sürdürdük. Hangi varsayımlardan yola çıktık ve bu varsayımlar bizi hangi açık veya gizli gündemlere götürdü ve bu durumun sonucu olarak da bazı konularda nasıl bir sağırlar diyaloguna şahit olduk.

Şimdi bu meseleleri nasıl tartıştığımızı ele almaya çalışırken ilk önce din konusunda anlayamadığımızı belirtmek isterim. Din nedir konusunu açıkça tartışmasak da gizli olarak kendi kendimize bazı anlamlar yükledik. Bazılarımız dini bir hurafe, savsata ve boş inanç olarak ele aldılar. Bazılarımız ise dini bir etik normlar bütünü, hatta bir rasyonel düşünce sistemi olarak aldılar. İkinci olarak bunu tartışırken dinin toplumda oynayabileceği değişik rolleri göz önüne almadık. Din toplumda, benim görebildiğim kadar bir kere kişi düzeyinde etkili olabilir. Yani din kişinin değerler sistemini

belirli ölçüde etkileyebilir. İkincisi din topluluk düzeyinde rol oynayabilir. Din, kişiye başkaları ile ilişkilerinde bir yol haritası çizebilir. Üçüncüsü de din, devlet düzeyinde rol oynayabilir. Din, devletin politikalarını, hukuk sistemini belirleyebilir. Buna genellikle siyasal İslam diyoruz. Burada önemli olan nokta şu: Din bazı kişiler açısından mesela kişi düzeyinde rol oynayabilir, belki topluluk düzeyinde de rol oynayabilir. Kişi dinden bir takım değer yargıları çıkarabilir, istihraç edebilir ve onları kendi hayatında uygular veya din bir kişinin başka kişilerle olan ilişkilerinde biraz önce söylediğim gibi yol gösterici olabilir, ama aynı kişiler dinin devlet katında bir rol oynamasını düşünmeyebilirler, bunu istemeyebilirler. Diğer bir deyişle son zamanlarda Türkiye’de yapılan bir ayırıma bakarsak, bazı kişiler dindar olabilir, bazı kişiler dinci olabilir. Dindar dediğim zaman daha çok dini birinci ve ikinci düzeyde önemli telakki edenleri kastediyorum. Bu kişiler namazlarını kılabilirler, hatta başlarını örtebilirler, hatta imam hatip okulu mezunu olabilirler, ama bu kişiler dinci olmayabilirler bu önemli bir nokta. Çünkü biz bazen biz demeyeyim bazılarımız zaman, zaman her dindarın muhakkak dinci olacağını zannediyor. Bu büyük sorun yaratıyor. Çünkü mesela dini bir boş inanç, savsata, hurafe olarak görürsek o zaman dinle herhangi bir şekilde ilgileneni muhakkak bir siyasal İslam taraftarı olduğu varsayımına gidebiliyoruz. Böyle olunca da büyük tartışmalar ortaya çıkıyor. Aslında İnsanlara bazen düşünmedikleri bir takım düşünceler atfediyoruz.

Şimdi bu mesele üzerinde biraz daha durmak istiyorum. Çünkü mesela bu insanların başını örtmesi, imam hatip okulu mezunu olması ve bu konularla ilgili bütün tartışmalar, bütün politikalar, büyük tartışmalar ve bölünmeler yaratıyor. Neredeyse bütün enerjimizi bunlara sarf ediyoruz. Şimdi ben şöyle düşünüyorum belli yer ve zamanda mesela bir toplumda namazını kılan, başını örten kişiler dinci olabilirler. Hepsi dinci olabilirler. Yani teorik olarak bu böyle olabilir. Bazıları olabilir yahut hiç biri dinci olmayabilir. Benim düşüncem şu: Bu konuda bir takım sonuçlara varmayalım. Madem biz üniversite çatısı altındayız. Bu konuyu deneye dayalı (ampirik) olarak araştırmamız lazım. Aynı şekilde ben diyorum ki, başını örtenlerin bazıları din temelli devlet istiyor olabilir. Bazıları bunu sadece dinin icabı olarak görebilir ve din temelli devleti aklına bile getirmeyebilir. Bazıları ise din ile hiç ilişkisi olmayan nedenlerle başlarını örtebilirler.

Bilkent Üniversitesi’nde bir doktora seminerimde Çek Cumhuriyeti’nden gelen bir kız öğrenci, sömestr ödevi olarak, ben “Bilkent Üniversitesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi’ndeki başlarını örten kızlarla konuşacağım, niçin başlarını örtüyorlar, bunu soracağım” dedi. Sonra bir ödev yazdı. Ödevinde şöyle yazıyordu: Ben X adlı kızla konuştum, bu kız niye başını örttüğünü bana şöyle izah etti diyor: “Ben küçükken bizim mahallemizde yaşlı bir teyze vardı. Bu teyze bizimle konuşurdu, bizi adam yerine koyardı. Bize sorular sorardı, bizim fikrimizi sorardı ve biz de onu çok sevdim, ona çok hürmetimiz vardı ve bu teyze başını örterdi. Ben de büyüyünce o teyzeye izafeten başımı örtmeye başladım.” Bunun gibi böyle hiç dinle ilişkili olmayan, sosyal hayatta başlarını tamamen başka belli sebeplerle örten kişiler

vardır. Binaenaleyh burada önemli olan, bir kişi neden başını örtüyor? Bu konuda Türkiye'deki durumu ortaya çıkarmamız lazım. Bazılarımız bunun hiç dinle ilişkisi yoktur derlerse yanlış olur, vardır. Ama bazılarımız da her başını örten muhakkak siyasal İslam peşindedir dediği zaman anlayamıyoruz. Anlaşamadığımız zaman bu, Türkiye'de büyük bir gerginlik yaratıyor. Aynı şekilde mesela imam hatip okulu mezunlarının bazıları dindar olabilir, bazıları dinci olabilir. İmam hatip okullarından mezun olanların okullarında din ile ilgili dersleri veren hocaların bazıları dinci olabilir, bazıları dindar olabilir. Hatta binaenaleyh bu etkileyebilir, ama onun ötesinde de şunu açık kapı olarak bırakmamız gerekiyor: Mesela imam hatip okulunda bir dersi veren hoca dinci olabilir, ama o dersi ondan alan öğrenci bir dindar olabilir. Şunu da unutmamak lazım ki imam hatip okullarında sadece din dersleri okutulmuyor. Din derslerinin yanında imam hatip okullarında, normal okullardaki tedrisatın aynısı takip ediliyor.

Sonuç olarak diyorum ki, bütün bu konuları ancak ampirik araştırmalarla saptayabiliriz. Aslında eğer biraz daha vaktim olsa, bunlara ilaveten şunları da söylemek istiyordum: Mesela bazen birimiz çıkıyoruz belli bir beyanda bulunuyoruz. Sonra eğer din ile ilintili ise bizim söylediğimiz şeye bir başkası katılmıyorsa, bazen o başkası bizi hemen böyle siyasal İslam'la, dinci olmakla suçluyor. Ben bütün bunları söylerken sanki size belli bir mesaj vermek istiyordum gibi, sanki işte bugün bir hükümet var, o hükümet öyle filan. Ben bunu on sene önce de söyleseydim, o zaman hangi hükümet varsa o zamanki tartışmalardan da size misaller verebilirdim ve binaenaleyh size aynı şeyleri söyleyebilirdim. Yani biz bunu böyle devam ettiriyoruz. Biz ne zaman ki bütün bunları aşabiliriz, hakikat ampirik durum, ampirik realite nedir? Bir kere onun üzerinde karara vardıldıktan sonra o zaman tartışmayız, artık politikalarımızı ona göre değerlendiririz, belirleriz. Eğer bir ülkede hakikaten büyük bir dinci kesim varsa, mesela şu verdiğim misallerle ilintili olarak, o zaman bu konuda çok ciddi tedbirler almamız lazım. Ama bu böyle değilse o zaman da böyle ciddi tedbirler almamız gerekiyor. Benim bütün söylediğim bu. Bu parantezi de şunun için söyledim. Çünkü en son söylediğimle ilgili bir misal verip sözlerimi bitirmek istiyorum. Şimdi bu parantezi de açtıktan sonra daha rahatça söyleyeyim. Mesela biri bir şey söylüyor, diyor ki; demokrasi araçtır diyor. Bundan çok tedirgin oluyoruz. Çünkü demokrasi araç ne demek? Bu kişi iktidara gelecek, bu parti iktidara gelecek ve kendi dünya görüşleri varsa biz de onu tasvip etmiyorsak, o dünya görüşüne göre Türkiye yeniden şekillendirilecek. Bu tabii kabul edilemez bir şey. Katıyen kabul edilemeyecek bir şey. En azından benim için, herhalde sizler için de. Ama acaba, o kişi gerçekten onu mu söyledi; hiç onun üzerinde durmuyoruz. Mesela aynı kişi, "İslam da bir araçtır" dedi. O zaman biraz durum renk değiştiriyor. Ama mesela bu "İslam da araçtır" demesini atlıyoruz, sadece "demokrasi araçtır" demesi üzerinde duruyoruz. O zaman aracı başka anlamda kullanıyor, zaten kendisi de bunu söyledi. Diyor ki, "Her şey, onu kullanana bağlıdır." Mesela biri gelir demokrasiyi kendi çıkarlarına göre kullanır; vurgun yapar, cebini doldurur. Hâlbuki öbürü gelir vatanına, milletine hizmet etmek için icraat yapar. "İslam da aynı şey" dedi, yani biri İslamcı geçinir,

İslamcı da değildir aslında, sahtekârdır, bu da var, bunları da görüyoruz. Bir başkası gelir, İslam'ı bir değerler sistemi olarak ele alır; yardım etmek, insanlara şefkat göstermek filan gibi oradan birtakım değerler istihraç edebilir ve bunları da politikasına bir ölçüde aksettirebilir, ama bu kişi Türkiye'nin, mesela demokratik, laik, seküler devletiyle de hiçbir problemi yoktur ona da büyük saygılıdır.

Binaenaleyh bütün söylediğim şu: Birtakım sonuçlara varıyoruz; çünkü başka tür varsayımlardan hareket ediyoruz. Birtakım gizli gündemler ortaya çıkıyor ve büyük tartışmalar, büyük gerginlikler ortaya çıkıyor. Hâlbuki sabahtan beri ne diyoruz? Mesela Türkiye'nin dış politikasında kritik konularda birlikte hareket etmek zorundayız. Demokrasinin işleyebilmesi için belli bir milli birliğe, beraberliğe ihtiyaç vardır. Çünkü en temel konularda bile anlaşılmıyorsak o zaman demokrasi yürümez. Belli konularda anlaşacağız, onlar çok temel konulardır, rejim vesaire gibi, ama ondan sonra iktisat politikasını tartışacağız, sosyal politikaları tartışacağız. Binaenaleyh artık 2006'dan 2007'ye geçerken bazı alışkanlıklarımızı bir parça geride bırakırsak, 2007'de sabahtan beri konuştuğumuz birtakım çok önemli konuları daha rahat tartışabilip bunların üzerinden gelebiliriz diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Sayın Heper'e zaman konusunda gösterdiği hassasiyet için özellikle teşekkür ediyorum.

İkinci konuşmacımız Prof. Dr. Ahmet Mumcu, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölüm Başkanı. Buyurun sayın hocam.

Prof. Dr. AHMET MUMCU (Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü Başkanı)- Sayın Başkan, değerli dinleyenlerim; sabahtan beri yapılan konuşmalar bizi maalesef oldukça karamsar bir sonuca götürüyor gibi geldi. 2007 yılına girerken Türkiye'nin görünüşü; ilk önce ekonomi ile başladık, ekonominin gidişinin hiç de parlak olmadığı konusunda bütün panelistler ve tartışmacılar fikir birliğine vardılar. Ardından dış siyaset, biraz önce gördüğümüz çok değerli diplomatımız Sayın İnan ve diğer panel üyesi arkadaşlarımızla tartışılan konu da gösterdi ki, Türkiye dış politikada çok önemli dar boğazların ortasında ve çok büyük bir sıkıntılı dönemin içine girdi ve o sıkıntıların daha da devam etmesi olası. Bu kadar büyük önemli problemler var iken, ben biraz gözümü içeriye doğru çevirmek istiyorum. Sayın Heper'in yaptığı da oydu zaten. Din ve devlet arasındaki ilişkiler arasında durdu. Sosyolojik ve siyasal bilim açısından çok güzel bir tahlildi. Ben daha basit, ama çok daha önemli bir konu üzerinde duracağım. 2007 ye girerken Türk yargısının durumu nasıl?

Yargı sağlam, bağımsız, adil temellere dayanmazsa bir devletin ne dış politikası yürür ne ekonomik hayatı yürür, ne eğitimi yürür hiçbir konuda bir başarıya ulaşmak mümkün değildir. Zaten başımız sıkıştığı zaman ne diyoruz? Mahkemeye vereceğim, dava açacağım, seni dava edeceğim.

Apartmanların yönetim toplantılarından tutun da en büyük ihtilaflara kadar hepimizin ilaç olarak koştığımız tek mercii yargı. Hasta olan hastaneye gider, biz ise yargıca gideriz. O yüzden yargının her şeyin üstünde, politikanın üstünde, dinin de üstünde her türlü görüşün üstünde tam anlamıyla bağımsız olması lazım. Gerçi Türkiye’de 1924 Anayasası’nda yargı bağımsız değildi. Güçler birliği esası vardı ve bu Anayasaya göre Türkiye Büyük Millet Meclisi her üç gücün de sahibiydi ve yargıçların atanmaları, yargıçların görevlerine alınmaları alelade bir kanunla olurdu ve bu kanunlar aleyhine, Anayasaya Mahkemesine gitmek imkânı da yoktu. Çünkü bir anayasa yargısı kurulmamıştı. İlk defa Türkiye Cumhuriyeti’nde yargı gerçek olarak 1961 Anayasası ile bağımsızlığa kavuşturulmuştur. Yargı mümkün olduğu kadar her türlü siyasal müdahaleden arındırılmak istenmiş. Bu amaçla hem savcılar için hem yargıçlar için iki kurul oluşturulmuştur: Hakimler Yüksek Kurulu ve Savcılar Yüksek Kurulu. Adalet Bakanı’nın ve Adalet Bakanlığı’nın bu kurullarla en küçük bir organik bağlantısı yoktu. Gerek yargıçların, gerek savcılarının bütün özlük işleri, disiplin işleri, atanmaları, görevden alınmaları gibi her türlü işleri tamamen bağımsız bu iki kurul tarafından yerine getiriliyordu. Siyasi otoritenin müdahalesi söz konusu değildi.

Ayrıca Anayasa Mahkemesi ilk kez 1961 Anayasası ile kuruldu ve bu mahkemenin yetkileri bugünkü mahkememizin yetkilerinden daha fazlaydı. 1982 Anayasası’na baktığımız zaman, ne yazık ki bu anayasayı yapan çok iyi niyetli biz hukukçular, anayasa babası deriz, yani anayasayı yapanlar böyle olgun, kâmil, yetişmiş insanlar, yaşlı başlı insanlar o yüzden baba anayasa babaları deriz. Ne yazık ki babalarımız yargının önemini belki kavramışlar, ama yargının bir ölçüde siyasi otoritenin de bir parçacık gözetimi altında ya da etkisi altında kalmasını istemişler. Bunun belirtisi nedir? 1961 Anayasası’na göre son derece güzel çalışan Savcılar Yüksek Kurulu ve Hâkimler Yüksek Kurulu kaldırıldı, birleştirildi. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu haline getirildi; üye sayıları kırıldı. Ayrıca hepimiz biliyorsunuz Adalet Bakanı bu kurulun doğal başkanı, Adalet Bakanlığı müsteşarı da doğal üyesi oldu. Geriye kalan beş hâkim, üçü Yargıtay Genel Kurulu tarafından, ikisi Danıştay Genel Kurulu tarafından seçilen ve daha sonra Cumhurbaşkanı tarafından belirtilen esasa göre atanmaları yapılan meslektaşlardır. Ama beşte iki sayısal açıdan çok önemli bir çoğunluk gibi gözüксе dahi siyasetin etkisinin bu kurul tarafından hissedilmemesi mümkün değildir. Çünkü Kurulun başkanı Adalet Bakanı ve kendisinin sağ kolu olan müsteşar ki, müsteşarlarımız aslında meslektaşlarımızdır, yüksek hâkimdirler. Yalnız Adalet Bakanlığı’nın üst düzey bürokratları, bürokratik işleri üzerlerine aldıkları zaman hâkimlik statüsündeki güvencelerinden geçici olarak uzaklaşırlar. Yani müsteşar, ben bağımsız hâkimim diyemez. Adalet Bakanı’nın emri altında oyunu ve görüşünü belirtmek zorundadır. Şimdi geriye kalan beş üyenin durumu bence gerçekten son derece kritiktir.

Türkiye gibi siyasal akımların son derece kırıcı ve oldukça hırpalayıcı bir şekilde estiği ülkede, çeşitli siyasal görüşlere mensup partilerin Adalet Bakanlarının bu kurula başkanlık etmesi ve kendisinin

sağ kolu olan müsteşarın da bu konuda yardımcı olması, gerçek anlamı ile bağımsız olan bu beş arkadaşımızı çok zor durumlara düşürmektedir. Hiçbir sayın bakanı veya hiçbir sayın müsteşarı itham etmek aklımdan geçmez. Ben sanal olarak konuşuyorum diyeyim. Şöyle bir senaryo düşünebilirsiniz: Hükümetin politikalarına ters düşen bazı yargıçların ve savcılarının işlerine son verilmesi ya da yerlerinin değiştirilmesi gündeme geldiği zaman bu beş sayın üyenin üçü sayın bakan tarafından ikna edildiği takdirde ki ikna vasıtalarının Türkiye’de ne kadar karışık ve ne kadar kimi zaman etik anlayışına aykırı olduğu bilinmektedir. Karar çıkmaktadır ya da çıkabilir. Ben bunu sanal düzeyde söylüyorum, böyle bir şey olmuştur demiyorum. İnşallah olmuyordur da, ama olabilir.

İkincisi Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, 1961 Anayasası’nda Hâkimler Yüksek kurulu ve Savcılar Yüksek Kurulu Adalet Bakanlığı’ndan bağımsız olarak çalışırken onun dahi bazı sakıncaları vardı. Çünkü Adalet Bakanlığı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulları’nın sekretarya hizmetini yerine getiriyordu. Ayrıca yine disiplin işlerini Adalet Bakanlığı’nın yüksek yargıç statüsündeki, ama bürokrat halinde o anda istihdam edilen müfettişleri görüyordu. Biz 1961 Anayasasının bu yapısından şikayetçi iken, şimdi Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun başkanı olan bakan ve müsteşarı ayrıca bu kurulun kararlarını doğrudan doğruya uygulamak durumundadır. Yani Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun kararlarının ne ölçüye kadar yerine getirildiği, ne ölçüye kadar hükümet tarafından dikkate alınıp alınmadığı, yürütme gücünün insafına bırakılmıştır. Çünkü Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nu da denetleyecek bir güç yok.

Ayrıca anayasamızın çok önemli bir eksikliği daha var. Bu vesile ile onu dile getirmek istiyorum. Hak arama özgürlüğü bütün demokrasilerin temel taşıdır. Hak arama, hakkının zedelendiğini, hakkının ihlal edildiğini ileri süren her yurttaş, hatta o ülkede yaşayan her kişi o ülkenin bağımsız mahkemelerine başvurma hakkına sahiptir. Ama Türkiye’de hak arama özgürlüğü ne yazık ki 1982 Anayasası ile de kısıtlanmıştır. Her şeyden önce bir parlamenter sistemde asla olmaması gereken yetkilerle donatılmış, yürütme yetkisi ile donatılmış üniversite rektörlerini atama, yüksek hakimleri atama gibi yetkilerle donatılmış Cumhurbaşkanımızın tek imzalı kararnamelerle yaptığı idare işlemler hakkında yargı yoluna başvurulamamaktadır. Çok büyük bir eksikliktir. Kamu oyunda her zaman tartışılır, Yüksek Askeri Şura kararları hakkında da yargı yoluna başvurulmamaktadır. Şöyle denilmektedir: Efendim askerlerimiz çok hassas, son derece ince eleyip, sık dokuyan, adalet duygusunu her zaman göz önünde tutan bir tutum içinde bu kararları vermekte, ama onlar da insandırlar ve mutlaka bazı hatalar yapılabilir. Anayasamızda askeri yüksek idare mahkemesi var. Askeri yüksek idare mahkemesi zaten askeri işlemlerin denetimi için kurulmuş bir organ. Yani askerlerin işlerini yine, ama bağımsız yargıç statüsüne tabii hâkimler inceleyecekler. Niçin askeri şura kararları, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi’nin denetimi dışındadır? Bunu anlamak mümkün değil. Hani sivil mahkemeler biraz önce söylediğim gibi bazı siyaset

rüzgârlarına kapılıp hükümlerinde tarafgir olabilirler endişesi ile bu hüküm konulduysa yanlış. Çünkü Askeri Yüksek İdare Mahkemesi zaten bu tür işler için kurulmuş. Ne işe yarayacak başka türlü.

Üçüncüsü de sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde çıkartılan kanun hükmündeki kararnameler aleyhine anayasa mahkemesine gidilmemesi. Bu da, hak arama özgürlüğüne vurulmuş ağır bir darbedir.

Şimdi böylesine zedelenmiş bir yapı içersinde demokrasinin tam anlamıyla yürüdüğü ve hak arama özgürlüğünün sağlandığı söylenemez, ama ne hikmetse Avrupa Birliği bizim Kıbrıs işimize karışmakta, güneydoğu olaylarına karışmakta, 301. maddeye karışmakta, ama bu konulara hiç değinmemektedir. O yüzden bunu biz kendimiz halletmek zorundayız.

Bu aksaklık giderilmeden 2007 yılına girdiğimiz vakit yargıdaki problemler artarak devam edecektir. Bu problemlerin biraz önce söylediğim Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu dolayısıyla siyasetin de içine bulaştığı bir renk almasının yanında bir de yargıçlarımızın özel durumlarından kaynaklanan çok önemli problemler var. Yargıçlık dünyanın bütün ileri ülkelerinde en kutsal meslektir ve yargıçlar toplumda en çok saygı gören insanlardır, yargıç olmak için o ileri ülkelerin yasaları çok ağır koşullar koymuştur. Bizde ise hukuk fakültesini bitiren her gencimiz basit bir hâkimlik sınavı, stajı gördükten ve bir yıla yakın meslek içi eğitiminden geçtikten sonra hâkim kürsüsüne, yargıç kürsüsüne çıkıp en karışık davaları bile çözme yetkisine kavuşmaktadır. Bu olamaz. Yargıçlarımızın çok üstün nitelikli hukukçular arasından belli bir olgunluğa gelmişlerin içinden seçilmesi gerekiyor. Bunun içinde yargıçlık mesleğine her şeyden önce gerekli maddi ve manevi desteğin hükümetler tarafından verilmesi gerekiyor. Ama siz hâkimi alelade bir memur gibi, memur maaşlarının içinde ezilmeye mahkûm, o çark içinde dönmeye mahkûm bir vatandaş olarak kabul ederseniz bundan üç önceki Yargıtay başkanımızın çok eleştirilen, ama gerçeği ifade eden sözlerini haklı bulmak yoluna saparsınız. Rahmetli Mehmet Uygun meslektaşımız Yargıtay başkanı, “Hâkimlerimiz vicdanları ile cüzdanları arasında sıkışıyor” demişlerdi. Aslında bu çok eleştirildi, ama bir gerçeğin ifadesiydi. En yüksek hâkimin ağzından bu gerçeğin ifadesi hiç kimse üzerinde bir etki yapmadı; bilakis Yargıtay başkanı eleştirildi. Hâkimlik mesleğinin çok üstün düzeye çıkartılması gerekiyor.

Bu arada hukuk fakültelerinin de ıslah edilmesi lazım. Biz Başkent Üniversitesi’nde örnek bir hukuk fakültesi kurduk, ama otuzun üstündeki hukuk fakültesinde maalesef yargıç olmaya ehil arkadaşlar da yetişmiyorlar. Bu da çözülmesi gerekli bir problemdir. Bizim profesör düzeyinde verdiğimiz dersler bazı üniversitelerde henüz doktorasını bile bitirmemiş öğretim görevliliği sıfatını kazanmış, öğretim görevliliği sıfatı verilmiş çok acemi genç arkadaşlar tarafından verdiriliyor ya da deneyimi olduğu ileri sürülen avukatlar tarafından verdiriliyor. Böyle hukuk öğrenimi olmaz ve bu şekilde adalet yerine getirilemez. Eğer adaletin gerçek anlamı ile yerine getirilmesini ve çabuklaştırılmasını istiyorsak ki Türk yargısının en büyük sorunlarından biri de gecikmiş adalettir. Yargıyı her açıdan en üstün konuma çıkartmak gerekir. Benim kanaatime göre hukukçu olduğum için

söylemiyorum, ama bu ulusun ve insanlığın lehine bir temenni olarak belirtiyorum. Yargı her gücün üstünde olmalıdır. Türkiye’de de böyle olmalıdır. Pek çok demokraside bu zaten gerçekleşmiştir. Bu çürük yargı sistemimizde biz 2007 yılında ne ekonomi ne de diğer alanlarda bir hamle yapabiliriz.

Ben vaktimi sanıyorum tamamladım. Çok teşekkür ediyorum. Saygılar sunuyorum.

OTURUM BAŞKANI- Sayın hocamıza bu değerli konuşmalarından dolayı çok, çok teşekkür ediyorum ve sözü son konuşmacımız Sayın Tufan Türenç’e veriyorum. Buyurun Sayın Türenç.

TUFAN TÜRENÇ (Gazeteci Yazar)- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın konuklar; hepinizi saygıyla sevgiyle selamlıyorum. 2007’yi irdeleyeceğimiz için zaman açısından hemen konuya girmeyi yararlı görüyorum.

2007’nin çok zor bir yıl olacağını hepimiz biliyoruz. Çok zor koşullarla, dayatmalarla karşılaşacağımızı da biliyoruz. İki büyük ve çok önemli seçim geçireceğimizi biliyoruz. Bu seçimlerde Türkiye’nin gelecek yedi yılını çok etkileyecek olan bir kader çizgisine gideceğimizi de biliyoruz. Ve bugün siyasetin bu kadar zor bir yılı taşıyacak güçte olmadığını, bir çıkmaz sokakta olduğunu da hepimiz biliyoruz. Ben biliyorum, sizler biliyorsunuz, bürokratlar biliyor, bilim adamları biliyor, siyasetçiler biliyor, ama hiç kimse bir şey yapmıyor. Örneğin iktidar partisinin, Türkiye’de daima bugüne kadar uzlaşmayla (konsensüsle) toplumun tümünün benimseyeceği bir Cumhurbaşkanı seçmesi gerekirken illa kendi kanadından bir Cumhurbaşkanı, kendi dünya görüşünden bir Cumhurbaşkanı seçmek için inat ettiğini, niyetlerini görüyoruz. Bunun rejimi büyük sıkıntılara sokacağını bildiğimiz, hatırlattığımız halde hiçbir şekilde iktidar kanadı bunları nazarı itibara almıyor. Bu tabii 2007’nin rejim sıkıntısına da yol açmasını kesin gibi gösteren bir durum ortaya koyuyor.

Şimdi Türkiye siyasi açıdan bu çıkmaz noktaya niçin geldi, nasıl geldi? Onu irdelemek istiyorum. Onun için de ben izin verirseniz kısaca sizlere 2001 krizini Babıali penceresinden anlatmak ve değerlendirmek istiyorum.

Biz 2001 Şubatı’nda Basın Konseyi Yüksek Kurulu toplantısında iken bir haber geldi. Bu haber şuydu: “Cumhurbaşkanı ile Başbakan tartıştı, Başbakan Milli Güvenlik Kurulu Toplantısını terk etti. Galiba bir anayasa fırlatma meselesi olmuş” denildiği anda, o anda toplantı kendiliğinden bitti ve hepimiz pardösülerimizi alıp doğrudan gazetelerimize koşmaya başladık. Çünkü biliyorduk ki bu olay Türkiye’ye bir felaket getirecek. Gazetecilik önsezisi, oradaki bütün gazetecilerde ortak bu duygunun harekete geçmesini o refleksinin harekete geçmesini sağladı ve gazetelerimize geldik. Olay patlamıştı ve maalesef burada söylemek istiyorum, gazetecilerin önsezisi yanlışladı. Keşke yanlışladı, keşke hepimiz yanlışladı, ama çok büyük bir kriz patladı ve biliyorsunuz Türkiye’nin finans sistemi bir gecede yerle bir oldu.

Bu kriz olayının bir kısa perde gerisi de var: Cumhurbaşkanı ile Başbakan arasındaki tartışma olup, Cumhurbaşkanı'nın Başbakan'a biraz sertçe ifadelerle "anayasayı dahi okumuyorsunuz" diye fırlatması ve Başbakan'ın dışarı çıkması ile orada da toplantı sona ermişti, ama oradan hemen fırlayan bazı akliselim sahibi insanlar Başbakan Bülent Ecevit'e "aman, bunu sakın basına açıklamayın, açıklarsanız kriz patlar" dediler. Bülent Bey hiçbir şey demedi, ama kapının önüne çıkar çıkmaz gazetecilere bu olayı açıkladı ve hatta şunu dedi: "Bu bir devlet krizidir" ve devlet krizi patladı.

Ne oldu? Türkiye'nin milli geliri bir anda 1/4 oranında geriledi ve Türkiye o oranda fakirleşti. Türkiye'nin finans sistemi çöktü. Ecevit çaresiz, bankalar çaresiz; çünkü açık pozisyonda yakalanmışlar. Gecelik faizler Yüzde 9.000'lere kadar fırlamış, bir kaos, bir rezalet, borsa düşmüş, malum faizler fırlamış, döviz fırlamış. Ecevit çaresiz çarpınıp duruyor. Ecevit'e Amerikalılardan bir telkin geliyor: "Siz acele olarak Dünya Bankası'nda görevli olan Kemal Derviş adında bir zat vardır, onu çağırınız." Bülent Bey çaresiz, hemen telefon ediyor. Kemal Derviş'i evinde sabah kahvaltısında yakalıyor. Hatta telefonu eşi açıyor, meşhur Kathy yenge dediğimiz. "Seni Türkiye Başbakanı arıyor" diyor; Kemal Bey şaşırıyor, alıyor. "Ben Bülent Ecevit, size çok ihtiyacımız var, ülke sizden çok önemli bir görev bekliyor, acele geliniz" diyor. O da diyor ki, "efendim, memnuniyetle, ama bana bir hafta izin verirseniz, şöyle sağımı solumu toplayıp geleyim." "Hayır, hayır mümkünse yarın ilk uçağa atlayıp geliniz" diyor ve Derviş iki gün sonra atlıyor uçağa ve Türkiye'ye geliyor. Ecevit kendisine Hazine Müsteşarlığını teklif ediyor. Fakat Derviş diyor ki; "ben daha geniş bir post istiyorum; çünkü yapmam gereken şeyler için daha büyük yetkilere ihtiyacım var, o bakımdan bana bütün ekonomiden sorumlu bir yer ve yetki veriniz" ve bildiğiniz gibi Ekonomi Bakanı oluyor.

Sonra çalışmalar yapılıyor ve Türkiye dışarıdan finansman bularak; yeni kanunlar, yasalar çıkararak; reform niteliğinde değişiklikler yaparak bu krizi atlatıyor. Daha sonra işler düzelme yoluna girdiği anda bu sefer, yine Bahçeli'nin anlattığına göre, bir toplantıda Kemal Derviş, Bahçeli'ye diyor ki, "Efendim, Türkiye'nin yapması gereken çok önemli reformlar var, ama bunları yapamıyoruz, bunlar dışarıda büyük sıkıntılar yaratıyor, bunlar bizim ekonomimiz için çok kötü olacak." Bahçeli de diyor ki, "peki istediğiniz nedir?" "Yeni bir siyasi irade lazım efendim" diyor. O sırada da bazı hükümet dışı gelişmeler oluyor. Bahçeli onlardan da evhamlanıp MHP'nin koalisyon dışında bırakılacağı kanısına varıyor ve hemen arkadaşlarını topluyor ve o gün 3 Kasım 2002'da seçim kararı alıyorlar ve Türkiye işte böylece erken seçime gitme durumunda kalıyor. Merkez sağ çökmüş, henüz daha toparlanamamış, merkez sol darmadağın ve meydan malum partiye kalıyor ve o parti ona rağmen yüzde 34 oy alarak, ama Meclis'te yüzde 65 temsiliyet kazanarak iktidara geliyor.

O kadar garip bir Parlamento oluşuyor ki, sizlere çok enteresan bir rakam vermek istiyorum: Parlamento'nun 495 milletvekili yeni, ilk kez milletvekili oluyor. Yani 550 parlamenterden yüzde 90'ı ilk kez seçiliyor ve geliyor. Bu ihtilal dönemlerinde, ihtilal sonrasında yapılan seçimlerde bile çıkabilen

bir rakam değil. Yani merkez sağ böylesine çöküyor, merkez sol darmadağınık seçime giriyor. Yani bu olay tabii ki Türkiye'ye belki olmaması gereken bir siyasi tablonun gelip yerleşmesine, istenmeyen bir parlamento yelpazesinin oluşmasına neden oluyor. Şimdi bu, hatırlarsınız erken seçimden önce DSP'de bir dağılma oldu, bölünmeler oldu; Hüsamettin Özkan'ın başını çektiği daha sonra altmış küsur milletvekilinin istifa ettiği bir hareket oldu. Fakat Bülent Beyin tecrübesi ile o hareket durduruldu. O sırada Derviş de yeni kurulan bu partiye gitti ve gerek İsmail Cem, gerek Hüsamettin Özkan'la devamlı toplantılar yaptı.

O arada şöyle enteresan bir şey oluyor: İşler gayet iyi giderken, bir gün bakıyoruz aniden Derviş o hareketi bırakıyor ve CHP'ye dönüyor. Burada herkesin tabii o telâşe içinde, o curcuna içinde, o merak içinde bunun üzerinde durulmadı ve irdelenmedi. Ama orada olan olay daha sonra anlaşıldı. Amerikalılar bir araştırma yapıyorlar ve bu araştırmada eğer Derviş yeni parti hareketinin içinde kalırsa, yeni parti seçime girerse hem yeni parti barajı aşamayacak kadar oy alıyor, ama CHP de barajın altında kalabilme tehlikesi ile karşı karşıya kalıyor diye bir sonuç çıkıyor. Bunu Derviş'e bildiriyorlar. Onun üzerine Derviş apar, topar oradan kalkıyor ve CHP'ye gidiyor. Çünkü eğer bu gerçekleşse AK Parti tek başına iktidar olacak yani tek başına parlamentoya girecek ve 550 milletvekilini alma olasılığı ortaya çıkacak. Amerikalılar bunu da istemiyorlar. Şimdi tabii Türkiye böyle garip bir ortam içine girdi. Bu noktaya bu şekilde geldik. Bugün yaşanan ve endişe ile beklediğimiz 2007'ye yani bu zorluğu yaratan olayda işte bu 2001 krizinin ve sonrasında oluşumlarının çok rolü vardır.

Biliyorsunuz 2007 çok zor bir yıl dedik. Neden? Çünkü cumhurbaşkanlığı seçimi var. Şurası gerçek ki, eğer cumhurbaşkanı geniş bir uzlaşma ile seçilmezse ve halkın benimseyeceği bir isim seçilmezse Türkiye'de rejim açısından çok sıkıntılar yaşanır. Bunu önlemeye de hiç kimsenin gücü yetmez. Parlamentodaki oy yüzde 34 oy, ama reel de, gerçekte yüzde 25 halkın onayını alabilen bir parti. Eğer iktidar partisi cumhurbaşkanını kendi dünya görüşünden oraya çıkarırsa, o çıkan cumhurbaşkanı da orada kolay oturamaz. Hepimizin çok yakın geçmişti Özal'ın çıkışını hatırlayalım. Özal yüzde 36 oyla parlamentoda seçildi, ama reel oyu yüzde 21'lerdeydi, ama eğer Demirel istemeseydi, eğer Demirel bir devlet adamı gibi hareket etme yükümlülüğünü ve sorumluluğunu taşımasaydı Özal'ın orada rahat oturması mümkün değildi. Hatırlarsınız Demirel "ben devletin tepesinde kavga istemem" dedi ve o tartışmayı orada bitirdi. Şimdi eğer böyle bir kişi çıkarsa, bu Erdoğan da olabilir veya bir başkası kişi de olabilir. İnanın çok büyük zorluklar çıkar. İnanın bunu görmemek mümkün değil. Çünkü Cumhurbaşkanlığı makamı, devletin tek ve en yüksek supap yeridir. Eğer oradaki bu denetim kalkar, oradaki bu fren kalkarsa, rejimin ciddi şekilde rahatsızlıkları artır. Sayın Hocam yargıdan bahsetti, herhalde o zaman yargı çok daha vahim bir duruma gelir. Siz daha iyi takdir edersiniz.

Genel seçimlere gelince, genel seçimlerde de ben şöyle bir tehlike görüyorum: Genel seçimlerde bundan önceki seçimleri belirleyen güçler tamamen değişti. Yani bu önümüzdeki seçimde, 2007

seçiminde belediyelerin elinde biriken korkunç fonlar çok büyük rol oynayacak. Biliyorsunuz belediyelerin de en güçlüleri AKP'nin elinde. Muazzam fonlar var ellerinde, muazzam para harcıyorlar. Bu paralar seçimlerde AKP lehine harcanacak. Ondan sonra tarikatlar ve cemaatlerin etkinliği söz konusu. Onların da elinde çok büyük fonlar ve paralar var. Onlar da bunları büyük oranda AKP lehine kullanacaklar. Bu görünen bir şeydir. Bir de yeşil sermaye var. Yeşil sermaye deyip çok önemsememek büyük yanlış olur. Çünkü yeşil sermayeyi ben Almanya'ya gittim inceledim. Almanya'da altı, yedi il dolaştım. Orada bir sürü insanlarla toplantılar yaptık, onların feryatlarını, figanlarını dinledik. Yeşil sermaye, irili ufaklı 78 holdingin, Almanya'da hacı- hoca ile birlikte camilere giderek tam 50 milyar dolar topladıkları iddia ediliyor. Bu paralar bugün yok olmuş vaziyette. Bu paralar bir takım insanların paraları haline gelmiş vaziyette. Yapılan çar-çur edilenler tabii, bir sürü iflaslar olmuş. Zaten bu holdinglerin pek azı, bugün beşi-onu ayakta kalmış, diğerleri tamamen topladıkları paralarla gitmişler. Bir de eskiden seçimlerde etkin rol oynayan büyük sermayede de artık değişiklik var, büyük sermayedeki toplanan büyük paralar artık AKP hükümetine ve onun dünya görüşüne yakın, onun zenginleştirdiği sermayenin de çok büyük bu seçimde rolü olacak.

Yani şunu söylemek istiyorum: Eğer halkımız, Sayın Demirel'in de özellikle birkaç kere vurgulama gereğini duyduğu gibi çok bilinçli bir şekilde sandığa gitmezse, çok bilinçli bir şekilde bu tehlikeleri görüp, bugünün çıkmazını görüp oyunu kullanmazsa, bu seçimler Türkiye'nin kurtuluşuna hizmet etmeyecek, onu özellikle belirtmek istiyorum. Herkesin bu seçimlerde, geçen seçimde olduğu gibi değil, geçen seçim dokuz milyon insan sandık başına gitmedi, ama bu seçimde mutlaka ve mutlaka dört milyon yeni seçmenle birlikte o dokuz milyon kişiyle sandık başına gidip Türkiye için Türkiye'nin geleceği için mutlaka oy kullanmak zorundadır.

Çok çok teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim Sayın Türeñç. Değerli konuklarımız, dikkat edildiyse her konuşmacımızın aslında toplumumuzun değişik bir yarasını değişip bir boyutunu ele aldığını ve tartıştığını gördük. Ben her ne kadar bir genel yorum ve analize gitmeyeceğim dediysem de, bir iki cümle ile izin verirseniz hocalarımın söylediklerini tekrar bir araya getirmeye gayret edeceğim.

Metin Hocam, ülkemizdeki bölünmeleri ve siyaset açısından en çok konuşulan ana konuları özetledi ve bir takım bölünmelerden bahsetti; hatta birincil kimliğimizin ne olduğunu artık tartışmaya geldiğimizi. Orada haklı olarak bir meşruiyet krizinden söz etti. Yine dinle ilgili bir sınıflamaya gitti. Dindar ve dinci diye. Beni bağışlarsa ona küçük bir ekleme yapmak istiyorum. Aslında bir de dindar gibi görünenler var. Bir de dinden geçinenler var, yani onları da belki bir kategorilendirme olarak almakta fayda var. Belli ortak noktalarda anlaşma zorunluluğundan bahsetti ki, buna yürekten katılıyorum. Çünkü demokrasi ancak uluslaşmış, bütünleşmiş, ulus bilinci gelişmiş olan toplumlarda yaşayabilen bir

rejimdir, bir sistemdir. Aksi takdirde demokrasinin etnik grup, azınlık, tarikat, mezhep gibi farklılıkların kaşınmasına hizmet eder duruma gelebilme potansiyeli de vardır. Dolayısıyla özellikle amaçlarda ortaklık ki genelde gelişmiş demokrasilere baktığımızda bu çok önemlidir. Amaçlarda ortaklık, yaklaşımlarda farklılık. Dünya görüşünüz farklı olabilir; sosyalist olabilirsiniz, liberal olabilirsiniz, muhafazakar olabilirsiniz, X olabilirsiniz, Y olabilirsiniz. Ama her şey “United Kingdom” için diyorsanız yani İngiltere’nin ortak çıkarı için diyorsanız mesele bitmiştir. Her ey Amerika’nın çıkarı için diyorsanız mesele bitmiştir ki böyledir. Genelde gelişmiş ülkelerde sistem böyledir. Oysa bizdeki siyasal gruplara baktığımızda hiç birisinin kendi özgürlük alanını genişletmek gibi bir kaygısı yoktur. Kürtlerin temel hedefi Türkiye Cumhuriyeti’ni yıkmaktır. Sosyalistlerin ya da Marksistlerin temel hedefi Türkiye Cumhuriyeti’ni yıkmaktır, İslamcıların temel hedefi Türkiye Cumhuriyeti’ni yıkmaktır. Aslında bizdeki siyasal oluşumların hepsinin rejimle bir kavgası var. Yani kendi özgürlük alanlarını genişletmek, kendi bireysel ya da işte grupsal haklarını genişletmek gibi bir mücadele yok, rejimi ortadan kaldırmak var. Bu nedenle, belki bizim ortak ulusal değerlerimizin ne kadar elzem olduğu ya da böyle bir ulusal kültürün, bilincin yeşermesinin zorunluluğu karşımıza çıkmış oluyor.

Ahmet Hocam, yargı bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü dedi. Hocam bağışlayın ben buraya gelirken özellikle not aldım. Çünkü yüzde yüz katılıyorum size. Temas ettiğiniz noktalar son derece önemli. Çünkü bir ülkeye, bir rejime hiçbir kuvvet, ülkenin kendi koyduğu kanunları etkisiz hale getirmesi ya da ilan etmesinden daha fazla zarar veremez. Eğer bir ülke kendi koyduğu hukuk kurallarını etkisiz hale getiriyorsa, uygulatamıyorsa ya da farklı amaçlar için hukukun üstünlüğünü zedeliyorsa o ülkeye kendisinden daha büyük zarar veren bir kuvvet olamaz. Onun için eğer demokratik bir sistemde hukukun üstünlüğü söz konusu değilse, o ülkenin barış içinde uzun süre yaşama şansı ne yazık ki yok. Özellikle onu vurgulamak isterim.

Tufan bey mevcut iktidarın kendi ideolojisinden bir cumhurbaşkanı seçmesi konusunu değerlendirdi, özellikle bu konuda yoğunlaştı ve bunun tehlikelerini mümkün olduğu kadar açıklamaya çalıştı; özellikle de 2007’ye nasıl geldiğimizi ve 2001’den başlayan krizlerle bugüne kadar nasıl geldiğimizi söyledi. Beni bağışlayın ben hepinizden yaş olarak çok genç birisiyim. Lütfen haddimi aşmak istemem, saygısızlık olarak algılamayın, ama gerçekten biz sosyal bilimcilerin bir fonksiyonu olan gözlem yeteneğimizi kullanırız. Ne oluyor? Ne bitiyor? Toplumda neden? Sorularını sorarız. Ben şöyle birazcık siyasi hayatımıza bakıyorum, Ahmet hocam özellikle itham etmemek konusunda çok büyük bir nezaket gösterdi. Özür dilerim benim biraz tez canlılığım verin. İtham edilmesi gerektiğini düşünüyorum hocam. Çünkü herkes bu ülkeye ne kattı, ne katmadı bunun da en azından sonraki kuşaklar tarafından bilinmesi lazım.

Tufan bey belediyelerde çok ciddi paralar olduğunu söyledi. Evet ve bu aklıma başka bir soru getirdi. Pek çok siyasi parti başkanımıza bakıyorum, pek çoğunun, hocamın gösterdiği nezaketi

göstermeye gayret edeyim, adlarını anmayayım, ama bir dönem, iki dönem belediye başkanlığı yaptıktan sonra siyasal parti kurduklarını ve hepimiz de biliyoruz bu siyasal partilerin seçime girebilmesi için Türkiye’de kaç il ve ilçede örgütlenmek zorunda olduğunu, bu örgütlenmelerinde işte parti il binası, ilçe merkez binaları, burada görevli bir çaycı, telefon, su, elektrik ve benzeri detaya girmiyorum, takdirlerinize sunuyorum. Yani aslında bizdeki siyasi çöküntü ya da yolsuzluk ya da “political corraction” dediğimiz şeyin hemen, hemen toplumun her yerine nüfus ettiğini ve özellikle yeni kuşakların bile, Tufan bey 495 tane yeni milletvekili var dedi, ama çok üzülerek söyleyeyim ki ne yazık ki yüzler yeni olsa bile davranış kalıpları yine eski siyasal kültürle devam ettiriliyor. Onun için de meclislerde çok fazla değişiklik olamıyor. Demokrasi açısından kanımca bizim esas problemimiz bir kere özgür birey oluşturamadık, kendi başına kararlarını verebilen, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu söyleyebilen.

Biz seçmenlerimizi üçlü bir hegemonik bir güç arasına dağıttık. Bunun bir tanesi din otoritesi, çok kolayımıza geldi, bütün partiler için bu böyle oldu. Dini lideri tavladık mı, tarikat şeyhini tavladık mı onun 20.000- 50.000 oyunu alabiliyoruz. Bir diğer kolaya kaçma, Türk siyasi hayatında aşiret reisini tavlama. Aşiret reisini tavladık, hatta çok özür dilerim kimseyi itham etmek gibi bir niyetim yok, öyle şeyler yaşadık ki, sanki Türkiye’de Türkiye’yi yönetecek siyasetçi kıtlığı varmış gibi aynı dönemde, aynı ilden aşiret reisinin hem babası hem oğlu aynı dönem millet meclisinde bulundu. Biz böyle bir demokrasi ve siyaset yaşıyoruz. Bir üçüncü faktör güdümlü siyaset dediğimiz bir şey. Tufan bey açıkladı. Her şeyin siyasal parti başkanlarının iki dudağı arasında olmasıdır. Kim delege olacak, listeye kim girecek, nasıl olacak bunların hepsinin siyasal parti başkanının kimliği ile belirlenmesi.

Ben özür dilerim, ama temas etmeden geçemeyeceğim bir nokta daha var. Bugün Kemalizm’i gerıcilik olarak adlandıran, ne yazık ki meslektaş olduğumdan kendi adıma utanç duyduğum bir takım insanların görüşlerini başka bir açıdan ele aldığımızda, kadın noktasına gelmek istiyorum. Gerıcilik olarak adlandırılan Kemalizm dönemindeki kadınların temsiliyet oranı ile ilerıcilik olarak adlandırılan siyasal zihniyetlerin kadına verdiği önem ve kadının parlamentosu. Eğer biz gerçekten demokrasimizi biracık düzeltmek istiyorsak, beni bağışlayın, erkekten çok kadının eğitime, erkekten çok kadının belirli yerlere gelmesine en azından temsiliyetinin olmasına özen göstermemiz gerekiyor. Çünkü yeni kuşak, yeni nesil her zaman anne tarafından yetiştiriliyor.

Bizde genelde baba birinci sınıf vatandaştır. Oğlan çocuğu erkek ikinci sınıf vatandaştır. Anne üçüncü sınıf vatandaştır. Zihniyet olarak kız çocuğu dördüncü sınıftır ve dördüncü sınıf zihniyetin yetiştireceği çocuk olsa, beşinci sınıf zihniyete sahip bir kültüre sahip olur. Bu nedenle kadın ne biliyorsa onu aktarıyor. Bilmediği bir şeyi aktaramıyor, bu doğanın kanunu. Bu nedenle, özellikle kadınların siyasette daha aktif olmaları, toplumsal hayatta daha aktif olmaları gerekir ve bunun da özellikle işaret edilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Sözü fazla uzatmak istemiyorum, aslında bu konuda söylemek istediğim pek çok şey var, ama belki son bir nokta bilemiyorum ben biraz eleştirel bakılması gerektiğini düşünüyorum. Ancak çoğu kez, burada değil, ama başka zeminlerde ben karşılaşıyorum, devlete bir saldırı, işte devleti küçültelim; evet küçültelim ben de katılıyorum. Ama devleti küçültelim derken devleti küçük düşürmeyelim. Esas tehlikelerden bir tanesi budur. Çünkü sistemi bir bütün olarak sarsmaya başladığınız an iç ve dış güçler diyoruz hep uygun tohum ve uygun toprak olayı çok daha rahat zayıf yönleriniz kullanılabilir duruma gelir ki, bu uluslararası ilişkilerde iki kere iki dört gibi açık bir durumdur. Çünkü hiçbir ulus bir başka ulusun kendisinden daha nüfuzlu, daha güçlü, daha sözü dinlenen bir ulus olmasını istemez. Onun için de rakip gördüğü ulusların zayıf noktalarını kaşıyarak onu güçsüz hale getirmeye çalışır. Bu nedenle, bunlara da dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Sözümü burada tamamlıyorum.

Şimdi 20 dakikalık soru-cevap bölümümüz var. Yalnız sorusunu sormak isteyen konuşmacılardan özellikle ricam, kendilerini takdim etmeleri, sonra sözlerine başlamaları. Çünkü kayıt altına alınmıyor.

Tekrar dinlediğiniz için teşekkür ediyorum. Buyurun.

Prof. Dr. CEMİL OKTAY- Başkan hiç söz almaya niyetim yoktu. Zatiâlinizin son cümlelerine itiraz etmek için söz aldım.

Kadınların eğitime hakları olduğunu söylediniz; çünkü anne olacakları için. Bir kadın anne olup olmamayı seçme özgürlüğüne sahiptir. Kadının eğitim hakkı birey olduğu için vardır. Kadının anne olması dolayısıyla eğitim hakkını teslim etmeniz demek, korporatist bir anlayıştır. Aynı korporatist anlayışı bugün muhafazakâr çevrelerde de görüyoruz. Onlar da diyorlar ki, “kadındır, muhteremdir, başını örtmesi lazım, suratını şöyle saklaması, böyle giyinmesi lazım.” Bu tür korporatist anlayışlardan uzak durmamız gerekiyor.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Sayın Hocam, ben özellikle tamamen yanlış açıdan baktığınızı, anladığınızı üzümlere teşhis ediyorum. Çünkü benim öyle bir niyetim yok: tam tersine, özellikle çocukların sosyalleşme sürecinde annelik çok önemli bir şey. Kadının sadece annelik yönü değil, tabii ki anne olmayan kadınlar da var, tabii ki farklı tercihleri olan kadınlar da var. Hatta kadınları bir bütün olarak da almıyorum, erkek-kadın bir bütün olarak alıyorum, ama bir yönümüzün geliştirilmesi, diğer yönümüzün zayıflatılması ve o yönün geri planda kalması demek değildir. Çünkü beni bağışlayın, ben kadını birey olarak erkekten daha üstün görüyorum. Neden; çünkü yeni bir cene can verme özelliği vardır kadının sadece annelik değil, başka bir özelliği. Dolayısıyla kadının sosyal hayattan bir şekilde

dışlanmışlığına benim itirazım. Yoksa sadece annelik boyutunu vurgulamıyorum, sizin fikirlerinizi tamamen paylaşıyorum.

Sırayla geliyorum Hocam. Siz buyurun.

SALONDAN- Efendim, sayın konuşmacılara çok teşekkür ediyoruz. Sayın Türeñç, 2007 yılı için Türkiye'nin siyasi tablosunu bütün çıplaklığı ile ortaya koydu. Türk vatandaşının, bütün insanlarımızın, bütün siyasilerimizin önümüzdeki dönemlerde karşılaşacağımız cephelere karşı birleşip Türkiye'yi çok süratli bir şekilde erken seçim atmosferine getirmeleri veya bunun için çaba sarf etmeleri gerekiyor. Eğer biz bunu başaramazsak, Cumhurbaşkanı aynı partiden, Meclis Başkanı aynı partiden, Başbakan aynı partiden gideceğimiz 2007 Kasım seçiminde bütün demokratik kazanımlara, Atatürk'ün devrimlerine ve her şeye el fatiha okumamız lazım. Buna iştirak ediyor mu Sayın Türeñç? Ben kendisinin siyasi tahlillerine çok değer veriyorum. Türkiye bir erken seçim atmosferine gidebilir mi? Benim taşıdığım endişeleri önleyici şey erken seçime gitmektir. Eğer erken seçime gitmezsek benim kanaatim odur ki; bütün bu demokratik niteliklerimize, çağdaşlığa ve cumhuriyet değerlerimize fatiha okuyup, kara, kara düşünmemiz gerekir diye düşünüyorum. Türkiye erken seçime gidebilir mi? Şartları nasıl oluştururuz?

TUFAN TÜREÑÇ- Gidebilir tabii, ama şartları oluşturmak tabii çok zor. Demin de anlattım, parlamentoda yüzde 65 temsiliyet var. Çok güçlü olarak parlamentodalar, ama eğer hırslarını frenleyebilirlerse, ülke yararını kendi yararlarının önüne koyabilirlerse erken seçim önemli bir çözüm olur.

SALONDAN- Bunlar kendiliğinden gitmez efendim. Burada ana muhalefet partisine düşen görev var mı? Ana muhalefet partisi bir erken seçim atmosferini hızlandırıp toplumun önünde bir rehberlik yapabilir mi?

TUFAN TÜREÑÇ- Muhakkak ana muhalefet partisine düşen görev var. Yalnız ana muhalefet partisinden beklememek lazım. Halkın da bu konuda tepkisini, isteklerini ortaya koymasına lazım.

OTURUM BAŞKANI- Özür dilerim. Bir metot olarak belki açıklık getirmekte yarar var. Süremiz az 05.30 da bitirmek zorundayız. Onun için isterseniz önce soruları alalım ve kime sorduğunuzu lütfen işaret ederseniz sonra sırasıyla ben konuşmacılara söz vereceğim ve sorularınızı yanıtlamaya gayret edeceğiz.

TUNCER KILINÇ- Şimdi efendim, bir defa sayın Türenç'in gerçekten ortaya koymuş olduğu tablo sonucunda söyledikleri şu var: Halkımız sağduyusunu harekete geçirmezse sonuç vahim. Halkın sağduyusunu harekete geçirmemesi için bütün koşullar zaten ortada. Yani bu finans imkânları yerel yönetimlerin elinde ise, tarikatların elinde ise, şeyhlerin elinde ise iradeyi kullanma bu erken de yapılırsa geç de yapılırsa sonuç değişmeyecektir.

Ben sorumu sayın Heper'e iletmek istiyorum. Sayın Heper, birileri demokrasiyi bir araç olarak kullanmanın da bir yol olduğunu, ama arkasında da dinin de bir araç olarak kullanılabileceğini, bunu sanki öbürünün nötrleştirebilecekmiş (yansızlaştıracakmış) gibi sundular. Her ikisi de aynı maksat için kullanıldığı zaman ki maksat bellidir. Bir hilafet devletidir. Her ikisi de birer gerçek araçtır. Hiç biri birine karşı değildir. İkisi de birbirini bütünler. Lütfen bunu gözden kaçırmayalım. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Buyurun efendim.

SALONDAN- Teşekkür ederim Sayın Başkan. Şimdi benim iki kısa açıklamadan sonra iki kısa sorum var.

Parti genel başkanlarını sivil paşalar haline getiren bu siyasal partiler yasası ve çok az oranda oy alan partileri tek başına, hem de anayasa değiştirecek kadar tek başına iktidara getiren bu seçim yasası ile demokrasi mümkün mü? Yani paşaların kendi siyasi partilerinde kuramadığı demokrasiyi devlet yaşamına ve sosyal anlayışa yansıtması mümkün mü? Bu seçim yasası ile temsilde adaleti yok eden bugünkü yapıda gerçek istikrar sağlanabilir mi? Oysa yönetimde istikrarı sağlamayı amaçlarken temsilde adaleti de sağlaması lazım. Yönetimde istikrar da tek parti iktidarı değildir. Bunun da ayrıca anlaşılması lazım.

OTURUM BAŞKANI- Soru olarak bırakırsanız.

SALONDAN- Birinci sorum, bu iki yasayla demokrasi mümkün mü? İkinci sorum Sayın Heper'e. Sayın Heper konuşmasının başında bazı konuları görüştiklerini ve bu arada Recep Tayyip Erdoğan değişti mi? Değişmedi mi? O konuyu inceleyeceğini söylediler, ama o konu ile ilgili hiçbir şey söylenmedi. Şimdi ben sorumu soruyorum. Recep Tayyip Erdoğan değişti mi değişmedi mi? Evet ya da hayır.

Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Sanıyorum her iki soru da size sayın hocam. Geleceğiz. Buyurun.

İNÇİ SÖKMEN (Kara Harp Okulu Doktora Öğrencisi)-Sorum Tufan Türeñ'e. Siyasi partiler önümüzdeki seçimlerde halkın gösterdiği bilinci gösterebilecek mi? Yani hassasiyeti. Çünkü Türkiye'nin direnç noktaları her an kopmaya hazır. Deminki soru pek anlaşılmadı. Milli cephe hükümeti kurulabilir mi? Yani sol ve sağ bir anda sadece Erdoğan'ın gelmesine karşı birleşebilir mi? Veya bu birleşmede basın nasıl rol oynar? Çünkü halkın arasında izlediğimiz kadar bu papa olayını bile halk Erdoğan'ın başarısına yoruyor. Yani halkın bilinçli kısmı bunu farklı algılıyor, ama onların kendi kitleleri hala çok başarılı bir hükümet olarak görüyor. Bunlar varken yüzde 69'luk yine bölünmüş bir sağ ve solta tekrardan Erdoğan hükümetinin gelmesine sahip olacaktır ya da Cem Uzan gibi bir faktörle oylar yine bölünecek ve bir şekilde tekrardan azınlık olarak karşımıza çıkacaktır. Yani siyasi partiler bu hassasiyeti gösteriyor mu?

NAFİZ KAYALI (Merkez valisi)- Hepinize öncelikle teşekkür ediyorum.

Benim sorum çok değerli Mumcu hocama olacak. Kürsüde olağanüstü hal ve sıkıyönetimden ifade buyururlarken geçmişte Türkiye'de olağanüstü halin ve sıkıyönetimin uygulama ve kararlarının yargı denetimine açık olmadığı yolunda yanlış anlamadıysam bir beyanda bulundular. Avrupa Birliği'nin de bunu eleştirdiği yolunda bir ifadeniz oldu hocam. Yani eğer böyleyse sorun yok. Zaten sorun da orada olacaktı. Olağan üstü hal şartı, sıkıyönetim şartı zaten malum. Belirli dönemlere ilişkin ve dolayısıyla yargı yoluna açık olmaması çok doğal. Dünyada da bunun zaten örnek uygulamaları var. Çok teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Sayın hocam zaten söz vereceğim açıklarsınız. Buyurun sayın bakanım.

METİN BOSTANCIOĞLU- Sayın Başkanım, istesiniz de istemeseniz de bu tip panellerin sonu bir foruma dönüşüyor. O nedenle her mikrofonu alan bir görüş belirtiyor. Ben soru sormayacağım. Hoşgörünüze dayanarak kadınlara karşı bir haksızlık yapılmaması için kadının niçin eğitilmesi gerektiği konusunda size destek vermek istiyorum. Hocamın da burada olmasını isterdim, ama kendisi yok. Kadın her çocuğun ilk öğretmenidir. Bir erkeği eğitirseniz, bir bireyi eğitirsiniz. Ama bir kadını eğitirseniz bir aileyi eğitmiş olursunuz. O bakımdan kadınlarımızın iyi eğitimi çok önemlidir. Sizin görüşlerinize katıldığımı açıklamak için söz aldım. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim sayın bakanım. Başka sorunuz.

Prof. Dr. CEMİL OKTAY- Kadınların eğitimini onların anne olma fonksiyonuna bağlamayalım, kadın bireydir dedim. Bu kadar net söyledim. Yani kadınla erkeği bu noktada bile biyolojik özelliklerine rağmen eşit noktaya koydum. Kendimi gayet iyi ifade ettiğimi düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI- Hemfikiriz Sayın hocam. Peki, şimdi izin verirseniz süremiz iyice daraldı. Son beş dakikamız kaldı. Sırasıyla Ahmet hocamdan başlamak üzere sorulan sorulara yanıt verilmesi için sözü hocama bırakıyorum. Buyurun hocam.

Prof. Dr. AHMET MUMCU- Sayın merkez valimiz herhalde o sırada dalgındı ben öyle bir şey söylemedim; onu arz ediyorum. Teşekkür ederim.

Evet, anayasa mahkemesine baş vurulamıyor, ama diğer olağanüstü hal ve sıkıyönetim durumlarında, ama bu diğerlerinde bulunuyor tabii. Bir dakika anlayamadım.

NAFİZ KAYALI- Bunu söylediniz hatta arkasından hocam Avrupa Birliği'nin gereksiz bazı alanlarda Türk Kamu Yönetimine müdahale de bulunduğunu. Ancak bu alanda müdahalede bulunmak gerekirken, bulunmadığı konusunu vurguladınız.

Prof. Dr. AHMET MUMCU- Ben onu sırf bu 148. madde için söylemedim. Genel olarak hak arama özgürlüğünün sınırlandırılması konusundaki anayasa hükümleri üzerinde Avrupa Birliği her konuda bizi sıkıştırıyor bu konuda hiçbir öneride bulunamıyor. Yani onu arz etmek istedim. Bu Avrupa Birliği'nin içinde de çok büyük bir çelişki. Kendi işlerine geldiği gibi bizim iç işlerimize karışıyorlar. Onu demek istedim. Sadece kanun hükmündeki kararname, genel olarak hak arama özgürlüğü. Bakınız onu da unutmuştum. Bu vesile ile söyleyeyim. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kararına karşı da yargı yoluna gidilemiyor. Bu da olacak iş değil. Üstün bir mercii, Anayasa Mahkemesini görevlendirirsiniz. Gayet tabii. Almanya'da böyle. Almanya'da Yargıtay kararlarına dahi Anayasa Mahkemesi nezdinde anayasaya aykırıdır diye itiraz edilebiliyor. Onu arz etmek istedim. Yani bölücü, yıpratıcı, hırpalayıcı konuları önümüze koyuyorlar. Ciddi olarak bir diyalogla çözülmesi gereken konuları atlıyorlar. Bizimkilerin de işine geliyor tabii. Onu arz etmek istedim.

OTURUM BAŞKANI Prof. Dr. ALİ ÇAĞLAR- Teşekkür ederim hocam. Metin hocam buyurun söz sizin.

Prof. Dr. METİN HEPER- Önce Tuncer Paşa'nın sorusunu cevaplamaya çalışayım. Ben Adalet ve Kalkınma Partisi'nin bundan sonraki seçimi kazansa da hilafet getirmek yahut bir din devleti kurmak

gibi bir niyeti olduğunu düşünmüyorum. Niye düşünmüyorum? Bir kere biraz akli çalışan bir kişi Türkiye’de din devletinin kurulamayacağını bilir. Niye bilir? Bir kere halkımız buna izin vermez. Eğer bir siyasi parti din devleti kurmaya çalışırsa bir dahaki seçimde oy alamaz. Demokratik kurallar içinde kalırsa. Şimdi bir kere peki şunu da söyleyeyim. Affedersiniz. Türkiye’deki kurumlar herhangi bir partinin demokrasiyi kaldırmasına izin vermez. Bunların başında ordu gelir, bunların başında çeşitli sivil toplum örgütleri gelir, bunların başında halk gelir. Akli başında bir ülke, akli başında insanlar bu devirde demokratik bir sistemi devirip bir din devleti kurmaya çalışmanın hem kendi başlarına hem de Türkiye’nin başına ne kadar büyük belalar getireceğini bilir. Türkiye bir İran olamaz. Şimdi Türkiye’deki insanlar. Müsaade buyurur musunuz, Türkiye’de laiklik bizim bazen tahmin edemeyeceğimiz kadar başarılı olmuş bir siyasettir. Türkiye’de tipik bir insan şudur: Sabahleyin evinden çıkar, işine gider, işine giderken bankaya uğrar, bankadan ödünç alır hiçbir zaman faiz ödeyeceğim bu İslam’a aykırıdır diye düşünmez. Akşam evine gelir iki kadeh rakı içer. Sonra bayram namazına gider, fırsat bulduğu zaman da namazını kılar. Türkiye’de ki insanların büyük çoğunluğu bakın 1993 yılında yapılan ampirik bir araştırmanın sonuçlarını veriyorum size.

Soru şu: Türkiye’de Cumhuriyetin reformları başarılı olmuş mudur? Cevap, Buna cevap verenlerin yüzde 77’si, “Türkiye’deki cumhuriyet rejiminin yaptığı devrimler başarılı olmuştur.” 1991’de yapılan bir araştırma, “din devlet ilişkilerini etkilemeli mi, dine göre devlet işleri yürütülmeli mi?” Yüzde 67’si “hayır” diyor, yüzde 23’ü hiçbir fikrim yok. Türkiye’deki bu çeşitli araştırmalara büyük çoğunlukta insanlar “fikrim yok” diye cevap verir. Onu fazla dikkate almayalım. Ancak yüzde 10 “başarılı olmamıştır” diyor.

Türkiye’de ayrıca şöyle araştırmalar da yapılıyor: Soruyorlar insanlara, “siz şeriat düzeninin geri gelmesini ister misiniz?” diyorlar. Bu da son derece güvenilir insanlar tarafından yapılıyor. Mesela Boğaziçi ve Sabancı Üniversitelerindeki çok değerli meslektaşlarım yapıyor bunları. Bazı araştırmalarda yüzde 20 “evet” diyor. Şimdi tabii bu herkesi çok telaşlandırıcı bir şeydir. Fakat sonra ikinci bir soru soruyorlar. Diyorlar ki, “siz bir erkeğin dört kadınla evlenmesini ister misiniz?” Yüzde 20 birdenbire yüzde 7-6 ya düşüyor ve insanlar diyorlar ki “bu ne biçim soru?” Türkiye’de bu devirde bir insanın bilmem kaç kişi ile evlenmesi... En kritik bir soruyu soruyorlar; “bir kişi hırsızlık yaptı, elinin kesilmesini ister misiniz?” Kaç kişi “evet” diyor biliyor musunuz; yüzde 1’e iniyor. Yani Türkiye’de şeriatın bir daha geri gelmesi falan, artık bunlar düşünülebilecek şeyler değil. Fakat bu çok önemli bir şeydir.

Bir de meseleye şöyle bakalım: Eğer Recep Tayyip Erdoğan ve arkadaşları iktidara gelip birtakım, o bizim bazen onlara kondurduğumuz şeyleri yapmaya çalışsalar, niye ayrı bir parti kursunlar; aslında bu işi Saadet Partisi içinde yürütürlerdi. Saadet Partisi, bir dini parti görünümü verdi. Hâlbuki Recep Tayyip Erdoğan ve arkadaşları önce “biz demokrat Müslüman’ız” dediler, sonra onun da

yanlış olacağını anladılar; çünkü “Müslümanlıkla bir ilgisi yok bizim yapacaklarımızın” dediler. “Muhafazakar demokratlarız” dediler. Şimdi bakın, bir başka soruyla da bunu birleştireyim: Recep Tayyip Erdoğan ve arkadaşları ne diyor? “Biz dindar insanlarız, ama laik politikayı tercih ediyoruz” diyor. Zaten Türkiye’de ondan başka bir şey yapamazlar.

Tuncer Paşa, bu demokrasi ve İslam meselesini de, ben onu sizin gibi yorumlamıyorum. Şimdi bir nokta da, daha öncede söylediğim gibi, demokrasi araçtır dedi. Biz de niyetlerini açığa vurdular dedik, tamam bunlar gelecekler ondan sonra kalacaklar. Bu eleştiri ile karşılaştığı zaman, “hayır ben onu demek istemedim, ben aslında İslam’ın da araç olduğunu düşünüyorum” dedi. Hatta dedi ki bazen otoriter rejimler olabilir, bir krallık olabilir, ama o kral tebaasına çok iyi muamele edebilir, ona hizmet etmeye çalışabilir; demokratik bir rejim olur, bir hükümet gelir vatandaşını tamamen ikinci plana atar, politikacılar tamamen kendi çıkarlarını düşünürler, parti çıkarlarını millet çıkarlarının önüne geçirirler. “Mühim olan insanlar” dedi. Onların ne düşündükleri, onları bu sistemde nasıl kullandıkları dedi. O bakımdan ben sizin gibi kötümser bir şekilde yorumlamıyorum bunu paşam. Sağ olun.

OTURUM BAŞKANI- Peki teşekkür ederim. Buyurun Sayın Türenç.

TUFAN TÜRENÇ- Ben iki cümle söyleyeceğim. Birincisi şu; Dünya bilgi çağını yaşıyor, eğer biz bilgi çağına uygun nesiller yetiştiremezsek gelişmiş ülkelerle aramızdaki uçurum çok daha açılacak. Biz, çağdaş eğitimle ulaşabileceğimiz bilgi çağına, çağdaş eğitime din eğitimi ağırlıklı eğitim katarak hiçbir yere gidemeyiz ve bugün bunları tartışmamız, bu konuları tartışmamız şeriat devleti kurar mı? Kurmaz mı? Endişeleri hangi noktada olduğumuzu da açık seçik ortaya koyuyor. Bilgi çağı ile uğraşmamız lazım. Biz bunlarla uğraşmak durumundayız.

İkincisi hanımefendinin sorduğu soru. Benim gördüğüm ve konuştuğum siyasi parti liderleri böyle bir niyet içindeler, ama şu gerçeği de görüyorlar ki ben ona katılıyorum; merkez solda ve merkez sağda tek parti ile seçime giderseniz hiçbir sonuç alamazsınız. Bence partilerin birleşerek seçime gitmesi değil, ama seçmeni bilinçlendirerek seçmene yapılan kampanyalarda bir cephe oluşturma, yani oylarını verirken bir cephe oluşturma ve laik, demokratik cumhuriyetten yana partilere oy verme bilincini biz halka verebilirsek meseleyi çözeriz

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Her türlü süre baskısına karşın yine de renkli bir oturum olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle çok değerli konuşmacılara, konuşmaları için ben özellikle teşekkür ediyorum. Sizlere de dinlediğiniz ve sabrınız için teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum ve oturumu kapatıyorum.

-----&-----